

การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2566

การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

สรณัฐ ครุฑเผือก

คณะนิติศาสตร์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติพร อำไพ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.พินัย ณ นคร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎากร ว่องวุฒิกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติพร อำไพ)

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม
ชื่อผู้เขียน	นางสาวสรลนุช ครุฑเผือก
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการกำหนดค่าเสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของกฎหมายไทยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษในการนำมาปรับใช้กรณีคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในกฎหมายไทย โดยเปรียบเทียบการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และจีน เพื่อวิเคราะห์ปัญหากฎหมายไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาพบว่า หลักกฎหมายว่าด้วยการละเมิดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นไม่เพียงพอต่อการปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม และหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งดังกล่าวมิได้เป็นหลักการที่รับรองการใช้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้อย่างเหมาะสมในคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้ค่าเสียหายที่ผู้กระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมต้องชดใช้นั้นไม่เพียงพอต่อค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้ง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีการกำหนดเพียงแต่ความรับผิดแต่ไม่ได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเอาไว้ด้วย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เสนอแนะว่า ควรนำแนวคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษ มาปรับใช้ในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบในความเสียหายเพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากค่าเสียหายที่ต้องชดใช้ตามความเป็นจริง อันเป็นการก่อให้เกิดการยับยั้งการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สร้างความตระหนักต่อความเสียหายที่จะส่งผลกระทบต่อตามมา และยังป้องปรามมิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ขึ้นอีกด้วย จึงควรบัญญัติหลักกฎหมายให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกฎหมายสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ศาลสามารถหยิบยกหลักดังกล่าวนำไปปรับใช้ และก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนโดยส่วนรวมในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดี

สิ่งแวดล้อมให้ได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรมและเหมาะสม

ABSTRACT

Title of Thesis	Punitive Damages in Environmental Cases
Author	Miss SARUNUCH KRUTPUARK
Degree	Master of Laws
Year	2023

This study aims to investigate the problem of assessing damages in environmental litigation under Thai law, in accordance with the National Environment Quality Promotion and Preservation Act B.E.1992 and the Civil and Commercial Code, alongside principles, concepts, and theories relating to punitive damages applied in environmental law offenses. This involves a comparative analysis of punitive damages assessment in environmental lawsuits under Thai law versus foreign laws, specifically in the United States, Australia, and China. The aim is to scrutinize issues in Thai law, particularly those related to the National Environment Quality Promotion and Preservation Act B.E. 1992 and the Civil and Commercial Code, in terms of determining compensatory damages in environmental offenses cases.

The study reveals that the principles of infringement under Thai's Civil and Commercial Code are insufficient for application in environmental cases. Moreover, the rule of determining compensatory damages under this civil law does not adequately support the application of punitive damages in environmental lawsuits. This often results in the actual damage that the offender in an environmental case is obliged to pay, being insufficient compared to the actual harm caused. Furthermore, the National Environment Quality Promotion and Preservation Act B.E. 1992 only stipulates liabilities without prescribing any standards for assessing damages.

This study proposes that the concept of punitive damages should be applied to increase the remedial damages that a polluter is responsible for, beyond the actual damages they must compensate for. This would act as a deterrent to activities that harm the environment, increase awareness of the potential resulting damage, and discourage others from committing similar offenses. Therefore, legal principles

should be established to grant courts clear authority to assign punitive damages in environmental law. This would allow courts to apply these principles effectively and benefit the general public by ensuring that victims of environmental harm receive fair and appropriate compensation.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์หัวข้อค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมเล่มนี้ สำเร็จเสร็จสมบูรณ์ด้วยดี ด้วยความกรุณาช่วยเหลือและสนับสนุนจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติพร อำไพ อาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำ พร้อมทั้งชี้แนะแนวทางตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนสำเร็จเป็นเล่มที่สมบูรณ์ อีกทั้งยังสละเวลาในการตรวจสอบเนื้อหาต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ ผู้เขียนซาบซึ้งถึงสิ่งที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้มอบให้และขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้สอบวิทยานิพนธ์ อันได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. พินัย ณ นคร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กฤษฎากร ว่องวุฒิไกล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาเป็นคณะกรรมการในการสอบเล่ม พร้อมทั้งได้ชี้แนะแนวทาง มุมมอง และให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้มีความถูกต้อง และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบพระคุณป้า และคุณแม่ที่ให้การสนับสนุนในทุกๆด้าน คอยให้กำลังใจและเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนเสมอมา ขอขอบคุณพี่สาวที่คอยช่วยเหลือ และคำแนะนำต่างๆจนเล่มสำเร็จผ่านไปได้ด้วยดี หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับความผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว

สรวิสนุช ครุฑเผือก
พฤศจิกายน 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ค
ABSTRACT	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ซ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	8
1.4 สมมติฐานของการศึกษา.....	8
1.5 วิธีที่ใช้ในการศึกษา.....	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2	1
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม	1
2.1 ข้อความคิดทั่วไปว่าด้วยการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม.....	1
2.1.1 ลักษณะการกระทำละเมิด	2
2.1.1.1 หลักการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำละเมิด.....	3
2.1.1.2 หลักพื้นฐานและประเภทของค่าเสียหาย.....	4
2.1.2 ลักษณะคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม.....	6
2.1.2.1 ลักษณะคดีสิ่งแวดล้อม.....	6
2.1.2.2 ความแตกต่างคดีสิ่งแวดล้อมกับคดีละเมิดทั่วไป	7

2.1.2.3 ผลกระทบของคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม	9
2.1.3 การกำหนดค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม	10
2.1.3.1 หลักการกำหนดความผิดในคดีสิ่งแวดล้อม	11
2.1.3.2 การฟ้องคดีทางแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม	15
2.1.4 สภาพปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม	17
2.2 ที่มา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม	19
2.2.1 วิวัฒนาการของหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	20
2.2.2 แนวคิดและทฤษฎีกฎหมายเกี่ยวกับหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	21
2.2.3 วัตถุประสงค์ของหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	23
2.2.4 ข้อพิจารณาในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	24
2.3 ข้อสรุปท้ายบท	28
บทที่ 3	1
การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม	1
3.1 กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม	1
3.1.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา .	2
3.1.1.1 ประวัติความเป็นมากฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา	3
3.1.1.2 ความรับผิดชอบภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา	6
3.1.1.3. หน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม	13
3.1.1.4. ค่าเสียหายเชิงลงโทษในการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม	14
3.1.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลีย..	23
3.2.1.1. ประวัติความเป็นมากฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลีย.....	24
3.1.2.2. ความรับผิดชอบภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของออสเตรเลีย	27
3.1.2.3 หน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม	30
3.1.2.4. ค่าเสียหายเชิงลงโทษในการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม	33

3.1.3 หลักกฎหมายเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย.....	38
3.1.3.1. ประวัติความเป็นมากฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย.....	39
3.1.3.2. ความรับผิดชอบตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย.....	40
3.1.3.3. ค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม.....	46
3.2 กฎหมายที่บังคับใช้ในประเทศไทยเกี่ยวกับค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม	49
3.2.1 ประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายละเมิด.....	50
3.2.2 หลักพื้นฐานของการกำหนดค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทน	51
3.2.3 ประเภทของค่าสินไหมทดแทน.....	52
3.2.4 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม.....	55
3.2.5 การใช้ดุลยพินิจของศาลในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม	58
3.2.6 การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในประเทศไทย	60
บทที่ 4	1
วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ	1
4.1 ปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อม	1
4.2 ปัญหาการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม	9
4.3 ปัญหาการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดี สิ่งแวดล้อม.....	12
4.4 วิเคราะห์แนวทางการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษ	19
บทที่ 5	1
บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	1
5.1 บทสรุป.....	1
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	6
บรรณานุกรม.....	8
ประวัติผู้เขียน.....	18

สารบัญตาราง

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม	62
---	----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนั้น เป็นปัญหาระดับชาติที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และเป็นปัญหาที่มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้น โดยเกิดจากสาเหตุหลากหลายประการ อาทิ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่มีความต้องการใช้ทรัพยากรเพื่อจัดการกับปัจจัยพื้นฐานในการใช้ชีวิตที่เพิ่มขึ้น และเมื่อทรัพยากรที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงเกิดการบุกรุกทำลายสิ่งแวดล้อม หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การนำทรัพยากรมาใช้เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และยังความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การปฏิวัติอุตสาหกรรมทั้งการใช้พลังงานไอน้ำ และพลังงานน้ำมัน ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาวในหลากหลายพื้นที่¹ รวมถึงกลุ่มสารที่เป็นพิษตกค้างยาวนานในสิ่งแวดล้อม ซึ่งหากไม่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม สารพิษหลากหลายชนิดจะรั่วไหลสู่สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำผิวดิน แหล่งน้ำใต้ดิน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศหากเผาทำลาย และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนด้วย เช่น สารตะกั่ว หากสะสมในร่างกายปริมาณมากจะไปทำลายระบบประสาทส่วนกลาง ระบบโลหิต การทำงานของไต การสืบพันธุ์ และมีผลต่อการพัฒนาสมองของเด็ก² ความเสียหายที่เกิดขึ้นดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายเป็นจำนวนมากและรุนแรง แพร่ขยายไปวงกว้าง โดยไม่ได้จำกัดเพียงแค่พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่เป็น

¹ PTT Expresso, [สรุป] ภาพรวมวิกฤตสิ่งแวดล้อม 2021 เมื่อโลกต้องร่วมกันแก้ปัญหา, ย่อหน้าที่ 3, ค้นวันที่ 11 พฤษภาคม 2564 จาก <https://blog.pttexpresso.com/environmental-crisis/>

² สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการผู้แทนราษฎร, ขยะอิเล็กทรอนิกส์: ขยะมหันตภัยร้ายจากเทคโนโลยี, เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์, สิงหาคม 2561 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 3.

ความเสียหายที่แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วฉับพลัน อีกทั้ง การเยียวยาแก้ไขฟื้นฟูย่อมต้องใช้ระยะเวลาอันกว่าจะเข้าสู่ภาวะปกติได้

ในการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน กรณีการทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น พิจารณาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 โดยกำหนดให้ “เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย รวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย โดยผู้ก่อให้เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษต้องรับผิดชอบ แม้มิได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เว้นแต่เข้าข่ายยกเว้นตามกฎหมาย” กล่าวคือ ผู้ที่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายนี้ ได้แก่ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ โดยไม่จำกัดคำนิยามว่าการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ อันเป็นหลักแนวความคิดเรื่องความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด ซึ่งเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจากแหล่งมลพิษนั้นๆ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นจะต้องรับผิดชอบ เว้นแต่จะเข้าข่ายยกเว้นความรับผิดชอบตามกฎหมาย

อย่างไรก็ดี แม้มีกฎหมายบัญญัติความรับผิดชอบไว้เป็นการเฉพาะ แต่กฎหมายที่เกี่ยวข้องข้างต้นมิได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายกรณีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนั้น จึงต้องนำบทบัญญัติตามหลักความผิดฐานละเมิดทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 มาปรับใช้ ซึ่งวางหลักไว้ว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด” กล่าวคือ ผู้เสียหายมีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนได้รับความเสียหายจากการทำความผิดฐานละเมิดเท่าใด ศาลก็จะใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไม่เกินจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงตามที่ผู้ถูกระทำละเมิดได้รับ

ทั้งนี้ ตามแนวคำพิพากษาของไทยนั้น ผู้เสียหายมักได้ค่าเสียหายที่มีจำนวนน้อยกว่าความเสียหายตามความเป็นจริง อาทิ คดีหมายเลขแดงที่ 1269/2547 กรณีเหตุการณ์การแพร่กระจายของรังสีโคบอลต์-60 ในปี พ.ศ. 2543 มีบุคคลเก็บเอาแท่งโคบอลต์-60 ที่ใช้ในเครื่องฉายรังสีทางการแพทย์ที่เสื่อมสภาพและถูกทิ้งไว้ในบริเวณลานจอดรถเก่า เจ้าของร้านและลูกจ้างได้ทำการตัดแยกชิ้นส่วนโลหะที่ห่อหุ้มสารกัมมันตภาพรังสีไว้ภายใน ทำให้กัมมันตภาพรังสีแพร่ออกมาส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลที่ทำงานและพักอาศัยในร้านรับซื้อของเก่า และผู้พักอาศัยในบริเวณใกล้เคียงเกิดอาการเจ็บป่วย ได้แก่ อาการบวมที่นิ้วมือ อาเจียน ผื่นร่วง และมีปริมาณเม็ดโลหิตขาวต่ำมากต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสมุทรปราการ จึงเกิดการฟ้องคดีให้ บริษัท กมลสุโกศล อีเล็คทริก ชดเชยค่าเสียหายต่อสุขภาพของประชาชนที่ได้สัมผัสสารกัมมันตภาพรังสีจากแท่งโคบอลต์-60 เนื่องจากเป็นผู้ครอบครองเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 โดยขาดความระมัดระวังในการใช้และจัดเก็บ ฟ้องเรียก

ค่าเสียหายรวมเป็นเงิน 109,264,360 บาท³ ศาลแพ่งมีคำพิพากษาว่า การจัดเก็บเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 ของจำเลยเป็นลักษณะปล่อยปละละเลยและจัดเก็บอย่างเช่นวัตถุที่ไม่ใช้แล้วตามปกติธรรมดา หาได้ใช้ความระมัดระวังในการจัดเก็บตามมาตรฐานในการจัดเก็บวัสดุกัมมันตรังสีไม่ แสดงถึงความไม่เอาใจใส่และไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของบุคคลอื่น อันถือว่าจำเลยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จนเป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับอันตรายแก่กายและถึงแก่ความตาย การกระทำของจำเลยจึงเป็นละเมิด และตามที่ศาลชั้นต้นได้มีคำวินิจฉัยว่า ในส่วนขอค่ารักษาพยาบาลที่โจทก์แต่ละคนเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล จากคำเบิกความพยานโจทก์ว่า ทางโรงพยาบาลไม่ได้เรียกเก็บค่ารักษาพยาบาลแต่อย่างใดอันเป็นงบประมาณของรัฐ โจทก์แต่ละคนไม่ได้จ่ายไปตามที่เรียกมา ศาลจึงไม่กำหนดให้ และศาลได้พิจารณากำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอย่างเคร่งครัด โดยจะต้องเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือเป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิด ชดเชยความเสียหายให้แก่เฉพาะผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายแล้วและเป็นความเสียหายที่ชัดเจนเท่านั้น ทำให้ผู้เสียหายที่ได้รับสารพิษที่รั่วไหลหรือแพร่กระจายสะสมอยู่ในร่างกายแต่ยังไม่ปรากฏอาการนั้นไม่ได้รับการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ค่ารักษาพยาบาลในอนาคตไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ศาลจะกำหนดให้ได้ และเมื่อตัวโจทก์เคยฟ้องคดีต่อศาลปกครองกลาง ในปี พ.ศ. 2549 และได้รับค่าเสียหายจากสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติไปแล้วรวมเป็นเงิน 5,222,301 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี ในปี พ.ศ. 2559 ศาลฎีกาจึงได้ตัดสินให้บริษัทดังกล่าวจ่ายค่าเสียหายรวมเป็นเงิน 529,276 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี⁴ อันจะเห็นได้ว่าความรับผิดชอบของผู้ประกอบการในการชดเชยค่าเสียหายนั้นเทียบไม่ได้เลยกับสิ่งที่ผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากรังสีโคบอลต์-60 อาทิ ผู้เสียหายบางรายต้องรักษาโดยการตัดมือทั้ง 2 ข้าง บางรายเสียชีวิต รวมไปถึงค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินการฟ้องคดี ค่าเสียหายจึงไม่สามารถเยียวยาความเสียหายได้ครบถ้วน และระยะเวลาของคดีที่เนิ่นนานมากกว่า 15 ปี ทำให้ไม่อาจเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเต็มที่

กรณีคดีหมายเลขแดงที่ 1565/2549 สารตะกั่วปนเปื้อนลำห้วยคลิตี้ เหตุการณ์รั่วไหลของน้ำจากบ่อเก็บกักตะกอนทางแร่ จากกิจกรรมการแต่งแร่ตะกั่วของโรงแต่งแร่ บริษัท ตะกั่ว คอนเซน

³ ประชาไท, 15 ปีคดีโคบอลต์-60 ศาลฎีกาให้จ่าย 5 แสนนายชีเอกชนรับผิดชอบน้อยไป, ย่อหน้าที่ 12, ค้นวันที่ 23 กันยายน 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2016/06/66223>

⁴ กลุ่มกฎหมาย สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ, “สรุปคำพิพากษาคดีโคบอลต์-60,” วารสารปรมาณูเพื่อสันติ 33 (มกราคม 2563): 23.

เตรส (ประเทศไทย) จำกัด ที่ได้ก่อตั้งเหมืองแร่ในชุมชนคลิตี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 โดยในปี พ.ศ. 2541 ชาวบ้านเริ่มพบอาการเจ็บป่วยที่ผิดปกติซึ่งแต่ละคนมีลักษณะอาการที่คล้ายคลึงกัน คือถ่ายท้อง ปวดหัว ปวดกระดูก บางรายตาบอดสนิท และเริ่มทยอยเสียชีวิต หญิงที่ตั้งครรภ์แท้งบุตร ทารกเกิดใหม่บางรายมีอาการผิดปกติด้านร่างกายและสมอง ขณะเดียวกันสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้าน และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจำพวกปลาได้ล้มตายลงเป็นจำนวนมาก เมื่อมีสารพิษเจือปนในแหล่งน้ำจนไม่อาจใช้อุปโภคบริโภคได้⁵ ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2550 ชาวบ้านคลิตี้รวม 151 คน เป็นโจทก์ยื่นฟ้องบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรส (ประเทศไทย) จำกัด กับพวก ขอให้หรือฐานความผิดละเมิดตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เรียกค่าเสียหายกรณีได้รับผลกระทบจากการปนเปื้อนสารตะกั่วมานาน 14 ปี เป็นจำนวนเงิน 1,041,952,000 บาท ซึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2555 ศาลจังหวัดกาญจนบุรีมีคำพิพากษาให้บริษัทเจ้าของโรงแต่งแร่กับพวกร่วมกันชดเชยค่าเสียหายให้กับชาวบ้านคลิตี้เป็นเงินรวมกันทั้งสิ้น 35,800,000 บาท⁶ ทั้งนี้ ระยะเวลาที่ใช้ในการฟ้องคดีจบจนถึงปัจจุบันกว่า 23 ปี ลำห้วยคลิตี้ก็ยังคงมีปัญหาตะกั่วปนเปื้อนในปริมาณที่สูงอยู่เช่นเดิม

เมื่อพิจารณาถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งการกระทำละเมิดของโจทก์ ศาลกำหนดค่าเสียหายเป็นตัวเงินที่น้อยเกินไป และมีได้กำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ เพื่อเป็นแบบอย่างมิให้เกิดการกระทำเช่นนี้อีก ทั้งการละเมิดของจำเลยไม่เพียงส่งผลต่อโจทก์ แต่ยังส่งผลถึงสาธารณชนโดยรวม สมควรที่ศาลจะได้ใช้ดุลยพินิจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เพื่อเป็นแบบอย่างป้องกันมิให้เจ้าของ ผู้ประกอบการ หรือบุคคลใดที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรอันตรายอันอาจก่อให้เกิดมลพิษต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมมิให้เพิกเฉยต่อความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น และความปลอดภัยอันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน และป้องกันมิให้เกิดการทำละเมิดเช่นนี้ซ้ำอีก อาทิ เหตุการณ์น้ำมันดิบรั่วไหลกลางทะเลของ บริษัท สตาร์ ปิโตรเลียม รีไฟน์นิ่ง จำกัด (SPRC) ที่ตั้งอยู่ในท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด อ.เมือง จ.ระยอง ในวันที่ 25 มกราคม 2565 ซึ่งไม่ใช่ครั้งแรกที่บริษัทดังกล่าวมีเหตุการณ์

⁵ ภูริช วรรณโนรมณ์, บทเรียนจากเหมืองแร่ : ความล้มเหลวของรัฐในการแก้ปัญหาลำห้วยคลิตี้, ย่อหน้าที่ 2, ค้นวันที่ 23 กันยายน 2565 จาก <https://www.seub.or.th/blogging/news/%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%9E%E0%B8%B4%E0%B8%A9%E0%B8%A5%E0%B8%B3%E0%B8%AB%E0%B9%89%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%84%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B5%E0%B9%89/>

⁶ Thai Publica, 14 ปีห้วยคลิตี้ เมืองกาญจน์ฯ สารตะกั่วยังสูง แม้กรมควบคุมมลพิษจะยืนยันว่า “น้ำ” ดื่มได้ แต่ “สัตว์น้ำ” ยังกินไม่ได้, ย่อหน้าที่ 21, ค้นวันที่ 23 กันยายน 2565 จาก <https://thaipublica.org/2012/05/14-years-houyclity-high-lead-content/>

น้ำมันดิบรั่ว เนื่องจากในปี พ.ศ. 2540 บริษัท สตาร์ ปิโตรเลียม รีไฟน์นิ่ง (SPRC) ได้เคยเกิดเหตุ น้ำมันรั่วไหลในทะเลระหว่างขนถ่ายน้ำมันจากเรือสู่สถานีน้ำมันดิบของบริษัทมาแล้วกว่า 160,000 ลิตร อย่างไรก็ตาม ทะเลไทยในช่วง 45 ปีที่ผ่านมาถูกคุกคามมาโดยตลอดจากการรั่วไหลของน้ำมัน ตามเส้นทางขนส่งน้ำมันกลางทะเล ในบริเวณที่มีการขนถ่ายของเรือบรรทุกน้ำมัน หรือจากการ ดำเนินการขุดเจาะน้ำมันอันเกิดขึ้นมากกว่า 235 ครั้ง บ่งบอกถึงการกระทำละเมิดที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า⁷ ซึ่งสารปนเปื้อนในน้ำมัน เช่น พลาสติก แคลเซียม สารพิษอื่นๆนั้น ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศทางทะเลในระยะยาว การทำประมง การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง การท่องเที่ยว เศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจระดับประเทศ อีกทั้ง เมื่อมีการฟ้องคดี อาทิ กรณีน้ำมันรั่วไหลจังหวัดระยอง เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 มีผู้เสียหายยื่นฟ้องเรียกค่าชดเชยจำนวน 454 คน ผ่านไป 7 ปี ศาลแพ่ง พิพากษาคดีเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 กำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายแก่ชาวประมง เป็นจำนวน 150,000 บาทต่อราย และผู้ประกอบการท่องเที่ยวเป็นจำนวน 120,000 บาทต่อราย⁸ ซึ่งนับเป็น จำนวนเงินที่น้อยเมื่อเทียบกับผลกระทบที่ผู้เสียหายได้รับ

จะเห็นได้ว่า การกำหนดค่าเสียหายตามกฎหมายละเมิดทั่วไปในกรณีความผิดเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมเช่นนี้ ไม่ได้มีส่วนทำให้เกิดการป้องกันหรือควบคุมดูแลมลพิษเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ยิ่งกับคดี ละเมิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ในการปรับปรุงจัดการหรือป้องกันเหตุจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์ จำนวนมาก แม้จะมีการแพร่กระจายของสารพิษส่งผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมจนถูกฟ้อง คดีต่อศาล แต่ถ้าค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนที่ถูกกำหนดขึ้นนั้นไม่ได้มีจำนวนที่สูงเพียงพอ ก็ อาจไม่ได้เป็นแรงจูงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการป้องกันเหตุอันเกิดจากละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างเหตุการณ์ข้างต้นที่มีการแพร่กระจายของสารอันตรายจาก สถานประกอบการบางแห่งไม่ได้เกิดขึ้นแค่ครั้งเดียว ยังคงมีครั้งที่สอง และอีกหลายเหตุการณ์ใน ทำนองเดียวกันนี้

⁷ Thai PBS News, ย้อนรอย "ทะเลสีดำ" 45 ปีน้ำมันรั่วในทะเลไทย 235 ครั้ง, ย่อหน้าที่ 7, ค้นวันที่ 27 กันยายน 2565 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/312042>

⁸ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดระยอง, ถอดบทเรียนเหตุน้ำมันดิบ รั่วไหล 2556 เกิดอะไรขึ้นบ้างที่อ่าวพร้าว, ย่อหน้าที่ 14, ค้นวันที่ 28 กันยายน 2565 จาก <http://www.mnre.go.th/rayong/th/news/detail/109100>

⁹ สมชาย ปรีชาศิลปกุล, “คดีมลพิษ: ความเสียหายและการเยียวยาในระบบกฎหมายไทย,” วารสารนิติสังคมศาสตร์ 2 (ธันวาคม 2547): 73.

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว หลายประเทศได้มีการนำหลักการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ อันเป็นหลักการพื้นฐานในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law) อาทิ สหรัฐอเมริกา จีน ออสเตรเลีย โดยมีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อชดเชยเยียวยาความเสียหายที่แท้จริงให้กับผู้เสียหายแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการกำหนดเพื่อเป็นการลงโทษจำเลย ผู้กระทำความผิดให้มีความเข็ดหลาบจนไม่สามารถหวนกลับมากระทำความผิดเช่นนั้นได้อีก และยังมี ความมุ่งหมายเพื่อป้องปรามมิให้บุคคลอื่นมีการกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันนี้เกิดขึ้นอีกในภาย หน้าที่¹⁰ จากการศึกษาหลักกฎหมายของต่างประเทศ เรื่องการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในการ กระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม พบว่ามีการบัญญัติหลักการค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ อาทิ ประเทศ ออสเตรเลีย รัฐเซาท์ออสเตรเลียมีการกำหนดมาตรการในการปกป้องฟื้นฟู อนุรักษ์คุณภาพ สิ่งแวดล้อมและในบางกรณียังให้อำนาจศาลเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้หากศาลเห็นสมควร ได้แก่ พระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม (The Environment Act 1993), พระราชบัญญัติโรคฝุ่นละออง (The Dust Diseases Act 2005) หรือในประเทศจีนที่ประมวลกฎหมายแพ่ง (The Chinese Civil Code) มีการบัญญัติเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในส่วนความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่กระทำความผิดโดยจงใจ ก่อให้เกิดมลพิษ หรือทำลายสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศอันเป็นการละเมิดกฎหมายก่อให้เกิด ผลกระทบความเสียหายที่รุนแรง จึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ หรือใน ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการตรากฎหมายในการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้เช่นเดียวกัน ได้แก่ พระราชบัญญัติการชดเชย และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980: CERCLA), พระราชบัญญัติมลพิษจากน้ำมัน (The Oil Pollution Act), พระราชบัญญัติน้ำสะอาด (The Clean Water Act) เป็นต้น

ตัวอย่างคำพิพากษาในศาลสหรัฐอเมริกา คดี The Exxon Valdez (No. A89-0095-CV (D. Alaska Sept. 24, 1996) เรือบรรทุกน้ำมันของจำเลย เรือ Exxon Valdez เกยตื้นที่บริเวณ Prince William Sound ที่อลาสก้า ส่งผลให้น้ำมันดิบรั่วไหลมากกว่า 11 ล้านแกลลอน กระจายไปทั่ว ชายฝั่งกว่า 1,200 ไมล์ กระทบการประมงและคร่าชีวิตสัตว์ทะเลหลายพันตัวและนกทะเลนับแสนตัว ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัท Exxon ศาลพบว่าการกระทำของ Exxon มีความน่าตำหนิตყเนื่อง เนื่องจากประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ปล่อยให้ผู้ที่ติดสุราขับเรือที่บรรทุกน้ำมันหลายล้านแกลลอน

¹⁰ วรชัย แสนสรีระ, “การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษตามกฎหมายต่างประเทศมาบังคับใช้ กับคดีละเมิดตามกฎหมายไทย, มุมสะท้อนความคิดนิติบัญญัติ: Legal Reflection,” วารสารจตุรนิติ 14, 1 (2560): 134.

ผ่านน้ำมัน โดยศาลได้คำนวณค่าเสียหายที่แท้จริงไว้ 507.5 ล้านดอลลาร์ และตัดสินให้รับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติมอีกด้วยเป็นจำนวน 5 พันล้านดอลลาร์ และภายหลังศาลสูงลดเหลือ 507.5 ล้านดอลลาร์เท่ากับจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริง¹¹

ในคดีที่ผู้ก่อมลพิษมีเจตนาหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสียหายนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่นำมาปรับใช้กรณีกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายกรณีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่มีบทบัญญัติให้ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในความเสียหายที่เกิดขึ้นได้จากปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวพบว่ามีประเด็นศึกษา ได้แก่ ปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดหลักการเรื่องค่าสินไหมทดแทนในเชิงลงโทษมาใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อม ปัญหาการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม ปัญหาการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม และผลกระทบที่เกิดจากการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ดังนั้น วิทยานิพนธ์นี้จึงตั้งประเด็นศึกษาว่า ในคดีละเมิดอันมีสาเหตุมาจากความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ ควรนำแนวคิดว่าด้วยการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำละเมิดนอกเหนือไปจากการเยียวยาความเสียหายที่แท้จริงและเป็นการป้องกันการกระทำที่คล้ายคลึงกันหรือไม่

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษเพื่อนำมาปรับใช้กรณีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในกฎหมายไทย และศึกษาปัญหาของการไม่นำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหากฎหมายไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

¹¹ James Vicini, *Exxon Valdez \$2.5 billion oil spill ruling overturned*, para. 7, Retrieved March 18, 2023 from <https://www.reuters.com/article/us-exxon-valdez-court-idUSWBT00926720080625>

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาหลักการในการกำหนดค่าเสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของกฎหมายไทย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และหลักการในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980 (CERCLA), The Environment Protection Act 1993, The Chinese Civil Code และทฤษฎีกฎหมายที่สำคัญ อาทิ หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ค่าเสียหายเชิงทดแทน และค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายไทย

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

ปัจจุบันการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มิได้มีหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องอาศัยกำหนดตามกฎหมายละเมิดทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ส่งผลให้ค่าเสียหายที่ถูกกำหนดไม่ได้มีจำนวนที่สูงเพียงพออีกอาจไม่ได้เป็นแรงจูงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการป้องกันเหตุอันเกิดจากมลพิษได้

ดังนั้น จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการป้องกันโดยการใช้ความระมัดระวังมากขึ้น และเพื่อมิให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำและเป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่นมิให้กระทำตาม

1.5 วิธีที่ใช้ในการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ คำพิพากษาของศาล ข้อมูลเอกสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เอกสารทางวิชาการ กฎหมายของไทย และกฎหมายต่างประเทศ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและหาแนวทางที่เหมาะสม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงหลักการ แนวคิด และทฤษฎีกฎหมายมาปรับใช้เป็นหลักในการศึกษา และทราบถึงปัญหาของการไม่นำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
2. ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องและข้อแตกต่างที่สำคัญในปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทน และได้แนวปฏิบัติของรัฐต่างประเทศในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาปรับใช้กรณีคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในกฎหมายไทย
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหากฎหมายในการกำหนดค่าเสียหายเชิงทดแทนและค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย
4. สามารถเสนอแนะแนวทางข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

การกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมส่งผลให้เกิดความเสียหายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่มีไว้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน อันส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนจำนวนมาก เมื่อเกิดการปนเปื้อนของสารอันตรายลงสู่พื้นดินหรือแหล่งน้ำ สารเคมีหลายร้อยชนิดอาจเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะผ่านอากาศที่หายใจ น้ำที่ดื่ม อาหารที่กิน หรือสิ่งที่สัมผัสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และส่วนใหญ่สารอันตรายเหล่านี้มีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของมนุษย์ด้วย ความเสียหายที่เกิดขึ้นกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากกรณีการกระทำละเมิดทั่วไป ดังนั้นหากในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจะนำเอาหลักเกณฑ์การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิดทั่วไปมาปรับใช้อาจทำให้ไม่เหมาะสมนัก และเป็นผลให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาที่เพียงพอได้ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาข้างต้น สามารถแบ่งหัวข้อการศึกษา ได้ดังนี้ ประการแรก ข้อความคิดทั่วไปว่าด้วยการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม และประการที่สอง ที่มาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษ

2.1 ข้อความคิดทั่วไปว่าด้วยการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม

ความรับผิดตามกฎหมายละเมิดทั่วไปอาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำโดยเจตนา หรือกระทำโดยประมาทเลินเล่อ อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายว่าด้วยการละเมิดนั้นเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของกฎหมายสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เนื่องจากการพิจารณาว่าคดีดังกล่าวว่าเป็นการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาเสียก่อนว่าเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบเข้าลักษณะความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการละเมิดและมีความเสียหายเกิดขึ้นหรือไม่ก่อน ซึ่งในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมีความซับซ้อนทั้งในแง่ของการพิสูจน์ความเสียหาย การประเมินและกำหนดมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น อันต้องอาศัยความรู้หรือผู้เชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะ แตกต่างจากการกำหนดค่าเสียหายในคดีละเมิดทั่วไป ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนแบ่งหัวข้อการศึกษา ได้แก่ ประการแรก ลักษณะการกระทำละเมิด ประการที่สอง ลักษณะคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม และประการที่สาม การกำหนดค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม

2.1.1 ลักษณะการกระทำละเมิด

การละเมิด (Tort) คือความผิดทางแพ่งที่ทำให้บุคคลอื่นต้องประสบความอันตรายหรือความเสียหายอย่างไม่เป็นธรรม ส่งผลให้เกิดความรับผิดทางกฎหมายต่อบุคคลที่กระทำความผิดฐานละเมิด ในกรณีเหล่านี้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนสำหรับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนได้ อาทิ ในกรณีการบาดเจ็บ ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ไปจนถึงความเสียหายต่อทรัพย์สิน การสูญเสียรายได้ และอื่นๆ¹² การกระทำละเมิดสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่

1) การละเมิดโดยเจตนา (Intentional Torts) คือการที่บุคคลหนึ่งได้กระทำความผิดโดยรู้สำนึก และในขณะเดียวกันรู้ว่าการกระทำของตนจะทำให้ผู้อื่นเสียหาย การละเมิดโดยเจตนาเกิดขึ้นเมื่อจำเลยมีเจตนาที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลอื่น ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการทำร้ายร่างกาย หรือการก่อให้เกิดความทุกข์ทางอารมณ์ นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงกรณีเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินโดยเจตนาอีกด้วย¹³

2) การละเมิดโดยประมาท (Negligence Torts) ในกรณีประมาทผู้กระทำไม่จำเป็นต้องมีเจตนาก่อให้เกิดความเสียหาย แต่เป็นการกระทำที่ขาดความระมัดระวังจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายนั้น และหมายความถึงการไม่ป้องกันผลที่เกิดขึ้นโดยประมาทเลินเล่อของตนเองจะไม่ได้กระทำให้เกิดผลนั้นขึ้นก็ตาม โดยระดับความระมัดระวังของบุคคลต้องถือตามระดับบุคคลธรรมดาตามมาตรฐานทั่วไปที่จะกระทำภายใต้สถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน เมื่อการกระทำดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น ผู้กระทำอาจต้องรับผิดชอบการบาดเจ็บทางร่างกาย ซึ่งรวมถึงการเสียชีวิต และความเสียหายต่อทรัพย์สินอันเกิดจากการกระทำละเมิดด้วยความประมาทเลินเล่อ¹⁴

3) การละเมิดโดยความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability Torts) ในกฎหมายว่าด้วยการละเมิดความรับผิดโดยเคร่งครัด คือ การกำหนดความรับผิดต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าจำเลยมีเจตนากระทำความผิดหรือไม่ โจทก์เพียงพิสูจน์ว่าความเสียหายการละเมิดเกิดขึ้นและจำเลยเป็นผู้รับผิดชอบ กฎหมายกำหนดความรับผิดโดยเคร่งครัดต่อสถานการณ์ที่ถือว่าเป็นอันตรายโดยเนื้อแท้

¹² Lumen Learning, **Tort Law, Liability and Damages**, para. 1, Retrieved April 18, 2022 from <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-introbusiness/chapter/tort-law-liability-and-damages/>

¹³ Valiente Mott, **What Is Tort Law?**, para. 3, Retrieved April 18, 2022 from <https://valientemott.com/legal-terminology/what-is-tort-law/>

¹⁴ *Ibid.*

พฤติกรรมที่เป็นการประมาทและการสูญเสียโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้ จำเลยสามารถยกข้อต่อสู้ “การไม่มี ความผิด” หรือข้อยกเว้นทางกฎหมายได้ อาทิ จำเลยสามารถโต้แย้งได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากการกระทำของโจทก์¹⁵

2.1.1.1 หลักการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำละเมิด

การละเมิดสามารถกระทำต่อได้ทั้งต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน การละเมิดเป็นความผิด ทางแพ่ง บุคคลใดก็ตามที่กระทำการละเมิดจะต้องถูกลงโทษตามบทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยการ ละเมิด¹⁶ กล่าวคือ ความรับผิดทางการละเมิด (Tort Liability) เป็นหน้าที่ทางกฎหมายในการที่ จะต้องชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเป็นผลจากคำพิพากษาของศาลที่ผู้กระทำผิดต้องชดใช้ ค่าเสียหายที่กระทำต่อผู้เสียหาย และศาลเป็นหน่วยงานตามกฎหมายที่มีหน้าที่กำหนดความรับผิด ซึ่งหากเป็นกรณีที่มีการพิสูจน์ถึงความเสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพก็อาจส่งผลให้ผู้เสียหายมีสิทธิ ได้รับค่าชดเชยที่มากพอจะสามารถชดเชยความเสียหายได้ใกล้เคียงกับสถานะเดิมได้¹⁷ โดยในการ เยียวยาเบื้องต้นกฎหมายละเมิด มี 3 ประเภท ได้แก่

1) การเยียวยาทางกฎหมาย (Legal Remedies) เรียกอีกอย่างว่า “ค่าเสียหาย” การ เยียวยาทางกฎหมายสำหรับการละเมิด เป็นกรณีที่จำเลยชดใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินเพื่อชดเชย ผู้เสียหายสำหรับการบาดเจ็บ ความสูญเสีย หรือความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานใด ๆ อันเกิดจาก การกระทำละเมิดนั้นโดยคำนวณตามความสูญเสียของเหยื่อมากกว่าผลประโยชน์ของผู้ละเมิดที่ได้ จากการกระทำละเมิด และอาจมีการเพิ่มค่าเสียหายเชิงลงโทษในการเรียกร้องการละเมิดบาง ประเภท¹⁸

2) การเยียวยาชดเชย (Restitutionary Remedies) เป็นการทำให้โจทก์กลับคืนสู่ สถานะเดิมที่สมบูรณ์เป็นการชดเชยให้ผู้เสียหายมีสถานะที่ใกล้เคียงเดิมก่อนที่จะมีการละเมิดเกิดขึ้น อาทิ อนุญาตให้ผู้เสียหายได้ทรัพย์สินของตนที่อาจสูญเสียไปเนื่องจากการละเมิดคืนมา ซึ่งสามารถ นำมาปรับใช้ควบคู่ไปกับค่าเสียหายทางกฎหมายในบางกรณี หรือกรณีศาลขับไล่บุคคลที่อยู่ใน

¹⁵ Lumen, *op. cit.*

¹⁶ Ty McDuffey, **Remedies in Tort Law**, para. 7 Retrieved January 10, 2022 from <https://www.legalmatch.com/law-library/article/remedies-in-tort-law.html>

¹⁷ My Accounting Course, **What is Tort Liability?**, para. 1, Retrieved April 19, 2022 from <https://www.myaccountingcourse.com/accounting-dictionary/tort-liability>

¹⁸ Ty McDuffey, *op. cit.*

อสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโจทก์โดยมิชอบ หรือหากจำเลยไม่สามารถจ่ายค่าเสียหายได้ ผู้พิพากษายึดและขายทรัพย์สินของผู้ละเมิด นำเงินมาชดเชยให้กับผู้เสียหาย¹⁹

3) การเยียวยาที่เป็นธรรม (Equitable Remedies) ในกรณีที่การชดเชยทางการเงินอาจไม่สามารถจัดการกับผลกระทบของการละเมิดได้อย่างเพียงพอ ผู้พิพากษาอาจกำหนดให้มีการเยียวยาที่เป็นธรรม²⁰ โดยมีคำสั่งเพิ่มเติม อาทิ คำสั่งห้ามเข้าใกล้ชั่วคราวกรณีที่เกี่ยวข้องการทำร้ายร่างกายหรือการคุกคามป้องกันไม่ให้จำเลยติดต่อหรือเข้าใกล้โจทก์ หรือคำสั่งห้ามกิจกรรมที่ผิดกฎหมายโดยจำเลยหรือสั่งให้พวกเขาทำตามขั้นตอนต่างๆ

2.1.1.2 หลักพื้นฐานและประเภทของค่าเสียหาย

ค่าเสียหาย (Damages) หมายถึง การชดเชยทางการเงินที่กฎหมายกำหนดให้สำหรับความเสียหาย หรือการบาดเจ็บที่ผู้เสียหายได้รับอันเนื่องมาจากการทำความผิดตามกฎหมายที่กระทำโดยบุคคลอื่น หากผู้เสียหายสามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำดังกล่าว อีกฝ่ายต้องรับผิดชอบตามกฎหมายสำหรับความเสียหายนั้น โดยศาลเป็นผู้ตัดสินความรับผิดชอบดังกล่าว²¹ โดยทั่วไปค่าเสียหายแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ค่าเสียหายความความเป็นจริง (Actual Damages หรือ Compensatory Damages) กล่าวคือ เป็นค่าชดเชยหรือเงินที่จำเลยมอบให้โจทก์เพื่อชดเชยความเสียหาย การบาดเจ็บ หรือความสูญเสียอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งสามารถคำนวณได้ โดยหากเป็นค่าชดเชยความเสียหายในคดีแพ่งอันเป็นผลมาจากความประมาทเลินเล่อหรือการกระทำที่ผิดกฎหมายของอีกฝ่ายหนึ่ง ในการรับค่าสินไหมทดแทน โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าเกิดความเสียหายขึ้น และความเสียหายนั้นเกิดจากการทำความผิดของจำเลย²²

วัตถุประสงค์หลักของการเยียวยาในกฎหมายละเมิด ได้แก่ การชดใช้ค่าเสียหายใด ๆ ต่อโจทก์ การบาดเจ็บหรือความสูญเสียที่เกิดจากการกระทำละเมิดของจำเลย และเป้าหมายรองลงมาที่สำคัญ คือการยับยั้ง และป้องปรามการกระทำโดยผู้อื่นที่อาจก่อให้เกิดอันตรายดังกล่าว ค่าเสียหายเหล่านี้ หมายถึงจำนวนเงินเพื่อชดเชยความสูญเสียทางเศรษฐกิจ อาทิ ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟู

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Valiente Mott, *op. cit.*

²¹ Ayn H. Crawley, **How do I Prove Damages?**, para. 1, Retrieved April 19, 2022 from <https://www.peoples-law.org/how-do-i-prove-damages>

²² Julia Kagan, **Compensatory Damages**, para. 1, Retrieved April 19, 2022 from <https://www.investopedia.com/terms/c/compensatory-damages.asp>

สมรรถภาพ ค่าชดเชยการสูญเสียรายได้ที่อาจเกิดขึ้นจากการบาดเจ็บทางร่างกาย ค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนหรือซ่อมแซมทรัพย์สิน การสูญเสียมูลค่าหรือการใช้ทรัพย์สินจากการแปลงสภาพ หรือการสูญเสียโอกาสในการทำงานในคดีหมิ่นประมาท และค่าชดเชยนี้ยังรวมถึงจำนวนเงินที่ชดเชยสำหรับอันตรายที่ไม่เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานจากการบาดเจ็บทางร่างกาย ความเสียหายต่อชื่อเสียงในคดีหมิ่นประมาท กล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายของการชดเชยค่าเสียหายนี้เพื่อให้โจทก์ได้รับค่าชดเชยความเสียหายที่ครบถ้วนและทำให้โจทก์กลับคืนสู่สถานะเดิมก่อนมีการกระทำละเมิดเท่าที่จะเป็นไปได้²³

2) ค่าเสียหายเล็กน้อย (Nominal Damages) โดยทั่วไปการเยียวยาความเสียหายจากการกระทำละเมิด โจทก์จำเป็นต้องแสดงหลักฐานเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ความผิดนั้น ๆ หรือความเสียหายต่อทรัพย์สินที่ตนได้รับ หากศาลเชื่อว่าจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายเหล่านั้น โจทก์จะได้รับการเยียวยาความเสียหายตามจำนวนดังกล่าว อย่างไรก็ตาม บางกรณีโจทก์อาจไม่สามารถพิสูจน์ถึงความเสียหายนั้น ๆ ได้ซึ่งอาจเกิดจากการรวบรวมหลักฐานไม่ดีพอ หรืออาจมิได้มีความเสียหายเกิดขึ้นจริง ค่าเสียหายเล็กน้อยนี้เป็นค่าชดเชยขั้นต่ำที่จำเลยจ่ายชดเชยเมื่อไม่มีผู้ได้รับบาดเจ็บที่เป็นนัยสำคัญ โดยอาจได้รับแม้ว่าจะไม่ปรากฏหลักฐานที่แสดงถึงความเสียหายที่แท้จริงก็ตาม²⁴

โดยศาลมักตัดสินกำหนดให้เรียกค่าเสียหายเล็กน้อย ใน 2 กรณี²⁵ ได้แก่ กรณีแรกเป็นค่าเสียหายที่เรียกคืนได้ในกรณีที่สิทธิตามกฎหมายถูกละเมิดแต่ไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียหรือเสียหายใดๆ เกิดขึ้น และกรณีที่สองได้รับความเสียหายแต่จำนวนความเสียหายที่ได้รับไม่ได้รับการพิสูจน์ หรือโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ถึงมูลค่าที่แท้จริงของความเสียหายอันเป็นผลมาจากพฤติกรรมที่ผิดของจำเลยได้ กล่าวคือ โจทก์มักจะได้รับความเสียหายเล็กน้อยเมื่อพิสูจน์ว่าพวกเขาได้รับอันตรายอันเนื่องมาจากการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ศาลถือว่าความเสียหายนั้นเกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่มีนัยสำคัญ โดยจำนวนเงินที่ได้รับมักจะไม่เกินสองหรือสามดอลลาร์

²³ Stephen J. Shapiro, “Overcoming Under-Compensation and Under-Deterrence in Intentional Tort Cases: Are Statutory Multiple Damages the Best Remedy?,” *Mercer Law Review* 62 (2011): 449-500.

²⁴ Up Counsel, *Actual Damages: Everything You Need to Know*, para. 5, Retrieved April 19, 2022 from <https://www.upcounsel.com/actual-damages>

²⁵ Megan E. Cambre, “A Single Symbolic Dollar: How Nominal Damages Can Keep Lawsuit Alive,” *Georgia Law Review* 52 (March 2019): 933-964.

3) ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ในบางกรณีศาลอาจรวมค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้นอกเหนือจากค่าชดเชยความเสียหายที่ได้รับ ซึ่งค่าเสียหายเชิงลงโทษนี้ได้รับการพัฒนาภายใต้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ที่เป็นการกระทำละเมิดอย่างร้ายแรง ค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อชดเชยค่าเสียหายแก่โจทก์ แต่เป็นบทลงโทษผู้กระทำความผิดที่กฎหมายกำหนดสำหรับความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จงใจ หรือพฤติกรรมที่น่าตำหนิตัวตน และเพื่อป้องปรามมิให้จำเลยหรือผู้อื่นการกระทำความผิดในลักษณะนี้หรือกรณีความผิดที่คล้ายคลึงกัน ²⁶

2.1.2 ลักษณะคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม

ภายหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ทั้งเพื่อการค้าและการบริโภคจำนวนมาก ก่อให้เกิดการแก่งแย่งที่จะครอบครองและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขีดจำกัด ทั้ง ๆ ที่ทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมสลายลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้ง เมื่อโลกในปัจจุบันมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว การค้า การพัฒนา ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงอาจส่งผลกระทบและมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับปัญหาด้านอื่น ๆ ตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือโดยธรรมชาติ ล้วนแต่ส่งผลกระทบและสร้างความเสียหายต่อคน พืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมแผ่ขยายเป็นวงกว้างเป็นความเสียหายทั้งที่ประเมินออกมาเป็นตัวเงินได้และไม่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้ อาทิ ความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ต้องเสียไป²⁷

2.1.2.1 ลักษณะคดีสิ่งแวดล้อม

คดีสิ่งแวดล้อม เป็นคดีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และรวมไปถึงการฟ้องร้องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมแม้จะไม่ใช่งานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม แต่ผลแห่งของคดีมีความเกี่ยวข้องกับสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมด้วย²⁸ การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมถูกพัฒนาขึ้นในทศวรรษ 1960 โดยเมื่อประชาชนเห็นว่าการกระทำใดของผู้อื่นส่งผลให้เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

²⁶ John Y. Gotanda, "Punitive Damages: A Comparative Analysis," Villanova University Charles Widger School of Law (2013): 1-54.

²⁷ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน 2561), หน้า 25, 48.

²⁸ Unionpedia, Cline v. American Aggregates Corp, para. 2, Retrieved April 10, 2023 from https://en.unionpedia.org/i/Cline_v._American_Aggregates_Corp.

สามารถแก้ไขได้ด้วยการใช้สิทธิทางศาล และต่อมาได้รวมถึงความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพย์สิน ความเสียหายต่อสุขภาพ ความเสียหายอันกระทบกับความปึกคึกของการดำรงชีวิต การดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเติบโตอย่างรวดเร็ว และสะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมภายในกฎหมาย วารสารกฎหมาย หรือสิ่งพิมพ์รายงานคดีใหม่ๆ ซึ่งพัฒนามาจากการเรียกร้องของประชาชนในแต่ละยุคสมัยเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับพลเมืองในการที่จะอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี²⁹

2.1.2.2 ความแตกต่างคดีสิ่งแวดล้อมกับคดีละเมิดทั่วไป

คดีสิ่งแวดล้อมและคดีละเมิดทั่วไปนั้นตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน คือหลักความรับผิดชอบละเมิด และมีการกระทำของบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญในความผิด แต่อย่างไรก็ตามลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมมีความพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งหรือคดีละเมิดทั่วไป ได้แก่

1) ลักษณะความเสียหายที่เกิดขึ้น ในกรณีคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้น นอกจากความเสียหายต่อบุคคลที่เป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิตร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ ผลที่เกิดจากการทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอันมิใช่ทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ อาทิ มลภาวะที่เกิดในน้ำ พื้นดิน อากาศ หรือการทำร้ายป่าไม้ เป็นต้น อีกทั้งยังสามารถแพร่กระจายไปถึงทรัพย์สินส่วนบุคคลที่อยู่บริเวณใกล้เคียงให้เกิดความเสียหายตามไปด้วย และส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่อยู่อาศัยบริเวณที่แวดล้อมจำนวนมาก เนื่องจากสารพิษสามารถแพร่กระจายไปได้ทุกทิศทาง อาทิ ทางน้ำ ทางบก หรือทางอากาศ³⁰

2) ระยะเวลาในการแสดงผล บางความเสียหายต้องใช้ระยะเวลาในการแสดงผล ผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมี สารพิษ หรือวัตถุใด ๆ ในกระบวนการอุตสาหกรรมมักจะไม่ได้เกิดผลขึ้นในทันทีทันใดในขณะที่มีการฟ้องคดีเกิดขึ้น แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะของสารอันตรายเหล่านั้นไว้ในร่างกาย หรืออาจจะต้องมีปริมาณสะสมสารพิษในจำนวนหนึ่งจึงจะแสดงปฏิกิริยาต่อร่างกายของมนุษย์ และผลร้ายนั้นอาจแสดงขึ้นหลังจาก

²⁹ Samuel P. Hays, “Environmental Litigation in Historical Perspective,”

University of Michigan Journal of Law Reform 19 (1986): 969-988.

³⁰ วินัย เรืองศรี, ลักษณะและขอบเขตคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม, เอกสารประกอบการบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม 12 กรกฎาคม 2561. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 1-2.

คดีเสร็จสิ้นไปนานแล้ว ซึ่งจะส่งผลกระทบในเรื่องการกำหนดค่าเสียหาย หรืออายุความในการฟ้องร้องคดีได้³¹

3) การพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น แม้ว่ากรณีคดีความผิดต่อสิ่งแวดล้อมจะนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาบังคับใช้ โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย แต่การที่ศาลจะตัดสินให้บุคคลหนึ่งต้องรับผิดในผลแห่งการละเมิดนั้น โจทก์หรือผู้เสียหายยังมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลดังกล่าว มิฉะนั้นจำเลยอาจหลุดพ้นจากความรับผิดทางละเมิดได้³² อันเป็นการยากที่จะพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจน อาทิ บางสารพิษต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงผล การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างสารเคมีกับความเสียหายต่อร่างกายของโจทก์อาจจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหาย หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นแก่บุคคล ในบางกรณีจำเป็นต้องอาศัยเทคนิคหรือวิธีการเป็นการเฉพาะ หรือวิชาความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาปรับใช้ในการสืบพยาน³³ นับเป็นภาระและยากลำบากต่อฝ่ายโจทก์ที่จะต้องนำสืบถึงผู้กระทำผิดและความเสียหายที่ได้รับ อีกทั้ง ฝ่ายจำเลยย่อมอยู่ในวิสัยที่จะป้องกันหรือขัดขวางการพิสูจน์ถึงความเสียหายดังกล่าวนั้นได้ดีกว่า อันเนื่องมาจากสถานภาพที่เหนือกว่าและมีความพร้อมมากกว่าทั้งด้านความรู้ เทคนิคและกฎหมาย³⁴ ยิ่งไปกว่านั้น คดีสิ่งแวดล้อมยังมีความยุ่งยากในการพิสูจน์ถึงมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดความเสียหาย เนื่องจากกฎหมายยังไม่มีกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินมูลค่าที่ชัดเจน อันแตกต่างจากกรณีละเมิดทั่วไป อาทิ อุบัติเหตุรถชน ค่ารักษาพยาบาล ค่าซ่อมรถที่สามารถคำนวณเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนได้

4) ระยะเวลาในการฟื้นฟูความเสียหาย ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมมักสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก และส่งผลกระทบต่อมนุษย์ค่อนข้างที่จะรุนแรง ซึ่งหากปล่อยระยะเวลาให้เนิ่นนานออกไป อาจเป็นการยากที่จะแก้ไขให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ โดยบางครั้งอาจต้องใช้เวลานานและใช้เงินเป็นจำนวนมากมหาศาล อีกทั้ง ยังต้องใช้วิทยาการสมัยใหม่หรือขั้นสูงจึงจะสามารถแก้ไขได้ ดังนั้น ศาลจะต้องมีอำนาจในการออกคำสั่งให้ระงับการกระทำใด ๆ

³¹ Ibid.

³² อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2562), หน้า 574.

³³ วินัย เรืองศรี, *เรื่องเดิม*, หน้า 1-2.

³⁴ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 31.

ไว้ชั่วคราวก่อนศาลพิพากษา หรือในบางกรณีจำเป็นจะต้องออกคำสั่งคุ้มครองก่อนการฟ้องคดี เป็นต้น เพื่อใช้เป็นมาตรการในทางกฎหมายที่จะหยุดยั้งหรือระงับความเสียหายที่เกิดขึ้นให้รวดเร็วที่สุด³⁵

2.1.2.3 ผลกระทบของคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากประชากรโลกที่มีจำนวนมากและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มนุษย์ใช้ทรัพยากรเกินกว่าที่ธรรมชาติจะผลิตทดแทนได้ทัน ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นได้ ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่กำลังเผชิญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมหลากหลาย และเริ่มตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนประเทศไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม อาทิ ตามกฎหมายแล้วโรงงานต้องติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย แต่ในทางปฏิบัติแทบจะไม่มีผลบังคับใช้ โรงงานจำนวนมากจึงปล่อยน้ำเสียลงแหล่งน้ำโดยตรง ผลที่ตามมาคือคุณภาพของน้ำในแม่น้ำลำคลองลดลงอย่างมาก หรือกรณีหาสมุทร ทะเล และพื้นที่ชายฝั่งของประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามหลายประการเช่นกัน อาทิ จากกิจกรรมด้านอุตสาหกรรมตามชายฝั่งที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก จึงเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่เพิ่มปัญหาให้กับการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของประเทศไทย อาทิ การก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและท่าเรือน้ำลึกที่จังหวัดระยอง เพื่อรองรับบริษัทปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมหนักอื่น ๆ แม้จะมีกฎข้อบังคับมากมาย แต่น้ำเสียที่ปล่อยออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่แถบนี้และที่อื่น ๆ มักเกินค่าที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังเกิดปัญหาน้ำมันรั่วซึมมากกว่าสิบครั้งประกอบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางบกและทางทะเล จึงเป็นเรื่องยากที่จะบอกได้ว่ามลพิษสะสมเหล่านี้จะส่งผลกระทบระยะยาวต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อย่างไร³⁶

อีกทั้ง ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้นแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป โดยการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมมักสร้างความเสียหายส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและประชาชนเป็นวงกว้าง ยากต่อการทดแทนหรือทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม และต้องใช้ระยะเวลานานในการฟื้นฟู ทั้งนี้ หากเป็นกรณีคดีละเมิดทั่วไปผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นมักปรากฏลักษณะร่องรอยของความเสียหายอย่างชัดเจน การพิสูจน์ถึงความเสียหายจึงสามารถกระทำได้โดยไม่ยากมากนัก แต่สำหรับความเสียหายจากคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมีลักษณะที่แตกต่างออกไป บางกรณีแม้ว่าความเสียหายจะปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน เช่น การได้รับสารเคมีที่ทำให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือชีวิตโดยเฉียบพลัน แต่ทั้งนี้ยังมีผลกระทบบางประการที่อาจปรากฏขึ้นแก่ผู้ที่ได้รับสารเคมีหรือวัตถุอันตรายใน

³⁵ วินัย เรืองศรี, *เรื่องเดิม*, หน้า 1-2.

³⁶ Amy Wu, *สืบสานสู่ปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย*, แปลโดย กิตติพร นิมิตรบรรณสาร และ รติรัตน์ นิมิตรบรรณสาร (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส.พิจิตรการพิมพ์ จำกัด, 2562), หน้า 134-152.

จำนวนหนึ่งแต่ยังไม่ถึงระดับซึ่งจะแสดงผลออกมาอย่างชัดเจน หรืออาจต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานถึงจะปรากฏผลจากการได้รับ และเมื่อมีการฟ้องคดี ศาลนำหลักกฎหมายละเมิดทั่วไปมาปรับใช้ หากผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดฐานละเมิดเท่าใด ศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไม่เกินจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงตามที่ผู้ถูกระทำละเมิดได้รับและพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ การกำหนดค่าเสียหายเช่นนี้เมื่อนำมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะแตกต่างกัน จึงไม่ได้มีส่วนทำให้เกิดการป้องกันหรือควบคุมดูแลมลพิษเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ยิ่งกับคดีละเมิดที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนดังกล่าว แม้จะมีการถูกฟ้องคดีต่อศาล แต่ถ้าหากค่าเสียหายที่ถูกกำหนดขึ้นไม่ได้มีจำนวนที่สูงเพียงพอ ก็อาจไม่ได้เป็นแรงจูงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการป้องกันเหตุได้³⁷

ในการกำหนดค่าเสียหายกรณีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมในหลายประเทศได้มีการนำหลักเรื่องค่าเสียหายลงโทษมาปรับใช้ เนื่องจากคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมเป็นกรณีที่ความเสียหายสามารถประเมินได้ยาก มีความไม่แน่นอน อีกทั้งยังยากที่จะฟื้นคืนกลับมาเพียงแค่จ่ายเป็นค่าชดเชยความเสียหาย อีกทั้งการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมส่วนมากมูลเหตุจูงใจมักมาจากเงินหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น หากมีการกำหนดให้ผู้กระทำต้องชำระค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าชดเชยความเสียหายปกติ ก็อาจส่งผลเป็นการยับยั้ง หรือป้องปรามเพื่อมิให้ผู้อื่นกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะเดียวกันนี้ในอนาคตได้ และอาจส่งผลให้เป็นการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้อีกด้วย

2.1.3 การกำหนดค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม

ในการฟ้องเรียกค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดฐานละเมิดโดยทั่วไปนั้น โจทก์หรือผู้เสียหายจำต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างไรอันเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ ซึ่งหากไม่สามารถพิสูจน์ได้เช่นนั้น โจทก์จะเป็นฝ่ายแพ้คดี ทั้งนี้ หากนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้กับกรณีคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมในหลายกรณี โจทก์ต้องประสบกับความยุ่งยากในการพิสูจน์ถึงการกระทำจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย อาทิ กรณีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีกระบวนการทำงานที่ซับซ้อนและโจทก์ไม่ได้มีความรู้ความเชี่ยวชาญดีพอย่อมเป็นที่เสียเปรียบได้

³⁷ สมชาย ปรีชาศิลปกุล, *เรื่องเดิม*, หน้า 73-75.

2.1.3.1 หลักการกำหนดความผิดในคดีสิ่งแวดล้อม

ภายหลังจากการประสบปัญหาความยากในการพิสูจน์ดังกล่าว เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาหลักความรับผิดในรูปแบบอื่นๆ ขึ้น ได้แก่

1) หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 19 ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม อันเนื่องมาจากความยากในการพิสูจน์ถึงความรับผิดของผู้ประกอบการ เจ้าของโรงงาน หรือผู้ผลิตสินค้าต่อการบาดเจ็บอันเกิดจากการทำงานซึ่งเป็นผลมาจากการควบคุมเครื่องจักรกลในโรงงาน หรือการบาดเจ็บจากทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดอันตรายที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมยุคนั้น ทั้งนี้ ความซับซ้อนของเครื่องจักรกลหรือทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดความเสียหายยังไม่สามารถที่จะบ่งชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้ประกอบการ เจ้าของโรงงาน หรือผู้ผลิตสินค้ามีความมุ่งหมายถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้น หรือมีการขาดความระมัดระวังอันควรที่จะป้องกันผลเสียหายดังกล่าว ดังนั้น สำนักกฎหมายบ้านเมืองจึงมีแนวคิดที่ว่า รัฐควรจะเข้ามามีส่วนช่วยในการปกป้องผู้ที่อยู่ในสภาวะทางสังคมที่ด้อยกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยในการพิจารณาความรับผิดของผู้กระทำความผิดนั้น โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงเจตนาของผู้กระทำความผิดว่ามีเจตนาหรือไม่ แต่พิสูจน์เพียงว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการกระทำของผู้นั้นหรือไม่เท่านั้น³⁸

โดยแนวความคิดตามทฤษฎีนี้มีพื้นฐานมาจากหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย ซึ่งคดีที่ถือว่าเป็นบรรทัดฐานเริ่มแรกของทฤษฎีนี้ คือ คดี Ryland v. Fletcher³⁹ ซึ่งมีข้อเท็จจริงว่า Rylands (จำเลย) จ้างผู้รับเหมาร้างอ่างเก็บน้ำบนที่ดินของตน เมื่อการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำอยู่ในระหว่างดำเนินการ ผู้รับเหมาได้ปล่อยให้ของเก่าและทางเดินที่อยู่ใต้ที่ดินของจำเลย ทางเดินเหล่านี้เชื่อมต่อกับเหมืองบนที่ดินของบุคคลอื่น อาทิ Thomas Fletcher (โจทก์ในคดีนี้) อันเต็มไปด้วยดินและยังคงสร้างอ่างเก็บน้ำเหนือทางเดินต่อไป เมื่อสร้างอ่างเก็บน้ำเสร็จ หลังจากเติมน้ำในอ่างเก็บน้ำได้ไม่นาน อ่างเก็บน้ำได้แตกและไหลเข้าทางปล่องเหมืองเก่าใต้อ่างเก็บน้ำ จึงไหลมาท่วมเหมืองของโจทก์ที่อยู่ติดกัน ทำให้เกิดความเสียหายเป็นวงกว้างจนนำมาสู่การ

³⁸ จิต เศรษฐบุตร, **หลักกฎหมายลักษณะละเมิด**, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2545), หน้า 81-86.

³⁹ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, “บทบาทของศาลยุติธรรมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” **วารสารมูลนิธิ 9 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2555): 41.**

ฟ้องคดีเกิดขึ้น⁴⁰ ศาลพิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบโดยให้เหตุผลว่า “บุคคลใดนำสิ่งใดที่อาจก่อให้เกิดอันตรายเข้ามาในที่ดินของตน บุคคลนั้นต้องจัดเก็บรักษาไม่ให้สิ่งนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น หากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากสิ่งของนั้นที่เข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น เจ้าของสิ่งอันตรายเหล่านั้นต้องรับผิดชอบ แม้จะไม่ได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม”⁴¹ กล่าวคือ แม้ว่าจะมิใช่มีความผิดที่เกิดจากการจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่เนื่องจากจำเลยเก็บสิ่งของอันตรายบนที่ดินของจำเลย (สิ่งของอันตรายนี้ครอบคลุมมากกว่าสิ่งที่เป็นอันตรายโดยเนื้อแท้ เช่น แก๊ส น้ำมัน หรือสารเคมี ยังรวมถึงสิ่งที่ไม่เป็นอันตราย เช่น น้ำ ซึ่งอาจกลายเป็นอันตรายได้หากสะสมในปริมาณมากพอที่จะก่อความเสียหายได้)⁴² จำเลยจึงต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น อันเป็นความรับผิดโดยปราศจากความผิด (Liability Without Fault) หรือความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) นั่นเอง

เมื่อพิจารณาถึงสภาพสังคมในปัจจุบันที่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น และส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวาง ประกอบกับในคดีสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปนั้นมีความไม่เท่าเทียมกันในสถานะทางสังคมทั้งด้านความรู้ และความเข้าใจด้านกฎหมายของผู้เสียหายและผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หากผู้เสียหายต้องพิสูจน์ว่ากระทำของจำเลยนั้นกระทำจงใจหรือประมาทเลินเล่อในกรณีที่มีความซับซ้อน หรือต้องอาศัยความรู้เฉพาะด้านทำให้ยากต่อการพิสูจน์ และส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเท่าที่ควร ด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้มีการนำแนวคิดเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาปรับใช้ กล่าวคือ เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการกระทำของบุคคลใดจะต้องมีการชดเชยและเยียวยาความเสียหายนั้นเสมอ โดยไม่คำนึงว่าการรั่วไหล หรือการแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับการอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใด ๆ จะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือ ยังคงต้องรับผิดชอบแม้จะมีได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม เป็นการวางหลักกฎหมายต่อผู้ถูกกล่าวหาโดยสันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิดและต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าการกระทำหรือกิจการของตนมิได้เป็นเหตุทำให้เกิด

⁴⁰ LegalBots, **Rylands v. Fletcher - Case Study on Strict Liability**, para.1, Retrieved January 11, 2022 from <https://legalbots.in/blog/rylands-v-fletcher-case-study-on-strict-liability>

⁴¹ ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, *เรื่องเดิม*, หน้า 41.

⁴² Olanrewaju Olamide, **Strict Liability: The Rule in Rylands Vs Fletcher**, para. 6, Retrieved January 11, 2022 from <https://djetlawyer.com/rylands-vs-fletcher/>

ความเสียหายนั้น ๆ ขึ้น หรือพิสูจน์ว่าการณิดังกล่าวเข้าข่ายกเว้นตามที่กฎหมายกำหนดว่าไม่ต้องรับผิดชอบ อาทิ เกิดจากการกระทำของผู้ที่ได้รับความเสียหายเองจึงจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบได้⁴³

2) หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Pollution Pay Principle: PPP) เมื่อนำหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมและคดีเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดมลพิษ หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Pollution Pay Principle: PPP) ก็เป็นหลักสำคัญที่ควรนำมาปรับใช้ควบคู่กัน โดยเป็นหลักการที่กำหนดให้ผู้ก่อมลพิษซึ่งได้สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ต้องรับผิดชอบในการจ่ายค่าเสียหายที่ครอบคลุมถึงภาระค่าใช้จ่ายในการป้องกันและควบคุมมลพิษสิ่งแวดล้อมตลอดจนทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม กล่าวคือ ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้แบกรับภาระการลงทุนและออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จำเป็นสำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหาพิษที่เกิดขึ้นจากการประกอบการหรือดำเนินกิจกรรมของตน รวมทั้งมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษทั้งหมดที่รัฐได้ดำเนินการไปเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และหากเกิดความเสียหายต่อชีวิต สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินของผู้ใด ผู้ก่อมลพิษต้องมีหน้าที่ชดเชยความเสียหายดังกล่าวให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายด้วย⁴⁴

หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้มาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ อันเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรในกระบวนการผลิตที่ผู้ประกอบการต้องการจะลดต้นทุนการผลิต จึงผลกระทบในการจัดการบางอย่างไปสู่สังคมภายนอก อาทิ การผลิตจากโรงงานมีน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารเคมีแทนที่โรงงานดังกล่าวจะบำบัดน้ำก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ แต่เนื่องจากการบำบัดต้องมีค่าใช้จ่ายซึ่งนับเป็นต้นทุนที่ผู้ประกอบการต้องมีเพิ่มขึ้น หากแบกรับภาระนั้นเองหรือจะผลกระทบให้กับผู้บริโภคย่อมส่งผลให้ราคาสินค้าสูงขึ้นอยู่ดี ดังนั้น ทางที่จะลดต้นทุนได้คือการผลกระทบให้กับสังคมโดยสังคมต้องแบกรับภาระในการบำบัดน้ำเสียนั้นเองโดยรัฐหรือชุมชนต้องเป็นผู้จัดการ ทั้งที่ผู้ประกอบการเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือกำไรจากการประกอบกิจการ เช่นนี้ จึงเกิดแนวคิดที่ว่า “ใครเป็นผู้ก่อมลพิษ ก็ต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในการจัดการมลพิษนั้น”⁴⁵

⁴³ ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, การระงับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมในศาลปกครอง (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุฎิบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 36-37.

⁴⁴ iPleaders, The Concept Of Polluter Pays And Its Potential In India, para. 3, Retrieved April 19, 2022 from <https://blog.ipleaders.in/the-concept-of-polluter-pays-and-its-potential-in-india/>

⁴⁵ นัทมน คงเจริญ, เอกสารประกอบการสอนกฎหมายสิ่งแวดล้อม บทที่ 3 หลักการที่สำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม, ย่อหน้าที่ 52, ค้นวันที่ 22 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.law.cmu.ac.th/law2011/journal/e1559374102.pdf>

โดยหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (PPP) นี้ ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1972 โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-Operation and Development – OECD) ที่กำหนดไว้ในแนวทางเกี่ยวกับนโยบายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (OECD Guiding Principles Concerning the International Economic Aspects of Environmental Policies) โดยกำหนดความรับผิดชอบต่อบุคคลที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและชดเชยความเสียหายที่เกิดกับสุขภาพของมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อมให้กลับสู่สภาพเดิม หลักการจ่ายของผู้ก่อมลพิษเป็นหนึ่งในหลักการพื้นฐานของนโยบายสิ่งแวดล้อมเพื่อชี้้นำการพัฒนาที่ยั่งยืนทั่วโลก แนวคิดหลักของหลักการคือ ผู้ก่อมลพิษแต่ละคนต้องบรรลุนระดับการผลิตและมลพิษตามมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้น และผู้ก่อมลพิษต้องไม่เห็นเพียงประโยชน์ของกิจกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ แต่ยังมองเห็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ขยายขอบเขตไปสู่การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมว่าผู้ที่มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก็สมควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นด้วย⁴⁶

อีกทั้ง ในปี ค.ศ. 1992 หลักการนี้ได้ปรากฏตามปฏิญญากรุงริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ได้กล่าวถึงหลักความรับผิดชอบของผู้ก่อมลพิษไว้ในข้อบทที่ 16 ว่า “องค์การของรัฐพึงใช้ความพยายามส่งเสริมมาตรการ เพื่อกำหนดต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนหลักการที่ว่าผู้ที่ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบในความเสียหายจากมลพิษนั้น เพื่อประโยชน์ของสาธารณะและโดยที่ไม่เป็นการบิดเบือนต่อหลักการของการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ”⁴⁷

โดยกรณีนี้ผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายสำหรับความเสียหายนั้นๆ ซึ่งตามหลักสากลแล้วค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ได้แก่ ความเสียหายที่ผู้เสียหายได้เรียกร้องให้ผู้ก่อมลพิษชดเชย และค่าเสียหายที่ใช้สำหรับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เสียไป ทั้งนี้ หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ถือเป็นแนวทางสากลสำหรับนโยบายสิ่งแวดล้อมที่กำหนดว่าบุคคลหรือกิจการของตนที่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เนื่องจากผู้ก่อ

⁴⁶ Abhishek Gaur, Suresh Kumar Gurjar and Sangeeta Chaudhary, “ Circular System Of Resource Recovery And Reverse Logistics Approach: Key To Zero Waste And Zero Landfill,” In **Advanced Organic Waste Management**, Chaudhery Hussain And Subrata Hait, ed. (New Jersey: Elsevier) p. 365-381.

⁴⁷ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 35.

มลพิษมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนและเทคนิคต่าง ๆ ในการประกอบกิจการของตนมากที่สุด จึงเป็นผู้ที่สามารถแก้ไขเยียวยาได้ดีที่สุด⁴⁸

อย่างไรก็ตาม หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้ เป็นเพียงมาตรการที่เป็นเครื่องมือในการหาแหล่งเงินทุนเพื่อใช้ในการกำจัดมลพิษหรือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม อันเป็นการแก้ปัญหาในส่วนปลายเหตุภายหลังจากที่มีความเสียหายเกิดขึ้น อีกทั้งบางครั้งความเสียหายนั้นมีความรุนแรงแพร่ขยายเป็นวงกว้างอันยากต่อการแก้ไขเยียวยาให้กลับสู่สภาพเดิม แต่ถ้าหากมีการเพิ่มการลงโทษอาจทำให้ผู้ก่อมลพิษมีความระมัดระวังมากขึ้นเพื่อมิให้เกิดความเสียหายขึ้น แนวคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) เป็นแนวคิดในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ที่นำมาปรับใช้ในการแก้ไขการเยียวยาความเสียหายที่ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบในความเสียหายเพิ่มมากขึ้น นอกเหนือจากค่าเสียหายที่ต้องชดเชยตามความเป็นจริง อันเป็นการก่อให้เกิดการยับยั้งการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างความตระหนักต่อความเสียหายที่จะส่งผลกระทบตามมา และยังป้องปรามมิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ขึ้นอีกด้วย

2.1.3.2 การฟ้องคดีทางแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

เมื่อเกิดการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมและมีความเสียหายเกิดขึ้นกระทบต่อบุคคลใด การเยียวยาความเสียหายสามารถกระทำได้ผ่านการฟ้องคดีต่อศาล โดยประชาชนที่ถูกกระทบสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมสามารถยื่นฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมได้ทั้งที่ศาลแพ่งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม และศาลปกครอง อันมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ได้แก่

1) ผู้มีสิทธิฟ้องคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไป หากเป็นกรณีตามกฎหมายไทยผู้ที่มีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามที่กฎหมายสารบัญญัติได้มีการรับรองสิทธิหรือหน้าที่ดังกล่าวเอาไว้ สามารถจำแนกประเภทได้ 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง ผู้เสียหายที่เป็นเอกชน ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่ได้รับความเสียหายจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษซึ่งเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย หรือทรัพย์สิน รวมถึงผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต ได้แก่ บุพการี คู่สมรส และผู้สืบสันดานของผู้ตาย รวมไปถึงนิติบุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินอันได้รับความเสียหายจากการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมดังกล่าว⁴⁹

⁴⁸ ประพจน์ คล้ายสุบรรณ, “แนวคิด ทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม,” **วารสารวิชาการศาลปกครอง 7** (พฤษภาคม 2550): 11-42.

⁴⁹ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 487.

ประเภทที่สอง ผู้เสียหายที่เป็นรัฐ หมายถึงรัฐ อันได้แก่ ส่วนราชการ อาทิ กระทรวง ทบวง กรม เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล รัฐวิสาหกิจ ฯลฯ ซึ่งเป็นผู้ครอบครองดูแลทรัพย์สินที่ได้รับความเสียหายจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษ อีกทั้ง “ทรัพย์สินของรัฐ” ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไต้หวัน มิได้จำกัดเพียงทรัพย์สินที่รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เท่านั้นแต่ยังรวมถึงสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งมิใช่ของเอกชนและอยู่ในความดูแลของรัฐ อาทิ ป่าสงวน แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ดังนั้นส่วนราชการที่ดูแลทรัพย์สินเหล่านี้ตามกฎหมายจึงเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีนี้ได้⁵⁰

2) ภาระการพิสูจน์ในความเสียหายที่เกิดขึ้น ในการเรียกร้องค่าเสียหายตามกฎหมายว่าด้วยการละเมิดทั่วไป ผู้เสียหายมีภาระการพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายที่ตนได้รับว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหรือไม่ อย่างไร ตามทฤษฎีที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล และความเสียหายที่ได้รับนั้นเป็นผลโดยตรงจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย⁵¹

ทั้งนี้ หากเป็นกรณีคดีสิ่งแวดล้อมการที่จะพิสูจน์ให้ได้ครบองค์ประกอบเช่นนั้น ย่อมเป็นภาระและความยากลำบากอย่างยิ่งของฝ่ายโจทก์ เนื่องจากความเสียหายกรณีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้นแตกต่างจากความเสียหายในกรณีการกระทำละเมิดทั่วไปที่สามารถกำหนดผู้เสียหายและพิสูจน์ความเสียหายได้อย่างชัดเจน จึงมีการนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาปรับใช้กับกรณีลักษณะความรับผิดดังกล่าว โดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ แต่ยังคงมีหน้าที่ในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการกระทำของผู้กระทำละเมิด⁵²

อย่างไรก็ดี การละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมแม้ภาระการพิสูจน์จะตกอยู่กับฝ่ายจำเลยก็ตาม แต่การที่โจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายที่ได้รับนั้นมาจากการกระทำละเมิดของจำเลยบางกรณีเป็นการยากที่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการกระทำละเมิดนั้น ๆ โดยตรงหรือไม่ อย่างไร อาทิ กรณีสารพิษสะสมในร่างกายจนเป็นสาเหตุทำให้เจ็บป่วย ซึ่งการพิสูจน์ถึงเหตุแห่งความเสียหายนั้นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ว่าสารพิษที่ได้สะสมนั้นเป็นสารพิษที่มาจากการ

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Palma J. Strand, “ The Inapplicability of Traditional Tort Analysis to Environmental Risks: The Example of Toxic Waste Pollution Victim Compensation,” *Stanford Law Review* 35 (February 1983): 575-619.

⁵² Ibid.

กระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อนนั้น ๆ จริงหรือไม่ อย่างไร รวมไปถึงระยะเวลาในการปรากฏความเสียหายที่บทบัญญัติกฎหมายมีข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาในการฟ้องคดีสำหรับการเรียกค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดนั้น ซึ่งเหมาะสมกับกรณีที่เกิดการกระทำละเมิดของจำเลยและความเสียหายที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน อันต่างจากกรณีความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อนที่ความเสียหายหรือการบาดเจ็บที่เกิดจากสารพิษหรือสารอันตรายนั้นมีทั้งกรณีที่ความเสียหายปรากฏขึ้นในทันที หรืออาจปรากฏขึ้นภายหลังจากระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดก็เป็นได้ อาทิ บางสารพิษหรือสิ่งปนเปื้อนต้องใช้เวลาหลายปีกว่า จะกระจายไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น บ่อน้ำสาธารณะ แม่น้ำ มหาสมุทร หรือการบาดเจ็บที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีที่เป็นพิษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมะเร็ง มีระยะเวลาแฝงตัวค่อนข้างนาน และอาจไม่ปรากฏให้เห็นเป็นเวลาหลายปีหรือหลายสิบปี และต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ว่าการบาดเจ็บเหล่านั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของละเมิดของจำเลยหรือไม่ ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ยากที่เหยื่อหรือผู้เสียหายจะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายภายใต้กฎหมายละเมิดตามขอบเขตระยะเวลาที่กำหนดนั้น⁵³

2.1.4 สภาพปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อน

วัตถุประสงค์หลักของกฎหมายว่าด้วยการละเมิดโดยทั่วไป ได้แก่ การชดเชยฝ่ายที่ได้รับ ความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินเมื่อเกิดการกระทำละเมิดของบุคคลอื่น และมีการดำเนินคดีทางแพ่งเกิดขึ้น โจทก์จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดกับบุคคลหรือทรัพย์สิน เสมือนโจทก์กลับสู่ สถานการณ์เดิมก่อนการกระทำละเมิดของจำเลยจะเกิดขึ้นเท่าที่เป็นไปได้ หลักการนี้เป็นหลักทั่วไปในการดำเนินคดีละเมิด ซึ่งส่วนใหญ่แล้วหากเป็นกรณีการกระทำละเมิดทั่วไปก็อาจเพียงพอที่จะชดเชย ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำละเมิดให้โจทก์ได้ แต่หากมีการกำหนดค่าเสียหายในคดี สิ่งแวดล้อนโดยอยู่บนฐานหลักกฎหมายละเมิดทั่วไป อันเป็นการกำหนดความเสียหายตามความเสียหายที่เกิดขึ้นตามความจริงโดยโจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายว่ามาน้อยเพียงใด และความเสียหายเป็นผลมาจากการกระทำละเมิดของจำเลย โดยศาลจะกำหนดค่าเสียหายตามที่โจทก์สามารถ นำสืบได้นั้น เมื่อนำมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อนที่มีลักษณะแตกต่างกันอาจไม่พอต่อการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงได้

เนื่องจากหากเป็นกรณีที่บุคคลที่ได้รับความเสียหายหรือการบาดเจ็บจากการกระทำละเมิด ต่อสิ่งแวดล้อน อาทิ การปล่อยสารอันตราย สารพิษ ซึ่งในทางทฤษฎีอาจฟ้องได้ตามกฎหมายว่าด้วยการละเมิดเพื่อชดเชยค่าเสียหาย แต่ในทางปฏิบัติอาจไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหาย หรือมีการชดเชย ค่าเสียหายแต่เป็นจำนวนที่ไม่เพียงพอหรือครบถ้วนเมื่อเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง

⁵³ Ibid.

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากความเสียหายหรือการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นจากการกระทำนี้ มีลักษณะที่แตกต่างจากการกระทำละเมิดในกรณีทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่สามารถแพร่กระจายเป็นวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และประชาชนเป็นจำนวนมากที่ได้รับความเดือดร้อนทั้งต่อร่างกายและทรัพย์สิน อีกทั้งเป็นไปได้ยากที่จะฟื้นฟูให้กลับมามีสภาพเช่นเดิม และเมื่อมีการฟ้องคดีเพื่อเอาผิดต่อบุคคลที่กระทำละเมิด กระบวนการฟ้องคดีต่าง ๆ ย่อมมีความซับซ้อนกว่ากรณีคดีละเมิดทั่วไป อาทิ ความยากลำบากในการพิสูจน์ถึงสาเหตุการบาดเจ็บของโจทก์ โจทก์ต้องเอาชนะช่องว่างในความรู้เกี่ยวกับสาเหตุ ความเสี่ยง และอันตรายเพื่อขอรับการชดเชยเยียวยาสำหรับการบาดเจ็บ รวมไปถึงระยะเวลาในการแสวงหาของสารพิษบางกรณียาวนานอาจเป็นปี หรือสิบปี หรืออาจมากกว่านั้น⁵⁴ ยิ่งไปกว่านั้น ในบางความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่สามารถแก้ไขหรือฟื้นฟูเยียวยาได้เนื่องจากเหตุผลทางกายภาพ ทางเทคนิค หรือทางเศรษฐกิจ ซึ่งความเสียหายนั้นแม้ไม่สามารถคำนวณเป็นจำนวนเงินได้ก็ไม่ควรที่จะส่งผลให้ได้รับการยกเว้นจากการชดเชยเยียวยาเช่นกัน⁵⁵

ในการฟ้องคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่ผู้เสียหายทุกรายจะสามารถฟ้องร้องได้สำเร็จ จำนวนค่าเสียหายชดเชยสูงสุดที่จำเลยต้องเผชิญมักจะน้อยกว่าความเสียหายที่จำเลยได้ก่อขึ้นอย่างมากหรือในบางกรณีน้อยกว่าผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับ และจากวัตถุประสงค์ของหลักกฎหมายว่าด้วยการละเมิดที่เป็นไปเพื่อการยับยั้งการกระทำผิดที่อาจเป็นอันตรายนี้ แต่หากค่าเสียหายที่ชดเชยไม่เพียงพอที่จะชดเชยโจทก์ทั้งหมด ย่อมส่งผลให้การยับยั้งของกฎหมายนี้ไม่เกิดขึ้นด้วย กล่าวคือ แม้จะมีการแพร่กระจายมลพิษจนถูกฟ้องคดีต่อศาล แต่ถ้าค่าเสียหายที่ถูกกำหนดไม่ได้มีจำนวนที่สูงเพียงพอ ก็อาจไม่ได้เป็นแรงจูงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการป้องกันเหตุอันเกิดจากมลพิษหรือควบคุมดูแลมลพิษเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด อันส่งผลให้จุดมุ่งหมายในการยับยั้งการกระทำ ความผิดนั้นอาจไม่สำเร็จได้⁵⁶

ดังนั้น กฎหมายต่างประเทศจึงมีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในการดำเนินคดีประเภทนี้ กล่าวคือ ค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นค่าเสียหายประเภทหนึ่งที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์

⁵⁴ Albert C. Lin, “Beyond Tort: Compensating Victims Of Environmental Toxic Injury,” *Southern California Law Review* 78 (2005): 1439-1528.

⁵⁵ UNEP Division of Environmental Policy Implementation, *Liability & Compensation Regimes Relating To Environmental Damage: A Review* (Kenya: UNEP, 2003), pp. 6-7.

⁵⁶ Stephen J. Shapiro, *op. cit.*

ในการชดเชยค่าเสียหายให้กับโจทก์ แต่เป็นการลงโทษจำเลยในการกระทำที่มุ่งร้ายน่าตำหนิติเตียน และเพื่อยับยั้งจำเลยและผู้อื่นจากการกระทำผิดในลักษณะเดียวกัน อีกทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายจากคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ยังเป็นกรณีที่ยากต่อการคำนวณหาความเสียหายที่แน่นอน อาทิ ความเสียหายที่เกิดขึ้นหลังจากอุบัติเหตุรถชน ย่อมกำหนดค่าเสียหายได้ง่ายกว่าการวัดมลพิษในทะเลและผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกิดขึ้น⁵⁷ ทำให้คดีละเมิดในลักษณะเช่นนี้นอกจากโจทก์จะเรียกค่าเสียหายที่แท้จริงได้แล้ว ยังอาจเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษเพื่อเป็นการลงโทษจำเลยและยับยั้งการกระทำซ้ำในทำนองเดียวกันนี้อีกด้วย

2.2 ที่มา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

เมื่อจำนวนประชากรในสังคมได้มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดการกระทำละเมิดต่อสิทธิของบุคคลอื่นได้ง่ายขึ้น และผู้กระทำละเมิดมีหน้าที่ชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้ถูกรกระทำ โดยหลักกฎหมายละเมิดทั่วไปแล้วไม่เกินจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการเยียวยาผู้ถูกรกระทำละเมิดให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมเท่าที่เป็นไปได้ เสมือนว่าไม่มีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น ทั้งนี้เมื่อในสังคมปัจจุบันความก้าวหน้าไม่ว่าจะทางอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาจส่งผลให้การกระทำละเมิดดังกล่าวมีความซับซ้อนและมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนรุนแรงมากขึ้น เช่น มลพิษที่ปนเปื้อนอยู่ในแหล่งน้ำ หรือพื้นดิน ซึ่งแม้กฎหมายลักษณะละเมิดทั่วไปจะมีหลักในการกำหนดให้เยียวยาถึงความเสียหายเอาไว้ แต่หลักดังกล่าว อาจยังการกำหนดค่าเสียหายไม่ครอบคลุมถึงความเสียหายที่แท้จริง และมีจำนวนที่ไม่สูงมากนัก ในการกำหนดค่าเสียหายลักษณะเช่นนี้อาจไม่มีผลเป็นการยับยั้งหรือป้องปรามให้ผู้กระทำละเมิดหรือบุคคลอื่นกระทำในลักษณะเดียวกันเช่นนี้อีกในอนาคต⁵⁸ ทั้งนี้ กฎหมายอเมริกันได้มีกลไกหลายอย่างที่จะช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าว อาทิ ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) หรือค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) เป็นหลักการที่ให้อำนาจศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเงินมากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงได้ ซึ่งถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรก

⁵⁷ Rodrigo Camarena Gonzalez, “Punitive Damages And Their Alternatives In Mexican Environmental Law,” *Mexican Law Review* 6 (2013): 45-74.

⁵⁸ *Ibid.*

นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย และเป็นที่ยอมรับในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ในเวลาต่อมา

2.2.1 วิวัฒนาการของหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) หรือเรียกอีกอย่างว่าค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) คือจำนวนเงินที่มอบให้แก่ผู้เสียหายเกินกว่าจำนวนเงินที่ต้องชดใช้ (ค่าชดเชยความเสียหายตามความเป็นจริง) หลักดังกล่าวมีประวัติอันยาวนาน ย้อนหลังไปถึง 2,000 ปีก่อนคริสตกาล ระบบกฎหมายแรกสุดที่ใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษทางแพ่งคือประมวลกฎหมายฮัมมูราบีในในยุคกฎหมายของชาวบาบิโลน (The Babylonian Code of Hammurabi) ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นระบบประมวลกฎหมายแรกของโลก รูปแบบของค่าเสียหายเชิงลงโทษยังปรากฏอยู่ในกฎหมายฮิตไทต์ (Hittite) ในปี 1400 ปีก่อนคริสตกาล และปรากฏอีกครั้งในประมวลกฎหมายพันธสัญญา Hebrew แห่งกฎหมาย Mosaic ซึ่งมีอายุย้อนไปถึง 1200 ปีก่อนคริสตกาล และกฎหมายพระยามานู (Hindu Code of Manu) เมื่อประมาณ 200 ปีก่อนคริสตกาล รวมไปถึงพื้นฐานของกฎหมายแพ่งโรมันยุคคลาสสิก 450 ปีก่อนคริสตกาล กฎหมาย 12 โต๊ะ มีบทบัญญัติหลายประการที่มีการกำหนดให้ชดใช้ค่าเสียหายเป็นสองเท่า สามเท่า และสี่เท่า⁵⁹ และหลักการของค่าเสียหายเชิงลงโทษก็ได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมาตามแต่ละสมัย

อย่างไรก็ตามศาลอังกฤษก่อนศตวรรษที่ 18 ได้ยึดถือคำตัดสินของคณะลูกขุนที่มีการกำหนดค่าเสียหายเพิ่มเติมจากค่าเสียหายตามความเป็นจริงของโจทก์ และศาลอังกฤษในขั้นต้นได้ใช้คำว่า “ค่าเสียหายที่เป็นแบบอย่าง (Exemplary Damages)” เป็นการยอมรับอย่างชัดเจนในอังกฤษครั้งแรกคดี Huckle v. Money ซึ่งถูกตัดสินปี ค.ศ. 1763 หลักการนี้ได้ถูกถ่ายทอดไปยังอเมริกา กล่าวได้ว่า ค่าเสียหายเชิงลงโทษในอเมริกา มีรากฐานมาจากอังกฤษในศตวรรษที่ 18 ซึ่งคณะลูกขุนได้มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เพื่อลงโทษการประพฤติมิชอบอย่างร้ายแรงเพิ่มเติมจากความเสียหายจริงที่โจทก์ได้รับ คดีเหล่านั้นมีการพูดคุยกันอย่างกว้างขวางในวงการเมืองของอเมริกา และกลางศตวรรษที่ 19 ศาลยอมรับว่าเป็น “หลักกฎหมายทั่วไปที่เป็นที่ยอมรับ” ว่าในการกระทำเกี่ยวกับการละเมิด คณะลูกขุนอาจมีการเรียกความเสียหายที่เรียกว่า ค่าเสียหายที่เป็นแบบอย่างหรือค่าเสียหายเชิงลงโทษจากจำเลยได้ โดยวัดจาก “ความผิดอย่างใหญ่หลวงของจำเลยมากกว่าการวัด

⁵⁹ David G. Owen, “Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform, Symposium Punitive Damages Awards in Product Liability Litigation: Strong Medicine or Poison Pill,” *Villanova Law Review* 39 (1994): 368.

จากคำชดเชยโจทก์” ในทางปฏิบัติค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีอเมริกาช่วงแรก จึงมีจุดประสงค์หลายประการ ตั้งแต่การชดเชยการบาดเจ็บที่จับต้องไม่ได้ของโจทก์ ไปจนถึงการลงโทษจำเลยเพื่อยับยั้งการกระทำที่คล้ายกันในอนาคต ซึ่งการประเมินความเสียหายโดยทั่วไปในช่วงแรกจะขึ้นอยู่กับคณะลูกขุนตามที่ศาลฎีกาอธิบายไว้ในปี ค.ศ. 1851 “ในการกระทำความผิดละเมิด เป็นการกระทำอย่างป่าเถื่อนและมั่งร้าย พฤติการณ์ที่น่าตำหนิเตียน หรือร้ายแรงและรุนแรง ศาลอนุญาตให้คณะลูกขุนกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนี้เพิ่มเติมได้ ซึ่งระดับของการลงโทษที่จะเกิดขึ้นจะต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะของแต่ละกรณี⁶⁰ และในเวลาต่อมาหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษดังกล่าวได้มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในอเมริกา ในปี ค.ศ. 1791 ศาลสูงสุดของมลรัฐ New Jersey ได้มีการกล่าวถึงค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ไว้อย่างชัดเจนในคดี *Coryell v. Colbaugh* ศาลมีคำพิพากษาว่า “ลูกขุนที่ตัดสินค่าเสียหายนี้มีได้พิจารณาเพียงแต่ความเสียหายใดๆ เกี่ยวกับความทุกข์ทรมาน หรือความเสียหายที่โจทก์ได้รับเท่านั้น แต่ยังตัดสินขึ้นเพื่อให้ความเสียหายนี้เป็นเยี่ยงอย่างเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำผิดดังกล่าวในอนาคตด้วย” และต่อมามีค่าเสียหายเชิงลงโทษได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายละเมิดของอเมริกามากขึ้น ตัวอย่างเช่น ใน *Hawk v. Ridgway* ค.ศ. 1864 ศาลกล่าวว่า “กรณีที่เป็นความผิดที่น่าตำหนิเตียนหรือเป็นการจงใจ คณะลูกขุนมีอำนาจที่จะกำหนดค่าเสียหายเกินกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงได้ เพื่อเป็นการลงโทษ และรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน” อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษในสหรัฐอเมริกาได้รับการแก้ไขอยู่ในรูปแบบกฎหมายทั่วไป แต่การนำไปใช้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละรัฐ ในหลาย ๆ รัฐ ค่าเสียหายเชิงลงโทษจะพิจารณาจากบทบัญญัติ หรือบางรัฐค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจกำหนดได้ตามกฎหมายเพียงบางกรณีเท่านั้น⁶¹

2.2.2 แนวคิดและทฤษฎีกฎหมายเกี่ยวกับหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) หรือค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) เป็นการกำหนดให้ผู้กระทำละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่แท้จริง หรือค่าเสียหายเล็กน้อยที่จำเลยมอบให้แก่โจทก์ อันเป็นการลงโทษจำเลยสำหรับการกระทำที่ออกอาจและเพื่อยับยั้งจำเลยหรือบุคคลอื่นไม่ให้มีส่วนร่วมหรือ

⁶⁰ Carleen M. Zubrzycki, “Punitive Damages in an Era of Consolidated Power,” *North Carolina Law Review* 98 (2020): 315-360.

⁶¹ James B. Sales and Kenneth B. Cole, “Punitive Damages: A Relic That Has Outlived Its Origins,” *Vanderbilt Law Review* 37 (1984): 1117-1172.

กระทำในพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันดังกล่าวในอนาคต นักวิจารณ์และศาลเห็นพ้องต้องกันว่า จุดประสงค์สองประการของค่าเสียหายเชิงลงโทษ ได้แก่ การลงโทษและการป้องปราม ตามคำพิพากษาของศาลฎีกา ถึงแม้ว่าค่าชดเชยและค่าเสียหายเชิงลงโทษมักจะได้รับในเวลาเดียวกัน แต่ทั้งสองมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน กรณีค่าเสียหายชดเชยทั่วไป จะเป็นไปเพื่อชดเชยการสูญเสียหรือความเสียหายที่เป็นรูปธรรมซึ่งโจทก์ได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากการทำความผิดของจำเลย ในทางตรงกันข้าม ค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นทำหน้าที่ในวงกว้างของการป้องปรามและการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐอาจอนุญาตให้มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษผ่านระบบกฎหมายหรือโดยกฎเกณฑ์เพื่อส่งเสริม “การลงโทษการกระทำที่ผิดกฎหมายและยับยั้งการกระทำผิดซ้ำ” เนื่องจากจุดประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษคือการลงโทษและยับยั้งการประพฤติมิชอบด้วยกฎหมายที่กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ความอาฆาตพยาบาท พฤติกรรมที่น่าตำหนิตึ่ยืน หรือสภาพจิตใจที่คล้ายคลึงกัน⁶² โดยหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ⁶³ ได้แก่

- 1) ค่าเสียหายเชิงลงโทษกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำละเมิด และป้องปรามไม่ให้ผู้กระทำละเมิดหรือบุคคลอื่นกระทำการเช่นนั้นซ้ำในอนาคตด้วย
- 2) จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษในส่วนนี้ ฝ่ายผู้ถูกกระทำละเมิดไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ เนื่องจากเป็นดุลพินิจของศาลที่กำหนดได้เองตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของการกระทำละเมิด ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำละเมิด และความเสียหายที่ผู้ถูกกระทำละเมิดได้รับจากการกระทำละเมิดนั้น
- 3) ค่าเสียหายที่กำหนดเพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือจากค่าเสียหายที่แท้จริง ซึ่งศาลอาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนี้เพียงอย่างเดียวก็ได้ แม้ไม่ปรากฏค่าเสียหายที่แท้จริงก็ตาม
- 4) ศาลจะกำหนดให้เฉพาะกรณีของการกระทำละเมิดที่มีพฤติการณ์รุนแรงซึ่งมีลักษณะของการกระทำเช่นเดียวกันกับคดีอาญา เช่น มีการใช้กำลังทำร้าย ช่มชู้ หลอกลวง ใช้กลฉ้อฉล ซึ่งมุ่งหมายให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้ถูกกระทำละเมิด หรือทำให้เกิดความอับอาย ถูกดูหมิ่น เป็นต้น

⁶² Alexandra B. Klass, “Punitive Damages and Valuing Harm,” *Minnesota Law Review* 92 (2007): 83-160.

⁶³ ศรีนยา สีม่า, *ค่าเสียหายเชิงลงโทษ*, เสนอที่ สถาบันวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา และสำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุทองใน. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 1-2.

5) การที่จำเลยบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้ลดน้อยลง หรือการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อความเสียหาย เป็นปัจจัยที่ศาลอาจนำมาพิจารณาลดหย่อนจำนวนค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษได้

2.2.3 วัตถุประสงค์ของหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ค่าเสียหายเชิงลงโทษมีจุดมุ่งหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดเช่นนั้นอีก รวมถึงป้องปรามบุคคลอื่นให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดในลักษณะเดียวกันนี้ในอนาคต โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) การป้องปราม เป็นวัตถุประสงค์ที่ศาลยอมรับมากที่สุด เพื่อเป็นการป้องปรามผู้กระทำความผิดและบุคคลอื่นไม่ให้กระทำความผิดอันจะทำให้ความเสียหายเกิดขึ้น การป้องปรามจะประสบความสำเร็จเมื่อสามารถโน้มน้าวให้บุคคลไม่กระทำการละเมิดต่อกฎหมาย เพราะเกรงบทลงโทษ และเต็มใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมายเมื่อตระหนักได้ว่ากฎหมายนั้นถูกบังคับใช้อย่างจริงจัง ในกรณีที่ค่าสินไหมทดแทนเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเป็นการป้องปรามการกระทำความผิด ค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจเป็นแรงจูงใจให้แก่ผู้ที่อาจกระทำความผิดนั้นไม่ให้เกิดความผิดได้⁶⁴

2) การลงโทษ มีที่มาจากหลักการที่ว่าความผิดทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นทางแพ่งหรืออาญาก็สมควรได้รับการลงโทษ เมื่อใดก็ตามที่ผู้กระทำความผิดกระทำในสิ่งที่สังคมมองว่าเป็นการกระทำที่เลวทรามต่อผู้เสียหาย เป็นกรณีที่ผู้ทำละเมิดสมควรได้รับโทษเกินกว่าค่าชดเชยความเสียหาย และระบบตุลาการต้องการค่าเสียหายเชิงลงโทษเพื่อยับยั้งการก่ออันตรายต่อสังคมหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความประพฤติดังกล่าว ในกรณีของการลงโทษจะคำนึงถึงผลกระทบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมก่อนเกิดการกระทำความผิดนั้นไม่เพียงพอ⁶⁵

โดยทั่วไป ค่าเสียหายเชิงลงโทษที่แต่ละรัฐนำแนวคิดนี้ไปใช้ วัตถุประสงค์หลักจะเป็นไปเพื่อการลงโทษและการป้องปราม แต่เขตอำนาจศาลบางแห่งใช้เหตุผลเพียงข้อเดียว อาทิ รัฐเดลาแวร์เป็นรัฐเดียวที่ใช้การลงโทษเป็นจุดประสงค์เดียวในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ศาลฎีกาเดลาแวร์ระบุว่าจะอนุญาตให้มีการลงโทษเชิงลงโทษเพียงเพื่อเป็นการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดสำหรับการ

⁶⁴ ศักดา ธนิตกุล, การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในกฎหมายไทย (กรุงเทพมหานคร: กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 22.

⁶⁵ Ibid.

กระทำผิดกฎหมายที่กระทำโดยจงใจและป่าเถื่อน บางรัฐค่าเสียหายเชิงลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องปรามเพียงอย่างเดียว อาทิ อลาสก้า จอร์เจีย⁶⁶

3) เพื่อส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายทางแพ่ง มีหลายกรณีที่ผู้เสียหายตัดสินใจไม่ดำเนินคดีกับผู้ทำละเมิด เพราะค่าสินไหมทดแทนที่ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดให้ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่ตนต้องเสียไปในการดำเนินคดีของศาล โจทก์ไม่เพียงแต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าจ้างทนายความเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงค่าเสียโอกาส ค่าเสียเวลา และค่าประโยชน์ที่ได้รับหากนำเงินไปทำประโยชน์ในด้านอื่นที่ให้ประโยชน์ได้ ซึ่งค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นส่วนที่เพิ่มขึ้นจากค่าเสียหายที่แท้จริงจึงอาจสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนมีแนวโน้มที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนและบังคับใช้กฎหมายแพ่งมากยิ่งขึ้น⁶⁷ ทั้งนี้ ยังเป็นการส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายแพ่งให้เต็มประสิทธิภาพ

4) การกำหนดค่าสินไหมเชิงลงโทษ ควรมีขึ้นเพื่อชดเชยค่าเสียหายอันมิใช่ตัวเงินและความเสียหายอื่น ๆ ที่ค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายไม่ครอบคลุม ซึ่งมีความเสียหายหลายประเภทที่เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงแต่ศาลไม่ยอมรับเป็นความเสียหาย กล่าวคือ บางรัฐมองว่าค่าเสียหายเชิงลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกค่าเสียหายเพิ่มเติมจากค่าเสียหายชดเชยปกติ อันเป็นการชดเชยสำหรับความเสียหายที่ไม่สามารถคำนวณได้ หรือไม่อยู่ในขอบเขตที่ศาลกำหนด เช่น ความรู้สึกเจ็บปวด ศักดิ์ศรีที่ได้ถูกละเมิด ความเศร้าโศก ความอับอาย ความปวดร้าวทางจิต หรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี โดยอาจเป็นกรณีที่ไม่สามารถชดเชยได้ภายใต้กฎหมายทั่วไปในอดีต อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันขอบเขตของการชดเชยความเสียหายปกติได้มีการขยายครอบคลุมทั้งความเสียหายหรือการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นจริงและไม่สามารถจับต้องได้ รวมถึงความปวดร้าวทางจิตใจ ความเจ็บปวดทางร่างกาย การสูญเสียสังคม หรือการบาดเจ็บทางอารมณ์ จึงอาจส่งผลให้วัตถุประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษในการทำหน้าที่ชดเชยนี้อาจไม่จำเป็นอีกต่อไป⁶⁸

2.2.4 ข้อพิจารณาในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ในรัฐส่วนใหญ่การที่โจทก์จะเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น ต้องแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของจำเลยที่มีลักษณะเลวร้ายยิ่งกว่าความประมาทเลินเล่อ จำเลยต้องกระทำความผิดโดยจงใจหรือกระทำการโดยเจตนาอย่างป่าเถื่อน มุ่งร้าย หรืออุกอาจ การที่คณะลูกขุนจะกำหนดเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษในจำนวนเหมาะสม ศาลมักแนะนำให้ตัดสินเป็นจำนวนเงินที่เพียงพอสำหรับลงโทษจำเลย

⁶⁶ James B. Sales and Kenneth B. Cole, *op. cit.*

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Ibid.*

และเพื่อป้องกันประมาทจำเลยและบุคคลอื่นมิให้กระทำการคล้ายคลึงกันในอนาคต โดยพิจารณาถึงความมั่งคั่งของจำเลย ความรุนแรงของอันตรายที่โจทก์ถูกคุกคาม ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเงินค่าเสียหายเชิงลงโทษกับความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริง ความรุนแรงของพฤติกรรมของจำเลย จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษอื่น ๆ ที่จำเลยต้องชำระ และการลงโทษทางอาญาที่จำเลยได้รับหรืออาจได้รับจากการกระทำเดียวกันอันเป็นมูลฐานของคดีละเมิดของโจทก์โดยศาลจะมุ่งเน้นไปที่ความประพฤติของจำเลย มากกว่าปัจจัยอื่น ๆ โดยทั่วไป⁶⁹ กล่าวคือ ก่อนการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น ศาลต้องพิจารณาถึงการกระทำของจำเลย โดยโจทก์ต้องพิสูจน์ด้วยหลักฐานที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือว่าจำเลยกระทำละเมิดโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่ อย่างไร สามารถแบ่งพิจารณาได้ ดังนี้

1) การกระทำโดยจงใจ เป็นการกระทำโดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน ไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยก็ตาม ซึ่งการกระทำโดยจงใจนั้นแตกต่างจากกรณีกระทำโดยเจตนาในทางอาญาที่นอกจากจะเป็นการกระทำโดยรู้สำนึกแล้ว ต้องเป็นการกระทำโดยประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นด้วย แต่หากเป็นการจงใจไม่จำต้องมุ่งหมายต่อผลอันใดอันหนึ่งเพียงแต่รู้ว่าจะเกิดผลคือความเสียหายขึ้นก็เพียงพอ⁷⁰

การนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ เมื่อเป็นการกระทำละเมิดในแต่ละรัฐมีลักษณะมาตรฐานที่แตกต่างกันไป อาทิ Rhode Island ศาลจะนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้เฉพาะกรณีมีหลักฐานของการจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของจำเลยโดยใช้มาตรฐานเดียวกับความผิดทางอาญา ในทำนองเดียวกันกับ New Jersey ที่ต้องการให้โจทก์พิสูจน์ถึงความอาฆาตพยาบาทที่แท้จริงซึ่งไม่ได้มากหรือน้อยไปกว่าการจงใจกระทำผิด การกระทำที่ชั่วร้ายหรือการกระทำที่มาพร้อมกับความป่าเถื่อนและจงใจเพิกเฉยต่อสิทธิของผู้อื่น California กำหนดให้จำเลยต้องมีความผิดฐานกดขี่ ฉ้อฉล หรือความอาฆาตพยาบาท ต้องกระทำโดยมีเจตนาที่จะก่อความชั่วร้าย หรือสร้างความรำคาญ หรือเพิกเฉยสิทธิของโจทก์ Vermont โจทก์ต้องแสดงให้เห็นว่ามีความอาฆาตพยาบาทจริง และเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงความประสงค์ร้ายหรือการกระทำภายใต้สถานการณ์ที่เป็นการดูหมิ่น หรือการกดขี่ หรือแม้กระทั่งเป็นการกระทำที่แสดงถึงความประมาทเลินเล่อหรือเพิกเฉยต่อสิทธิของโจทก์ กล่าวคือ ศาลจะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษให้เฉพาะในกรณีของการกระทำละเมิดที่มี

⁶⁹ Thomas C. Galligan Jr., “Augmented Awards: The Efficient Evolution of Punitive Damages,” *Louisiana Law Review* 51 (1990): 6-85.

⁷⁰ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง: หลักการพื้นฐานกฎหมายปกครองและการกระทำทางปกครอง*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), หน้า 322.

พฤติการณ์รุนแรง อาทิ เป็นการจงใจ ปาเถื่อน ความมั่วร้าย ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง การกตัญญู ความประพฤติก้าวร้าว หรือการฉ้อโกงอย่างร้ายแรง⁷¹

2) กระทำลงด้วยความประมาทเลินเล่อ การกระทำละเมิดนอกจากเป็นการกระทำลงด้วยความจงใจแล้วยังรวมไปถึงกรณีกระทำลงด้วยความประมาทเลินเล่อด้วย เป็นการกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยหรือพฤติการณ์ แต่ผู้กระทำหาได้ใช้ไม่ โดยการกระทำด้วยความประมาทเลินเล่อนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ⁷² ได้แก่

ระดับที่ 1 กรณีประมาทเลินเล่อธรรมดา (Negligence) มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) หน้าที่ทางกฎหมายที่บุคคลหนึ่งมีต่ออีกบุคคลหนึ่ง 2) มีการละเมิดหน้าที่นั้น 3) ความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำละเมิด กล่าวคือ บุคคลทุกคนมีหน้าที่ตามกฎหมายในการใช้ความระมัดระวังและหลีกเลี่ยงความเสียหายที่อาจทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บหรือเสียหายได้ ซึ่งเมื่อมาตรฐานความประพฤตินี้ถูกละเมิดโดยการกระทำที่บุคคลปกติทั่วไปจะไม่พึงกระทำภายใต้สถานการณ์เดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน การกระทำนั้นถือว่าเป็นความประมาทเลินเล่อตามปกติ

ระดับที่ 2 กรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Gross negligence) มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) การกระทำของผู้กระทำต้องเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงในระดับสูงสุด โดยพิจารณาจากทั้งขนาดของความรุนแรงและความน่าจะเป็นที่อันตรายนั้นจะเกิดขึ้น และ 2) ผู้กระทำต้องมีความตระหนักถึงความเสี่ยงสูงนั้นแต่ยังคงกระทำต่อโดยไม่เพิกเฉยต่อสิทธิ ความปลอดภัยหรือสวัสดิภาพของบุคคลอื่น

ปัจจัย “ระดับความเสี่ยงสูงสุด” เป็นมาตรฐานที่สูงกว่ากรณีวิญญูชนที่บุคคลปกติทั่วไปพึงมีในวิสัยหรือพฤติการณ์เช่นนั้นสำหรับความประมาทเลินเล่อตามปกติ โดยศาลต้องวิเคราะห์สถานการณ์สภาพแวดล้อมโดยรอบของผู้กระทำ ณ เวลาที่เกิดเหตุการณ์ อย่างปราศจากอคติ และพิจารณาต่อไปถึงถึงเจตนาของผู้กระทำ แม้ผู้กระทำมิได้มีเจตนา แต่ผู้กระทำต้องรู้ถึงความเป็นไปได้สูงในการที่จะเกิดอันตรายจากการกระทำนั้นๆ ตัวอย่างเช่น ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาว่าผู้ผลิตเตาแก๊สประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเมื่อถังโพรเพนที่เก็บไว้ได้เตาอย่างตัวใดตัวหนึ่งเกิดระเบิด ทำให้ไฟไหม้เป็นอันตรายต่อผู้ใช้งาน การกระทำของผู้ผลิตนี้ถือเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเนื่องจากตระหนักถึงอันตรายของการจัดเก็บกระบอกสูบสำรองไว้ได้ตะแกรง และไม่สามารถแนะนำ

⁷¹ James B. Sales and Kenneth B. Cole, *op. cit.*

⁷² Ryan S. Holcomb, “The Validity and Effectiveness of Pre-Injury Releases of Gross Negligence in Texas,” *Baylor Law Review* 50 (1998): 233-250.

คำเตือนเป็นการเฉพาะเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัตินี้ได้ หากผู้ผลิตไม่ทราบถึงอันตรายจริง แต่ควรทราบถึงอันตรายนั้น ผู้ผลิตก็ควรมีความผิดเพียงประมาณเลือนล่อนโดยปกติเท่านั้น⁷³

แม้ศาลส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับการกระทำลงด้วย “ความประมาณเลือนล่อน” อย่างไรก็ตาม บางรัฐอ้างถึงความแตกต่างระหว่างความประมาณเลือนล่อนกับความประมาณเลือนล่อนอย่างร้ายแรง และยอมรับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเฉพาะกรณีประมาณเลือนล่อนอย่างร้ายแรงเท่านั้น แต่หากเป็นกรณีการประมาณเลือนล่อนธรรมดายังไม่เพียงพอต่อการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษดังกล่าว⁷⁴

ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษนั้นเพื่อให้มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมของจำเลยและเพียงพอที่จะเป็นการลงโทษจำเลยให้เข็ดหลาบรวมทั้งป้องปรามมิให้บุคคลอื่นถือพฤติกรรมนั้นเป็นเยี่ยงอย่างอีกต่อไป ต้องมีการนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณา กำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ⁷⁵ ได้แก่

1) ความรุนแรงของอันตรายที่เกิดขึ้น ค่าเสียหายเชิงลงโทษควรมีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของความเสียหายที่น่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำของจำเลย หากอันตรายที่เกิดขึ้นหรือน่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าวมีเพียงเล็กน้อย ค่าเสียหายเชิงลงโทษควรน้อยตามไปด้วย หากการคุกคามหรืออันตรายที่เกิดขึ้นจริงนั้นร้ายแรง จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษควรมากขึ้นตามไปด้วย

2) ระดับความรับผิดชอบของพฤติกรรมจำเลย เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยมีพฤติกรรมที่น่าตำหนิติเตียน ความจำเป็นในการยับยั้งการกระทำดังกล่าวก็เพิ่มขึ้น ศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษจำนวนมากน้อยตามระดับความชั่วร้ายของพฤติกรรมจำเลย รวมไปถึงองค์ประกอบต่างๆ เช่น ระยะเวลาของพฤติกรรม ระดับของการทราบเกี่ยวกับผลหรืออันตรายที่เกิดขึ้น การปกปิด การมีอยู่และความถี่ของพฤติกรรมในอดีตที่คล้ายคลึงกันก็อาจนำมาพิจารณาประกอบ

3) ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับ ในกรณีที่จำเลยได้กระทำการโดยมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์หรือกำไร อาจได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ความเสียหายที่โจทก์ได้รับอาจไม่มากนัก หากกำหนดตามความเสียหายจริงอาจไม่ก่อให้เกิดการยับยั้งหรือปราบปรามแต่อย่างใด ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจึงควรพิจารณาผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับประกอบเพื่อกำจัดมูลเหตุจูงใจในเรื่องผลประโยชน์ออกไป

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ James B. Sales and Kenneth B. Cole, *op. cit.*

⁷⁵ Jane Mallor and Barry Roberts, “Punitive Damages: Toward a Principled Approach,” *Hastings Law Journal* 31 (January 1980): 639-670.

4) ฐานะทางการเงินของจำเลย เนื่องจากค่าเสียหายเชิงลงโทษกระทบความมั่งคั่งจึงต้องคำนึงถึงความสามารถในการชำระของจำเลยด้วย จำนวนเงินที่ประเมินต้องมากพอที่จะลงโทษจำเลยโดยไม่รู้สึกผิด

5) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เนื่องจากจุดประสงค์หนึ่งของค่าเสียหายเชิงลงโทษคือการสนับสนุนให้โจทก์นำผู้กระทำผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรม ผู้พิพากษาจึงควรพิจารณาค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีดังกล่าวแก่โจทก์ โดยที่โจทก์อาจได้รับค่าชดเชยทางอ้อมสำหรับค่าใช้จ่ายผ่านคำพิพากษาชดเชยจำนวนมาก

6) บทลงโทษทางอาญาที่อาจเกิดขึ้น บทลงโทษทางอาญาใด ๆ ที่จำเลยได้รับอาจต้องถูกนำมาพิจารณาในการบรรเทาโทษค่าเสียหายเชิงลงโทษ หากจำเลยถูกดำเนินคดีในข้อหาก่ออาชญากรรมที่มีโทษร้ายแรง เช่น การสูญเสียเสรีภาพอย่างมาก ค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีนี้อาจไม่สามารถเรียกได้เลย ในกรณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประทุษร้ายทางอาญาซึ่งสมควรได้รับค่าเสียหายเชิงลงโทษ ผู้พิพากษาควรพิจารณาถึงผลรวมของการลงโทษที่จำเลยจะต้องได้รับ

7) การดำเนินการทางแพ่งอื่น ๆ ต่อจำเลยในพฤติกรรมเดียวกัน เพื่อมิให้จำเลยถูกลงโทษอย่างรุนแรงจนเกินไป

2.3 ข้อสรุปท้ายบท

เมื่อการกระทำละเมิดกรณีทั่วไปมีลักษณะแตกต่างกับกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงสามารถแพร่กระจายได้เป็นวงกว้าง ก่อให้เกิดความเสียหายในระยะยาว ยากต่อการฟื้นฟู กระทบต่อการดำรงชีพของมนุษย์ ระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อมอีกมากมาย อีกทั้งในการที่โจทก์หรือผู้เสียหายต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของจำเลยว่าเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด หากโจทก์เป็นเพียงบุคคลธรรมดา มิได้มีความรู้เชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะ ทำให้การพิสูจน์ของโจทก์เป็นไปด้วยความยากลำบาก ทั้งนี้ เมื่อการกระทำละเมิดกรณีทั่วไปมีลักษณะแตกต่างกับกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดความรับผิดและ การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงควรมีความแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งแม้ว่ากรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมจะมีการนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) จำเลยต้องรับผิดแม้จะมีได้ตั้งใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม เป็นบทสันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิดและต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นหน้าที่ของจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าการกระทำหรือกิจการของตนมิได้เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายนั้น ๆ ขึ้น หรือพิสูจน์ว่ากรณีดังกล่าวเข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนดว่าไม่ต้องรับผิด เมื่อนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมและคดีเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดมลพิษ หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Pollution Pay Principle: PPP) ก็เป็นหลักสำคัญที่

นำมาปรับใช้ควบคู่กัน โดยเป็นหลักการที่กำหนดให้ผู้ก่อมลพิษซึ่งได้สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ต้องรับผิดชอบในการจ่ายค่าเสียหายที่ครอบคลุมถึงภาระค่าใช้จ่ายในการป้องกันและควบคุมมลพิษ สิ่งแวดล้อมตลอดจนทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม อย่างไรก็ตาม หลักการทั้งสองนี้ เป็นเพียงมาตรการที่เป็นเครื่องมือในการหาแหล่งเงินทุนเพื่อใช้ในการกำจัดมลพิษหรือฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม อันเป็นการแก้ปัญหาในส่วนปลายเหตุภายหลังจากที่มีความเสียหายเกิดขึ้น ซึ่งในการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่ควรจำกัดอยู่แค่ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง อันไม่ก่อให้เกิดการปลูกจิตสำนึกหรือสร้างความตระหนักให้แก่ผู้กระทำละเมิดในการยับยั้งมิให้กระทำละเมิด และไม่ได้เป็นการป้องปรามมิให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะเดียวกันนี้อีก แต่ถ้าหากมีการเพิ่มการลงโทษอาจทำให้ผู้ก่อมลพิษมีความระมัดระวังมากขึ้นเพื่อมิให้เกิดความเสียหายขึ้น แนวคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) เป็นแนวคิดในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ที่นำมาปรับใช้ในการแก้ไขการเยียวยาความเสียหายที่ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบในความเสียหายเพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากค่าเสียหายที่ต้องชดใช้ตามความเป็นจริง อันเป็นการก่อให้เกิดการยับยั้งการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างความตระหนักต่อความเสียหายที่จะส่งผลกระทบตามมา และยังป้องปรามมิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ขึ้นอีกด้วย

บทที่ 3

การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้น การที่จะเยียวยาหรือประเมินความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นตัวเงินค่อนข้างเป็นไปได้ยาก อีกทั้งยากต่อการฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิม หากกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบันนั้นยังคงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการที่จะควบคุมหรือยับยั้งการกระทำดังกล่าวได้ เป็นเหตุให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง และส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สัตว์ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นทางเลือกหนึ่งในหลายประเทศนำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กล่าวคือเป็นหลักการที่ให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าเสียหายที่แท้จริง และมีจำนวนที่มากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงได้ เพื่อเป็นการลงโทษปราบปรามผู้กระทำความผิดที่มีพฤติกรรมอันน่าตำหนิ เตียน และเป็นการยับยั้งมิให้มีผู้กระทำความผิดในลักษณะเดียวกันซ้ำอีก โดยผู้เขียนศึกษาแนวทางการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมของกฎหมายต่างประเทศและแนวทางการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมของไทย เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้

3.1 กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาแนวทางหรือหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในต่างประเทศ ประเทศที่ทำการศึกษา ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศจีน เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก มีหน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีอำนาจจัดการในเรื่องนี้โดยเฉพาะ ทำงานแบบเชิงรุกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมไปถึงการบังคับใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษโดยเป็นดุลพินิจของคณะลูกขุนภายใต้การควบคุมดูแลของศาล และมีการวางหลักคำพิพากษากำหนดหลักเกณฑ์การปรับใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษต่างๆ ส่วนประเทศออสเตรเลียนั้นมีมาตรการการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มแข็ง การร่วมมือในหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมหรือชุมชนต้องจัดให้มีมาตรฐานในการดูแลสิ่งแวดล้อม ป้องกันการรบกวนหรืออันตรายต่อสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงประชาชนทุกคนมีหน้าที่โดยทั่วไปในการ

ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และมีศาลชำนาญพิเศษด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนา อีกทั้งยังให้อำนาจศาลในการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้หากศาลเห็นสมควร โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้ยื่นคำร้องขอ และศึกษาประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศในทวีปเอเชีย มีระบบกฎหมายแบบ Civil Law เหมือนกับประเทศไทย มีการรับรองหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2564 ไม่นานมานี้ เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมคล้ายกับประเทศไทย อุตสาหกรรม แหล่งถ่านหิน โรงงานปิโตรเคมีที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมมากมายและไม่สามารถแก้ไขความเสียหายซึ่งเป็นอันตรายต่อประโยชน์สาธารณะได้ จนทำให้ภายหลังจึงต้องมีการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ ทั้ง 3 ประเทศล้วนมีการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ซึ่งมีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างกันโดยสามารถแยกพิจารณาได้ ดังต่อไปนี้

3.1.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา

หลักค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศอเมริกานั้นได้รับอิทธิพลภายหลังจากที่มีการปรับใช้ในประเทศอังกฤษไม่นาน โดยสหรัฐอเมริกาได้มีการนำมาใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1784 คดี Genay v. Norris เป็นกรณีโจทก์จำเลยทะเลาะวิวาท และจำเลยได้เสนอให้ตีมีวินเพื่อปรองดองกัน จำเลยแอบใส่สิ่งเจือปนลงในแก้วไวน์เพื่อกลั่นแกล้งโจทก์ ทำให้โจทก์ได้รับบาดเจ็บสาหัสหลังจากการดื่ม ศาลตัดสินให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายเชิงลงโทษแก่โจทก์ และในปี ค.ศ. 1791 คดี Cotyell v. Colbaugh คณะลูกขุนได้เรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษกับจำเลย เนื่องจากจำเลยละเมิดสัญญาที่จะแต่งงานกับโจทก์ และผู้พิพากษาให้ความเห็นแก่คณะลูกขุนว่าไม่ต้องประมาณค่าเสียหายจากความทุกข์ทรมานหรือการสูญเสียที่แท้จริงใด ๆ แต่เพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดดังกล่าวในอนาคต⁷⁶

อีกทั้ง ในปี ค.ศ. 1851 คดี Day v. Woodworth ศาลได้มีการวางหลักไว้ โดยคดีดังกล่าวเป็นการกระทำละเมิดเพื่อรื้อและทำลายโรงสี ศาลพิพากษาว่าในการกระทำอันเป็นการละเมิด “คณะลูกขุนอาจลงโทษเรียกค่าเสียหายที่เป็นแบบอย่าง หรือค่าเสียหายเชิงลงโทษจากจำเลย โดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำละเมิดของจำเลย มากกว่าจำนวนสินไหมทดแทนแก่โจทก์” และค่าเสียหายเชิงลงโทษดังกล่าวนำมาปรับใช้ในการกระทำละเมิดที่มีพฤติการณ์อันน่าตำหนิติเตียน ปาเถื่อน อันตรายร้ายแรงและอุกอาจ ความผิดที่กระทำต่อโจทก์อันไม่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเงินได้ และศาลยอมรับอำนาจของคณะลูกขุนในการประเมินความเสียหายเชิงลงโทษหรือค่าเสียหายที่เป็นแบบอย่างนี้ โดยค่าเสียหายที่ประเมินขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ความร้ายแรงในความประพฤติของจำเลย

⁷⁶ E. Scott Austin and Shyrell A. Reed, “Recognizing Partner Abuse Torts: Consistent with Awarding Punitive Damages,” *Litigation News* 13 (2006): 1,4.

อันอยู่ในดุลยพินิจของคณะลูกขุน เนื่องจากระดับของการลงโทษที่จะเกิดขึ้นจะต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะของแต่ละคดี⁷⁷

ทั้งนี้ ในช่วงเริ่มต้นคดีค่าเสียหายเชิงลงโทษในอเมริกา ศาลมักเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษในพฤติการณ์ที่เป็นการละเมิดโดยจงใจ และมักลงโทษกรณีพวกอันธพาลกดขี่ข่มเหงผู้อ่อนแอทางร่างกายและไม่มีอำนาจหรือฐานะทางสังคมที่ไม่ดี อีกทั้งศาลยังเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษให้กับโจทก์ที่เป็นหญิง ในกรณีข้อหาทำร้ายร่างกาย ข่มขืน และการล่วงละเมิดทางเพศ ผู้พิพากษาและคณะลูกขุนใช้วิธีนี้เพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งไม่เพียงแต่เพื่อลงโทษหรือยับยั้งการล่วงละเมิดทางเพศเท่านั้น แต่ยังเพื่อรักษาความสงบสุขในสังคม และรักษาระบบนิยามปฏิบัติของชุมชนอีกด้วย นักวิจารณ์คนหนึ่งของปลายศตวรรษที่ 19 ยืนยันว่าศาลได้ขยายขอบเขตในการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีที่มีการบาดเจ็บและการละเมิดที่ร้ายแรง โดยรวมถึงการดูหมิ่นหรือพฤติกรรมที่กดขี่และโหดร้าย อีกทั้งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผู้พิพากษาและคณะลูกขุนยังได้ตัดสินใจให้มีการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเพิกเฉยต่อสิทธิของโจทก์โดยจงใจอีกด้วย⁷⁸

3.1.1.1 ประวัติความเป็นมากฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกานั้นเริ่มต้นขึ้นเพื่อตอบสนองต่อจิตสำนึกสาธารณะในช่วงปี ค.ศ. 1950 – 1960 อันเนื่องมาจากมลพิษและการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ในหลายทศวรรษรัฐบาลกลางและรัฐบาลของมลรัฐได้ออกกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลดมลพิษและส่งเสริมทรัพยากรมากขึ้นเรื่อย ๆ ช่วงทศวรรษแรกก่อนหน้าที่จะมีกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกานั้น โดยพื้นฐานแล้วไม่มีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอยู่จริง ไม่มีกฎหมายว่าด้วยอากาศสะอาดแห่งชาติ ไม่มีโครงการพระราชบัญญัติน้ำสะอาดของรัฐบาลกลาง ไม่มีกฎหมายว่าด้วยของเสียอันตรายหรือสารพิษ ไม่มีแม้แต่หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลกลางก่อนปี ค.ศ. 1970 (และแทบไม่มีหน่วยงานของรัฐที่คล้ายคลึงกัน) หน่วยงานควบคุมมลพิษของรัฐบาลกลางที่มีอยู่เน้นการจัดกระจายออกไปหลายหน่วยงาน และมีอำนาจตามกฎหมายที่ค่อนข้างอ่อนแอ ซึ่งส่วนใหญ่มักให้ความช่วยเหลือทางการเงินและทางเทคนิคเพียงเล็กน้อยแก่รัฐและรัฐบาลท้องถิ่น ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะด้วยสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรมต่างๆ ส่งผลให้ระบบการผลิต

⁷⁷ LawPipe, **Day v. Woodworth (1851)**, para. 1-4, Retrieved October 15, 2022 from [https://www.lawpipe.com/U.S.-Supreme-Court/Day_v_Woodworth_\(1851\).html](https://www.lawpipe.com/U.S.-Supreme-Court/Day_v_Woodworth_(1851).html)

⁷⁸ Michael Rustad and Thomas Koenig, “The Historical Continuity of Punitive Damages Awards: Reforming the Tort Reformers,” **The American University Law Review** 42 (January 1993): 1284.

และวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไปตามไปด้วย อันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ต่อผู้คน ทั้งทางตรง อาทิ ปัญหามลพิษทำให้มนุษย์เจ็บป่วย หรือทางอ้อม เช่น เมื่อทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง การใช้ชีวิตของคนก็ประสบความยากลำบากตามมา เช่น แหล่งอาหารน้อยลง ดินเสื่อมโทรม เกิดความแห้งแล้ง เป็นต้น ส่งผลให้สังคมเริ่มตระหนักถึงการกำหนดกฎหมายขึ้นมาเพื่อคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มากส่งผลให้ต้องมีการกำหนดกฎหมายขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาพิษ และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจนกลายเป็นช่วงที่เกิดกระบวนการร่างกฎหมายมากมาย⁷⁹ โดยกฎหมายสำคัญที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตราขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบต่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA)

ในช่วงเริ่มต้นสหรัฐอเมริกาได้มีการตราพระราชบัญญัตินโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (The National Environmental Policy Act: NEPA) ลงนามกฎหมายวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1970 ซึ่งกำหนดให้หน่วยงานรัฐบาลกลางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของการดำเนินการของหน่วยงานรัฐบาลกลาง แม้ว่าข้อกำหนดตามขั้นตอนของ NEPA จะมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการตัดสินใจของรัฐบาล แต่การออกกฎหมายของรัฐบาลกลางในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ที่กำหนดข้อกำหนดที่สำคัญนั้นมีความสำคัญมากกว่า โดยกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ The Clean Air Act of 1970, The Federal Water Pollution Control Act Amendments of 1972 (ปัจจุบันมีการแก้ไขชื่อเป็น “The Clean Water Act”), The Resource Conservation and Recovery Act: RCRA) ในปี ค.ศ. 1976 และมีการจัดตั้งหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลกลาง ได้แก่ The United States Environmental Protection Agency (EPA) ขึ้นมา เพื่อให้ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายดังกล่าว⁸⁰

ต่อมาในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรมนั้นเองได้มีการเผยแพร่หนังสือ Silent Spring เขียนโดย Rachel Carson (September 1962) ซึ่งเป็นงานเขียนจากการวิจัยว่า การใช้สารเคมีเพื่อกำจัดแมลงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ก่อให้เกิดกระแสความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมและการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ที่เป็นรูปธรรมและเป็นระบบมากขึ้น อันปรากฏชัดเจนและขยายเป็นวงกว้าง ทำให้ประชาชนในสังคมตื่นตัวและรณรงค์ให้รัฐสภาออกกฎหมายเพื่อห้ามไม่ให้ใช้ ไดคลอโร

⁷⁹ Richard J. Lazarus, “The Greening of America and The Graying of United States Environmental Law: Reflections on Environmental Law’s First Three Decades In The United States,” *Virginia Environmental Law Journal* 20 (2011): 75-106.

⁸⁰ *Ibid.*

ไดฟีนิลไตรคลอโรอีเทน (DDT) อันเป็นยาฆ่าแมลงประเภทสารสังเคราะห์ออร์กาโนคลอรีน อีกทั้ง ยังมีเหตุการณ์ Love Canal ขึ้นอันสะท้อนถึงปัญหาการทิ้งสารพิษอันตรายที่กระจายอยู่ทั่วประเทศอเมริกา และกฎหมายขณะนั้นไม่เพียงพอในการให้อำนาจรัฐบาลฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและเรียกค่าชดเชยจากผู้ที่ต้องรับผิดชอบ กล่าวคือ Love Canal เป็นคลองแห่งหนึ่งแถบไนแอการา (Niagara) ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของรัฐนิวยอร์ก เกิดจากการพยายามขุดคลองเพื่อนำน้ำจากแม่น้ำไนการ่า (Niagara River) มาผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับชุมชนแม่แบบ แต่โครงการพับไปเพราะเทคโนโลยีใหม่เข้ามาแทน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1920 พื้นที่นี้ได้ถูกใช้เป็นพื้นที่ทิ้งขยะชุมชน ต่อมาปี ค.ศ. 1942 บริษัท Hooker Chemical ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่นี้ฝังกลบของเสียจากอุตสาหกรรม โดยมีการสูบน้ำออก และปูชั้นดินเหนียวโดยรอบเพื่อกันการรั่วซึม โรงงานนี้ผลิตผลิตภัณฑ์หลายประเภท เช่น สี ตัวทำละลายสำหรับยาง และเรซินสังเคราะห์ จึงมีของเสียพวกต่าง กรดไขมัน และ Chlorinated hydrocarbon รวมประมาณ 21,000 ตัน นำไปฝังกลบในระดับความลึกประมาณ 20 - 25 ฟุต ต่อมาคณะกรรมการโรงเรียน Niagara Fall ได้ซื้อที่ดินจากบริษัทด้วยราคา 1 เหรียญ ซึ่งสัญญาซื้อขายฉบับนั้นระบุว่าผู้ซื้อได้ทราบแล้วว่าที่ดินนี้มีขยะอุตสาหกรรมอยู่ และยอมรับผิดชอบหากมีความเสียหายจากของเสียอันตรายนั้น⁸¹

การก่อสร้างอาคารเรียนเสร็จสิ้นในปี ค.ศ. 1955 และรับนักเรียนเข้าเรียน 400 คน เมื่อเวลาผ่านไป อดีตของพื้นที่นี้ถูกลืมเลือน มีโครงการพัฒนาพื้นที่ใช้ประโยชน์ การสร้างทางด่วนยกระดับระหว่างการก่อสร้างต่างๆ เมื่อถึงช่วงกลางทศวรรษ 1970 ผลกระทบเริ่มชัดเจนขึ้น อาทิ เริ่มเห็นของเหลวสีคล้ำๆ หรือน้ำมันไหลออกมาที่ชั้นใต้ดินบ้าง สนามบ้าง เด็กนักเรียนเริ่มมีปัญหาด้านสุขภาพ เช่น เหนื่อยและผิวหนังของเด็กที่วิ่งเล่นเริ่มเป็นแผลระคายเคือง มีอาการหอบหืด ติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ และระดับเม็ดเลือดขาวต่ำ แม้แต่พืชแถวนั้นก็ตาย ความผิดปกติเหล่านี้ยังหาสาเหตุไม่ได้ และเริ่มหนักขึ้นเป็นทวีคูณเมื่อเกิดฝนตกหนักติด ๆ กันหลายปีในพื้นที่ ถึงบรรจุนครเคมีเก่าของบริษัทผู้ทิ้งจนทำให้สารเคมีกระจายตามน้ำไปทั่วสนามหญ้าของโรงเรียน และขยายไปสู่ชุมชนโดยรอบชาวบ้านเริ่มออกมาประท้วง จนกระทั่งในต้นปี ค.ศ. 1978 รัฐนิวยอร์กทนแรงกดดันไม่ไหว ต้องตั้งทีมงานเฉพาะกิจขึ้น (Interagency Task Force) เพื่อจัดการปัญหามลพิษครั้งใหญ่นี้ คณะกรรมการสาธารณสุขแห่งรัฐนิวยอร์กได้ประกาศภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข (Public Health Emergency) ในพื้นที่ Love Canal พร้อมสั่งปิดโรงเรียนชั่วคราว สั่งให้รัฐบาลท้องถิ่นหยุดการแพร่กระจายของสารเคมีอันตราย และแจ้งให้ผู้หญิงท้องและเด็กซึ่งอาศัยใกล้โรงเรียนอพยพออกจากพื้นที่ให้เร็วที่สุด

⁸¹ Sedina L. Bank, "The Erin Brockovich Effect: How Media Shapes Toxics Policy," *Environmental Law & Policy Journal* 26 (January 2003): 219.

สุดท้ายบ้านเรือนรอบคลองนั้นต้องถูกทำลาย ผู้คนหลายร้อยครัวเรือนถูกอพยพและได้รับค่าชดเชยจากรัฐบาลกลางและรัฐนิวยอร์ก⁸²

ขณะนั้นกฎหมายระดับสหพันธรัฐที่มีอยู่ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์และการฟื้นฟูทรัพยากร (Resource Conservation and Recovery Act of 1976: RCRA) ซึ่งให้อำนาจหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม (The Environmental Protection Agency: EPA) ในการบรรเทาความเสียหายจากการเข้าฟื้นฟูแต่ไม่ได้ระบุถึงเรื่องกองทุนที่รัฐจะใช้ฟื้นฟูพื้นที่ที่ไม่มีผู้รับผิดชอบความเสียหายนั้น หรือกระทั่งกฎหมายน้ำบริสุทธิ์ (Clean Water Act) ซึ่งมีการจัดตั้งกองทุนให้กับรัฐบาลในการฟื้นฟูพร้อมอำนาจในการเรียกเงินคืนจากผู้ที่ต้องรับผิดชอบแล้ว ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวยังคงจำกัดเฉพาะเพียงกรณีน้ำมันและสารเคมีอันตรายรั่วไหลลงสู่ทางน้ำเท่านั้น กรณีนี้สะท้อนปัญหาการทิ้งสารพิษอันตรายที่กระจายอยู่ทั่วมัธยมศึกษา และกฎหมายที่ไม่เพียงพอในการให้อำนาจรัฐบาลฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและเรียกค่าชดเชยความเสียหายจากผู้ที่เกี่ยวข้อง⁸³

จากอิทธิพลของหนังสือ Silent Spring ประกอบกับเหตุการณ์ Love Canal ครั้งนี้เองทำให้ในปี ค.ศ. 1979 รัฐบาลกลางได้เสนอกฎหมายฉบับใหม่ต่อสภาองเกรส ที่ให้อำนาจรัฐบาลกลางในการฟื้นฟูพื้นที่ปนเปื้อนสารเคมีอันตราย โดยใช้เงินจากกองทุนที่ได้จากภาษีที่ภาคอุตสาหกรรมเคมีจ่าย และเรียกให้ผู้ที่ต้องรับผิดชอบกับการปนเปื้อนนั้นชดเชยเงินคืน ในที่สุดปี ค.ศ. 1980 กฎหมายฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมฉบับแรกของอเมริกาออกมา ในนาม “พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบ เพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA)” หรือเรียกอีกอย่างว่า “Superfund” เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้เงินจากภาษีประชาชนในขั้นสุดท้าย และกำหนดให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนนั้นรับผิดชอบให้มากที่สุด

3.1.1.2 ความรับผิดชอบภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา

ปี ค.ศ. 1980 สภาองเกรสได้ประกาศใช้กฎหมาย พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบ เพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act: CERCLA) เพื่อตอบสนองต่อปัญหาด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากมลพิษทางอุตสาหกรรมที่เป็นอันตราย โดยกำหนดความรับผิดชอบ ค่าชดเชย

⁸² Ibid.

⁸³ มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (En LAW), **แต่เทศกาลแห่งความรัก: จาก Love Canal สู่ระบบกฎหมายฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในอเมริกา**, ย่อหน้าที่ 2-4, คำนวณวันที่ 10 ตุลาคม 2565 จาก <https://enlawfoundation.org/%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81-love-canal/>

และการตอบสนองสำหรับกรณีสถานการณ์สารอันตรายถูกปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม และเพื่อจัดให้มีการกำจัดของเสียอันตราย โดยกำหนดค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาดให้กับฝ่ายที่รับผิดชอบ มีการจัดตั้งโครงการระดมทุนและสร้างระบบความรับผิดชอบที่เข้มงวดโดยโครงการระดมทุนเรียกว่า Superfund⁸⁴ อันเป็นการระดมทุนได้จากรายได้ทั่วไปและภาษีสำหรับอุตสาหกรรมน้ำมันและเคมี ซึ่งจะชดเชยค่าเสียหายแก่รัฐบาลหรือเอกชนสำหรับค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาดสถานที่ที่เป็นมลพิษ เมื่อรัฐบาลไม่สามารถระบุผู้รับผิดชอบได้ หรือฝ่ายที่รับผิดชอบไม่ดำเนินการทำความสะอาดด้วยตนเอง

ในประเทศสหรัฐอเมริกา คดีแพ่งทางสิ่งแวดล้อมสามารถแยกฟ้องเป็นคดีละเมิด (Environmental Torts) ตามกฎหมายรัฐ (State Law) หรือตามกฎหมายเฉพาะ อาทิ The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980 (CERCLA), the Oil Pollution Act, the Clean Water Act เป็นต้น ซึ่งเป็นกฎหมายระดับสหพันธรัฐ (federal law) โดยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเสียหายนั้นแยกออกจากกันอย่างชัดเจน หากเป็นคดีละเมิดจะใช้หลักทั่วไปและอาจมีการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ แต่หากเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายเฉพาะ ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายแต่ละฉบับโดยเฉพาะ⁸⁵

โดยความรับผิดในคดีสิ่งแวดล้อมสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

1) บุคคลที่ต้องรับผิด มีการวางหลักไว้ในพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act: CERCLA) มาตรา 107⁸⁶

⁸⁴ Hongkyun Kim, “Is the Korean Soil Environment Conservation Act's Liability Too Severe: Learning from CERCLA,” *Albany Law Environmental Outlook Journal* 11 (2006): 1-40.

⁸⁵ ปาริชาติ มั่นสกุล, *ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 5.

⁸⁶ The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980 (CERCLA) Section 107(a) Notwithstanding any other provision or rule of law, and subject only to the defenses set forth in subsection

(b) of this section—

(1) the owner and operator of a vessel or a facility,

กล่าวคือ บุคคลที่จะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาดและความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างเคร่งครัด⁸⁷ ได้แก่

(1) บุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการสถานที่กอมลพิษ CERCLA กำหนดความรับผิดชอบที่อาจเกิดขึ้นกับเจ้าของและผู้ดำเนินการในปัจจุบันที่ปล่อยสารอันตรายใด ๆ เจ้าของปัจจุบันอาจต้องรับผิดชอบ แม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนรับผิดชอบในการปล่อยสารอันตรายก็ตาม ดังนั้นเจ้าของปัจจุบันอาจต้องรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด แม้ว่าเขาจะไม่ได้เป็นเจ้าของในขณะที่กำลังจัดสารอันตราย ผู้ประกอบการปัจจุบันอาจต้องรับผิดชอบสำหรับค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาด ผู้ปฏิบัติงาน “ต้องจัดการ สิ่งการ หรือดำเนินการเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ การรั่วไหลหรือการกำจัดของเสียอันตราย” เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานปัจจุบันมักจะจัดการและควบคุมกิจกรรมประจำวัน จึงมีการกำหนดความรับผิดชอบเพื่อรักษาความสม่ำเสมอในการให้ผู้ที่อาจรับผิดชอบทั้งหมดต้องรับผิดชอบ

(2) บุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการสถานที่กอมลพิษในเวลาที่มีการกำจัด โดยอาจต้องรับผิดชอบตามที่ CERCLA ระบุกรณีที่เป็นเจ้าของหรือดำเนินการ “ในเวลาที่มีการกำจัดสารอันตรายใด ๆ” ด้วยเหตุนี้ เจ้าของหรือผู้ดำเนินการในอดีตอาจต้องรับผิดชอบแม้ว่าเขาจะไม่ได้เป็นเจ้าของแล้วก็ตาม นอกจากนี้ ภายใต้ CERCLA ความรับผิดชอบยังถูกกำหนดให้กับอดีตผู้เช่าหรือผู้ให้เช่าช่วงด้วย

(2) any person who at the time of disposal of any hazardous substance owned or operated any facility at which such hazardous substances were disposed of,

(3) any person who by contract, agreement, or otherwise arranged for disposal or treatment, or arranged with a transporter for transport for disposal or treatment, of hazardous substances owned or possessed by such person, by any other party or entity, at any facility or incineration vessel owned or operated by another party or entity and containing such hazardous substances, and

(4) any person who accepts or accepted any hazardous substances for transport to disposal or treatment facilities, incineration vessels or sites selected by such person, from which there is a release, or a threatened release which causes the incurrence of response costs, of a hazardous substance,

⁸⁷ Barbara J. Gulino, “Right of Contribution Under CERCLA: The Case for Federal Common Law,” **Cornell Law Review** 71 (1985): 668-693.

(3) บุคคลที่จัดการเพื่อกำจัด บำบัด หรือขนส่ง ของเสีย (รวมถึงเครื่องกำเนิดของเสีย) ภายใต้ CERCLA อาจต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาด โดยกำหนดให้ “บุคคลใดก็ตามที่จัดเตรียมการจำหน่าย บำบัด หรือขนส่งเพื่อกำจัดหรือบำบัดวัตถุอันตรายในสถานที่ที่บุคคลอื่นเป็นเจ้าของหรือดำเนินการอาจมีความรับผิดชอบ” ดังนั้นจึงต้องรับผิดชอบแม้ว่าโจทก์จะพิสูจน์ไม่ได้ว่าสารอันตรายเฉพาะนั้น ๆ ถูกปล่อยออกจากสถานที่ปนเปื้อน

(4) บุคคลที่รับวัตถุอันตรายเพื่อขนส่งไปยังสถานที่กำจัดหรือบำบัดรักษาในสถานที่ที่บุคคลนั้นเลือก CERCLA กำหนดว่า “บุคคลใดที่ยอมรับหรือรับสารอันตรายใด ๆ เพื่อขนส่งไปยังโรงกำจัดหรือบำบัด เตาเผาขยะ หรือสถานที่ที่เลือกโดยบุคคลดังกล่าว ซึ่งมีการปลดปล่อย หรือการปล่อยอันตราย (ของสารอันตราย) อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย” เป็นบุคคลที่อาจต้องรับผิดชอบรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการกำจัดสารอันตราย ภายใต้ CERCLA การขนส่งหมายถึง “การเคลื่อนที่ของสารอันตรายด้วยวิธีการใด ๆ” รวมถึงทางบก ทางอากาศ น้ำ หรือทางท่อ เนื่องจากผู้ขนส่งมีส่วนในการปล่อยวัสดุที่ปนเปื้อนและเพิ่มค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแก้ไขเกี่ยวกับของเสียอันตราย อย่างไรก็ตาม ผู้ขนส่งต้องรับผิดชอบเฉพาะในกรณีที่พวกเขาเลือกสถานที่กำจัดของเสียอันตรายเท่านั้น เมื่อใดก็ตามที่สารใด ๆ ถูกปล่อยออกมา หรือมีภัยคุกคามที่สำคัญต่อการปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม รัฐบาลกลางได้รับอนุญาตให้ขจัดอันตรายและจัดให้มีการดำเนินการแก้ไขหรือใช้มาตรการตอบสนองอื่น ๆ ที่เห็นว่าจำเป็น ซึ่งรัฐบาลมีทางเลือกในการสั่งให้ผู้รับผิดชอบทำการขจัดของเสียที่เป็นพิษหรือสิ่งปนเปื้อนและฟ้องร้องผู้รับผิดชอบเพื่อกู้คืนค่าใช้จ่ายในการกำจัด⁸⁸

2) ประเภทความรับผิด ภายใต้พระราชบัญญัติการชดเชย และความรับผิด เพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) มี 3 ประการ ได้แก่

(1) ความรับผิดชอบหลัง กรณีการกำหนดความรับผิดหากเป็นกรณีประเทศสหรัฐอเมริกา มีการกำหนดความรับผิดที่รวมไปถึงความรับผิดชอบหลัง กล่าวคือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยสารอันตราย อันต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการกำจัดของเสียที่เป็นพิษ อาจต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนการตรากฎหมายพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) ในปี ค.ศ. 1980

⁸⁸ Laura Wunsch Stubberud, “CERCLA: Insurance Liability for Response Costs,” *Southwestern University Law Review* 21 (1992): 1491-1510.

(2) ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) แม้จะมีข้อกำหนดในการทำ ความสะอาดของเสียอันตรายอย่างครอบคลุม แต่มาตรฐานความรับผิดชอบของ CERCLA ยังคงคลุมเครือ สำหรับการตีความของศาล มาตรฐานความรับผิดภายใต้ CERCLA นั้นคือ ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) แม้ว่าจะไม่ได้ระบุถึงความรับผิดที่ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ไว้ เป็นการเฉพาะ เนื่องจากมาตรา 101 (32)⁸⁹ ในส่วนคำจำกัดความของ CERCLA มีการวางหลักไว้ว่า คำว่า รับผิดชอบหรือความรับผิด ภายใต้บทนี้จะตีความว่าเป็นมาตรฐานของความรับผิดที่ได้รับ ภายใต้มาตรา 311 ของ The Federal Water Pollution Control Act และแม้ว่ามาตรา 311 ของ The Federal Water Pollution Control Act ไม่ได้ระบุถึงความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) โดยชัดแจ้ง ศาลได้อนุมานความรับผิดดังกล่าวจากพระราชบัญญัติซึ่งทำให้บางฝ่ายต้องรับ ผิดอันเป็นการกำหนดความรับผิดที่ไม่จำต้องคำนึงถึงเจตนาของจำเลยว่าการกระทำลงโดยเจตนาหรือ ประมาทเลินเล่อหรือไม่ เว้นแต่พวกเขาจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าเข้าลักษณะข้อยกเว้นตามกฎหมายที่ ระบุไว้ในพระราชบัญญัติได้สำเร็จ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก็ปรากฏในมาตรา 107 ของ CERCLA เช่นกัน ศาลได้กำหนดให้คู่กรณีต้องรับผิดอย่างเคร่งครัดสำหรับการละเมิดกฎหมาย⁹⁰ อันแสดงถึงหลักความ รับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ที่ครอบคลุมไปถึงบุคคลภายนอกที่เคยเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ใน แหล่งกำเนิดมลพิษ และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมกันรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น (Potentially Responsible Parties)⁹¹

พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิด เพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่าง ครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) ได้นำแนวคิดเรื่องความรับผิดอย่างเคร่งครัดมาจากกฎหมาย The Clean Water Act ที่มีการกำหนดความรับผิดในการทำ ความสะอาดสารพิษให้กับเจ้าของและผู้ดำเนินการของเรือ หรือ สิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสาเหตุส่วนบุคคล โดย The Clean Water Act ได้รับอิทธิพล มาจากคดี Rylands v. Fletcher ที่ศาลอังกฤษได้วางหลักกฎหมายละเมิดเกี่ยวกับความรับผิดโดย เคร่งครัด (Strict Liability) สำหรับการกระทำที่เป็นอันตรายร้ายแรง เป็นกรณีที่เจ้าของที่ดินซึ่งเป็น

⁸⁹ The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980 (CERCLA) Section 101(32) The terms “liable” or “liability” under this subchapter shall be construed to be the standard of liability which obtains under section 311 of the Federal Water Pollution Control Act.

⁹⁰ David A. Rich, *op. cit.*

⁹¹ ปาริชาติ มั่นสกุล, *เรื่องเดิม*, หน้า 5.

จำเลยได้ว่าจ้างผู้รับเหมาเพื่อสร้างอ่างเก็บน้ำบนที่ดินของตน แต่ผู้รับเหมาประมาทได้กระทำในพื้นที่ที่มีปล่องเหมืองใต้ดินโดยเจ้าของไม่รู้ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว เมื่อผู้รับเหมาเติมน้ำในอ่างเก็บน้ำ พื้นดินก็ยุบลงและน้ำไหลเข้าสู่ปล่องเหมืองร้าง ซึ่งท้ายที่สุดก็ท่วมทันเหมืองถ่านหินของโจทก์อย่างต่อเนื่องเนื่องจากจำเลยไม่ทราบถึงการมีอยู่ของปล่องเหมืองก่อนที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำ ศาลชั้นต้นจึงพิพากษาว่าไม่ใช่การกระทำโดยประมาทและไม่ต้องรับผิด อย่างไรก็ตาม ศาลอุทธรณ์ได้กลับคำพิพากษาโดยยึดถือหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดและพิพากษาว่า “บุคคลที่นำที่ดินมาใช้ตามวัตถุประสงค์ของตนเอง รวบรวม หรือเก็บรักษาสິงใด ๆ ที่มีแนวโน้มว่าจะก่อความเสียหาย และหากไม่กระทำเช่นนั้นก็จะไม่มีอันตรายเกิดขึ้น บุคคลนั้นต้องรับผิดในความเสียหายทั้งหมดอันเป็นผลจากการกระทำดังกล่าว เว้นแต่บุคคลนั้นจะสามารถพิสูจน์เข้าข้อยกเว้นความรับผิดนี้ได้” ทั้งนี้ The Clean Water Act มุ่งเน้นไปที่อันตรายที่เกิดจากเครื่องมือ ไม่ใช่พฤติกรรมของเจ้าของหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเครื่องมือดังกล่าว ซึ่งพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) ได้รับอิทธิพลเรื่องนี้มาจาก The Clean Water Act แต่ขยายขอบเขตออกไป โดยเครื่องมือไม่ได้จำกัดเพียงแต่เรือหรือสิ่งอำนวยความสะดวกตามที่ The Clean Water Act ระบุเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่มีการสะสมสารอันตรายด้วย และยังขยายความรับผิดไม่เพียงแต่กับเจ้าของและผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ยังรวมถึงผู้ใช้สิ่งเหล่านี้โดยอ้อม เช่น ผู้ขนส่ง ผู้ผลิตของเสียอันตราย จะเห็นได้ว่า The Clean Water Act และ The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act (CERCLA) นั้นนำแนวคิดพื้นฐานที่กำหนดความรับผิดใน คดี Rylands v. Fletcher มาบังคับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสาเหตุของแต่ละบุคคลภายใต้พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA)⁹²

(3) ความรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and several liability) เป็นความรับผิดที่สามารถเรียกให้จำเลยหนึ่งคนรับผิดชอบต่อความเสียหายทั้งหมดในคดีหนึ่งได้ แม้ว่าจำเลยคนอื่นจะเป็นฝ่ายผิดร่วมด้วยก็ตาม กล่าวคือ ฝ่ายที่อาจรับผิดชอบอาจถูกบังคับให้จ่ายค่าใช้จ่ายทั้งหมดเพื่อทำความเสียหายหากจำเลยรายอื่นไม่สามารถจ่ายได้ แม้ว่าพระราชบัญญัติการ

⁹² James R. MacAyeal, “The Comprehensive Environmental Response Compensation, and Liability Act: The Correct Paradigm of Strict Liability and the Problem of Individual Causation,” *UCLA Journal of Environmental Law and Policy* 18 (2001): 217.

ชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) จะไม่ได้กำหนดหลักความรับผิดร่วมกันและความรับผิดหลายประการ (Joint and Several Liability) นี้อย่างชัดเจน แต่ศาลได้วางหลักไว้ว่า หากฝ่ายที่ต้องรับผิดสามารถแสดงให้เห็นว่าการกระทำของตนก่อให้เกิดความเสียหายที่สามารถแบ่งแยกได้ จำเลยนั้นอาจต้องรับผิดชอบเฉพาะส่วนที่เสียหายอันเกิดจากการกระทำของจำเลยเท่านั้นในบางสถานการณ์ อาทิ คดีในปี ค.ศ. 2009 Burlington Northern & Santa Fe Railway Co. v. United States ใน Burlington Northern ศาลฎีกาพบว่า Shell เป็นผู้จัดหาผลิตภัณฑ์เคมีให้กับ Brown & Bryant Inc (ธุรกิจจำหน่ายสารเคมี) ไม่ได้เป็นผู้จัดเตรียม อีกทั้งยังดำเนินการหลายขั้นตอนเพื่อลดโอกาสที่จะเกิดการรั่วไหล ดังนั้นจึงไม่รับผิดชอบต่อการรั่วไหลดังกล่าว และศาลฎีกาได้พิพากษายืนตามคำตัดสินของศาลล่างในเรื่องการแบ่งแยกความเสียหายระหว่างจำเลย ภายใต้พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) โดยต้องอาศัยการพิสูจน์สองส่วน ได้แก่ ต้องเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมที่สามารถแบ่งแยกได้ และมีเหตุอันควรในการแบ่งค่าเสียหายระหว่างจำเลย⁹³

3) ประเภหค่าใช้จ่ายที่สามารถเรียกคืนจากบุคคลอื่นต้องรับผิด ภายใต้พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA)⁹⁴ ได้แก่

⁹³ Jessica J.O. King, **CERCLA Divisibility: Two Strikes and Bases are Loaded**, para. 1-2, Retrieved October 15, 2022 from <https://www.williamsmullen.com/news/cercla-divisibility-two-strikes-and-bases-are-loaded>

⁹⁴ The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980 (CERCLA) Sec 107 (a)(4)

(A) all costs of removal or remedial action incurred by the United States Government or a State or an Indian tribe not inconsistent with the national contingency plan;

(B) any other necessary costs of response incurred by any other person consistent with the national contingency plan;

(1) ค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้ายหรือดำเนินการแก้ไขทั้งหมดที่เกิดขึ้นโดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาหรือรัฐหรือชนเผ่าอินเดียนที่ไม่สอดคล้องกับแผนฉุกเฉินแห่งชาติ

(2) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่น ๆ ในการตอบสนองที่เกิดขึ้นโดยบุคคลอื่นใดที่สอดคล้องกับแผนฉุกเฉินแห่งชาติ

(3) ความเสียหายสำหรับการบาดเจ็บ การทำลาย หรือการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผลในการประเมินการบาดเจ็บ การทำลาย หรือการสูญเสียที่เกิดจากการปล่อยดังกล่าว และ

(4) ค่าใช้จ่ายในการประเมินสุขภาพ หรือการศึกษาผลกระทบด้านสุขภาพที่ดำเนินการภายใต้บทบัญญัติแห่ง CERCLA

ทั้งนี้ จำนวนเงินที่เรียกคืนได้ในการดำเนินการนี้ รวมไปถึงดอกเบี้ยของจำนวนเงินดังกล่าว อันเกิดขึ้นภายหลังของวันที่เรียกเก็บเงินหรือค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องตามจำนวนที่ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

3.1.1.3. หน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม

ประเทศสหรัฐอเมริกา หน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environmental Protection Agency: EPA) มีหน้าที่หลักในการจัดการภายใต้โครงการ Superfund เพื่อดำเนินการตอบสนองต่อกรณีการปล่อยสารอันตรายสู่สิ่งแวดล้อม โดยมีอำนาจในการสั่งบุคคลที่อาจต้องรับผิดชอบ (PRP) ในการดำเนินการที่ก่อให้เกิดอันตรายที่ใกล้จะถึงและร้ายแรงต่อสาธารณสุขหรือสวัสดิการ หรือสิ่งแวดล้อมจากการปล่อยสารอันตรายที่เกิดขึ้นจริงหรือที่คุกคาม และหากบุคคลที่อาจต้องรับผิดชอบ (PRP) ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งอาจทำให้บุคคลนั้น

(C) damages for injury to, destruction of, or loss of natural resources, including the reasonable costs of assessing such injury, destruction, or loss resulting from such a release; and

(D) the costs of any health assessment or health effects study carried out under section 9604 (i) of this title.

The amounts recoverable in an action under this section shall include interest on the amounts recoverable under subparagraphs (A) through (D).

ต้องรับผิดชอบสำหรับค่าเสียหายเชิงลงโทษถึงสามเท่า และ CERCLA ยังมอบอำนาจในการรวบรวมข้อมูล และสิทธิในการเข้าและตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวก หรือขอรับตัวอย่างสารอันตรายที่น่าสงสัย⁹⁵

อีกทั้ง EPA สามารถประเมินบทลงโทษทางแพ่งได้ เนื่องจากสภาองเกรสได้กำหนด บทลงโทษจำนวนมากเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามของบุคคลที่อาจต้องรับผิดชอบ (PRP) ที่ไม่มี “สาเหตุเพียงพอ จงใจละเมิด หรือปฏิเสธที่จะปฏิบัติตาม” คำสั่งหรือการละเมิดข้อกำหนดเหล่านี้และ ข้อกำหนดอื่น ๆ ของ CERCLA ซึ่งรวมถึง (1) ข้อกำหนดในการแจ้งเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสารอันตราย (2) การทำลายบันทึก (3) ข้อกำหนดความรับผิดชอบทางการเงิน และ (4) ฝ่าฝืนคำสั่งหรือพระราช กฤษฎีกายินยอมเกี่ยวกับข้อตกลงระดับข้อพิพาท⁹⁶ และ ต้องระวางโทษปรับทางแพ่งไม่เกิน 25,000 ดอลลาร์ในแต่ละวันที่มีการละเมิดดังกล่าว⁹⁷ และอาจปรับเพิ่มขึ้นด้วยการเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษ

3.1.1.4. ค่าเสียหายเชิงลงโทษในการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม

ภายใต้พระราชบัญญัติพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบเพื่อการ ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) อนุญาตให้มีการปรับค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับการ ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด โดยบังคับใช้เมื่อประธานาธิบดีพิจารณาแล้วว่าอาจมีอันตรายร้ายแรง และใกล้จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพของประชาชน หรือสวัสดิการ หรือสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการปล่อย สารอันตรายที่เกิดขึ้นจริงหรือถูกคุกคามจากแหล่งมลพิษนั้น⁹⁸ อันเป็นการเรียกร้องค่าเสียหายเชิง

⁹⁵ Congressional Research Service, **Liability Under the Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act (CERCLA)**, para. 9, Retrieved May 2, 2022 from <https://crsreports.congress.gov/>

⁹⁶ Mark Reisch, **Superfund: A Summary of the Law** (New York: Report for Congress, 2003) (Unpublished Manuscript), p. 12.

⁹⁷ CERCLA Section 106(b)(1) “ Any person who, without sufficient cause, willfully violates, or fails or refuses to comply with, any order of the President under subsection (a) may, in an action brought in the appropriate United States district court to enforce such order, be fined not more than \$25,000 for each day in which such violation occurs or such failure to comply continues.”

⁹⁸ Cornell Law School, **Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act (CERCLA)**, para. 3, Retrieved May 2, 2022 from

ลงโทษสำหรับการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งทางปกครองโดยทั่วไปจะอยู่ในรูปแบบของคำพิพากษาของศาล โดยมีการวางหลักการไว้ใน CERCLA Section 107(c)(3) กล่าวคือ ในกรณีที่บุคคลปล่อยหรือขู่ว่าจะปล่อยสารอันตราย และไม่ได้ดำเนินการกำจัดหรือดำเนินการแก้ไขตามคำสั่งของประธานาธิบดีโดยไม่ มีเหตุเพียงพอ ตามมาตรา 104 หรือ 106 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบสหรัฐอเมริกา โดยระบุค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนเงินอย่างน้อยหรือเท่ากับไม่เกินสามเท่าของจำนวนเงิน ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นโดยกองทุน อันเนื่องมาจากการกระทำที่ไม่ดำเนินการดังกล่าวอย่างเหมาะสม ประธานาธิบดีมีอำนาจที่จะเริ่มดำเนินการทางแพ่งกับบุคคลดังกล่าว เพื่อเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยจะต้องรับผิดชอบเพิ่มเติมจากค่าใช้จ่ายใด ๆ ที่ได้รับจากบุคคลดังกล่าวตามมาตรา 112 (c) ของ พระราชบัญญัตินี้ เงินใด ๆ ที่ได้รับตามส่วนบทบัญญัตินี้จะถูกฝากเข้ากองทุน⁹⁹

ในกรณีบุคคลที่อาจต้องรับผิดชอบ (PRP) ปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามคำสั่งทางปกครอง ของหน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environmental Protection Agency: EPA) มี 2 ทางใน การดำเนินการ ได้แก่ ประการแรก EPA อาจใช้เงินกองทุนสิ่งแวดล้อม (Superfund) เพื่อทำความสะอาดแหล่งมลพิษนั้น ๆ และเริ่มกระบวนการศาลเพื่อเรียกคืนค่าใช้จ่ายจากบุคคลที่อาจต้อง รับผิดชอบ (PRP) ค่าเสียหายเชิงลงโทษ และกำหนดบทลงโทษในภายหลัง ทางเลือกประการที่สอง EPA อาจบังคับให้ปฏิบัติตามโดยใช้คำสั่งศาล กำหนดบทลงโทษ และค่าเสียหายเชิงลงโทษ ดังนั้น

[https://www.law.cornell.edu/wex/comprehensive_environmental_response_compensation_and_liability_act_\(cercla\)](https://www.law.cornell.edu/wex/comprehensive_environmental_response_compensation_and_liability_act_(cercla))

⁹⁹ The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980 (CERCLA) Section 107(c)(3) If any person who is liable for a release or threat of release of a hazardous substance fails without sufficient cause to provide removal or remedial action upon order of the President pursuant to section 104 or 106 of this Act, such person may be liable to the United States for punitive damages in an amount at least equal to, and not more than three times, the amount at least equal to, and not more than three times, the amount of costs incurred by the Fund as a result of such failure to take proper action. The President is authorized to commence a civil action against any such person to recover the punitive damages which shall be in addition to any costs recovered from such person pursuant to section 112(c) of this Act. Any moneys received by the United States pursuant to this subsection shall be deposited in the Fund.

หากบุคคลที่อาจต้องรับผิดชอบ (PRP) ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งจะต้องรอให้หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (EPA) ในกระบวนการชั้นศาล ต้องสามารถพิสูจน์ได้ว่ามี “สาเหตุเพียงพอ” ที่จะไม่ปฏิบัติตาม เฉพาะในกรณีที่ผู้กระทำมีความเชื่ออย่างสมเหตุสมผลและโดยสุจริตว่า (1) ตนไม่ใช่ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ (2) การดำเนินการที่จำเป็นในคำสั่งนั้นไม่สอดคล้องกับแผนฉุกเฉินแห่งชาติ หรือ (3) หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (EPA) ดำเนินการตามอำเภอใจและมีความไม่แน่นอนในการออกคำสั่ง มิฉะนั้น ผู้รับจะต้องได้รับโทษค่าปรับทางแพ่งรายวันและค่าเสียหายเชิงลงโทษ¹⁰⁰

ในการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการปล่อยหรือว่าจะปล่อยสารอันตรายออกสู่สิ่งแวดล้อมนั้น และไม่ได้ดำเนินการกำจัดหรือแก้ไขตามคำสั่งในการกำจัดสารอันตรายดังกล่าว และส่งผลให้ความเสียหายเกิดขึ้น บุคคลอันเป็นฝ่ายที่รับผิดชอบนั้นต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวกับการทำความสะอาดสารอันตรายเหล่านั้น และอาจรวมไปถึงค่าปรับทางแพ่งรายวันและค่าเสียหายเชิงลงโทษโดยบุคคลที่ต้องรับผิดชอบภายใต้ CERCLA ได้แก่ บุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการสถานที่กักเก็บพิษ บุคคลที่เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการสถานที่กักเก็บพิษในเวลาที่มีการกำจัด บุคคลที่จัดการเพื่อกำจัด บำบัด หรือขนส่ง ของเสีย และบุคคลที่รับวัตถุอันตรายเพื่อขนส่งไปยังสถานที่กำจัดหรือบำบัดรักษาในสถานที่ที่บุคคลนั้นเลือก อันเป็นการกำหนดความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) เนื่องจากไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงเจตนาหรือความประมาทของโจทก์ และยังรับผิดชอบตามหลักความรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and Several Liability) กล่าวคือ ฝ่ายที่อาจรับผิดชอบถูกบังคับให้จ่ายค่าใช้จ่ายทั้งหมดเพื่อทำความสะอาดสารพิษโดยรัฐบาลหรือบุคคลอื่นใด หากจำเลยรายอื่นไม่สามารถจ่ายได้ และในกรณีที่สามารถแบ่งแยกความรับผิดเป็นสัดส่วนตามความผิดของจำเลยแต่ละบุคคล การรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายดังกล่าวจำเลยจะรับผิดชอบไปตามสัดส่วนของตนนั้น ๆ ทั้งนี้ บุคคลเหล่านี้อาจหลุดพ้นจากความรับผิดได้ หากสามารถพิสูจน์ได้โดยอาศัยหลักฐานสำคัญว่าการปลดปล่อยหรือการคุกคามของสารอันตรายและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัย การทำสงคราม หรือการกระทำหรือการละเว้นของบุคคลที่สามที่ไม่ใช่พนักงานหรือตัวแทนของจำเลย หรือการกระทำของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ตามสัญญากับจำเลย อันบังคับใช้

¹⁰⁰ Patricia Lindauer, “The CERCLA's Daily Penalty and Treble Damages Provisions: Is Any Cause Sufficient Cause to Disobey an EPA Order?,” **Pace Environmental Law Review** 11, (1994): 657-672.

เฉพาะในกรณีที่จำเลยใช้ความระมัดระวังตามสมควรเกี่ยวกับสารอันตราย และใช้มาตรการป้องกันที่จำเป็นต่อการกระทำหรือการละเว้นของบุคคลที่สามแล้ว¹⁰¹

นอกจากนี้การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในสหรัฐอเมริกานั้น ได้มีการตราพระราชบัญญัติมาตรฐานค่าเสียหายเชิงลงโทษ (The Punitive Damages Standards Act) เพื่อกำหนดมาตรฐานหลักเกณฑ์ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษ และความรับผิดสำหรับค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีทั่วไป โดยในการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษให้พิจารณาตามกฎหมายของรัฐตนก่อน เนื่องจากกฎหมายที่ควบคุมการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษแตกต่างกันไปในแต่ละรัฐ อาทิ ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานค่าเสียหายเชิงลงโทษ ได้มีการจำกัดขอบเขตการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นการทั่วไปว่าไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินชดเชยความเสียหายที่แท้จริงของโจทก์ ทั้งนี้ กรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมได้มีการบัญญัติขอบเขตการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ตามพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) ในกรณีที่บุคคลปล่อยหรือคาดว่าจะปล่อยสารอันตราย และไม่ได้ดำเนินการกำจัดหรือดำเนินการแก้ไขตามคำสั่งโดยไม่มีเหตุเพียงพอ ผู้นั้นจะต้องรับผิดโดยระบุค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนเงินอย่างน้อยหรือเท่ากับไม่เกินสามเท่าของจำนวนเงินค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นโดยกองทุนเนื่องมาจากการกระทำที่ไม่ดำเนินการคำสั่งดังกล่าว ดังนั้นขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมภายใต้ CERCLA จึงเป็นไปตามบทกฎหมายเฉพาะนี้

ในการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติมาตรฐานค่าเสียหายเชิงลงโทษ (The Punitive Damages Standards Act) หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องในการพิจารณา ได้แก่ ลักษณะและความพฤติการณ์อันน่าตำหนิตนในการกระทำผิดของจำเลย ความรุนแรงของความเสียหายที่โจทก์ได้รับอันเป็นผลมาจากการกระทำของจำเลย ขอบเขตความประพฤติของโจทก์เองว่ามีส่วนก่อให้เกิดอันตรายหรือไม่ ระยะเวลาของการดำเนินการ ความสำนึกของจำเลย และการปิดบังการทำความผิดของจำเลย ผลประโยชน์จากการกระทำละเมิดของจำเลย โทษทาง

¹⁰¹ David A. Rich, “ Personal Liability for Hazardous Waste Cleanup: An Examination of CERCLA Section 107,” **Boston College Environmental Affairs Law Review** 13 (1986): 643-672.

อาญาใด ๆ ที่จำเลยได้รับและจำนวนเงินค่าปรับทางแพ่งอันเป็นผลมาจากการกระทำนั้นๆ¹⁰² และเมื่อมีการพิพากษาให้ชดเชยค่าเสียหายเชิงลงโทษ ศาลที่พิจารณาคดีจะต้องทบทวนคำตัดสินของคณะลูกขุน ตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบโดยพิจารณาจากหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดว่าสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้างต้นหรือไม่ เพื่อให้แน่ใจว่าไม่เป็นการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษที่มากเกินไป และหากพิจารณาเห็นว่ามีจำนวนที่มากเกินไป ศาลที่พิจารณาคดีจะต้องบันทึกเหตุผลสำหรับการแทรกแซงหรือปฏิเสธคำตัดสินของคณะลูกขุนนั้นๆ ด้วย¹⁰³

กรณีศึกษาคดี United States v. Dico, Inc. เป็นกรณีการขายอาคารโดย Dico จำนวนหลายหลังผ่านบริษัทในเครือ Titan ซึ่งในปี ค.ศ.1994 หลายปีก่อนการขาย EPA ได้พบว่ามี การปนเปื้อนของ Polychlorinated Biphenyls (PCBs) ที่เป็นสารอันตรายในกากซึ่งอยู่ในฉนวนของอาคาร 2, 3, 4 และ 5 เป็นอาคารบนที่ดินของ Dico EPA ได้ออกคำสั่งทางปกครองอันเป็นคำสั่งที่จำเป็นในการปกป้องสุขภาพของประชาชน สวัสดิการและสิ่งแวดล้อมกำหนดให้ Dico กำจัดการ

¹⁰² The Punitive Damages Standards Act Section 4 (F) In determining the amount of punitive damages, the trier of fact shall consider, to the extent relevant, the following:

- (1) The nature and reprehensibility of the defendant's wrongdoing;
- (2) The severity of the harm suffered by the plaintiff as a result of the defendant's conduct, including whether the harm was physical rather than economic in nature;
- (3) The extent to which the plaintiff's own conduct contributed to the harm;
- (4) The duration of the conduct, the defendant's awareness, and any concealment by the defendant;
- (5) The profitability of the conduct to the defendant;

¹⁰³ The Punitive Damages Standards Act Section 4 (G) If a verdict is rendered awarding punitive damages, the trial court shall carefully review the decision of the trier of fact, considering all relevant evidence, including the factors identified in paragraph F above, to ensure that the award does not exceed an amount necessary for the sake of example and to punish the defendant. Trial courts are to reflect in the record their reasons for interfering with a jury verdict, or refusing to do so, on grounds of excessiveness of damages.

ปนเปื้อน PCB บางส่วนและท่อหุ้มฉนวนที่เหลืออยู่ทั้งหมดในอาคารเพื่อป้องกันการปล่อย PCB ออกสู่สิ่งแวดล้อม อีกทั้ง ยังต้องส่งแผนปฏิบัติการและการบำรุงรักษาอันเป็นการดำเนินการที่จำเป็นเพื่อให้แน่ใจว่ามีการป้องกันและมีการดำเนินการกำจัดที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการปิดผนึกพื้นผิวภายในทั้งหมดท่อหุ้มฉนวนบนอาคาร จัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรส่งเป็นประจำอย่างน้อยทุกปี และหากมีการเปลี่ยนแปลงในสภาพพื้นที่ทำงานอันก่อให้เกิดหรืออาจจะทำให้เกิดการปล่อยสารอันตรายต้องแจ้ง EPA ในทันที อย่างไรก็ดี ในปีค.ศ. 2007 Titan ทำธุรกรรม 3 รายการกับ SIM ในนามของ Dico อันเกี่ยวข้องกับอาคารที่อยู่ภายใต้คำสั่งของ EPA ได้แก่ 1. ถอดและรื้ออาคารบำรุงรักษา 2. ซื้อส่วนตะวันตกของอาคาร 3 และ 3. ซื้ออาคาร 4 และ 5 และส่วนด้านทิศเหนือของอาคาร หลังจากซื้ออาคารที่แต่ละแห่งอยู่ภายใต้คำสั่งของ EPA ยกเว้นส่วนทิศเหนือของอาคาร ซึ่ง SIM ได้รื้อถอนและกำจัดวัสดุทั้งหมดที่ใช้สร้างนอกเหนือจากคานเหล็กที่มีอยู่ และย้ายไปอยู่ที่ไซต์จัดเก็บของตน และ EPA พบว่าอาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกรื้อถอนและขาย¹⁰⁴ ในปีค.ศ. 2010 รัฐบาลยื่นฟ้องต่อ Dico และ Titan Tyre ภายใต้ CERCLA 42 U.S.C. § 9601 และ § 9607(a) ให้มีการกำจัดสารอันตรายที่เกิดจากการทำธุรกรรมอันมีการรื้อถอนอาคารที่อยู่ภายใต้คำสั่งของ EPA รัฐบาลได้พยายามกู้คืนค่าใช้จ่ายในการตอบสนองในอดีตและอนาคตทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตอบสนองที่เกี่ยวข้องกับไซต์ SIM ตาม 42 U.S.C. § 9604 และยังเป็นภาระละเมิด 42 U.S.C. § 9606(b)(1) ละเมิดข้อกำหนดและเงื่อนไขของคำสั่ง EPA ที่ควบคุมอาคารที่เกี่ยวข้อง¹⁰⁵

จากกรณีศึกษาข้างต้นในการพิจารณาความรับผิดชอบใช้หลักการกำหนดความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด สำหรับการปนเปื้อนสารอันตรายในสิ่งแวดล้อมนี้ โดย Dico จัดว่าเป็นกรณีบุคคลใดก็ตามทำสัญญา ข้อตกลง หรือจัดให้มีการกำจัดหรือบำบัดโดยผู้ขนส่งเพื่อขนส่ง กำจัด หรือบำบัดสารอันตรายที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นเป็นเจ้าของหรือดำเนินการ และบรรจสารอันตรายดังกล่าว ตาม CERCLA 42 U.S.C. § 9607(a)(3) โดยจะต้องรับผิดชอบรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการกำจัดหรือการดำเนินการแก้ไขที่เกิดขึ้นโดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกา

นอกจากความรับผิดทางแพ่งในค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ข้างต้น ยังต้องรับผิดในค่าเสียหายเชิงลงโทษด้วย ในการพิจารณาค่าเสียหายเชิงลงโทษ ศาลได้พิจารณาจากพฤติการณ์ของ Dico ที่จงใจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมผ่านการขายอาคารที่มีการปนเปื้อน PCBs เนื่องจากหลักฐานพบว่า Dico รู้ว่าอาคารมีการปนเปื้อนและอยู่ภายใต้คำสั่งของ EPA อีกทั้งยังทราบด้วยว่า

¹⁰⁴ Casetex, **United States v. Dico Inc**, para 7-14, Retrieved October 15, 2022 from <https://casetext.com/case/united-states-v-dico-inc-2>

¹⁰⁵ *Ibid.*

SIM ตั้งใจที่จะรื้อถอนอาคารและกำจัดวัสดุก่อสร้างส่วนใหญ่ รวมถึงฉนวนที่ปนเปื้อน และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการขายเมื่อเทียบกับต้นทุนที่หลีกเลี่ยงในการกำจัดหรือซ่อมแซม อันสรุปได้ว่า Dico จงใจหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการกำจัดหรือแก้ไขการปนเปื้อนอย่างเหมาะสม ซึ่งจะมีค่าใช้จ่าย “อย่างน้อยสิบเท่า” ของจำนวนเงินที่ Dico ได้รับจากการขายอาคาร ข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็น “หลักฐานที่ชัดเจน” ของ Dico ว่าเป็นการทำโดยจงใจที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมผ่านการขายอาคารที่มีการปนเปื้อน¹⁰⁶ โดยในขณะที่ขายให้กับ SIM นั้นไม่ได้เปิดเผยว่ามีสาร PCBs ปนเปื้อน หรือคำสั่งของ EPA แก่ SIM อีกทั้ง Dico ละเมิดคำสั่งโดยจัดให้มีการรื้อถอนอาคารที่เกี่ยวข้อง และละเมิดคำสั่งโดยไม่แจ้งให้ EPA ทราบทันทีถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งการกระทำของ Dico เหล่านี้ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมที่น่าตำหนิตีเดียฯ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อม จึงต้องรับผิดในค่าเสียหายเชิงลงโทษด้วย และต้องรับผิดสำหรับค่าใช้จ่ายในการตอบสนองทั้งหมดที่รัฐบาลได้เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการดำเนินการจัดการสารปนเปื้อนในการจัดให้มีการพิจารณาคดีเกี่ยวกับบทลงโทษทางแพ่งและค่าเสียหายเชิงลงโทษที่เหมาะสม แม้ว่าศาลจะมีดุลยพินิจว่าจะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษหรือไม่ก็ตาม แต่ดุลยพินิจของศาลมีอยู่อย่างจำกัด กล่าวคือ จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษต้องเท่ากับหรืออย่างน้อยแต่ไม่เกินสามเท่าของจำนวนเงินกองทุนที่เสียไปจากการละเมิดของ Dico ศาลได้มีคำพิพากษาให้จำเลยร่วมกันชดใช้เป็นเงิน 1,477,787 ดอลลาร์สำหรับค่าใช้จ่ายในการตอบสนองที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังต้องรับผิดเป็นเงิน 1,620,000 ดอลลาร์ในบทลงโทษทางแพ่ง (10,000 ดอลลาร์ต่อวันสำหรับแต่ละ 162 วันที่มีการถอดประกอบอาคาร) และค่าเสียหายเชิงลงโทษ เป็นเงิน 1,477,787 ดอลลาร์¹⁰⁷ อันเป็นจำนวนเท่ากับหนึ่งเท่าของค่าใช้จ่ายในการแก้ไขการปนเปื้อน

การที่ศาลมีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษดังกล่าว ศาลได้มีพิจารณาตามหลักเกณฑ์ ได้แก่ ลักษณะพฤติกรรมอันน่าตำหนิตีเดียฯ ของจำเลย ที่ทราบถึงการปนเปื้อนและทราบว่าอยู่ภายใต้การควบคุมของ EPA แต่ก็ได้มีการแก้ไข อีกทั้งยังจงใจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมผ่านการขายอาคารที่มีการปนเปื้อน PCBs พิจารณาไปถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการขาย

¹⁰⁶ Manko, Gold, Katcher & Fox, **On Remand, Backed By Facts, Dico Again Held To Be An Arranger**, para 7-14, Retrieved October 15, 2022 from https://www.mgkflitigationblog.com/arranger_dico_titan_pcbcs_remand_intent_buildings_superfund_CERCLA

¹⁰⁷ Casetex, *op. cit.*

เทียบกับต้นทุนในการกำจัดหรือซ่อมแซม และความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ศาลกำหนดให้จำเลยต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษด้วย

กรณีศึกษาคดี U.S. v. Carolina Transformer ในปี ค.ศ. 1967 - 1984 Carolina Transformer ได้ดำเนินธุรกิจสร้าง ซ่อมแซม และขายหม้อแปลงไฟฟ้าที่ Middle Road ในปี ค.ศ. 1978 รัฐนอร์ทแคโรไลนาเริ่มได้รับการร้องเรียนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับพื้นที่ดังกล่าว ผู้อยู่อาศัยเกรงว่า Carolina Transformer ทำให้น้ำในบ่อของพวกเขปนเปื้อน กองการจัดการสิ่งแวดล้อมวิเคราะห์น้ำจากบ่อที่อยู่รอบ ๆ และพบสารประกอบพาหะของ PCBs ในบางพื้นที่ ชาวบ้านได้รับคำแนะนำไม่ให้ดื่มน้ำที่ปนเปื้อน ต่อมา Carolina Transformer จ้างวิศวกรเพื่อแก้ปัญหา PCBs แต่ไม่สามารถแก้ไขการปนเปื้อนได้ ระหว่างการซ่อมหม้อแปลงน้ำมันหม้อแปลงที่มีสาร Polychlorinated Biphenyls (PCBs) ถูกเททิ้ง หรือรั่วไหลจากหม้อแปลงที่ใช้แล้วลงบนบริเวณที่ตั้งของ Carolina Transformer และในปี ค.ศ. 1984 EPA ระบุว่าน้ำมันที่มี PCBs ได้รั่วไหลจากพื้นที่ของโรงงานผ่านการชะล้างและการไหลของน้ำบนผิวดินมีปริมาณมากอีกทั้งยังใกล้กับต้นน้ำของแม่น้ำเคปเฟียร์ พื้นที่โดยรอบเป็นที่ลุ่มและเป็นแอ่งน้ำไหลลงสู่แม่น้ำเคปเฟียร์ในที่สุด และยังไหลไปพื้นที่ใกล้เคียง EPA ได้ออกคำสั่งทางปกครองตาม CERCLA § 106(a) สั่งให้ Carolina Transformer กำจัดดินที่ปนเปื้อน PCBs และดำเนินการมาตรการป้องกันอื่น ๆ แต่ Carolina Transformer ปฏิบัติตามไม่สำเร็จยังคงมีการปนเปื้อน และด้วยเหตุนี้ EPA ดำเนินการทำความสะอาดที่พื้นที่นั้นเอง ต่อมา Carolina Transformer หยุดทำธุรกิจแต่ในปี ค.ศ. 1984 ได้ก่อตั้ง FayTranCo ขึ้นแทน¹⁰⁸

เมื่อพิจารณาจากการกระทำต่าง ๆ ข้างต้นที่นำดินปนเปื้อนด้วยสาร Polychlorinated Biphenyls (PCB) ออกจากพื้นที่เดิมที่ Carolina Transformer, Inc. เป็นเจ้าของพื้นที่ ในระหว่างดำเนินการมีการรั่วไหลและทิ้งของเหลวไดอิเล็กทริก ซึ่งมีสารก่อมะเร็ง PCB ลงบนพื้น กรณีนี้เป็นการกระทำความผิดภายใต้กฎหมาย Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act (CERCLA) สหรัฐอเมริกาฟ้อง Carolina Transformer, FayTranCo., Inc., Dewey Strother และ Kenneth Strother เพื่อเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกำจัดสิ่งปนเปื้อนในไซต์ของ Carolina Transformer และยังเรียกร้องค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับการที่จำเลยปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามคำสั่งทางปกครองที่ออกโดยสำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา (EPA) ตามมาตรา 106 ของ CERCLA ด้วย โดยศาลเห็นว่า Dewey Strother

¹⁰⁸ Casetex, **U.S. v. Carolina Transformer Co.**, para. 5, Retrieved January 10, 2023 from <https://casetext.com/case/us-v-carolina-transformer-co?fbclid=IwAR3uzoTJYfqRviUxYspYzplAmy9qo3wizbBT2QdnRUxrSa0oDD6pvAFV-zc>

และ Kenneth Strother “เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ” โรงงาน Carolina Transformer ตามความหมายของ CERCLA § 107(a) กำหนดความรับผิดสำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการตอบสนองต่อการ “ปล่อย” สารอันตรายที่ “โรงงาน” ใด ๆ ต่อบุคคลใด ๆ ที่ “เป็นเจ้าของ” หรือ “ดำเนินการ” ในเวลาที่ “กำจัด” สารอันตราย เจ้าของหรือผู้ดำเนินการดังกล่าวจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการตอบสนองต่อการปล่อยสารอันตรายที่โรงงาน¹⁰⁹

ศาลได้มีคำพิพากษาโดยสรุปว่าจำเลยทั้งหมดต้องรับผิดชอบร่วมกันและหลายส่วน (Joint and Several Liability) สำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการขจัดสิ่งปนเปื้อน และรับผิดในค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับการได้รับคำสั่งจาก EPA ให้ทำความสะอาด แต่ปฏิเสธโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ เป็นผลให้ EPA ต้องดำเนินการทำความสะอาดเอง โดยกำหนดเป็นจำนวนสามเท่าของค่าใช้จ่ายในการตอบสนองที่เกิดขึ้นและที่จะเกิดขึ้นโดยรัฐบาลในระหว่างการดำเนินการทำความสะอาด ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการตอบสนองอันเป็นผลมาจากการปล่อยสารอันตราย ภายใต้มาตรา 101(25) ของ CERCLA ค่าใช้จ่ายในการตอบสนองประกอบด้วย 1) ค่าใช้จ่ายในการสืบสวน ติดตาม และทดสอบเพื่อกำหนดขอบเขตของการปล่อยและเพื่อระบุขอบเขตของอันตรายต่อสุขภาพ สวัสดิภาพของประชาชน หรือสิ่งแวดล้อม; 2) ค่าใช้จ่ายในการวางแผนและการดำเนินการตอบโต้ และ 3) ค่าใช้จ่ายในการบังคับใช้บทบัญญัติของ CERCLA 42 § 9601(25) จากการปล่อยสารอันตรายที่ไซต์ของ Carolina Transformer ทำให้ EPA ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการตอบสนองนี้ขึ้นเป็นจำนวนเงิน 977,921.01 ดอลลาร์ และค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็น 3 เท่าของจำนวนนั้น 2,933,376.03 ดอลลาร์ รวมเป็น 3,911,684.04 ดอลลาร์¹¹⁰

จากกรณีศึกษาข้างต้น การที่ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น อาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ พฤติการณ์อันน่าตำหนิตายที่จำเลยทราบถึงปัญหา PCBs แต่จงใจไม่ได้ดำเนินการแก้ไขเพื่อป้องกันความเสียหายได้ ทำให้เกิดการรั่วไหลของน้ำมันที่มีสาร PCBs ลักษณะความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นตลอดในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความเสียหายแผ่เป็นวงกว้าง แหล่งน้ำบริเวณโดยรอบ อาทิ แม่น้ำเคปเฟียร์ ได้รับการปนเปื้อน และยังไหลไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับพื้นที่ได้รับความเสียหายไม่สามารถใช้น้ำได้รวมไปถึงดินที่ปนเปื้อนด้วยเช่นกัน อีกทั้ง EPA ได้ออกคำสั่งทางปกครองสั่งให้จำเลยกำจัดดินที่ปนเปื้อน PCBs

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ Justia, **United States v. Carolina Transformer Co., Inc.**, 739 F. Supp.

1030 (E.D.N.C. 1989), para. 25, Retrieved January 10, 2023 from

<https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/739/1030/1610580/>

ออกจากพื้นที่และดำเนินการมาตรการป้องกันอื่นๆ แต่จำเลยไม่สามารถจัดการได้ ปฏิบัติที่จะกระทำตามคำสั่งทางปกครองที่ออกโดยสำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา (EPA) จนทำให้ EPA ดำเนินการทำความสะอาดที่พื้นที่นั้นเอง

เมื่อพิจารณาลักษณะความแตกต่างสองกรณีศึกษาข้างต้นที่ศาลมีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษคิดเป็นจำนวนหนึ่งเท่าและสามเท่าของจำนวนค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการแก้ไขการปนเปื้อน ในกรณีแรกจะเห็นได้ว่าความรุนแรงและระยะเวลาของความเสียหายที่เกิดขึ้นน้อยกว่ากรณีที่สองที่เป็นระยะเวลาถึง 20 ปีและยังกระทบถึงแม่น้ำและขยายไปบริเวณโดยรอบส่งผลต่อร่างกาย อนามัย สุขภาพ การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตของประชาชน และยังกระทบต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมอีกมากมาย เมื่อเทียบกับกรณีแรกที่ยังคงปนเปื้อนพื้นที่หนึ่งที่ยังไม่ได้มีการขยายเป็นวงกว้างหรือกระทบต่อประชาชนมากนัก ศาลจึงกำหนดความรับผิดในค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนหนึ่งเท่าต่างจากกรณีที่สองที่กำหนดเป็นจำนวนสามเท่าของค่าใช้จ่ายที่เสียไปในการแก้ไขการปนเปื้อนนั่น ๆ

3.1.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลีย

ค่าเสียหายเชิงลงโทษมีประวัติศาสตร์อันยาวนานในกฎหมายอังกฤษ และประเทศออสเตรเลียมีการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับการกระทำความผิดกรณีที่มีพฤติกรรมอุกอาจอย่างแท้จริงในหลายประเภท โดยจุดประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษในออสเตรเลียคือการลงโทษการป้องปรามสำหรับพฤติกรรมที่น่าตำหนิ การลงโทษทางศีลธรรม หรือการยับยั้งพฤติกรรมของจำเลย ค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่ได้เป็นไปเพื่อชดเชยโจทก์ เช่นเดียวกับในประเทศอังกฤษ แตต่างกันตรงที่ออสเตรเลียปฏิเสธที่จะปรับใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษในบางหมวดหมู่ โดยมักนำมาปรับใช้ในกรณีที่เป็นความผิดอันเกี่ยวกับการละเมิด อาทิ การละเมิดต่อบุคคล หรือทรัพย์สิน การบุกรุกที่ดิน การหลอกลวง หรือการหมิ่นประมาท และไม่เพียงแต่เฉพาะกรณีที่จำเลยกระทำความผิดโดยจงใจเท่านั้น แต่อาจรวมไปถึงกรณีประมาทเลินเล่อด้วย ซึ่งในการปรับใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นได้นำหลักการของ Lord Devlin มาใช้ กล่าวคือ ค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจได้รับก็ต่อเมื่อค่าชดเชยความเสียหายนั้นไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลย และจำเลยได้กระทำความผิดนั้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ¹¹¹

¹¹¹ John Y. Gotanda, *Punitive Damages: A Comparative Analysis* (United States: Villanova University Charles Widger School of Law, 2003) pp. 18-19.

ในกฎหมายของออสเตรเลีย จุดกำเนิดของกฎหมายสมัยใหม่เกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษของออสเตรเลียเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1964 ในคำปราชัยของ Lord Devlin ในคดี Rokes v. Barnard ปราชัยต่อหน้าสภาขุนนางอังกฤษ Lord Devlin ได้พยายามกำหนดคำศัพท์ที่เหมือนกันในบางพื้นที่ของกฎหมายว่าด้วยความเสียหาย เนื่องจากก่อนปี ค.ศ. 1964 คดีต่าง ๆ กล่าวถึงค่าเสียหายเชิงลงโทษในศัพท์ที่แตกต่างกันไป อาทิ Punitive, Exemplary, Vindictive, Aggravated หรือ Retributory และชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างทางแนวคิดระหว่างค่าเสียหายที่มีวัตถุประสงค์เป็นการชดเชยและค่าเสียหายที่เพื่อการลงโทษ กรณีค่าเสียหายทั่วไปจะมีลักษณะเพื่อการชดเชยค่าเสียหายทำให้โจทก์กลับคืนสู่ฐานะเดิมก่อนที่จะเกิดการละเมิดขึ้น และค่าเสียหายเชิงลงโทษที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อลงโทษและยับยั้ง จุดประสงค์ของ Lord Devlin คือเพื่อชี้แจงว่าหลายกรณีก่อนปีค.ศ. 1964 ที่อ้างว่าให้ชดเชยค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น แท้จริงแล้วเป็นการชดเชยค่าเสียหายทั่วไป มีเพียงไม่กี่กรณีที่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายเชิงลงโทษอย่างแท้จริง¹¹²

3.2.1.1. ประวัติความเป็นมากฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียมีระบบกฎหมายของรัฐบาลกลางที่มีกรอบการกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งควบคุมโดยทั้งกฎหมายของรัฐบาลกลางและกฎหมายของรัฐหรือดินแดน ส่วนสำคัญของกฎหมายสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลกลาง ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพ (Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999) ซึ่งร่างกรอบกฎหมายสำหรับการจัดการผลกระทบที่มีนัยสำคัญในเรื่องที่มีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมระดับชาติ การบริหารจัดการของพระราชบัญญัตินี้เป็นความรับผิดชอบของกรมวิชาการเกษตร น้ำและสิ่งแวดล้อม (Department of Agriculture, Water and the Environment: DAWE) ภายใต้กรอบกฎหมายของรัฐบาลกลาง ได้แก่ กลไกทางกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมที่กว้างขวางสำหรับแต่ละรัฐและดินแดนที่บริหารงานโดยหน่วยงานกำกับดูแลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นมลพิษ ความหลากหลายทางชีวภาพ การซื้อขายและการใช้น้ำ การปนเปื้อน สารอันตราย การกู้คืนทรัพยากร ของเสีย อาทิ รัฐนิวเซาท์เวลส์ (New South Wales) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2540 (Protection of the Environment Operations Act 1997) รัฐควีนส์แลนด์ (Queensland) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ.

¹¹² Michael Tilbury, and Harold Luntz, “Punitive Damages in Australian Law,” *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Journal* 17 (October 1995): 769-792.

2537 (Environmental Protection Act 1994) รัฐเซาท์ออสเตรเลีย (South Australia) พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2536 (Environment Protection Act 1993)¹¹³

ในแต่ละมลรัฐมีขอบเขตการจำกัดความของอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรงที่ถูกนำมาใช้ในกฎหมายด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดความร้ายแรงของความผิดและโทษสูงสุดที่เกี่ยวข้องนี้มีความแตกต่างกันบางประการ โดยขึ้นอยู่กับความรุนแรง ความกว้างขวางของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การสูญเสียหรือความเสียหายต่อทรัพย์สินที่เกิดขึ้นจริงหรือที่อาจเกิดขึ้น และยังรวมถึงกรณีการกระทำที่เป็นอันตรายซึ่งกระทบต่อพื้นที่ที่มีมูลค่าการอนุรักษ์สูง (Queensland, Western Australia, Northern Territory, Australian Capital Territory) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเพื่อป้องกันหรือลดอันตรายหรือการดำเนินการที่จำเป็นในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสียหาย (Queensland, Northern Territory) และผลกระทบใด ๆ ต่อสุขภาพและความปลอดภัยของมนุษย์ (South Australia, Tasmania)¹¹⁴

กิจกรรมใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมมักจะจะต้องได้รับการอนุมัติอยู่ในรูปแบบของใบอนุญาตหรือใบอนุญาตโดยมีเงื่อนไขที่เข้มงวดแนบมาด้วย และหากมีการละเมิดด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นอาจได้รับการลงโทษผ่านกระบวนการทางแพ่งหรือทางอาญา ซึ่งเขตอำนาจศาลแต่ละแห่งมีข้อกำหนดสำหรับการดำเนินคดีทางแพ่ง หรืออย่างน้อยมีคำสั่งศาล โดยทั่วไปแล้วศาลอาจสั่งห้ามเพื่อยับยั้งการกระทำ อาทิ สั่งให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติหรือระเบียบข้อบังคับให้บรรเทาป้องกันหรือลดใช้ความเสียหายที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตาม เรียกชำระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อให้หน่วยงานดำเนินการ การชดเชยเยียวยาสำหรับการบาดเจ็บ หรือความเสียหายต่อทรัพย์สินที่เกิดจากกระทำนั้น ๆ การชำระค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเพื่อป้องกันการบาดเจ็บหรือความเสียหาย การเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษ การเรียกเงินคืนสำหรับผลประโยชน์ทางการเงินใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ

¹¹³ Claire Smith, **Environmental Law And Practice In Australia: Overview**, para 2, Retrieved October 15, 2022 from [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-502-8908?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&fbclid=IwAR0hyN0zq1uwpsztwL07WKDaRlaRf3iKpV3En7V4tvcoOTQN1sHMRdHR8g&firstPage=true#co_anchor_a958168](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-502-8908?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&fbclid=IwAR0hyN0zq1uwpsztwL07WKDaRlaRf3iKpV3En7V4tvcoOTQN1sHMRdHR8g&firstPage=true#co_anchor_a958168)

¹¹⁴ Samantha Bricknell, **Environmental Crime In Australia** (Australian: The Australian Institute of Criminology, 2010), p. 28.

ละเมิดการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ประเภทของคำสั่งทางแพ่งที่ปรับใช้จะแตกต่างกันไปตามเขตอำนาจศาล¹¹⁵

การดำเนินการตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมสามารถเป็นได้ทั้งทางแพ่งและทางอาญา ในเขตอำนาจศาลส่วนใหญ่ ศาลผู้เชี่ยวชาญและศาลพิเศษได้รับการจัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายที่สามารถรับฟังได้ทั้งเรื่องทางแพ่งและทางอาญา โดยคดีอาญาในกฎหมายสิ่งแวดล้อมมักเกี่ยวข้องกับการละเมิดกฎหมายและการฟ้องร้อง เรื่องทางแพ่งเกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีและการอุทธรณ์ ตัวอย่างของศาลและศาลผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ รัฐควีนส์แลนด์: ศาลที่ดินและศาลแผนงานและสิ่งแวดล้อม นิวเซาท์เวลส์ (NSW): ศาลที่ดินและสิ่งแวดล้อมของรัฐนิวเซาท์เวลส์ รัฐเซาท์ออสเตรเลีย: ศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และการพัฒนา¹¹⁶

อีกทั้ง หน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมมีอยู่ทั้งในระดับเครือจักรภพและระดับรัฐ ได้แก่ กรมวิชาการเกษตร น้ำ และสิ่งแวดล้อมของออสเตรเลีย (Department of Agriculture Water and the Environment: DAWE) มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการประเมินและการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมภาคบังคับ การออกใบอนุญาต การออกประกาศการละเมิด การฟ้องร้องทางแพ่งและทางอาญา และคำสั่งหรือคำตัดสินในการแก้ไขซึ่งกล่าวถึงความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ภายใต้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ พระราชบัญญัติการอนุรักษ์ ปี ค.ศ. 1999 ขอบเขตของ DAWE จำกัดเฉพาะกฎหมายของเครือจักรภพ รัฐและเขตปกครองส่วนใหญ่มักมีหน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระ อาทิ หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของรัฐเซาท์ออสเตรเลีย หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environment Protection Authority: EPA) มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการภายใต้ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2536 (Environment Protection Act 1993) ควีนส์แลนด์ มีกรมสิ่งแวดล้อมและวิทยาศาสตร์ (Department of Environment and Science) เป็นผู้ควบคุมด้านสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการภายใต้ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2537 (Environmental Protection Act 1994) ในรัฐนิวเซาท์เวลส์ (NSW) หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environment Protection Authority: EPA) เป็นหน่วยงานอิสระและก่อตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2540 (Protection of the Environment Operations Act 1997)¹¹⁷

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ Claire Smith, *op. cit.*

¹¹⁷ *Ibid.*

จากการศึกษากรณีรัฐเซาท์ออสเตรเลีย (South Australia) ตั้งแต่ต้นปี 1980 ในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดปัญหาการปนเปื้อนของโรงงานในรัฐจำนวนมากหลากหลายพื้นที่ อาทิ เมือง Port Pirie ที่การปนเปื้อนของสารตะกั่วจากโรงหลอมในเมือง ส่งผลให้ปี ค.ศ. 1991 มีการอภิปรายร่วมกันโดยคณะกรรมการจัดการและกระทรวงสิ่งแวดล้อม South Australian Waste วางแผนและระบุลักษณะขอบเขตของพื้นที่ปนเปื้อนในรัฐเซาท์ออสเตรเลีย (South Australia) อย่างกว้าง ๆ และดำเนินมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ จนนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993) ¹¹⁸

3.1.2.2. ความรับผิดชอบภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของออสเตรเลีย

พระราชบัญญัติการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2542 (The Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999) เป็นกฎหมายหลักในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับเครือจักรภพ ในการกำหนดความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดเป็นหลัก (Strict Liability) โดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าจำเลยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ในการแสดงเหตุผลของบทบัญญัติเหล่านี้ต่อคณะกรรมการพิจารณาร่างกฎหมาย รัฐมนตรีเห็นว่าบทบัญญัติความผิดที่เกี่ยวข้องของพระราชบัญญัติ เป็นส่วนหนึ่งของระบอบการกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมขั้นพื้นฐานที่มุ่งคุ้มครองประเด็นที่มีความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมของชาติ การใช้ความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) กับองค์ประกอบของความผิดเหล่านี้ถือว่าเหมาะสมสำหรับการประกันการรักษาความสมบูรณ์ของระบอบการกำกับดูแลของพระราชบัญญัตินี้แล้ว และหากไม่นำความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) สำหรับความผิดภายใต้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของเครือจักรภพมาใช้ จะเป็นการลดประสิทธิภาพของพระราชบัญญัตินี้ และรวมไปถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ของเครือจักรภพในการยับยั้งอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมลงอย่างมากด้วย (Commission, 2015)¹¹⁹

ในรัฐเซาท์ออสเตรเลีย (South Australia) ที่มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993) เป็นกฎหมายควบคุมมลพิษเบื้องต้นในวงกว้าง มีการกำหนดมาตรการในการปกป้อง พื้นฟู และยกระดับคุณภาพของสิ่งแวดล้อมตามหลักการ

¹¹⁸ Paul Leadbeter, "Site Contamination Requirements Under the Environment Protection Act 1993 (SA) - An Analysis of Their Nature and Effect," **U. of Adelaide Law Research Paper** 30 (April 2013): 106-121.

¹¹⁹ The Australian Law Reform Commission, **Traditional Rights and Freedoms Encroachments by Commonwealth Laws** (New South Wales, 2015), p. 296.

ของการพัฒนาที่ยั่งยืนทางนิเวศวิทยาและพยายามที่จะส่งเสริมหลักการเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็น
อุตสาหกรรม หรือชุมชนต้องจัดให้มีมาตรฐานในการดูแลสิ่งแวดล้อม และป้องกันการรบกวนหรือ
ภัยอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนทุกคนมีหน้าที่โดยทั่วไปในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และได้มี
การกำหนดให้สามารถยื่นคำร้องสำหรับมาตรการต่าง ๆ รวมถึงคำสั่งที่กำหนดให้มีการดำเนินการ
เฉพาะหรือห้ามบุคคลจากการกระทำที่กำหนดไว้ต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และการ
พัฒนา (Environment, Resources and Development Court - the ERD Court) อันเป็นศาล
ชำนาญพิเศษด้านสิ่งแวดล้อม ที่มลรัฐเซาท์ออสเตรเลีย (South Australia) จัดตั้งขึ้น มีอำนาจในการ
พิจารณาคดีเกี่ยวกับข้อพิพาทและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การจัดการที่ดิน
และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ศาลยังสามารถกำหนดให้ชำระค่าใช้จ่าย ค่า
สินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายเชิงลงโทษอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้อีกด้วย¹²⁰

ความรับผิดชอบภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment
Protection Act 1993) ได้มีการนำหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดมาปรับใช้สอดคล้องกับ
พระราชบัญญัติการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2542
(The Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999) ที่เป็นกฎหมาย
หลักในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับเครือจักรภพเช่นเดียวกัน โดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องพิสูจน์
ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำการด้วยการจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ อาทิ มาตรา 34(2) บุคคลที่ฝ่า
ฝืนบทบัญญัติบังคับของนโยบายการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีความผิด หรือมาตรา 80(2) บุคคลที่
ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมมีความผิด อันเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้
กำหนดถึงเงื่อนไขว่าต้องเป็นกรณีที่จำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อแต่อย่างใด ทั้งนี้ หาก
โจทก์สามารถพิสูจน์พิสูจน์ได้ถึงเจตนาหรือประมาทเลินเล่อของผู้กระทำอาจส่งผลให้ผู้กระทำต้องรับ
โทษหนักขึ้นได้¹²¹

¹²⁰ Government of South Australia, **Civil Remedies under the Environment Protection Act**, para. 2, Retrieved May 2, 2022 from https://www.epa.sa.gov.au/files/8339_info_civil_remedies.pdf?fbclid=IwAR07GyB-iq_-2tSeyqxz92fgJpYBt4i1WN04fzuryLfD3JcMcgSDhBgvpw

¹²¹ Environment Protection Authority, **EPA Policy For Calculation Of Civil Penalties Under The Environment Protection Act 1993** (2013) (Unpublished Manuscript), p. 6.

นอกจากนี้การกำหนดความรับผิดยังเป็นไปตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย หมายความว่า ผู้ก่อมลพิษเดิมจะต้องรับผิดชอบสำหรับการทำความสะอาดและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องที่เกิดขึ้นในการจัดการมลพิษเหล่านั้น โดยไม่คำนึงว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด ในกรณีส่วนใหญ่ ผู้ก่อมลพิษเดิมหรือเจ้าของสถานที่ทั้งในอดีตหรือปัจจุบันจะต้องดำเนินการและรับผิดชอบในส่วนนี้ รวมถึงติดต่อกับผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบเพื่อแจ้งให้เจ้าของทรัพย์สินที่อยู่ใกล้เคียงได้รับทราบ อย่างไรก็ตาม บางกรณีการระบุช่วงเวลาของการปนเปื้อนและการระบุผู้ก่อมลพิษนั้นเป็นไปได้ยาก อาทิ บริษัทที่ถูกระบุว่าเป็นผู้ก่อมลพิษในอดีตอาจไม่มีตัวตนอีกต่อไป หรืออาจไม่ใช่บุคคลหรือบริษัทเดียวกันที่เป็นเจ้าของหรือครอบครองในปัจจุบัน หากไม่พบบุคคลหรือบริษัทดังกล่าว ความรับผิดจะตกเป็นของเจ้าของพื้นที่นั้นๆ อย่างไรก็ตาม ความรับผิดของเจ้าของพื้นที่อาจขึ้นอยู่กับความรู้ของเจ้าของพื้นที่เกี่ยวกับการปนเปื้อนของพื้นที่ ณ เวลาที่ซื้อ อาทิ ในกรณีที่ EPA ไม่สามารถออกคำสั่งไปยังผู้ก่อมลพิษดั้งเดิมได้ เจ้าของพื้นที่จะต้องรับผิดชอบต่อการปนเปื้อน แต่เฉพาะในกรณีที่พวกเขาารู้หรือควรรู้ว่ามีสารเคมีอยู่หรือมีแนวโน้มที่จะมีอยู่ก่อนหรือขณะที่เป็นเจ้าของ รู้หรือควรจะได้รู้ว่า กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปนเปื้อนของพื้นที่นั้นเกิดขึ้นหรือกำลังเกิดขึ้น และเป็นกิจกรรมตามที่กำหนดโดยข้อบังคับภายใต้ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993)¹²²

บทลงโทษสำหรับการละเมิดกฎหมายมลพิษและของเสียภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993) นั้นจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของการกระทำ และความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้น อาทิ การดำเนินกิจกรรมที่กำหนดซึ่งมีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมโดยไม่มีใบอนุญาต EPA ที่ถูกต้องหรือละเมิดเงื่อนไขของใบอนุญาต มีโทษปรับสูงสุด 60,000 ดอลลาร์สำหรับบุคคลหนึ่งคน หรือ 120,000 ดอลลาร์สำหรับนิติบุคคล¹²³ หรือเมื่อบุคคลสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม (เสียง อากาศ น้ำ ของเสีย) บทลงโทษจะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ หากเป็นบุคคลที่จงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง

¹²² EPA South Australia, **Site Contamination**, para. 6, Retrieved December 2, 2022 from https://www.epa.sa.gov.au/environmental_info/site_contamination

¹²³ The Environment Protection Act 1993 Section 34 (2) A person who contravenes a mandatory provision of an environment protection policy is guilty of an offence. Maximum penalty: (a) for a category A offence—

(i) in the case of a body corporate—\$150 000;

(ii) in the case of a natural person—\$60 000;

อาจถูกปรับสูงถึง 500,000 ดอลลาร์หรือจำคุกเป็นเวลาสี่ปี (หรือทั้งจำทั้งปรับ) นิติบุคคลอาจถูกปรับสูงถึง 2,000,000 ดอลลาร์¹²⁴ แต่ถ้าหากไม่ได้กระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อโทษจะลดน้อยลงโดยค่าปรับสูงสุดสำหรับบุคคลคือ 250,000 ดอลลาร์ และสำหรับนิติบุคคลคือ 500,000 ดอลลาร์¹²⁵ หรือหากอันตรายเกิดขึ้นหรือที่อาจเกิดขึ้นต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้คน หรืออาจส่งผลกระทบต่อสูงหรือเป็นวงกว้างเกิน 50,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ บุคคลที่จงใจหรือประมาทเลินเล่อก่อให้เกิด (โดยรู้ว่าจะเกิดหรืออาจก่อให้เกิด) อันตรายต่อสิ่งแวดล้อม อาจถูกปรับสูงถึง \$250,000 หรือถูกจำคุกเป็นเวลาสองปี (หรือทั้งสองอย่าง) ในขณะที่นิติบุคคลอาจถูกปรับสูงถึง \$500,000 หากความเสียหายเกิดขึ้นโดยไม่เจตนา บุคคลอาจถูกปรับสูงถึง \$150,000 และนิติบุคคล \$250,000¹²⁶ อันเห็นได้ว่าบทลงโทษที่เกิดขึ้นมีลักษณะแตกต่างกันไปตามเจตนาของผู้กระทำและความรุนแรงของผลกระทบอันเกิดจากเหตุการณ์นั้นๆ

3.1.2.3 หน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม

ในรัฐเซาท์ออสเตรเลีย (South Australia) หน่วยงานกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Protection Authority: EPA) คอยกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ควบคุมกิจกรรมของมนุษย์เพื่อปกป้องและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของรัฐเซาท์ออสเตรเลีย มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกป้องคุณภาพอากาศและน้ำ และควบคุมมลพิษ ของเสีย เสีย และรังสี

¹²⁴ The Environment Protection Act 1993 Section 79 (1) A person who causes serious environmental harm by polluting the environment intentionally or recklessly and with the knowledge that environmental harm will or might result is guilty of an offence. Maximum penalty:

(a) in the case of a body corporate—\$2 000 000;

(b) in the case of a natural person—\$500 000 or imprisonment for 4 years, or both.

¹²⁵ The Environment Protection Act 1993 Section 80 (2) A person who by polluting the environment causes material environmental harm is guilty of an offence. Maximum penalty:

(a) in the case of a body corporate—\$250 000;

(b) in the case of a natural person—\$150 000.

¹²⁶ The Legal Services Commission South Australia, **EPA Orders**, para. 2, Retrieved December 2, 2022 from <https://lawhandbook.sa.gov.au/ch19s03s11.php>

ดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2536 (The Environment Protection Act 1993) ตลอดจนพัฒนาแนวทางและหลักปฏิบัติ และอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการที่มีสมาชิกซึ่งเป็นตัวแทนของภาคธุรกิจ ชุมชน ท้องถิ่น และรัฐบาลของรัฐ¹²⁷

รัฐเซาท์ออสเตรเลียมีระบบคำสั่งทางแพ่งที่พัฒนา มีการนำความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัดมาบังคับใช้ และใช้ระบบโทษทางแพ่งแบบใหม่ โดยให้อำนาจหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Protection Authority: EPA) อาจเจรจาค่าปรับทางแพ่งกับผู้กระทำความผิดแทนการดำเนินคดีอาญา โดยยื่นคำร้องต่อศาลทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (The Environment, Resources and Development Court) เพื่อออกคำสั่งให้บุคคลที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติหรือกระทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม นั้นหยุดหรือดำเนินการบางอย่าง ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายอันเป็นผลมาจากการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ หรือเพื่อให้มีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับทางแพ่ง¹²⁸ โดยบทลงโทษทางแพ่งที่เจรจากันจะคำนวณตามระดับของอันตรายที่เกิดขึ้น ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจริงหรือที่อาจเกิดขึ้น และลักษณะของอันตราย บทลงโทษยังเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากการกระทำที่ฝ่าฝืนนี้และปรับตามปัจจัยต่าง ๆ อาทิ บันทึกการปฏิบัติตามข้อกำหนดของผู้กระทำความผิด มาตรการแก้ไขเพื่อป้องกันการกระทำที่เป็นอันตราย ความเหมาะสมและความรวดเร็วของมาตรการแก้ไข ความร่วมมือของผู้กระทำความผิดกับหน่วยงาน และระดับของความสำนึกผิดต่อสาธารณะ (เช่น การขอโทษต่อสาธารณะ)¹²⁹ บทลงโทษทางแพ่งใน

¹²⁷ Trixie Tan, **Environment Protection Authority South Australia (SA EPA)**, para. 1, Retrieved April 2, 2023 from <https://au.linkedin.com/company/southaust-epa>

¹²⁸ The Environment Protection Act 1993 Section 104 (1) Applications may be made to the Environment, Resources and Development Court for one or more of the following orders:

(a) if a person has engaged, is engaging or is proposing to engage in conduct in contravention of this Act—an order restraining the person from engaging in the conduct and, if the Court considers it appropriate to do so, requiring the person to take any specified action;

¹²⁹ The Environment Protection Act 1993 Section 104 (4) In assessing an amount to be ordered in the nature of exemplary damages, the Court must have regard to—

ศาลจะกำหนดแตกต่างกันไปอาจเทียบเท่ากับค่าปรับทางอาญาที่ระบุภายใต้พระราชบัญญัติ แต่จำนวนเงินที่สามารถสั่งได้สูงสุดนั้นเท่ากับโทษสูงสุดของค่าปรับทางอาญา หรือสามารถเรียกได้สูงสุด 120,000 เหรียญเท่านั้น แล้วแต่จำนวนใดจะน้อยกว่า และการฟ้องร้องสงวนไว้สำหรับการกระทำที่ร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมหรือการละเมิดกฎหมาย เขตอำนาจศาลทั้งหมดระบุว่า การดำเนินคดีควรเริ่มได้ก็ต่อเมื่อมีหลักฐานเพียงพอสำหรับคดีที่มีมูลและมีความเป็นไปได้ในการค้นหาความผิด และในบางรัฐกำหนดว่าคดีจะต้องอยู่ในความสนใจของสาธารณะ เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานสอบสวนสามารถดำเนินคดีได้ แต่โดยปกติแล้วจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการสำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และในกรณีพิเศษศาลอาจมีการพิพากษาให้ชดเชยค่าเสียหายเชิงลงโทษหากศาลเห็นสมควร¹³⁰

ตัวอย่างกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Protection Authority: EPA)

Mulhern's Waste Oil Removal Pty Ltd, Mulhern Elder Road 27 กรกฎาคม ปี ค.ศ. 2007 น้ำมันดีเซลรั่วไหลจากถังเก็บขนาด 30,000 ลิตรบนไซต์ Mulherns ที่ Largs Bay ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง มาตรา 79(2) และฝ่าฝืนเงื่อนไขของการอนุญาตด้านสิ่งแวดล้อม มาตรา 45(5) ภายใต้ The Environment Protection Act 1993 ศาล ERD ตัดสินว่ามีความผิดและถูกปรับเป็นเงินทั้งสิ้น 415,000 ดอลลาร์ ได้รับคำสั่งให้จ่ายค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้อง 800 ดอลลาร์¹³¹

SA Water Corporation, Normanville Wastewater Treatment Plant วันที่ 11-14 กันยายน ปี ค.ศ.2020 ปล่อยน้ำเสียประมาณ 1 ล้านลิตรลงใน Normanville Creek จากโรงบำบัดน้ำเสีย Normanville ฝ่าฝืนเงื่อนไขใบอนุญาต ฝ่าฝืนและละเมิดข้อกำหนดบังคับของนโยบาย

(a) any environmental harm or detriment to the public interest resulting from the contravention; and

(b) any financial saving or other benefit that the respondent stood to gain by committing the contravention; and

(c) any other matter it considers relevant.

¹³⁰ Samantha Bricknell, *op. cit.*

¹³¹ EPA South Australia, **Completed Prosecutions & Civil Penalties**, para. 2, Retrieved December 2, 2022 from https://www.epa.sa.gov.au/public_register/completed_prosecutions_and_civil_penalties

คุณภาพน้ำ- ข้อ 17 นโยบายคุณภาพน้ำ และ ก่อให้เกิดการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม ปีค.ศ.2022 EPA เจรจาค่าปรับทางแพ่งกับ SA Water เป็นจำนวนเงิน 35,210.17 ดอลลาร์¹³²

จากตัวอย่างกรณีศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการดำเนินการเกี่ยวกับการกระทำ ความผิดต่อสิ่งแวดล้อมดังกล่าว มีทั้งกรณีที่เป็นการฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลตัดสินว่าเป็นความผิดหรือไม่ ต้องมีการชดเชยค่าเสียหายอย่างไร และอีกทางเลือกหนึ่งได้แก่ การเจรจาค่าปรับทางแพ่งระหว่างหน่วยงานคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม (EPA) กับผู้กระทำความผิดอันเป็นการเจรจาค่าปรับโดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องมีการฟ้องคดีต่อศาลนั่นเอง

3.1.2.4. ค่าเสียหายเชิงลงโทษในการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม

ค่าเสียหายเชิงลงโทษ เป็นค่าเสียหายที่ช่วยให้โจทก์ได้รับการเยียวยาทางการเงินเพิ่มเติมนอกเหนือจากมูลค่าของความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งทั้งในระบบกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรและระบบกฎหมายจารีตประเพณี ผู้เสียหายที่ถูกกระทำโดยบุคคลอื่น นิติบุคคล หรือรัฐบาล ผู้ทำละเมิดจะต้องชดเชยค่าเสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายที่โจทก์ได้รับอันเป็นผลมาจากการละเมิด ค่าเสียหายชดเชยเหล่านี้ (เรียกอีกอย่างว่าค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง) แบ่งประเภทได้ 2 ประเภท ได้แก่ การชดเชยความสูญเสียส่วนตัวเงิน อาทิ ความเสียหายต่อทรัพย์สิน ค่ารักษาพยาบาล และอีกประเภทคือชดเชยความเสียหายที่ไม่ใช่ตัวเงิน อาทิ ความเจ็บปวดทรมานหรือทางอารมณ์ ความทุกข์ทรมาน และการสูญเสียชื่อเสียง ในทางกลับกัน ค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยหลักไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่โจทก์เหมือนกรณีค่าเสียหายตามความเป็นจริง เนื่องจากการที่ศาลจะกำหนดให้รับผิดในค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติมของออสเตรเลียมียุติประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำผิดและการป้องปราม มิให้ผู้อื่นประพฤติดนในลักษณะเดียวกันนี้อีก ¹³³

อย่างไรก็ตาม ค่าเสียหายเชิงลงโทษในออสเตรเลียมิได้มีการกำหนดให้เสมอไป จะใช้บังคับเฉพาะในกรณีที่พฤติกรรมของจำเลยสมควรได้รับการลงโทษ ซึ่งถือว่าเป็นกรณีที่พฤติกรรมของเขาเป็นการกระทำที่น่าตำหนิตน ป่าเถื่อน (เช่น การฉ้อฉล ความรุนแรง การกระทำที่ทารุณโหดร้าย) กฎหมายของออสเตรเลียมิได้จำกัดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้เฉพาะในส่วนใดส่วนหนึ่งของกฎหมายหรือเพียงแค่การละเมิด อาจมีการกำหนดให้เมื่อโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำอัน

¹³² *Ibid.*

¹³³ Jan De Bruyne and Cedric Vanleenhove, “From Down Under All The Way To The European Union – A Comparative Legal Analysis Of The Enforcement Of Australian Exemplary Damages In The EU,” **University of Western Australia Law Review** 42 (2017): 166.

เป็นการเพิกเฉยต่อสิทธิของผู้อื่นโดยจงใจ อาทิ การล่อลวงละเมิดต่อบุคคล การหลอกลวง หรือการหมิ่นประมาท ยิ่งไปกว่านั้น ในบางรัฐค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจมีการกำหนดในกรณีประมาทเลินเล่อด้วย เป็นกรณีที่จำเลยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของโจทก์ อีกทั้ง คณะลูกขุนมีสิทธิพิจารณาสถานการณ์ทางการเงินของจำเลยและเชื่อมโยงจำนวนความเสียหายที่เป็นแบบอย่างที่ได้รับพิจารณาความเป็นไปได้ของการกระทำซ้ำและ ประเมินจำนวนค่าเสียหายที่เป็นแบบอย่างที่น่าจะมีผลยับยั้ง จำนวนเท่าใดที่จะยับยั้งได้เพียงพอ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสัดส่วนกับจำนวนเงินชดเชยความเสียหาย¹³⁴

นอกจากนี้ ศาลสูงยังสนับสนุนจากแนวปฏิบัติหรือหลักนิติธรรมที่ว่าบุคคลไม่ควรถูกลงโทษสองครั้งสำหรับการกระทำเดียวกัน กล่าวคือ ค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่สามารถปรับใช้หากจำเลยได้รับโทษในคดีอาญาอย่างร้ายแรงแล้ว โดยหลักการนี้ปรากฏอยู่ใน *Grey v. Motor Accident Commission* เป็นกรณีที่จำเลยจงใจขับรถชนโจทก์ และถูกตัดสินว่ามีความผิดโดยเจตนาฐานทำร้ายร่างกายจนได้รับบาดเจ็บสาหัสและจำคุกเจ็ดปี ซึ่งโจทก์ได้เรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติม ทั้งนี้ ศาลสูงวินิจฉัยว่าโทษจำคุก 7 ปีนั้นเป็นการลงโทษอย่างมากสำหรับการกระทำเดียวกันกับที่เป็นประเด็นในการดำเนินการทางแพ่ง จึงเป็นอุปสรรคต่อการประเมินค่าเสียหายเชิงลงโทษ และศาลให้เหตุผลว่าในเมื่อจุดประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษคือการลงโทษและการป้องปรามที่เป็นแบบอย่างนั้นได้บรรลุผลแล้วโดยกระบวนการทางอาญา และถ้าหากมีการจัดเก็บค่าเสียหายเชิงลงโทษหลังจากการดำเนินคดีอาญาอาจจัดว่าเป็นการลงโทษซ้ำซ้อนในความผิดได้¹³⁵

อีกทั้ง ในหลายกรณีอำนาจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจถูกจำกัดโดยข้อจำกัดทางกฎหมาย แม้ว่ากฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าศาลได้รับอนุญาตให้ตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษในสถานการณ์เฉพาะ แต่ต้องขึ้นอยู่กับข้อจำกัดในด้านอื่นๆ ประกอบด้วย อาทิ พระราชบัญญัติการหมิ่นประมาทในรัฐนิวเซาท์เวลส์ป้องกันไม่ให้ศาลตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษในการเรียกร้องการหมิ่นประมาทในด้านความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ มาตรา 87 ZB ของกฎหมายผู้บริโภคของออสเตรเลีย ซึ่งบังคับใช้กับผู้ผลิตสินค้าที่มีข้อบกพร่องด้านความปลอดภัย หรือกรณีพิจารณาเจตนาของผู้กระทำ สามารถแยกได้เป็น 2 แนวคิด ได้แก่ การนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กรณีเป็นการกระทำละเมิดโดยจงใจ อาทิ ในรัฐควีนส์แลนด์ มาตรา 52 ของพระราชบัญญัติความรับผิดทางแพ่งปีค.ศ. 2003 ระบุว่าศาลไม่สามารถตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องการบาดเจ็บส่วนบุคคลได้ เว้นแต่การกระทำที่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บนั้นเป็นการกระทำโดย

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ John Y. Gotanda, *op. cit.*

เจตนาให้เกิดการบาดเจ็บส่วนบุคคลที่ผิดกฎหมาย หรือรัฐนิวเซาท์เวลส์และนอร์เทิร์นเทร์ริทอรี ที่มีการยกเลิกค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับกรณีประมาทเลินเล่อ และแนวคิดที่สอง มีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษดังกล่าวมาปรับใช้ทั้งในกรณีจงใจและประมาทเลินเล่อร่วมด้วย อาทิ รัฐแทสเมเนีย เซาท์ออสเตรเลีย และออสเตรเลียตะวันตก ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางแพ่งไม่ได้มีการบัญญัติห้ามมิให้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษกับการบาดเจ็บส่วนบุคคลกรณีประมาทเลินเล่อ หมายความว่าค่าเสียหายเชิงลงโทษสามารถปรับใช้ทั้งในกรณีจงใจและกรณีประมาทเลินเล่อในรัฐเหล่านั้นและอยู่ภายใต้กฎหมายทั่วไปได้¹³⁶

หลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลียนั้น พิจารณาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องโดยเน้นที่ตัวผู้กระทำผิดเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของการกระทำของจำเลย และความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของจำเลยตรงเท่าที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่น่าตำหนิตะเยียนของจำเลย ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม หรือความเสียหายต่อสาธารณประโยชน์อันเป็นผลจากการฝ่าฝืน นอกจากนี้ยังคำนึงถึงลักษณะทางการเงิน หรือผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการฝ่าฝืน หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และความสามารถของจำเลยในการชำระค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจนำมาพิจารณาปรับลดจำนวนค่าเสียหายดังกล่าวได้¹³⁷

ตัวอย่างกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

กรณีที่ศาลเห็นสมควรสั่งฟ้องบุคคลผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993) ภายใต้มาตรา 104¹³⁸ หากศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ แม้ว่าจะไม่มีใครยื่นคำร้องขอค่าเสียหายเชิงลงโทษก็ตาม อันเป็นอำนาจสั่งการเฉพาะตุลาการศาลเท่านั้น กล่าวคือผู้มีอำนาจฟ้องหรือบุคคลทั่วไปสามารถยื่นคำร้องเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายต่อทรัพย์สิน และแม้กระทั่งค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ หากศาลเห็นว่าแนวทางนั้นเหมาะสม

นอกจากนี้ ยังมีกรณีพระราชบัญญัติโรคฝุ่นละออง (The Dust Diseases Act 2005 (SA)) อันเป็นการเรียกร้องกรณีความเสียหายที่เกิดจากแร่ใยหินอันก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ ยื่นต่อศาลแขวงของรัฐเซาท์ออสเตรเลีย โดยศาลจะตัดสินให้ชดใช้ค่าเสียหายสำหรับการเยียวยาความ

¹³⁶ Jan De Bruyne and Cedric Vanleenhove, *op. cit.*

¹³⁷ John Y. Gotanda, *op. cit.*

¹³⁸ The Environment Protection Act 1993 Section 104 (5) The power to order payment of an amount in the nature of exemplary damages may only be exercised by a Judge of the Court.

เจ็บป่วยและความทุกข์ทรมาน การสูญเสียความคาดหวังในชีวิต ค่าใช้จ่ายทั้งในอดีตและอนาคต รวมถึงค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการดูแลและความช่วยเหลือบรรเทาความเสียหายที่ได้รับหรือจะ ได้รับจากสภาพแร่ใยหิน การสูญเสียความสามารถในการหารายได้ตามความเหมาะสม นอกเหนือจากการชดเชยความเสียหายเหล่านี้แล้ว ยังมีการบัญญัติถึงการให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้¹³⁹

พระราชบัญญัติโรคฝุ่นละออง (The Dust Diseases Act 2005) มาตรา 9 ¹⁴⁰ มีการวางหลักให้อำนาจศาลตัดสินให้จำเลยรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ หากโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่า จำเลยรู้ว่าบุคคลมีความเสี่ยงที่จะได้รับฝุ่นแร่ใยหินและทราบดีว่าเวลาที่สัมผัสกับฝุ่นแร่ใยหินอาจทำให้เกิดโรคนั้นได้ โดยมีข้อสันนิษฐานว่าหากจำเลยดำเนินกระบวนการทางอุตสาหกรรมหรือเชิงพาณิชย์ตามที่กำหนด ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยทราบในเวลานั้นว่าการสัมผัสกับแร่ใยหินอาจทำให้เกิดโรคเหล่านี้ได้ และหากโจทก์ได้รับแร่ใยหินมากพอที่จะทำให้เกิดโรคและเป็นโรคนั้น ก็ให้ฟังสันนิษฐานได้ว่าโรคเกิดจากการสัมผัสกับแร่ใยหิน เว้นแต่จะมีหลักฐานเป็นอย่างอื่นเพื่อหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าวได้¹⁴¹

กรณีศึกษาการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เมื่อปี ค.ศ. 2011 ผู้พิพากษา Lovell แห่งศาลแขวงเซาท์ออสเตรเลียได้ตัดสินคดีระหว่าง Parker กับ BHP Billiton Limited คำตัดสินดังกล่าว ไม่เพียงแต่ได้รับการชดเชยความเสียหายเท่านั้น แต่ยังได้รับค่าเสียหายเชิงลงโทษภายใต้พระราชบัญญัติโรคฝุ่นละออง (The Dust Diseases Act 2005) อีกด้วย โดยมีข้อเท็จจริง ดังนี้ Parker ทำงานที่อู่ต่อเรือ BHP Whyalla ระหว่างปี ค.ศ. 1964-1966 และอีกครั้งระหว่างปี ค.ศ.

¹³⁹ Turner Freeman Lawyer, **Dust Diseases Compensation SA** (Australia: South Australia, n.d.) (Unpublished Manuscript), p. 12-13.

¹⁴⁰ The Dust Diseases Act 2005 Section 9 (2) The District Court or SAET (as the case may be) should make an award of exemplary damages in each case against a defendant if it is satisfied that the defendant—

(a) knew that the injured person was at risk of exposure to asbestos dust, or carried on a prescribed industrial or commercial process that resulted in the injured person's exposure to asbestos dust; and

(b) knew, at the time of the injured person's exposure to asbestos dust, that exposure to asbestos dust could result in a dust disease.

¹⁴¹ Turner Freeman Lawyer, *op. cit.*

1970-1977 เขาทำงานเป็นช่างต่อเรือและทำงานบนทางเลื่อนเป็นหลักในช่วงแรก ๆ ที่อยู่ต่อเรือ ซึ่งไม่ได้รับอันตรายจากแร่ใยหิน อย่างไรก็ตาม Parker จำเป็นต้องทำงานเป็นครั้งคราวที่ทำเทียบเรือโดยใช้วัสดุฉนวนใยหิน ในเวลากลางคืนมีการฉีดยาใยหินแบบ limpet และในระหว่างวันมีการฉีดยาส่วนท่อใยหินสำเร็จรูป สารละลายใยหิน และเชือกใยหินในระหว่างวัน นอกจากนี้มีการติดตั้งแผ่นมารีไนต์ใยหินทั่วบริเวณที่พักและมีการใช้ที่นอนใยหินที่ทำขึ้นบนเรือ Parker ต้องทนทุกข์ทรมานจากการสัมผัสกับฝุ่นใยหินและเส้นใยหิน และมีหลักฐานทางการแพทย์เพิ่มเติมที่ Parker บ่นว่าเป็นโรคใยหินด้วยโรคแอสเบสตอสิสซึ่งทำให้เกิดความพิการ 20% ผู้พิพากษาพบว่าสาเหตุหลักของความพิการของเขาไม่เกี่ยวกับแร่ใยหิน และทำให้การกำหนดจำนวนค่าเสียหายของโจทก์ลดลงสองในสาม และพบว่า 50% ของการสัมผัสแร่ใยหินของนายปาร์คเกอร์เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรทำให้ความเสียหายลดลงตามไปด้วย Parker ได้รับเงินชดเชยความเสียหายจำนวน 52,124.93 ดอลลาร์ จากนั้นผู้พิพากษา Lovell ได้พิจารณาการเรียกร้องค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อลงโทษจำเลยภายใต้มาตรา 9(2) ของ The Dust Diseases Act 2005 (SA) ซึ่งอนุญาตให้โจทก์เรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษกับจำเลย สำหรับพฤติกรรมที่น่าตำหนิต้ายเห็นได้จากการที่ในทศวรรษที่ 1960 มีการบันทึกไว้เกี่ยวกับอันตรายที่เกิดกับคนงานในอุตสาหกรรม BHP รู้หรือควรจะรู้ถึงความเสี่ยงของการบาดเจ็บจากการสัมผัสแร่ใยหิน และ BHP ไม่เคยทำการทดสอบใด ไม่ได้มีการยับยั้งหรือป้องกันพนักงานของตนจากการสัมผัสกับแร่ใยหินที่อยู่อ่เรืออย่างเพียงพอ อีกทั้งยังมิได้เตือนพนักงานของตนเกี่ยวกับอันตรายของการสัมผัสกับแร่ใยหิน ไม่ได้จัดหาหน้ากากหรือเครื่องช่วยหายใจ และไม่ได้ลดปริมาณฝุ่นละอองในบรรยากาศโดยใช้พัดลมระบาย หรือเครื่องดูดฝุ่นอุตสาหกรรม จากพฤติการณ์อันน่าตำหนิต้ายเห็นของ BHP ข้างต้นประกอบกับหลักฐานที่ยื่นโดยโจทก์เกี่ยวกับความรู้ของ BHP เกี่ยวกับอันตรายของการสัมผัสกับแร่ใยหิน และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความมั่งคั่งทางการเงินของ BHP และความจำเป็นในการลงโทษ BHP จึงได้ตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษให้แก่ Parker เป็นจำนวน 20,000 ดอลลาร์¹⁴²

จากกรณีศึกษาข้างต้นหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษของศาลนั้น จะเห็นได้ว่าการพิจารณาถึงพฤติกรรมของจำเลยเป็นหลักกว่าเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์อันน่าตำหนิต้ายเห็นหรือไม่ การที่จำเลยรู้หรือควรจะรู้ถึงความเสี่ยงของการบาดเจ็บจากการสัมผัสแร่ใยหิน แต่ก็มีดีการดำเนินแก้ไข หรือเตือนพนักงานแต่ประการใด จึงแสดงให้เห็นว่าเป็นพฤติการณ์อันน่าตำหนิต้ายเห็นอย่างยิ่ง และพิจารณาถึงปัจจัยอื่น ๆ ประกอบ อาทิ ฐานะและความมั่นคงทางการเงินของจำเลย ความจำเป็นในการลงโทษเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างมิให้บุคคลอื่นกระทำในลักษณะเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ในการ

¹⁴² *Ibid.*

กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษของศาลออสเตรเลียมิได้มีการกำหนดเพดานขั้นสูงไว้เป็นการเฉพาะและไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริงของโจทก์ด้วย

3.1.3 หลักกฎหมายเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

ค่าเสียหายเชิงลงโทษถูกนำมาใช้ในประเทศจีนครั้งแรกในปี ค.ศ. 2013 กฎหมายว่าด้วยเรื่องเครื่องหมายการค้า ต่อมา The Seed Law (แก้ไขในปี ค.ศ. 2015) The Anti-unfair Competition Law (แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2019) และ The Copyright Law (แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2020) ล้วนเพิ่มมาตราที่เกี่ยวข้องกับค่าเสียหายเชิงลงโทษ¹⁴³ นอกจากนี้ ค่าเสียหายเชิงลงโทษส่วนใหญ่มักใช้กับการคุ้มครองผู้บริโภค ความรับผิดชอบด้านความปลอดภัยของอาหาร การฉ้อโกงเกี่ยวกับสินค้าโภคภัณฑ์ และด้านอื่น ๆ แต่มิได้มีการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกรณีการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมอันเป็นการกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ทำลายระบบนิเวศน์ ทำลายผลประโยชน์สาธารณะหรือมีความเสี่ยงที่จะทำลายผลประโยชน์สาธารณะ และก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลและทรัพย์สินรวมถึงผลประโยชน์สาธารณะด้วย ทั้งนี้ กฎหมายว่าด้วยการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมเดิมกำหนดเพียงความรับผิดในการชดเชยความเสียหายต่อบุคคล ทรัพย์สิน และนิเวศวิทยาที่เกิดจากมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมหรือการทำลายระบบนิเวศตามความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคลและทรัพย์สินอย่างแท้จริง ซึ่งวิธีการชดเชยเช่นนี้สอดคล้องกับหลักการของความเป็นธรรม แต่ไม่สามารถแก้ไขความเสียหายทางนิเวศวิทยาซึ่งเป็นอันตรายต่อประโยชน์สาธารณะได้ นอกจากนี้ความรุนแรงของผลที่ตามมานั้นไม่สามารถประเมินค่าได้อย่างแน่นอนเมื่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น และค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เกิดเป็นช่องว่างระหว่างการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่กฎหมายเสนอให้และความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริง¹⁴⁴ อีกทั้งในทางปฏิบัติบริษัทข้ามชาติมักละเมิดสิ่งแวดล้อมของจีน เนื่องจากจำนวนเงินค่าชดเชยสำหรับความเสียหายต่อ

¹⁴³ Ji Liu and Xiao Jin, **Punitive damages in China**, para.2, Retrieved October 2, 2022 from <https://www.worldtrademarkreview.com/regionindustry-guide/china-managing-the-ip-lifecycle/2022/article/punitive-damages-in-china>

¹⁴⁴ Chen Hong, “ The Establishment of Punitive Damages in Environmental Public Interest Litigation,” **China Legal Science** 7 (November 2019): 106-122.

สิ่งแวดล้อมในจีนนั้นต่ำกว่ากฎหมายของประเทศของตนอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ จึงมีการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้เพื่อกำหนดระบบการลงโทษสำหรับความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมใหม่¹⁴⁵

3.1.3.1. ประวัติความเป็นมากฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศจีน

ประเทศจีนเริ่มให้ความสนใจกับการปกป้องสิ่งแวดล้อมในปี ค.ศ. 1972 ภายหลังจากการเข้าร่วมการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมแห่งสตอกโฮล์มแห่งสหประชาชาติ (The United Nation Stockholm Conference on the Human Environment) ประกอบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีมาอย่างต่อเนื่องจากการปฏิรูปและเปิดประเทศทางเศรษฐกิจในปลายทศวรรษ 1970 จนส่งผลให้มีการประกาศใช้กฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมฉบับแรกของจีนในปีค.ศ. 1979 ได้แก่ The Environmental Protection Law ทั้งนี้ แม้จะมีการออกกฎหมายดังกล่าว การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในประเทศจีนยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากประเทศจีนให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ มากกว่าการรักษาสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ประเทศจีนจึงเผชิญกับปัญหามลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมที่ร้ายแรง ส่งผลให้สุขภาพของมนุษย์สูญเสียไปอย่างมาก จนทำให้จีนต้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง และต้องแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมนั้นกฎหมายจึงได้รับการแก้ไขหลังจากการพิจารณาตีและประกาศเป็นกฎหมายอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1989¹⁴⁶

อย่างไรก็ดี เมื่อเข้าสู่ศตวรรษใหม่ 1990 ปัญหาและความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาทรัพยากรและปัญหาสิ่งแวดล้อมชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาระยะยาวที่สั่งสมมาในประเทศจีน ควบคู่ไปกับแนวคิดของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองทรัพยากรและการจัดการได้รับการขยายและเสริมความแข็งแกร่งอย่างต่อเนื่อง แต่กฎหมายยังคงบังคับใช้ในลักษณะ “คำสั่งและการควบคุม” ซึ่งถูกจำกัดด้วยการพัฒนาแนวคิดในสมัยนั้น นอกจากนี้จีนยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ จนทำให้เกิดความคิดที่ว่า “มลพิษก่อน การบำบัดภายหลัง” ดังนั้นจีนจึงต้องสูญเสียจำนวนเงินในการบำบัดสิ่งแวดล้อมที่สูงด้วยมลภาวะทางอากาศ น้ำ ดิน และระบบนิเวศที่เสื่อมโทรม สะท้อนให้เห็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สะสมมานานหลายปีทศวรรษ เมื่อเผชิญกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่ร้ายแรงเหล่านี้ กฎหมายปกป้องสิ่งแวดล้อมของจีนที่มีวิธีการลงโทษและการบังคับใช้กฎหมายที่จำกัด ไม่สามารถยับยั้งการละเมิด

¹⁴⁵ Sizhe Liu, Weiwen Qian and Peike Wu, “ Analysis on Environmental Pollution of MNEs from the Perspective of the Host Country, China,” **Social Science, Education and Humanities Research** 615 (2021): 2607-2614.

¹⁴⁶ Alex Wang, "The Role of Law in Environmental Protection in China: Recent Developments," **Vermont Journal of Environmental Law** 8 (2007): 195-224.

สิ่งแวดล้อมที่เพิ่มสูงขึ้นได้ ทำให้ China's National People's Congress (NPC) ซึ่งเป็นสถาบันนิติบัญญัติสูงสุดในประเทศจีน ไม่เพียงแต่นำกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมใหม่มาใช้เท่านั้น แต่ยังปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่หลายฉบับด้วย¹⁴⁷

3.1.3.2. ความรับผิดชอบตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศจีน

ความรับผิดชอบทางแพ่งด้านสิ่งแวดล้อมของจีนในระดับชาติมีรากฐานและตีความโดยเอกสารทางกฎหมาย ได้แก่ Environmental Protection Law, Tort Law, Civil Procedure Law, การตีความของ The Supreme People's Court ในประเด็นบางประการเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายในการจัดการคดีอาญาเกี่ยวกับมลพิษสิ่งแวดล้อม และการตีความของ The Supreme People's Court ในประเด็นเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับผลประโยชน์สาธารณะทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม จากกฎหมายทั้งห้าฉบับข้างต้นนี้ได้กำหนดกรอบสำหรับความรับผิดชอบทางแพ่งต่อสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายอันทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมหรือความเสียหายต่อระบบนิเวศจะต้องรับผิดชอบตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องของกฎหมายละเมิดนี้¹⁴⁸ อีกทั้ง ในปัจจุบันประเทศจีนได้มีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Civil Code of the People's Republic of China) ฉบับใหม่ซึ่งมีผลบังคับใช้เดือนมกราคม พ.ศ. 2564 โดยบทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมปัจจุบันที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Civil Code of the People's Republic of China) ได้เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการชดเชยความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและการชดเชยที่จะจ่ายโดยฝ่ายที่ละเมิด¹⁴⁹

¹⁴⁷ Wang Canfa, "Chinese Environmental Law Enforcement: Current Deficiencies and Suggested Reforms," **Vermont Journal of Environmental Law** 8 (2007): 159.

¹⁴⁸ Jihong Wang & Paul Kossof, "A Comparative Study of U.S. and Chinese Environmental Law with a Focus on the Real Estate Industry," **The International Lawyer** 50 (2017): 367.

¹⁴⁹ Rödl & Partner, **China's new Civil Code - Part 7: Liability for Tort**, para. 5, Retrieved July 27, 2022 from <https://www.roedl.com/insights/china-civil-code/part-7-liability-for-tort#6>

1) ประเภทความรับผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม

การกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมในประเทศจีนนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายละเมิดของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Tort Law of the People's Republic of China) ประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Civil Code of the People's Republic of China) ในการกำหนดความรับผิดกรณีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมมีการวางหลักไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีนมาตรา 1234 กรณีที่ผู้กระทำละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยาโดยฝ่าฝืนข้อบังคับและการฟื้นฟู ของรัฐ หน่วยงานที่มีอำนาจของรัฐ หรือองค์กรที่ได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายมีสิทธิร้องขอให้ผู้กระทำการละเมิดรับผิดชอบในการฟื้นฟู ภายในระยะเวลาอันสมควร ในกรณีที่ผู้ละเมิดไม่สามารถเรียกคืนได้ภายในเวลาที่กำหนด หน่วยงานที่มีอำนาจของรัฐหรือองค์กรที่ได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายอาจเป็นผู้เริ่มดำเนินการแก้ไขด้วยตนเอง หรือมอบหมายให้ผู้อื่นเป็นผู้รับผิดชอบ โดยผู้ละเมิดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการแก้ไข¹⁵⁰ ตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) เมื่อตนมีส่วนในการก่อให้เกิดมลพิษ จึงต้องเป็นผู้รับภาระในค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการแก้ไขมลพิษที่ตนเป็นผู้ก่อขึ้น และหลักการกำหนดความรับผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศจีนนั้น สามารถแบ่งประเภทศึกษาได้ ดังนี้

(1) ความรับผิดโดยเคร่งครัด ในกรณีที่อันตรายหรือความเสียหายใดๆ เกิดจากมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบทางละเมิด¹⁵¹ อีกทั้ง ในเรื่องภาระการพิสูจน์กรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นจากมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมหรือความเสียหายต่อระบบนิเวศ ผู้กระทำต้องรับภาระใน

¹⁵⁰ The Chinese Civil Code Article 1234 Where a tortfeasor causes damage to the ecological environment in violation of the State regulations and restoration is possible, the State authorized agencies or the organizations authorized by law have the right to request the tortfeasor to bear the responsibility for restoration within a reasonable period of time. Where the tortfeasor fails to restore it within the time limit, the State authorized agencies or the organizations authorized by law may initiate the restoration on its own or entrust it with others, provided that any expenses thus incurred shall be borne by the tortfeasor.

¹⁵¹ Tort Law of the People's Republic of China Article 65 Tort Law of the People's Republic of China) Where any harm is caused by environmental pollution, the polluter shall assume the tort liability.

การพิสูจน์ว่าตนไม่ควรรับผิดชอบหรือสามารถบรรเทาความรับผิดในบางกรณีตามที่กฎหมายบัญญัติหรือ การพิสูจน์ว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและความเสียหายที่เกิดขึ้น¹⁵²

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายสิ่งแวดล้อมของจีนจะเห็นได้ว่าในกรณีความรับผิดชอบต่อ สิ่งแวดล้อม จีนได้นำหลักความรับผิดอย่างเคร่งครัดมาปรับใช้ ผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบต่อการ กระทำละเมิดนั้น ๆ องค์ประกอบที่จำเป็นในการกำหนดความรับผิดด้านการละเมิดต่อผู้ก่อมลพิษ ได้แก่ มลพิษ ความเสียหาย และสาเหตุ และไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้ก่อมลพิษ เพียงแค่มลพิษนั้นๆ ก่อให้เกิดความเสียหาย ก็เพียงพอที่ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบสำหรับการกระทำละเมิดนั้น และจำเลยไม่สามารถอ้างว่าตนไม่ได้เจตนาเป็นข้อต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นจากความรับผิดได้ ทั้งนี้ ความรับผิดอาจ ได้รับการยกเว้นหรือบรรเทาลงด้วยเหตุผลทางกฎหมายบางประการ¹⁵³

นอกจากนี้ แม้ว่าจำเลยจะมีได้กระทำการอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อม แต่จำเลยอาจยังคงต้องรับผิดหากปล่อยมลพิษดังกล่าวส่งผลให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม หากไม่ สามารถพิสูจน์หักล้างถึงความสัมพันธ์ระหว่างการปล่อยมลพิษและความเสียหายที่เกิดได้ ทั้งนี้ อาจ เข้าข่ายยกเว้นตามกฎหมายที่ทำให้จำเลยจากความรับผิด อาทิ กฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทางทะเล (The Marine Environmental Protection Law) มีการบัญญัติถึงข้อยกเว้นที่จำเลยอาจหลุดพ้น จากความรับผิดได้ เช่น กรณีเหตุสุดวิสัย¹⁵⁴

ในเรื่องภาระของการพิสูจน์ของความรับผิดอันเป็นการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม การ พิสูจน์ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความเสียหายและมลพิษที่เกิดขึ้น เนื่องจากมีหลายกรณีที่อาจ ต้องใช้ระยะเวลาสะสมหลายปีหลังจากได้รับสารอันตรายเหล่านั้น ความเสียหายนั้นจึงจะปรากฏให้ เห็นได้ ไม่ได้ปรากฏในทันทีขณะที่มีการฟ้องคดี หรือกรณีการพิสูจน์ถึงแหล่งที่มาของมลพิษที่ ก่อให้เกิดอันตรายมักต้องใช้อุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ซับซ้อน ดังนั้น จึงเป็นภาระหนักที่โจทก์จะต้อง พิสูจน์ให้เห็นถึงสาเหตุและความสัมพันธ์ดังกล่าว ในการแก้ไขปัญหาแนวทางปฏิบัติทั่วไปของ ประเทศจีน ได้ผลักภาระการพิสูจน์ให้จำเลย ในกรณีความเสียหายจากมลพิษ ผู้ก่อมลพิษมีภาระใน

¹⁵² The Chinese Civil Code Article 1230 Where any dispute arises from environmental pollution or ecological damage, the actor shall bear the burden to prove that he should not be liable or that his liability could be mitigated as provided by law, and that there is no causation between his act and the damage.

¹⁵³ Mo Zhang, “Tort Liabilities and Torts Law: The New Frontier of Chinese Legal Horizon,” *Richmond Journal of Global Law & Business* 10 (2011): 415.

¹⁵⁴ Jihong Wang & Paul Kossof, *op. cit.*

การพิสูจน์ว่าตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำให้เกิดมลพิษดังกล่าวขึ้น ในทำนองเดียวกัน ทั้งในเรื่องของหลักฐานและความคิดเห็นเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ของศาลประชาชนสูงสุด (The Supreme People's Court) กำหนดให้จำเลยต้องแบกรับภาระในการพิสูจน์ในการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม โดยกฎหมายกำหนดความรับผิดโดยเคร่งครัดต่อผู้ก่อมลพิษใช้กับกรณีความรับผิดทางสิ่งแวดล้อมทั้งหมด วางหลักให้ผู้ก่อมลพิษจะต้องรับภาระในการพิสูจน์ว่าตนไม่จำเป็นต้องรับผิด หรือความรับผิดอาจบรรเทาลงได้หากสามารถพิสูจน์ถึงข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือการพิสูจน์หักล้างให้เห็นว่าไม่มีความสัมพันธ์ใดๆ ระหว่างการกระทำและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น¹⁵⁵ แต่ถึงกระนั้น โจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการปล่อยมลพิษของจำเลยกับความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ถ้าหากผู้ก่อมลพิษได้พิสูจน์ให้เห็นว่า 1. เป็นไปไม่ได้ที่สารมลพิษที่ปล่อยออกมาจะก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าว 2. สารมลพิษที่ปล่อยออกมาซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายในส่วนที่โจทก์อ้าง 3. ความเสียหายนี้เกิดขึ้นก่อนการปล่อยมลพิษ หรือ 4. สถานการณ์อื่น ๆ ที่ศาลเห็นได้ว่าไม่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการปล่อยมลพิษและความเสียหาย ศาลจะวินิจฉัยว่าไม่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุดังกล่าว และหลุดพ้นจากความรับผิดก็ย่อมได้¹⁵⁶

(2) ความรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and Several Liability) ในบางกรณีที่มีบุคคลอื่นจะต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นหลายฝ่าย อาจต้องรับผิดร่วมกันและหลายฝ่าย (Joint and Several Liability) เป็นความรับผิดแบบลูกหนี้ร่วม โดยโจทก์อาจเรียกร้องค่าเสียหายทั้งหมดจากจำเลยคนใดคนหนึ่งได้ เนื่องจากในเรื่องการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ส่วนใหญ่มักเป็นกรณีที่ผู้ก่อมลพิษมีจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปซึ่งส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมขึ้น ดังนั้นจึงเป็นลักษณะการก่อมลพิษร่วมกัน ในการกำหนดความรับผิดขอระหว่างผู้ก่อมลพิษนั้น ผู้ก่อมลพิษทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้องรับผิดร่วมกัน ทั้งนี้ หากเป็นกรณีที่สามารถแยกความรับผิดเป็นสัดส่วนเป็นรายบุคคลได้ กฎหมายสิ่งแวดล้อมได้วางหลักให้ความรับผิดขอของผู้ก่อมลพิษนั้นแยกพิจารณาแต่ละรายตามประเภทของสารมลพิษ ปริมาณการปล่อย และปัจจัยอื่นๆ เช่น ชนิดความเข้มข้น ปริมาณของการปล่อยสารมลพิษ วิธีการ ขอบเขต และระดับของความเสียหายต่อระบบนิเวศและผลกระทบของการกระทำที่ส่งผลให้เกิดความเสียหาย¹⁵⁷ กฎหมายว่าด้วยการกระทำละเมิด

¹⁵⁵ Mo Zhang, *op. cit.*

¹⁵⁶ Jihong Wang & Paul Kossof, *op. cit.*

¹⁵⁷ Civil Code of the People's Republic of China Article 1231 Where environmental pollution or ecological damage is caused by two or more tortfeasors,

ไม่ได้กำหนดความรับผิดในลักษณะอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and Several Liability) ต่อผู้ก่อมลพิษร่วม แต่จะแบ่งความรับผิดระหว่างผู้ก่อมลพิษตามส่วนที่แต่ละคนกระทำ โดยตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานที่ว่าผู้ก่อมลพิษมิได้มีเจตนาร่วมกันและมลพิษนั้นเกิดจากการกระทำโดยอิสระ แต่อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติแล้วส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะระบุแยกเป็นตามส่วนของแต่ละคนได้นำไปสู่การรับผิดชอบร่วมกันในความเสียหายที่เกิดขึ้นเท่ากัน โดยจะต้องรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and Several Liability) ภายใต้ข้อกำหนดการละเมิดร่วมกันของกฎหมายการละเมิด¹⁵⁸

(3) ความรับผิดของบุคคลภายนอก ความรับผิดของบุคคลภายนอกในกรณีมลพิษสิ่งแวดล้อมหรือความเสียหายต่อระบบนิเวศเกิดขึ้น เมื่อการกระทำของบุคคลภายนอกเป็นเหตุแทรกแซงที่ก่อให้เกิดมลพิษ หากอันตรายหรือความเสียหายที่เกิดจากมลพิษทางสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นผลมาจากความผิดของบุคคลภายนอก ผู้เสียหายอาจเรียกร้องค่าชดเชยได้จากผู้ก่อมลพิษหรือบุคคลภายนอก และหลังจากผู้ละเมิดได้ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายแล้ว ผู้ก่อมลพิษมีสิทธิได้รับเงินชดเชยดังกล่าวคืนจากบุคคลภายนอก¹⁵⁹ กล่าวคือ ความรับผิดของบุคคลภายนอกในการชดเชยค่าเสียหายมีด้วยกัน 2 กรณี ได้แก่ การชดเชยค่าเสียหายโดยตรงให้กับผู้เสียหาย และการชดเชยค่าเสียหายที่ผู้ก่อมลพิษจ่ายให้กับผู้เสียหาย ความรับผิดในกรณีนี้มีใช้กรณีความรับผิดร่วมกันและหลายฝ่าย (Joint and Several Liability) อย่างเช่นกรณีผู้ก่อมลพิษตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แต่เป็นความรับผิดที่แยกต่างหากจากกัน

the extent of liability of each tortfeasor shall be determined according to the factors such as the type, concentration, and quantity of discharge of the pollutants, the way, scope, and degree of damage to the ecological system, and the impact of the act on the consequences of damage.

¹⁵⁸ Mo Zhang, *op. cit.*

¹⁵⁹ Civil Code of the People's Republic of China Article 1233 Where environmental pollution or ecological damage is caused owing to the fault of a third person, the infringed person may claim compensation against either the tortfeasor or the third person. After making compensation, the tortfeasor has the right to indemnification against the third person.

2) ประเภค่าใช้จ่ายที่ต้องรับผิดชอบในกรณีความผิดต่อสิ่งแวดล้อม ตามประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Civil Code of the People's Republic of China) มีการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับความเสียหายและค่าใช้จ่ายที่อาจเกิดขึ้นซึ่งฝ่ายที่กระทำละเมิดอาจต้องรับผิดชอบในกรณีที่เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยาอันเนื่องมาจากการละเมิดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง¹⁶⁰ ตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย อาทิ

(1) ความสูญเสียที่เกิดจากการสูญเสียหน้าที่การบริการในช่วงระยะเวลาของการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยาหลังจากเกิดความเสียหาย

(2) ความสูญเสียที่เกิดจากความเสียหายต่อการใช้งานสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยา

(3) ค่าใช้จ่ายในการสำรวจและประเมินความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยา

(4) ค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษหรือฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา และ

(5) ค่าใช้จ่ายตามสมควรที่เกิดขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นหรือขยายไป

โดยความเสียหายที่เกิดจากมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมสามารถครอบคลุมไปถึงการสูญเสียทางเศรษฐกิจโดยตรง (นั่นคือ มูลค่าตลาดของความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและการผลิต

¹⁶⁰ Civil Code of the People's Republic of China Article 1235 Civil Code of the People's Republic of China) Where ecological damage is caused in violation of the State regulations, the State authorized agencies or the organizations authorized by law have the right to request the tortfeasor to compensate the following losses and expenses:

(1) losses caused by loss of service function from the time the ecological environment is damaged to the time the restoration is completed;

(2) losses caused by permanent damage to the function of the ecological environment;

(3) expenses for investigation, appraisal, and assessment of the damage to the ecological environment;

(4) expenses for cleaning-up the pollution and restoring the ecological environment; and

(5) other reasonable expenses incurred to prevent the occurrence or aggravation of the damage.

ที่เกิดจากมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมหรือการสูญเสียที่เกิดจากการผลิตหรือคุณภาพที่ลดลง) การสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เป็นผลสืบเนื่อง (การสูญเสียการผลิตในอนาคต) และค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสภาพที่เป็นอยู่ด้วย¹⁶¹

3.1.3.3. ค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากการรับผิดชอบในค่าเสียหายดังกล่าวข้างต้น ประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Civil Code of the People's Republic of China) ยังได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในส่วนที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นครั้งแรก ในกรณีที่ฝ่ายกระทำละเมิดโดยจงใจก่อให้เกิดมลพิษหรือทำลายต่อสิ่งแวดล้อมหรือทำลายระบบนิเวศ อันเป็นการละเมิดกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดผลร้ายแรง ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายเชิงลงโทษที่เกี่ยวข้อง¹⁶²

อีกทั้ง ยังมีการกำหนดข้อบังคับการตีความของศาลประชาชนสูงสุดเกี่ยวกับการใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษในการพิจารณาคดีข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยาตามที่ได้รับการรับรองในสมัยที่ 1858 ของคณะกรรมการตุลาการศาลประชาชนสูงสุดเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2564 ได้ออกและมีผลบังคับใช้ในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2565 เกี่ยวกับการบังคับใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษในการพิจารณาคดีข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยา เพื่อวัตถุประสงค์ในการพิจารณากรณีพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิ่งแวดล้อมทางนิเวศอย่างเหมาะสม การเสริมสร้างการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทางนิเวศอย่างครอบคลุม และการใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษอย่างถูกต้อง โดยการตีความนี้ได้รับการพัฒนาตามประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Civil Code of the People's Republic of China), กฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Environmental Protection Law of the People's Republic of China), กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Civil Procedure Law of the People's Republic of China) และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยศาลจะต้องใช้ความรอบคอบในการพิจารณาลงโทษในคดีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด มีความเป็นธรรม ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของราษฎรตามกฎหมาย และเมื่อผู้ถูกละเมิดร้องขอให้มีการลงโทษโดยกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิ่งแวดล้อมทาง

¹⁶¹ Monica Sun and Jie Li, **Major Projects: Environmental Risks In China: Overview**, para. 5, Retrieved July 27, 2021 from [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-6387709?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-6387709?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

¹⁶² Rödl & Partner, *op. cit.*

นิเวศวิทยา ให้ระบุจำนวนความเสียหาย ข้อเท็จจริง และมูลเหตุอันเป็นฐานในการฟ้องคดี และผู้ถูกละเมิดจะต้องจัดให้มีหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่าการกระทำของผู้ละเมิดที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและทำลายระบบนิเวศนั้นถือเป็นการละเมิดกฎหมาย ผู้ละเมิดมีเจตนาที่จะก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมหรือทำลายระบบนิเวศ¹⁶³

ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษผู้ที่ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมั่วร้ายและก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณะอย่างร้ายแรง ป้องปรัมไม่ให้จำเลยหรือบุคคลอื่นมีส่วนร่วมในความประพฤตินี้ในอนาคต อีกทั้งเป็นไปเพื่อการชดเชยความเสียหายต่อผู้เสียหายและสาธารณประโยชน์ ปกป้องผลประโยชน์สาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนหรือจูงใจให้โจทก์ใช้สิทธิในการยื่นฟ้องคดี¹⁶⁴ โดยในการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับการละเมิดสิ่งแวดล้อมยังคงจำกัดอยู่ในการกระทำโดย “เจตนา” แต่ยังไม่รวมถึงกรณี “ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง” หากผู้กระทำละเมิดไม่มีเจตนาที่ไม่จำเป็นต้องนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีนี้¹⁶⁵

ค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นบทลงโทษที่รุนแรง ดังนั้นการกำหนดจำนวนค่าเสียหายจึงต้องมีการประเมินอย่างรอบคอบ โดยจะพิจารณาความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเป็นหลัก โดยต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าการละเมิดสิ่งแวดล้อมนั้นทำให้เกิดการบาดเจ็บส่วนบุคคล และมูลค่าความเสียหายต่อทรัพย์สินที่เกิดจากมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมและความเสียหายต่อระบบนิเวศ และนอกจากพิจารณาถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงแล้ว ศาลยังพิจารณาเพิ่มเติมถึงลักษณะและความรุนแรงของการกระทำละเมิดที่กระทำด้วยเจตนามั่วร้าย นำคำหัตติเตียน ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากอาชญากรรมเล็กน้อยเพียงใด ได้ดำเนินการแก้ไขความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่ จำนวนความเสียหายที่โจทก์ได้รับ สถานะของจำเลยไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดา ในทางปฏิบัติยิ่งองค์กรธุรกิจมีความมั่นคงมากเท่าใด มาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลที่ฝ่ายนั้นควรรับผิดชอบก็จะยิ่งสูงขึ้น เนื่องจากบุคคลดังกล่าวสามารถกระทำการอันเลวร้ายที่ส่งผลกระทบในทางลบที่มากกว่าได้ และ

¹⁶³ Supreme People's Court, *Interpretation of the Supreme People's Court on the Application of Punitive Damages in the Trial of Cases of Disputes over Ecological Environment Tort*, para. 1, Retrieved May 5, 2022 from <http://lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=37518>

¹⁶⁴ André Janssen and Jia Wang, *op. cit.*

¹⁶⁵ Sizhe Liu, Weiwen Qian and Peike Wu, *op. cit.*

ปัจจัยอื่น ๆ¹⁶⁶ ทั้งนี้จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษโดยปกติจะไม่เกินสองเท่าของความเสียหายส่วนบุคคลและความสูญเสียทางการเงินที่ผู้ประสพภัยได้รับตามเอกสารทางกฎหมาย¹⁶⁷

กรณีศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม ในปี ค.ศ. 2018 จำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการแผนการผลิตของบริษัท Hailan ได้ส่งมอบของเหลวเสียโซเดียมซัลเฟตที่ผลิตโดยบริษัทให้กับ Wu Mou ซึ่งไม่ได้มีความสามารถในการกำจัดของเสียอันตราย ซึ่งในการบำบัดได้จ้าง Li Moxian เพื่อขนส่งของเสียโซเดียมซัลเฟต 1,124.1 ตัน จำนวน 30 คัน ไปยัง Bajiaojing, Shouan Town และหมู่บ้าน Dongkou เมือง Xianghu ต่อมาพบว่ามีการทิ้งของเสียโซเดียมซัลเฟตอันก่อให้เกิดมลพิษในแหล่งน้ำ ทำให้สภาพแวดล้อมในพื้นที่ น้ำ และดินของหมู่บ้าน Dongkou เมือง Xianghu มณฑล Fuliang ถูกปนเปื้อนรวมไปถึงน้ำดื่มของประชาชนในท้องถิ่นมากกว่า 1,000 คน ก่อให้เกิดผลกระทบสร้างความเสียหายเป็นจำนวนมาก ศาลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของศาลประชาชนแห่งเมือง Fuliang มณฑล Jiangxi ได้ประกาศคำตัดสินต่อสาธารณชนโดยใช้ประมวลกฎหมายแพ่งของจีนพิพากษาให้จำเลยผู้จัดการแผนการผลิตของ Hailan จัดการแก้ไขการปนเปื้อนโซเดียมซัลเฟตที่ผลิตโดยบริษัทอย่างผิดกฎหมาย และจำเลยต้องชดใช้เป็นจำนวนเงินมากกว่า 2.8536 ล้านหยวนสำหรับค่าฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา ค่าสูญเสียการใช้ประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม ค่ารักษาฉุกเฉิน ค่าตรวจสอบ และค่าประเมินต่างๆ อีกทั้ง จำเลยถูกตัดสินให้ชดใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษร่วมด้วยเป็นจำนวนมากกว่า 171,000 หยวนสำหรับมลพิษทางสิ่งแวดล้อม¹⁶⁸

¹⁶⁶ André Janssen and Jia Wang, “Punitive damages under the new Chinese Civil Code – a critical and comparative analysis,” *Asia Pacific Law Review* 29 (2021): 346-365.

¹⁶⁷ Cao Yin, *Malicious polluters to face possible punitive damages*, para. 6, Retrieved May 5, 2022 from <https://www.chinadaily.com.cn/a/202201/13/WS61e02022a310cdd39bc80e69.html>

¹⁶⁸ Liu Yuan, *The first case of application of the “Civil Code” was pronounced in many places across the country-People’s Livelihood and Law-Market Information Network*, para. 3, Retrieved October 5, 2022 from <https://www.archysport.com/2021/01/the-first-case-of-application-of-the-civil-code-was-pronounced-in-many-places-across-the-country-peoples-livelihood-and-law-market-information-network/>

เมื่อพิจารณากรณีศึกษาข้างต้น การที่ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษอาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ได้แก่ พฤติการณ์ที่น่าตำหนิตีเดียของจำเลย เนื่องจากการกระทำของจำเลยที่มีการลักลอบจัดการของเหลวเสียโซเดียมซัลเฟตที่ผลิตโดยบริษัทอย่างผิดกฎหมาย และจงใจทิ้งของเสียดังกล่าวลงในแหล่งน้ำ โดยไม่คำนึงถึงผลเสียและผลกระทบที่ตามมา อันเป็นการสมควรลงโทษและปราบปรามการกระทำความผิดดังกล่าวเพื่อมิให้เกิดการกระทำในลักษณะเดียวกันเช่นนี้อีก อีกทั้งความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นอันกระทบต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย การบริโภค วิถีชีวิตของประชาชน โดยรอบหลายพันคน และยังกระทบต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมขยายเป็นวงกว้าง เมื่อผู้ละเมิดจงใจสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมหรือทำลายระบบนิเวศน์อันเป็นการละเมิดกฎหมายและก่อให้เกิดผลร้ายแรง ศาลจึงเห็นควรพิพากษาให้จำเลยต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษร่วมด้วย และยังเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายใหม่สำหรับความรับผิดชอบในมลพิษสิ่งแวดล้อม ส่งผลเป็นการยับยั้งมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำโดยเจตนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 กฎหมายที่บังคับใช้ในประเทศไทยเกี่ยวกับค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

เดิมที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเป็นกฎหมายที่ได้มีการกล่าวถึงความรับผิดชอบแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในฉบับแรก พ.ศ. 2518 โดยมีกฏเป็นคดีละเมิดหรือคดีที่เกี่ยวกับการก่อเหตุเดือดร้อนรำคาญระหว่างผู้ที่ตั้งบ้านเรือนใกล้เคียงกันแทน ก่อนที่ภายหลังจะมีการบัญญัติเป็นพระราชบัญญัติอันเป็นกฎหมายเฉพาะในคดีสิ่งแวดล้อมออกมาบังคับใช้ กฎหมายว่าด้วยการละเมิดจึงเป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายสิ่งแวดล้อม¹⁶⁹ เนื่องจากกฎหมายละเมิดนั้นวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิด ในกรณีที่หากมีบุคคลใดกระทำความผิดหรือละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นจนเป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหาย โดยเป็นการกระทำที่ไม่มีอำนาจที่จะกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย บุคคลผู้ได้รับความเสียหายดังกล่าวชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าคดีนั้นจะเป็นคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือคดีอื่นก็ตาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสถานะเดิมเสมือนไม่มีการละเมิดเกิดขึ้น แต่บางกรณีที่ไม่อาจทำให้

¹⁶⁹ อำนาง วงศ์บัณฑิต, *เรื่องเดิม*, หน้า 555.

ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิมได้ ก็จำต้องชดใช้ด้วยวิธีอื่นเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะใกล้เคียงกับสถานะเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้¹⁷⁰

3.2.1 ประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายละเมิด

กฎหมายละเมิดประเทศไทยนั้นได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของฮินดู มีการวางหลักไว้ในกฎหมายสมัยพระเจ้ามังรายมหาราช โดยรัฐเท่านั้นเป็นผู้ลงโทษผู้กระทำละเมิด ผู้เสียหายมีสิทธิเพียงเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่ตนได้รับเท่านั้น เป็นเช่นนี้จนถึงสมัยอยุธยา การเรียกค่าเสียหายในสมัยนั้นมีลักษณะคล้ายโทษปรับและเป็นการทดแทนความเสียหายไปในตัว กล่าวคือสินไหมนั้นตกแก่ผู้เสียหายครั้งหนึ่งและอีกครั้งหนึ่งเป็นพินัยเข้าท้องพระคลัง ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีการชำระสะสางกฎหมายขึ้นเป็นประมวลกฎหมายเรียกว่า กฎหมายตราสามดวงอันเป็นปีเดียวกันกับที่พระเจ้านโปเลียนแห่งฝรั่งเศสที่ได้รวบรวมจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นครั้งแรกซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยการละเมิดด้วย¹⁷¹ ต่อมาสมัยรัชการที่สาม มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการละเมิดเรียกว่า “กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น” วางหลักให้ชาวบ้านที่อยู่ในระยะ 5 เส้นจากสถานที่เกิดเหตุจะต้องรับผิดชอบด้วย โดยคนที่มั่งคั่งดินาสูงจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนที่สูงกว่าคนศักดินาต่ำกว่า ส่วนคนที่ทำนาต่ำกว่า 10 ไร่ลงไม่ถูกบังคับให้ช่วยออกเงิน แต่ต้องถูกเขียนคนละ 15 ทีแทน ลักษณะของกฎหมายฉบับนี้นำความรับผิดชอบแห่งผลกับความรับผิดชอบอาญา จนถึงสมัยรัชการที่ 5 เป็นยุคทองทางกฎหมาย เมื่อมีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมจึงมีการพยายามตีความกฎหมายให้ทันสมัยและนำความคิดสมัยใหม่เข้ามาใช้เป็นหลักแทนกฎหมายที่ล้าสมัยโดยยังไม่มีเปลี่ยนแปลงตัวกฎหมาย การละเมิดจึงยังคงเป็นความผิดอาญาอยู่ตัวและมักถูกพิพากษาให้รับโทษจำคุก และขณะเดียวกันผู้เสียหายก็จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายเพียงจำนวนเท่ากับความเสียหายที่ตนได้รับเท่านั้น ส่วนคดีที่เป็นการละเมิดโดยไม่มีความผิดทางอาญา ศาลยังคงพิพากษาให้ผู้เสียหายได้รับสินไหมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยจะไม่มีแบ่งกึ่งหนึ่งให้ผู้เสียหายกึ่งหนึ่งเป็นพินัยเช่นเดิม อันเป็นการยกเลิกการเรียกพินัย¹⁷²

¹⁷⁰ สิริโฉม พรหมโฉม, “หลักค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจกรณีละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เปรียบเทียบกับต่างประเทศ,” วารสารจุลนิติ 15 (2561): 164.

¹⁷¹ หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 40.

¹⁷² โรแบร์ต แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) ละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 157-163.

ต่อมากรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ มีการนำแนวคิดกฎหมายสมัยใหม่ของตะวันตกมาปรับใช้ โดยผู้ที่กระทำความผิดมีหน้าที่ผูกพันในอันที่จะต้องทดแทนความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน กลายเป็นแนวทางให้เกิดภาระแห่งหนี้การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนคดีละเมิดขึ้น และแบ่งกฎหมายละเมิดออกเป็นสองประเภท ประเภทแรกเป็นกรณีที่มีการวางอัตราค่าสินไหมไว้ ผู้เสียหายจะเรียกร้องได้เท่าที่กฎหมายเท่านั้น และประเภทที่สองเป็นกรณีที่กฎหมายไม่ได้กล่าวถึง ผู้ถูกละเมิดจะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ตามความเสียหายจริงที่ได้รับ ทำให้ต่อมาศาลรับเอาหลักยินยอมให้ผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ในที่สุด และจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 เป็นครั้งแรก โดยประกาศใช้วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2468 โดยกรรมการร่างกฎหมายนำกฎหมายเยอรมันมาเป็นหลักในการพิจารณาร่างด้วย นับแต่นั้นมาการเรียกค่าเสียหายในคดีละเมิดจึงต้องอยู่ในกรอบของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้กระทำละเมิดชดใช้เยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย ในฐานะเป็นเจ้าของหนี้ลูกหนี้บนความรับผิดชอบทางแพ่งเท่านั้น¹⁷³

ปัจจุบันหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบละเมิดในกรณีทั่วไปกฎหมายไทยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ซึ่งมีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่ง ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น โดยวางหลักให้ผู้กระทำละเมิดกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อโดยผิดกฎหมายต่อบุคคลภายนอกเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้นด้วย อันเป็นหลักทั่วไปในการวินิจฉัยว่าการกระทำใดเป็นการละเมิด เมื่อมีการทำละเมิดเกิดขึ้น จึงก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย และก่อนหน้าที่ให้แก่ผู้กระทำละเมิดที่จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการกระทำละเมิดของตน

3.2.2 หลักพื้นฐานของการกำหนดค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทน

เมื่อมีการกระทำละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 เกิดขึ้น ผู้เสียหายฟ้องร้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายนั้น โดยหลักทั่วไปในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนวางหลักไว้ในมาตรา 438 ให้ตุลพิณศาลในการวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งการละเมิดนั้น เบื้องต้นผู้เขียนได้ศึกษานิยามความแตกต่างระหว่างค่าเสียหายและค่าสินไหมทดแทน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

“ค่าสินไหมทดแทน” พิจารณาตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้กำหนดความหมายไว้ว่า “(กฎ) น. สิ่งที่ให้หรือการกระทำที่ทำ เพื่อชดใช้หรือทดแทนความเสียหายที่

¹⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 250.

เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินหรือแก่บุคคลอันเนื่องมาจากการละเมิดหรือการผิดสัญญา รวมทั้งการคืนทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหายด้วย” กล่าวคือ เป็นการชดใช้ความเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิดโดยการคืนทรัพย์สินที่ผู้เสียหายต้องเสียหายไป หรือการชดใช้ราคาทรัพย์สินนั้นกรณีไม่สามารถคืนทรัพย์สินนั้นได้ รวมถึงค่าเสียหายอย่างใด ๆ เพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงกับฐานะเดิมเท่าที่จะสามารถกระทำได้ ¹⁷⁴

“ค่าเสียหาย” พิจารณาตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้กำหนดความหมายไว้ว่า “(กฎ) น. มูลค่าแห่งความเสียหายที่ผู้เสียหายพึงได้รับการชดใช้” ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรค 2 มีการกล่าวถึงค่าเสียหายไว้ว่า “ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ ค่าเสียหาย.....” เมื่อพิจารณาตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าค่าสินไหมทดแทนนั้นมีความหมายที่กว้างกว่าค่าเสียหาย เพราะรวมทั้งการคืนทรัพย์สินหรือการชดใช้ราคาแทนการคืนทรัพย์สิน และค่าเสียหาย ดังนั้น ค่าเสียหายจึงเป็นเพียงค่าสินไหมทดแทนอย่างหนึ่ง ¹⁷⁵ แต่ค่าสินไหมทดแทนไม่ได้จำกัดเฉพาะการชดใช้ที่เป็นตัวเงินเท่านั้น ยังครอบคลุมไปถึงการกระทำอื่น ๆ ด้วย อาทิ การคืนทรัพย์สิน เพื่อที่จะทำให้ผู้เสียหายสามารถกลับคืนสู่ฐานะเดิมเสมือนมิได้มีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น เนื่องมาจากบางกรณีการชดใช้ค่าเสียหายด้วยตัวเงินมิได้เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ อย่างไรก็ดี ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 มีการบัญญัติคำว่า “ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย” รวมเข้าด้วยกัน

3.2.3 ประเภทของค่าสินไหมทดแทน

ในการจำแนกประเภทของค่าสินไหมทดแทนนั้นสามารถจำแนกแบ่งประเภทได้หลากหลายวิธีการ กฎหมายไทยกำหนดค่าสินไหมทดแทนที่สามารถเรียกร้องได้ 6 ประเภทด้วยกัน

- 1) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ทรัพย์สิน (มาตรา 438 วรรค 2)
- 2) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ชีวิต (มาตรา 443 และมาตรา 445)
- 3) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ร่างกายและอนามัย (มาตรา 444-446)
- 4) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่เสรีภาพ (มาตรา 445 และมาตรา 446)
- 5) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายชื่อเสียง (มาตรา 447)

¹⁷⁴ ศักดิ์ สนองชาติ, *ละเมิดและความรับผิดชอบทางละเมิด*, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ 2551), หน้า 184.

¹⁷⁵ *เรื่องเดียวกัน*.

6) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่สิทธิอื่น ๆ (มาตรา 438)

หากจำแนกตามความเสียหายที่เกิดขึ้น แบ่งเป็น 3 ประเภท¹⁷⁶

1) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อทรัพย์สิน เป็นกรณีการเอาทรัพย์สินอื่นไปโดยละเมิด วิธีการที่ทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมที่ดีที่สุด คือ การคืนทรัพย์สินนั้น ๆ แต่ถ้าหากไม่สามารถคืนทรัพย์สินนั้นได้ เพราะทรัพย์สินนั้นถูกทำลาย หรือตกเป็นพันวิสัยที่จะคืน หรือทรัพย์สินเสื่อมเสียไปเพราะเหตุอย่างอื่นโดยอุบัติเหตุ กล่าวคือมิใช่ความผิดของผู้กระทำละเมิด ผู้เอาทรัพย์สินไปโดยละเมิดก็ต้องรับผิดชอบโดยการชดเชยราคาทรัพย์สินนั้น เพราะถือว่าเป็นการผิวนัดตั้งแต่มีการเอาทรัพย์สินไปโดยละเมิดแล้ว จึงจำต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นในระหว่างผิวนัดนั้นด้วย เว้นแต่จะสามารถพิสูจน์ได้ว่า แม้ไม่ได้มีการเอาทรัพย์สินไปโดยละเมิด ทรัพย์สินนั้นย่อมถูกทำลาย เสื่อมเสีย หรือตกเป็นพันวิสัยที่จะคืนนั้นอยู่ดี¹⁷⁷ ซึ่งการใช้ราคาทรัพย์สินที่ถูกเอาไปโดยการละเมิด หรือกรณีที่ราคาทรัพย์สินเสื่อมลงเพราะการบุบสลาย มีการให้สิทธิผู้เสียหายในการเรียกดอกเบี้ยในราคาทรัพย์สินได้¹⁷⁸

2) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อชีวิต เป็นกรณีการละเมิดเป็นเหตุเสียหายแก่ชีวิต โดยผู้ถูกกระทำละเมิดหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงนั้นถึงแก่ความตาย ซึ่งอาจเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเป็นตัวเงินได้ สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท

ประเภทแรก กรณีถึงแก่ความตายโดยทันที สามารถเรียกค่าปลงศพ และค่าใช้จ่ายจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการตายของผู้ตาย ซึ่งสามารถเรียกได้ตามฐานะและความสมควรจำเป็นของผู้ตาย¹⁷⁹

ประเภทที่สอง กรณีผู้ถูกละเมิดมิได้ตายโดยทันที สามารถเรียกค่ารักษาพยาบาล และค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้เพราะไม่สามารถทำงานได้ ซึ่งกรณีนี้ถ้าผู้เสียหายไม่ได้มีการทำงานอยู่แล้ว ก็จะไม่สามารถเรียกค่าเสียหายในส่วนนี้ได้¹⁸⁰ โดยค่าเสียหายในส่วนนี้สามารถเรียกได้จนถึงวันที่

¹⁷⁶ จิต เศรษฐบุตตร, **หลักกฎหมายลักษณะละเมิด**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2550), หน้า 81-86.

¹⁷⁷ มาตรา 439 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁷⁸ มาตรา 440 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁷⁹ มาตรา 443 วรรค 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁸⁰ สุขุม ศุภนิติย์, **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด**, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ 2550) หน้า 243.

ผู้ถูกระทำละเมิดถึงแก่ความตาย หากกรณีภายหลังถึงแก่ความตาย อาจเรียกค่าเสียหายได้ตามมาตราอื่น ได้แก่ ค่าขาดประโยชน์จากแรงงานของผู้ตาย

ประเภทที่สาม กรณีมีผู้มีสิทธิได้รับการอุปการะจากผู้ตาย ย่อมมีสิทธิเรียกค่าขาดไร้อุปการะโดยมีการจำกัดเฉพาะกรณีเป็นผู้มีสิทธิได้รับการอุปการะเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตามกฎหมายจากผู้ตาย¹⁸¹

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อร่างกาย หรืออนามัย การกระทำละเมิดเป็นเหตุทำให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายต่อร่างกายหรืออนามัย ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการเรียกค่าสินไหมทดแทน ได้แก่

(1) ค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิม อาทิ ค่ารักษาพยาบาล ค่ารถไปโรงพยาบาล หรือชื่อยา

(2) ค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถในการประกอบกิจการ กล่าวคือ การกระทำละเมิดเป็นเหตุให้เสียความสามารถ หรือไม่สามารประกอบกิจการได้ตามปกติ ซึ่ง “งาน” ในที่นี้มิได้หมายถึงแต่เพียงการจ้างงานโดยมีค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียว รวมถึงกรณีไม่มีค่าตอบแทนด้วยและไม่จำเป็นต้องเป็นงานประจำ อาจเป็นงานพิเศษชั่วคราวก็ได้ โดยเรียกได้ทั้งในปัจจุบัน และอนาคตที่แน่นอนซึ่งหมายถึง แม้ปัจจุบันจะยังไม่ได้ทำงาน แต่เป็นความสามารถโดยปกติคนทั่วไปจะต้องมีอยู่และใช้เพื่อประกอบกิจการในภายหน้า และความเสียหายในอนาคตนั้นในกรณีที่ขณะพิพากษาความเสียหายยังไม่แน่นอนว่ามีเพียงใด ศาลอาจกำหนดให้ใหม่ภายหลัง โดยศาลสามารถแก้ไขคำพิพากษานั้นได้อีก แต่ต้องภายในเวลาไม่เกิน 2 ปี¹⁸²

3) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน เป็นกรณีการละเมิดเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายซึ่งไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ อาทิ ความเสียหายต่อชื่อเสียง เสรีภาพ ความเสียหายทางจิตใจ ความเจ็บปวด ความเสียหายเหล่านี้ไม่สามารถชดใช้ด้วยวิธีอื่นที่จะเป็นการเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ จึงต้องชดใช้เป็นจำนวนเงินหรือค่าเสียหายแทน กฎหมายว่าด้วยความผิดลักษณะละเมิดของไทยมีการยอมรับให้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินนี้ได้¹⁸³ ได้แก่

(1) กรณีทำละเมิดให้เสียหายแก่ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ รวมไปถึงกรณีหญิงที่ต้องเสียหายเพราะถูกละเมิดอันเป็นความผิดอาญาเกี่ยวกับเพศด้วย อาทิ การละเมิดเป็นเหตุให้ผู้เสียหายทุพพลภาพตลอดชีวิต นอกจากเรียกค่าเสียหายเพื่อการเสียความสามารถประกอบกิจการตามมาตรา

¹⁸¹ มาตรา 443 วรรค 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁸² มาตรา 444 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁸³ จิต เศรษฐบุตร, *เรื่องเดิม*, หน้า 81-86.

444 แล้ว ทุพพลภาพนั้นยังทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทางจิตใจ จึงสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินตามมาตรา 446 ได้อีกด้วย¹⁸⁴

(2) กรณีสร้างความเสียหายแก่ชื่อเสียงของบุคคลอื่น ผู้เสียหายฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาล นอกจากจะให้สิทธิที่จะขอให้จัดการตามสมควรเพื่อให้ชื่อเสียงกลับคืนมา และยังให้สิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกค่าเสียหายต่อชื่อเสียงอันเป็นค่าเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินเพิ่มเติมด้วยหรือไม่ก็ได้¹⁸⁵

ทั้งนี้ ในกรณีที่เป็นการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดให้เป็น “สิทธิเฉพาะตัว” ของผู้เสียหายเท่านั้น ไม่อาจโอนให้บุคคลอื่นหรือตกทอดแก่ทายาทได้ เว้นแต่จะมีการรับสภาพกันโดยสัญญา หรือเป็นกรณีที่ผู้เสียหายได้ฟ้องคดีไว้ก่อนตาย เช่นนี้ทายาทจึงจะรับมรดกความของผู้เสียหายต่อได้

3.2.4 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม

คดีสิ่งแวดล้อมปัจจุบันยังไม่ได้มีการกำหนดค่านियามไว้อย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ ได้มีการกำหนดประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา และคำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม โดยคำสั่งประธานศาลฎีกาที่ 30/2547 ว่า “คดีสิ่งแวดล้อม หมายถึง คดีอาญาและคดีแพ่งที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ” รวมทั้งคดีที่ประธานศาลฎีกาเห็นสมควรกำหนดให้เป็นคดีสิ่งแวดล้อม¹⁸⁶ กล่าวคือ คดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นคดีที่มีข้อพิพาทที่เกิดจากการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ทำให้ความเสียหายเกิดขึ้นต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของบุคคลทั่วไป อีกทั้ง ยังมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และบางกรณีอาจมีผลทางการเมืองด้วยซึ่งการดำเนินการพิจารณาข้อพิพาท

¹⁸⁴ มาตรา 446 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁸⁵ มาตรา 447 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹⁸⁶ แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลอุทธรณ์, แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลอุทธรณ์, ย่อหน้าที่ 2, ค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2564 จาก <https://appealc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2843/iid/33967>

ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหาย และต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วด้วย¹⁸⁷

ในอดีตความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ อันเป็นผลจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมที่มีได้บริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีหรือใช้อย่างถูกต้อง ทำให้ประเทศไทยเริ่มมีการตรากฎหมายที่มีวัตถุประสงค์โดยตรงในการคุ้มครองและจัดการสิ่งแวดล้อมโดยตรง ทั้งมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ให้รัฐมีหน้าที่บำรุงรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ ลม อากาศ พืช รักษาอย่างสะอาดและปราศจากมลพิษอันทำลายต่อสุขภาพและอนามัยของประชาชน อันเป็นการรับรองและกำหนดนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐไว้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก และทำให้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 ขึ้น ต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้ครอบคลุมมากขึ้นจนกลายเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535¹⁸⁸

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บทบัญญัติกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มาตรา 96 ซึ่งกำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นแม้มิได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ก็ต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย รวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย โดยผู้ก่อให้เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษต้องรับผิดชอบ เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย กล่าวคือ การกำหนดความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ต่อความเสียหายจากมลพิษ ในการพิสูจน์ความเสียหาย ผู้เสียหายเพียงแต่พิสูจน์ให้ได้ว่ามลพิษนั้นเกิดจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายมาจากแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น โดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ตามหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดนั่นเอง และยังสอดคล้องกับหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) ที่ผู้ใดเป็นผู้ก่อมลพิษ ผู้นั้นต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายใด ๆ ที่ต้องเสียไปแก่การนั้น

อีกทั้งยังมีมาตรา 97 ที่กำหนดให้ผู้กระทำหรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นการทำลาย หรือทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของ

¹⁸⁷ อภิชาติธนย์ นิยมไทย, “การดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม,” วารสารจุลนิติ 9 (มกราคม 2555): 135.

¹⁸⁸ สมชาย ปรีชาศิลปกุล, บทสำรวจ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข, (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, 2547), หน้า 5.

ทรัพย์สินหรือสิทธิที่ถูกละเมิด สูญหาย หรือเสียหายไป อันเห็นได้ว่าความรับผิดตามมาตรา 97 ขึ้นอยู่แต่เพียงว่าการกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ไม่จำเป็นต้องเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ และมีได้มีการนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้เหมือนกับ มาตรา 96 แต่มาตรา 97 ให้ความสำคัญต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติของรัฐหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินจากการกระทำโดยหรือละเว้นการกระทำที่มีชอบด้วยกฎหมาย โจทก์จึงมีภาระการ พิสูจน์ว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการ ทำลาย ทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือสิทธิ ซึ่งเป็นการละเมิดหรือเป็นสาธารณสมบัติของ แผ่นดินนั้น¹⁸⁹

อย่างไรก็ดี กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีการตราไว้เป็นการเฉพาะข้างต้น มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์ ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายกรณีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น การเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นจึงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในการ กำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิดทั่วไปที่มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกอบกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 วรรคท้ายที่มีการยกตัวอย่างค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ครอบครองหรือเจ้าของแหล่งกำหนดมลพิษจะต้อง รับผิดชอบตามกฎหมาย อาทิ การชดเชยราคาทรัพย์สินตามที่เสียหาย ค่าขาดรายได้ขาดประโยชน์ ค่าเสียหายจากการเสียความสามารถในการประกอบกิจการโดยสิ้นเชิงหรือบางส่วน ค่า รักษาพยาบาล ค่าขาดรายได้การอุปการะกรณีผู้ตายมีหน้าที่ต้องอุปการะบุคคลอื่นตามกฎหมาย ค่าปลงศพ ให้รวมไปถึงค่าใช้จ่ายที่รัฐนั้นต้องนำมาใช้จ่ายจริงในการขจัดมลพิษด้วย¹⁹⁰ การกำหนดค่าเสียหาย ยังคงตั้งอยู่บนหลักการกำหนดค่าเสียหายตามที่เสียหายจริง กล่าวคือ เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายเท่าใดก็จะได้รับการเยียวยาเท่านั้น โดยให้ศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนเป็นไปตาม พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ไม่เกินจากความเสียหายที่แท้จริง

อีกทั้ง ในกรณีที่เป็นการกระทำในการสร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือสิทธิ โดย กำหนดให้ผู้สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินหรือสิทธิหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินจะต้องชดเชย ค่าเสียหายดังกล่าวให้กับรัฐ ซึ่งมีการบัญญัติกรณีไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 อันเป็นความเสียหายเกิดขึ้นกับทรัพย์สินหรือสิทธิอัน เป็นของรัฐ อาทิ เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ สัตว์สงวน แก๊สธรรมชาติ รวมทั้ง ทรัพย์สินอื่นที่มีใช้ของเอกชน หรือสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องเรียกค่า

¹⁸⁹ อานาจ วงศ์บัณฑิต, *เรื่องเดิม*, หน้า 601.

¹⁹⁰ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 488.

สินไหมทดแทนในกรณีนี้ ได้แก่ หน่วยงานราชการที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ได้รับความเสียหาย อาทิ กรมประมง กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งการกำหนดค่าเสียหายในกรณีนี้ จะคิดตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือทำให้เสียหาย โดยพิจารณาจากมูลค่าความเสียหายที่แท้จริง¹⁹¹

3.2.5 การใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม

ในการกำหนดค่าเสียหายในการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งมีได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายกรณีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้ต่างหาก ดังนั้น จึงต้องกำหนดตามหลักความผิดฐานละเมิดทั่วไปมาปรับใช้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 โดยศาลมีดุลพินิจในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามพฤติการณ์และความร้ายแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดนั้น และอยู่บนหลักค่าเสียหายเชิงทดแทน (Compensatory Damages) ที่เป็นการกำหนดจำนวนเงินชดเชยเยียวยาสิ่งที่สูญเสียไปทั้งความเสียหาย การบาดเจ็บ หรือการสูญเสียอื่นๆ ที่เกิดขึ้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง (Actual Damages) กล่าวคือ ผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดฐานละเมิดเท่าใด ศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไม่เกินจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงตามที่ผู้ถูกกระทำละเมิดได้รับ

การกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 ของไทยยึดถือตามทฤษฎีความรับผิดชอบแห่งหนี้ อันเป็นทฤษฎีกำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งเช่นเดียวกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เพื่อเป็นการเยียวยาหรือชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแท้จริงเป็นสำคัญ โดยผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์มีหน้าที่นำสืบให้ศาลเห็นว่าตนนั้นได้รับความเสียหายอย่างไร เพียงใด และเป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดค่าสินไหมทดแทน เพื่อเยียวยาความเสียหายที่แท้จริงเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะใกล้เคียงเดิมมากที่สุด¹⁹² นอกจากการกำหนดค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 438 วรรคหนึ่ง ศาลยังต้องคำนึงด้วยว่าผู้เสียหายมีส่วนผิดในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วยหรือไม่ มีการบัญญัติกรณีนี้ไว้ในมาตรา 442 ประกอบกับ มาตรา 223 วางหลักไว้ว่าถ้าความเสียหายที่ได้เกิดขึ้น ผู้เสียหายมีส่วนต้องรับผิดชอบ ศาลมีอำนาจในการกำหนดให้

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 489-490.

¹⁹² จิตรา เพียรล้ำเลิศ, ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด, เอกสารประกอบการบรรยายความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม เสนอที่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่), หน้า 1-32.

จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้โจทก์มาก น้อย หรือไม่ต้องชดใช้เลย ทั้งนี้ ตามส่วนความหนักเบาแห่งเหตุและผลของความเสียหายที่จำเลยได้ก่อขึ้น¹⁹³

ตามบทบัญญัติมาตรา 438 แสดงให้เห็นว่าการกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้นเป็นดุลพินิจของศาล กล่าวคือ ศาลเป็นผู้กำหนดว่าการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะใช้ด้วยวิธีการใด เพียงใด อาทิ โรงงานประมาททำให้มีน้ำเสียรั่วไหลไปในบ่อเลี้ยงปลาของชาวบ้านและทำให้ปลาบางส่วนตาย เช่นนี้ศาลอาจกำหนดให้เจ้าของโรงงานชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเท่ากับมูลค่าของปลาที่ตายไปก็ได้ หรือหากศาลเห็นว่าแม้ปลาบางส่วนจะยังไม่ตาย แต่ก็ไม่สามารถนำมาบริโภคหรือขายต่อได้เพราะมีสารพิษบางอย่างจากน้ำเสียของโรงงานที่ตกค้างในตัวปลา ศาลจึงอาจกำหนดให้เจ้าของโรงงานชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่ากับมูลค่าของปลาทั้งบ่อเลยก็ได้ การที่ศาลจะกำหนดให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีการใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ในแต่ละคดี และจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด เช่น การที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายจากกาออกุตสาหกรรมของโรงงานจำเลยนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการกระทำของผู้เสียหายเอง แต่อีกส่วนหนึ่งก็เกิดจากการไม่ระมัดระวังของโรงงานในการเก็บกากอุตสาหกรรม ศาลอาจกำหนดให้เจ้าของโรงงานชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่เต็มจำนวนที่ผู้เสียหายได้รับจริงก็ได้ ในการดำเนินคดี ผู้เสียหายหรือโจทก์ควรจะต้องนำพยานหลักฐานมานำสืบให้ศาลเห็นว่าตนได้รับความเสียหายที่แท้จริงเพียงใด ซึ่งศาลอาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนน้อยกว่าความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับก็ได้ หากเห็นว่ามิได้เสียหายถึงขนาดที่กล่าวในฟ้องศาลก็มีอำนาจลดค่าสินไหมทดแทนลงได้ โดยวินิจฉัยตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด¹⁹⁴

เมื่อพิจารณาการกำหนดค่าเสียหายในการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายกรณีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องกำหนดตามหลักความผิดฐานละเมิดทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ซึ่งตามแนวคำพิพากษาของไทย หากผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดฐานละเมิดเท่าใด ศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายไม่เกินจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงตามที่ผู้ถูกกระทำละเมิดได้รับ ในการกำหนดค่าเสียหายเช่นนี้ ไม่ได้มีส่วนทำให้เกิดการป้องกันหรือควบคุมดูแลมลพิษเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด แม้จะมีการแพร่กระจายมลพิษจนถูกฟ้องคดีต่อศาล แต่ถ้าค่าเสียหายที่ถูกกำหนดไม่ได้มีจำนวนที่สูงเพียงพอ ก็อาจไม่ได้เป็นแรงจูงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

¹⁹³ *เรื่องเดียวกัน*. หน้า 1-32.

¹⁹⁴ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, *เรื่องเดิม*, หน้า 571.

การป้องกันเหตุอันเกิดจากมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนดังกล่าว ดังจะเห็นได้ การแพร่กระจายของสารเคมีจากสถานประกอบการบางแห่งได้เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า โดยไม่มีการ แก้ไขปรับปรุงอย่างมีประสิทธิภาพแต่อย่างใด¹⁹⁵ อาทิ เหตุการณ์น้ำมันดิบรั่วกลางทะเลของ บริษัท สตาร์ ปิโตรเลียม รีไฟน์นิ่ง จำกัด (SPRC) ในวันที่ 25 มกราคม 2565 ซึ่งไม่ใช่ครั้งแรกที่บริษัท ดังกล่าวมีเหตุการณ์น้ำมันดิบรั่ว เนื่องจากในปี พ.ศ. 2540 บริษัท สตาร์ ปิโตรเลียม รีไฟน์นิ่ง (SPRC) ได้เคยเกิดเหตุน้ำมันรั่วไหลในทะเลระหว่างขนถ่ายน้ำมันจากเรือสู่สถานีน้ำมันดิบของบริษัทมาแล้ว กว่า 160,000 ลิตร อย่างไรก็ตาม ทะเลไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมาถูกคุกคามมาโดยตลอดจากการรั่ว ของน้ำมันตามเส้นทางขนส่งน้ำมันกลางทะเลบ่งบอกถึงการกระทำละเมิดที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า อีกทั้ง เมื่อมีการฟ้องคดี อาทิ กรณีน้ำมันรั่วไหลจังหวัดระยอง เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 มี ผู้เสียหายยื่นฟ้องเรียกค่าชดเชยจำนวน 454 คน ผ่านไป 7 ปี ศาลแพ่งพิพากษาคดีเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2563 กำหนดให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ชาวประมง เป็นจำนวน 150,000 บาทต่อราย และผู้ประกอบการท่องเที่ยวเป็นจำนวน 120,000 บาทต่อราย ซึ่งนับเป็นจำนวนเงินที่น้อยเมื่อเทียบกับ ผลกระทบที่ผู้เสียหายได้รับ ค่าเสียหายจึงไม่สามารถเยียวยาความเสียหายได้อย่างครบถ้วน¹⁹⁶

3.2.6 การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในประเทศไทย

หลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ เดิมทีประเทศไทยมิได้มีการนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้แต่อย่างใด เนื่องจากประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมายซึ่งยอมรับหลักที่ว่าผู้กระทำละเมิดควรรับผิดชอบใช้ จำนวนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง เพื่อสร้างความเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีหลักการดังกล่าวไม่ เพียงพอที่จะให้ผู้กระทำละเมิดเกรงกลัวต่อบทลงโทษและเพิกเฉยต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น เนื่องจาก ค่าเสียหายที่ตนต้องชดใช้มีปริมาณเล็กน้อยเมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่จะได้รับการกระทำละเมิด อันส่งผลให้ภายหลังประเทศไทยจึงเริ่มมีการนำแนวความคิดในเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ใน เรื่องที่มีความสำคัญและกระทบต่อสิทธิของประชาชนอย่างร้ายแรง โดยการบัญญัติไว้ในกฎหมาย พิเศษหลายฉบับ¹⁹⁷ อาทิ

¹⁹⁵ สมชาย ปรีชาศิลปปะกุล, *เรื่องเดิม*, หน้า 95.

¹⁹⁶ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดระยอง, *ถอดบทเรียนเหตุน้ำมันดิบ รั่วไหล 2556 เกิดอะไรขึ้นบ้างที่อ่าวพร้าว*, ย่อหน้าที่ 14, คำนวนที่ 28 กันยายน 2565 จาก <http://www.mnre.go.th/rayong/th/news/detail/109100>

¹⁹⁷ ศรีนยา สี่มา, *เรื่องเดิม*, หน้า 1-2.

1) พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 มาตรา 13 มีการวางหลักให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ในกรณีที่ปรากฏหลักฐานชัดแจ้งว่าการละเมิดสิทธิในความลับทางการค้า อันเป็นการกระทำโดยจงใจหรือมีเจตนาถ่วงเอื้อเป็นเหตุให้ความลับทางการค้าดังกล่าว สิ้นสภาพการเป็นความลับทางการค้า แต่ต้องไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่กำหนด

2) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 กรณีการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจกระทำ โดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภค เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบการธุรกิจชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้บริโภคศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร และกำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติม เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการธุรกิจ การที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายด้วย และกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาล

3) พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 16 กรณีคนพิการได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ มีสิทธิร้องขอต่อคณะกรรมการให้มีคำสั่งเพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำการนั้น และมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดต่อศาล และหากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่คนพิการไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้

จากกฎหมายพิเศษข้างต้นเห็นได้ว่า ปัจจุบันกฎหมายไทยได้มีการยอมรับนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกฎหมายเฉพาะในหลาย ๆ แตกต่างกันไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในแต่ละฉบับนั้น และเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและกระทบต่อสิทธิของประชาชนอย่างร้ายแรง เช่นเดียวกับกรณีคดีละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นเรื่องสาธารณะสังคมโดยรวม ความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำดังกล่าวล้วนแต่กระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของประชาชนเช่นเดียวกัน ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าควรกำหนดให้มีค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมดังเช่นกรณีอื่น ๆ ข้างต้น

ตารางที่ 3. 1 เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

	สหรัฐอเมริกา	ออสเตรเลีย	จีน	ไทย
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	- พระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบต่อการปนเปื้อนสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA)	- พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993) - พระราชบัญญัติโรคฝุ่นละออง (The Dust Diseases Act 2005)	- กฎหมายละเมิดของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Tort Law of the People's Republic of China) - ประมวลกฎหมายแพ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน (Civil Code of the People's Republic of China)	- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ - พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535
หน่วยงานกำกับดูแลสิ่งแวดล้อม	หน่วยงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environmental Protection Agency: EPA)	หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม (EPA)	กระทรวงนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม (Ministry of Ecology and Environment) เป็นหน่วยงานหลัก	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลัก
หลักความรับผิด	- ความรับผิดย้อนหลัง - ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict liability) - ความรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and several liability)	- ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict liability)	- ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict liability) - ความรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and several liability) - ความรับผิดของบุคคลภายนอก	- ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict liability)

	สหรัฐอเมริกา	ออสเตรเลีย	จีน	ไทย
การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม	ค่าสินไหมทดแทนและสามารถเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้	ค่าสินไหมทดแทนและสามารถเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้หากศาลเห็นสมควร	ค่าสินไหมทดแทนและสามารถเรียกค่าเสียหายเชิงลงโทษได้	ค่าสินไหมทดแทนแต่ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้
หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม	กระทำโดยเจตนาและรวมถึงกรณีความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงด้วย	กระทำโดยเจตนาและรวมถึงกรณีความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงด้วย	จำกัดอยู่ในการกระทำโดย “เจตนา” แต่ยังไม่รวมถึงกรณี “ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง”	ไม่ปรากฏการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม
การกำหนดขอบเขตค่าเสียหายเชิงลงโทษ	อย่างน้อยหนึ่งเท่าแต่ไม่เกินสามเท่าของค่าเสียหายที่กองทุนสิ่งแวดล้อมต้องจ่ายไป	ดุลพินิจของศาลไม่จำเป็นต้องเป็นสัดส่วนกับค่าเสียหายที่แท้จริง	ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง	ไม่ปรากฏการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับแนวทางการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมเปรียบเทียบกับ การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่อาศัยการกำหนดตามกฎหมายละเมิดทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ส่งผลให้ค่าเสียหายที่ศาลกำหนดขึ้นไม่ได้มีจำนวนที่สูงมากพอ และไม่เป็แรงจูงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการป้องกันเหตุอันเกิดจากมลพิษ ผู้กระทำละเมิดไม่เกิดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อม จึงควรนำแนวทางการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศมาปรับใช้ ซึ่งผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ จำนวน 4 ประการ ดังนี้ ประการแรก ปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อม ประการที่สอง ปัญหาการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม ประการที่สาม ปัญหาการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม และประการที่สี่ วิเคราะห์แนวทางการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยมีประเด็นวิเคราะห์รายละเอียดดังนี้

4.1 ปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อม

ในประเด็นปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ผู้เขียนตั้งประเด็นในการศึกษา ดังนี้ ประเด็นที่ 1 การใช้หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิดซึ่งเป็นบททั่วไปที่กำหนดลักษณะของความผิดและการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้แล้วนั้น เพียงพอต่อการที่ศาลจะนำมาใช้พิจารณาคำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมแล้วหรือไม่ และถ้ามีหลักการในกฎหมายแพ่งดังกล่าว ถือว่าเป็นหลักการที่รับรองต่อการใช้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้หรือไม่

จากการศึกษาพบว่าในคดีสิ่งแวดล้อมว่าด้วยความรับผิดชอบในทางแพ่ง มักถือเป็นความผิดในฐานะละเมิด กล่าวคือ ตามกฎหมายว่าด้วยการละเมิดนั้น เป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดของบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นหลักการที่ครอบคลุมเป็นการทั่วไป และได้นำไปใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน

หลักกฎหมายแพ่งว่าด้วยการละเมิดมีการบัญญัติความผิดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 เป็นการกำหนดความรับผิดในกรณีบุคคลหนึ่งกระทำต่ออีกบุคคลหนึ่งโดยผิดกฎหมายเป็นเหตุให้บุคคลนั้นได้รับความเสียหาย ซึ่งหากจะนำหลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิดทั่วไปมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันนั้น ทำให้มีข้อจำกัดหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ในเรื่องภาระการพิสูจน์ เนื่องจากตามมาตรา 420 นั้นมิได้มีการนำหลักการกำหนดความรับผิดโดยเคร่งครัดมาปรับใช้แต่อย่างใด ผู้เสียหายจึงมีหน้าที่ในการพิสูจน์ว่าความเสียหายของตนเป็นผลโดยตรงจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย หากพิสูจน์ไม่ได้ถึงการจงใจหรือประมาทเลินเล่อดังกล่าว ก็ถือไม่ได้ว่าเป็นการกระทำละเมิดตามมาตรา 420 และเมื่อนำมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีทั้งการพิสูจน์ถึงเจตนาว่าเป็นการจงใจหรือประมาทเลินเล่อและยังต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายเป็นผลมาจากการกระทำของจำเลย อันเป็นการสร้างภาระความยุ่งยากให้แก่ผู้เสียหายมากเกินไป อาทิ หากเป็นกรณีนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่การทำงานต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะ ความซับซ้อนในกระบวนการทำงานต่างๆ ที่คนทั่วไปยากจะเข้าใจก็อาจส่งผลให้ผู้เสียหายเสียเปรียบในการต่อสู้คดีได้

ประการที่สอง การกระทำละเมิดตามมาตรา 420 ในการกำหนดความเสียหายนั้นเป็นไปตามมาตรา 438 โดยศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนสถานใด เพียงใด กล่าวคือศาลจะกำหนดด้วยวิธีการใด เป็นจำนวนเท่าใด เป็นไปตามดุลพินิจของศาล ซึ่งนอกจากจะคำนึงถึงความร้ายแรงของความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดแล้ว ยังต้องพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์ในขณะเกิดเหตุอันเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของจำเลย สถานการณ์แวดล้อมขณะนั้นด้วย ซึ่งโจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง โดยเป็นไปตามหลักการแนวคิดค่าเสียหายเชิงทดแทน (Compensation Damages) มีจุดประสงค์ในการชดเชยความเสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะใกล้เคียงเดิมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามเมื่อนำมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม หากในขณะนั้นความเสียหายยังไม่ปรากฏเนื่องจากต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงผล ศาลก็มักจะกำหนดไม่ครอบคลุมไปถึงความเสียหายดังกล่าวเนื่องจากยังไม่มี ความชัดเจนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาอย่างแท้จริง

ประการที่สาม กรณีการกำหนดค่าเสียหายในอนาคตที่ยังไม่ได้รับการเยียวยาเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 444 วรรคสอง ให้อำนาจศาลในการสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี ซึ่งหากนำไปปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม กรอบระยะเวลาดังกล่าวเพียงแค่ 2 ปีนั้นอาจไม่เพียงพอ เพราะบางกรณีความเสียหายอาจยังคงเกิดขึ้นอยู่เพียงแต่

จะต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงผล เนื่องจากในคดีสิ่งแวดล้อมมีทั้งความเสียหายที่เห็นเป็นประจักษ์ทันทีเมื่อมีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น และความเสียหายในลักษณะที่อาจต้องใช้ระยะเวลาสะสม โดยที่ไม่สามารถระบุระยะเวลาได้อย่างแน่นอน อาจ 10 ปีหรือมากกว่านั้น ส่งผลให้ผู้ได้รับความเสียหายเพิ่มเติมภายหลังการบอกระยะเวลาดังกล่าวไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้น

ในส่วนประเด็นที่หนึ่ง จากการศึกษาข้อจำกัดในการใช้หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด ซึ่งเป็นบททั่วไปข้างต้นนั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่เพียงพอต่อการที่ศาลจะนำมาใช้พิจารณากำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม และเมื่อพิจารณาต่อไปถึงแนวทางการปรับใช้ว่าเป็นหลักการที่รับรองต่อการใช้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้อย่างเหมาะสมในคดีสิ่งแวดล้อมหรือไม่นั้น ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่าหลักกฎหมายแพ่งว่าด้วยการละเมิดที่ศาลนำมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ อีกทั้งยังไม่ได้เป็นหลักการที่รับรองต่อการใช้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษอีกด้วย โดยมีเหตุผลดังนี้

ประการแรก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 ของไทย ใช้รูปแบบหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ซึ่งมีหลักการชดเชยความเสียหายที่เกิดจากการกระทำละเมิดตามกฎหมายว่าด้วยหนี้ โดยถือว่าการละเมิดเป็นหนี้ที่ผู้กระทำละเมิดต้องชดใช้ตามความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับเท่านั้น และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิม แตกต่างจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ที่นอกจากจะเป็นไปเพื่อชดเชยความเสียหายแล้ว ยังมีค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำละเมิดและปราบปรามมิให้มีการกระทำเช่นนี้อีก

ประการที่สอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 นั้นศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดค่าเสียหายเชิงทดแทน (Compensation Damages) กล่าวคือ ศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง พิจารณาจากพยานหลักฐานที่โจทก์สามารถพิสูจน์ได้เท่านั้น มิได้มีการกำหนดค่าเสียหายเพิ่มเติมนอกเหนือจากความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำละเมิด หากมีการกำหนดค่าเสียหายเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าเสียหายตามความเป็นจริงก็เป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนที่ขัดกับแนวคิดดังกล่าวข้างต้น

ประการที่สาม พิจารณาจากการตีความโดยศาล อันเห็นได้จากตามแนวคำพิพากษาของไทย ที่เกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายตามมาตรา 438 มักไม่ค่อยมีกรณีที่ศาลจะกำหนดค่าเสียหายมากกว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับ และแม้จะมีบางกรณีที่ศาลพยายามขยายความ ซึ่งดูประหนึ่งว่าจะคล้ายกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในลักษณะเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนที่มีจำนวนสูงขึ้น อาทิ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 366/2474 ศาลได้ตัดสินลงโทษจำเลยฐานพยายามฆ่าโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน

กระทำการตามหน้าที่ให้จำเลยใช้ค่าสินไหม 2500 บาท เนื่องจากการกระทำที่ออกมาไม่เกรงกลัวต่อบทกฎหมาย หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 64/2501 กรณีที่จำเลยยื่นข้อบริษัทที่โจทก์ใช้มานานทำให้โจทก์เสียหาย ซึ่งศาลได้พิเคราะห์แล้วเห็นว่าพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่โจทก์นำเสนอแสดงถึงความร้ายแรงแห่งการละเมิดของจำเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ทักท้วงในที่ประชุมแล้วยังฝืนใช้ชื่อของโจทก์อีก แสดงว่ามีเจตนาที่จะละเมิดสิทธิของโจทก์ แม้การกระทำละเมิดของจำเลยนั้นส่งผลให้โจทก์จะได้กำไรในทางการค้าสูงขึ้น และโจทก์ไม่สามารถนำสืบถึงความเสียหายเป็นตัวเงินได้ ศาลก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามควรแก่กรณีจำนวน 50,000 บาท อันเป็นจำนวนที่สูงเมื่อเทียบกับค่าเงินในสมัยนั้น

จากคำพิพากษาข้างต้นผู้เขียนเห็นว่า แม้โจทก์จะนำสืบไม่ได้ถึงจำนวนความเสียหายว่ามากน้อยเพียงใด แต่ศาลได้นำพฤติกรรมอันน่าตำหนิตะเลียงของจำเลยทั้งการที่มีเจตนาที่จะละเมิดสิทธิของโจทก์ หรือการกระทำการที่ออกฉกรรจ์ร้ายแรง มาเป็นปัจจัยในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนร่วมด้วย อันคล้ายกับปัจจัยในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law)

อีกทั้งยังมีคำพิพากษาฎีกาที่ 336/2475 ศาลให้เหตุผลในการกำหนดให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ 1,500 บาทเพื่อให้สมแก่เหตุที่โจทก์ทุกข์ระกำใจ และเป็นเยี่ยงอย่างสำหรับป้องกันมิให้กระทำความผิดเช่นนี้อีก อันเป็นการใช้ถ้อยคำที่ว่า “ค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง” ซึ่งเป็นชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งของค่าเสียหายเชิงลงโทษ และเป็นการกำหนดค่าเสียหายในลักษณะเพื่อป้องปรามมิให้เกิดการกระทำเช่นนี้อีก อันคล้ายกับวัตถุประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษที่เป็นไปเพื่อลงโทษจำเลย และป้องปรามมิให้เกิดการกระทำในลักษณะเช่นนี้อีก

ผู้เขียนเห็นว่าหลักกฎหมายตามแนวคำพิพากษานี้ เมื่อเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ค่าเสียหายเชิงลงโทษในช่วงเริ่มต้นใช้ในหลักละเมิดทั่วไป มิได้มีฐานะที่จะเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นการเฉพาะ เพียงแต่ศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนโดยคำนึงถึงพฤติการณ์หรือพฤติกรรมของจำเลยเป็นหลัก อันมีแนวคิดที่จะป้องปรามมิให้เกิดการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือการเลียนแบบการกระทำนั้นๆ หรือการไม่เกรงกลัวต่อบทกฎหมายที่ในสังคมจึงได้มีการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเช่นนั้น ซึ่งตัวอย่างคำพิพากษาข้างต้นก็เป็นการตัดสินในลักษณะทำนองเดียวกัน แต่แม้จะดูประหนึ่งว่าศาลได้กำหนดค่าเสียหายเป็นเท่าทวีคูณมากกว่ากรณีค่าเสียหายเชิงทดแทน (Compensatory Damages) ที่เป็นการกำหนดจำนวนเงินชดเชยเยียวยาสิ่งที่สูญเสียไปทั้งความเสียหาย การบาดเจ็บ หรือการสูญเสียอื่นๆ ที่เกิดขึ้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง (Actual Damages) แต่มิได้หมายความว่าหลักการที่ศาลมีเจตจำนงที่จะพัฒนาให้สามารถกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ แต่เป็นการใช้โดยมีเจตจำนงเพื่อที่จะป้องปราม

หรือลงโทษบุคคลที่ได้มีความยำเกรงต่อกฎหมายมากกว่า และมีใช้กรณีที่จะเหมาะสมกับการนำไปปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่ผู้เขียนศึกษา

จากข้อจำกัดและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนสรุปในส่วนของประเด็นที่ 1 ได้ว่าหลักกฎหมายแพ่งว่าด้วยการละเมิดที่มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้น ไม่เพียงพอต่อการปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม และหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งดังกล่าวมิได้เป็นหลักการที่รับรองต่อการใช้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้อย่างเหมาะสมในคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้ค่าเสียหายที่ผู้กระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมต้องชดเชยนั้นไม่เพียงพอต่อค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และไม่สามารถเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด ทั้งกับความเสียหายที่เกิดกับสิ่งแวดล้อมและความเสียหายที่เกิดกับผู้เสียหายด้วย จึงต้องพิจารณาต่อไปถึงกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายเฉพาะ

ในประเด็นที่สอง ผู้เขียนตั้งคำถามในการศึกษาว่าหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายเฉพาะดังกล่าวมีการกำหนดค่าเสียหายในลักษณะเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้หรือไม่ และในกรณีที่มีการกำหนดไว้จะส่งผลกระทบต่อการใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมอย่างไร

จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า การกระทำความผิดเป็นการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นความผิดทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการละเมิดและเป็นความผิดที่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติเอาไว้ด้วยนั้น สามารถเรียกกรังค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมทั้งค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายตามบทกฎหมายเฉพาะอาทิ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้อย่างไรก็ดี แม้จะมีการบัญญัติกฎหมายเป็นการเฉพาะแล้ว แต่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมยังคงไม่ได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้วยเหตุผลดังนี้

ประการแรก มาตรา 96 และมาตรา 97 ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีการกำหนดเพียงแต่ความรับผิดที่ผู้กระทำผิดจะต้องชดเชยค่าเสียหายเพื่อการละเมิดนั้นๆ แต่ไม่ได้มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเอาไว้ จึงจำต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายกรณีละเมิดทั่วไปที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้อันก่อให้เกิดข้อจำกัดหลายประการดังที่กล่าวข้างต้น

ประการที่สอง แม้มาตรา 96 และมาตรา 97 จะมีการนำหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) และหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาปรับใช้กับกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นจะต้องรับผิด อันเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังฝ่ายจำเลยที่จะพิสูจน์ว่าเข้าช้อยกเว้นตามกฎหมายเพื่อหักล้างข้อสันนิษฐาน เช่นเดียวกับกรณีประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการตราพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดต่อสิ่งแวดล้อมอย่าง

ครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980: CERCLA) เพื่อกำหนดความรับผิด ค่าชดเชย ค่าเสียหายเชิงลงโทษ และการตอบสนอง สำหรับกรณีสถานการณ์สารอันตรายถูกปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม ในการกำหนดความรับผิดมีการนำหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย และหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาปรับใช้ควบคู่กัน เช่นเดียวกับความรับผิดภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993) ของประเทศออสเตรเลียและประมวลกฎหมายแพ่งของจีน (The Chinese Civil Code) ผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดนั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้ก่อมลพิษ

แต่อย่างไรก็ดี ผู้เสียหายยังคงต้องพิสูจน์ตามทฤษฎีที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ความเสียหายที่โจทก์ได้รับนั้นไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม เป็นผลมาจากแหล่งมลพิษนั้นๆหรือไม่ ซึ่งบางกรณีเป็นการยากต่อการพิสูจน์เนื่องจากมีความซับซ้อน เช่น การพิสูจน์ให้เห็นว่าการเจ็บป่วยของโจทก์เกิดจากแหล่งกำเนิดมลพิษของจำเลย หากบริเวณนั้นเป็นพื้นที่ตั้งโรงงานหลายแห่ง การพิสูจน์อาจเป็นเรื่องยากที่จะแยกชัด และหากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลดังกล่าวได้ จำเลยก็จะหลุดพ้นจากความรับผิด และนอกจากจะส่งผลต่อการกำหนดความรับผิดของฝ่ายผู้ก่อมลพิษแล้ว ยังส่งผลต่อจำนวนค่าเสียหายที่ศาลจะกำหนดให้ผู้เสียหายด้วย

ประการที่สาม มาตรา 96 ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ของไทยนั้นกำหนดผู้ที่ต้องรับผิดชอบมีเพียงเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษในขณะนั้น ซึ่งหากมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ อดีตเจ้าของหรือผู้ครอบครองย่อมไม่ใช่บุคคลผู้อันจะสันนิษฐานให้รับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้ อีกทั้งยังไม่ได้กำหนดให้บุคคลทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อมลพิษต้องรับผิดชอบร่วมด้วย อาจส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในกรณีที่เมื่ออาจบังคับให้ผู้ใดรับผิดชอบในการชดเชยค่าเสียหาย หรือเมื่อเทียบกับภาระค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม หากผู้ที่ต้องรับผิดชอบนั้นจำกัดไว้จำพวกเดียวอาจทำให้ได้รับค่าเสียหายที่ล่าช้าหรือไม่ครบถ้วนได้ อันแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และจีนยังมีการกำหนดบุคคลที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มเติม อาจรวมไปถึงอดีตเจ้าของแหล่งมลพิษดังกล่าว แม้ปัจจุบันจะไม่ได้เป็นเจ้าของแหล่งมลพิษนั้นแล้วก็ตาม และบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมกันรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย อาทิ บุคคลที่จัดการเพื่อกำจัด บำบัด หรือขนส่ง ของเสีย บุคคลที่รับวัตถุอันตรายเพื่อขนส่งไปยังสถานที่กำจัดหรือบำบัดรักษาในสถานที่ที่บุคคลนั้นเลือก และใช้หลักความรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมและลูกหนี้หลายคน (Joint and Several Liability) อันเป็นความรับผิดในลักษณะลูกหนี้ร่วม โดยสามารถเรียกให้จำเลยหนึ่งคนรับผิดชอบต่อความเสียหายทั้งหมดในคดีหนึ่งได้ แม้ว่าจำเลยรายอื่นจะเป็นฝ่ายผิดร่วมด้วยก็ตาม กล่าวคือ ฝ่ายที่อาจรับผิดชอบอาจถูกบังคับให้จ่ายค่าใช้จ่ายทั้งหมดเพื่อทำความ

สะดวกสารพินิจหากจำเลยรายอื่นไม่สามารถจ่ายได้ ซึ่งส่งผลดีต่อการเรียกค่าเสียหาย เนื่องจากเป็นการลดความเสี่ยงในการบังคับให้รับผิดชอบ หากผู้ต้องรับผิดชอบใดไม่มีทรัพย์สินเพียงพอในการชำระค่าเสียหาย ย่อมเรียกให้ผู้ต้องรับผิดชอบอื่นชดใช้ค่าเสียหายจากมลพิษนั้นได้

ประการที่สี่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มิได้มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมักสร้างความเสียหายที่ความรุนแรงและกระทบเป็นวงกว้างต่อผู้คนทั้งความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน หรือทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสาธารณสมบัติที่ประชาชนใช้ร่วมกัน กระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน การประกอบอาชีพ หรือผลผลิตทางการเกษตรในบริเวณนั้น ๆ และส่งผลต่อไปยังระบบเศรษฐกิจอีกด้วย ตลอดจนต้องอาศัยระยะเวลาในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และยากที่จะกลับสู่สภาพเดิมได้ หากการกำหนดชดเชยเยียวยาในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นใช้หลักเดียวกับกรณีละเมิดทั่วไปที่มีกำหนดค่าสินไหมทดแทนในจำนวนน้อยเกินไป ส่งผลให้บางกรณีไม่เพียงพอต่อการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

อันเห็นได้จากตัวอย่างคำพิพากษาของไทยที่ศาลมักกำหนดค่าเสียหายที่มีจำนวนน้อยกว่าความเสียหายตามความเป็นจริง อาทิ คดีหมายเลขแดงที่ 1269/2547 กรณีเหตุการณ์การแพร่กระจายของรังสีโคบอลต์-60 ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลที่ทำงานและพักอาศัยในร้านรับซื้อของเก่า และผู้พักอาศัยในบริเวณใกล้เคียงทั้งถึงแก่ความตายและเกิดอาการเจ็บป่วย ได้แก่ อาการบวมที่นิ้วมือ อาเจียน ผื่นแดง และมีปริมาณเม็ดโลหิตขาวต่ำมากต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล จึงเกิดการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายรวมเป็นเงิน 109,264,360 บาท ศาลแพ่งมีคำพิพากษาว่า การจัดเก็บเครื่องฉายรังสีโคบอลต์-60 ของจำเลยเป็นลักษณะปล่อยปละละเลยและจัดเก็บอย่างเช่นวัตถุที่ไม่ใช้แล้วตามปกติธรรมดา หากได้ใช้ความระมัดระวังในการจัดเก็บตามมาตรฐานในการจัดเก็บวัสดุกัมมันตรังสีไม่ อันถือว่าจำเลยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และศาลได้พิจารณา กำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนตามทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอย่างเคร่งครัด โดยจะต้องเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือเป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิด ชดเชยความเสียหายให้แก่เฉพาะผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายแล้วและเป็นความเสียหายที่ชัดเจนเท่านั้น ทำให้ผู้เสียหายที่ได้รับสารพิษที่รั่วไหลหรือแพร่กระจายสะสมอยู่ในร่างกายแต่ยังไม่ปรากฏอาการนั้นไม่ได้รับการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ค่ารักษาพยาบาลในอนาคตไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ศาลจะกำหนดให้ได้ และเมื่อตัวโจทก์เคยฟ้องคดีต่อศาลปกครองกลาง ในปี พ.ศ. 2549 และได้รับค่าเสียหายจากสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติไปแล้วรวมเป็นเงิน 5,222,301 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี ในปี พ.ศ. 2559 ศาลฎีกาจึงได้ตัดสินให้บริษัทดังกล่าวจ่ายค่าเสียหายรวมเป็นเงิน 529,276 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี อันจะเห็นได้ว่าความรับผิดชอบของผู้ประกอบการในการชดใช้ค่าเสียหายนั้นเทียบไม่ได้เลยกับสิ่งที่ผู้เสียหายได้รับ อาทิ ผู้เสียหายบางราย

ต้องรักษาโดยการตัดมือทั้ง 2 ข้าง บางรายเสียชีวิต รวมไปถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินการฟ้องคดี ค่าเสียหายจึงไม่สามารถเยียวยาความเสียหายได้ครบถ้วน จะเห็นได้ว่า การกำหนดค่าเสียหายตามกฎหมายละเมิดทั่วไปในกรณีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ ไม่ได้มีส่วนทำให้เกิดการป้องกันหรือควบคุมดูแลมลพิษเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ยิ่งกับคดีละเมิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ในการปรับปรุงจัดการหรือป้องกันเหตุจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมาก แม้จะมีการแพร่กระจายของสารพิษส่งผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมจนถูกฟ้องคดีต่อศาล แต่ถ้าค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนที่ถูกกำหนดขึ้นนั้นไม่ได้มีจำนวนที่สูงเพียงพอ และได้กำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษก็อาจไม่ได้เป็นแรงจูงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการป้องกันเหตุอันเกิดจากละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมดังกล่าวได้

จากการศึกษาเห็นได้ว่าการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายประเทศไทยนั้นแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และประเทศจีนที่ได้มีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนี้ด้วย โดยประเทศสหรัฐอเมริการมีการวางหลักการไว้ในพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980: CERCLA) มาตรา 107(c)(3) ในกรณีที่บุคคลปล่อยหรือขู่ว่าจะปล่อยสารอันตราย และไม่ได้ดำเนินการกำจัดหรือดำเนินการแก้ไขตามคำสั่งของประธานาธิบดีโดยไม่มีเหตุเพียงพอ ผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนเงินอย่างน้อยหรือเท่ากับไม่เกินสามเท่าของจำนวนเงินค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นโดยกองทุนเนื่องมาจากการกระทำที่ไม่ดำเนินการดังกล่าวอย่างเหมาะสม บังคับใช้เมื่อประธานาธิบดีพิจารณาแล้วว่าอาจมีอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพของประชาชน หรือสวัสดิการหรือสิ่งแวดล้อม ในประเทศออสเตรเลียได้มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษแก่บุคคลผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติได้ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The Environment Protection Act 1993) มาตรา 104 และในกรณีประมวลกฎหมายแพ่งจีน (The Chinese Civil Code) กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับค่าเสียหายเชิงลงโทษในส่วนที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบสิ่งแวดล้อม กรณีที่ฝ่ายกระทำละเมิดจงใจก่อให้เกิดมลพิษหรือทำลายต่อสิ่งแวดล้อมหรือทำลายระบบนิเวศอันเป็นการละเมิดกฎหมาย ซึ่งการที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลียและจีนนั้น นำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนี้ เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำละเมิดให้หนักขึ้น จนทำให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำละเมิด รวมถึงป้องปรามมิให้บุคคลอื่นกระทำละเมิดในลักษณะเช่นนั้นซ้ำอีกในอนาคต และหากผู้ประกอบการยอมส่งผลให้มีการใช้ความระมัดระวังในการประกอบกิจการของตนมากขึ้นอีกด้วย

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า แม้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ของไทยนั้น มีการนำหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) และ

หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาปรับใช้ในกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดลอม เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และจีนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงไม่สามารถแก้ไขปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ในการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดลอมได้ เนื่องจากการกำหนดค่าสินไหมทดแทนใน คดีสิ่งแวดลอมยังคงใช้หลักเกณฑ์ทั่วไปเช่นเดิมที่เป็นไปตามหลักการค่าเสียหายเชิงทดแทน (Compensatory Damages) ซึ่งมีได้ก่อให้เกิดการที่ละเมิดสิทธิของผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง และมักจะไม่ใช่เพียงพอต่อการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเห็นสมควรนำแนวคิด ค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดลอม เพื่อให้ศาลสามารถยับยั้งการนำไปปรับใช้เพื่อ ก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนโดยรวม และเป็นการกำหนดเพื่อลงโทษจำเลยและป้องปรามมิ ให้มีการกระทำอันเป็นการละเมิดต่อสิ่งแวดลอมเช่นนี้ในอนาคตอีกด้วย

4.2 ปัญหาการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดลอม

ผู้เขียนตั้งประเด็นในการศึกษาปัญหานี้ไว้ว่า หากมีการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษ มาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดลอม จะก่อให้เกิดปัญหาในการปรับใช้ในทางปฏิบัติอย่างไร จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดลอมนั้น กรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นไม่ว่าจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงก็ตาม เมื่อพิจารณาแนวทางการปรับใช้ใน ต่างประเทศ ข้อเสียของการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดลอมนั้น มีดังนี้

ประการแรก หลักการกำหนดค่าเสียหายค่าเสียหายเชิงลงโทษ เป็นหลักการพื้นฐานในการ กำหนดค่าสินไหมทดแทนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) มี วัตถุประสงค์ทั้งเพื่อชดเชยความเสียหายที่แท้จริงที่ผู้เสียหายได้รับและกำหนดเพื่อเป็นการลงโทษ จำเลยผู้กระทำละเมิดให้มีความเข็ดหลาบจนไม่สามารถกลับมากระทำละเมิดเช่นเดิมได้อีกและยังป้อง ปรามมิให้บุคคลอื่นกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันนี้เกิดขึ้นในภายภาคหน้าด้วย อันเป็นแนวคิดที่ ต่างจากหลักการพื้นฐานในการกำหนดค่าเสียหายในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ที่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้รับอิทธิพลอันอยู่บนพื้นฐานการชดเชยความเสียหายตามความ เสียหายที่เกิดขึ้นจริงที่ผู้เสียหายได้รับเท่านั้น เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้

ประการที่สอง หากมีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษที่มีลักษณะการปรับใช้เป็นเท่าทวีคูณ อาจนำไปสู่ผลกระทบต่อภาวะทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจและก่อให้เกิดคดี มลพิษต่อสิ่งแวดลอม หากมีการปรับค่าเสียหายเชิงลงโทษที่มีจำนวนมาก จนต้องปิดกิจการ และอาจ ล้มละลายได้ อาจส่งผลให้การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมนั้นลดลง ผู้ประกอบการไม่กล้าที่เสี่ยงลงทุน หรือผลิตพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้

ประการที่สาม ในบางกรณีหากต้องมีการใช้ความระมัดระวังอย่างมากเพื่อป้องกันมิให้มี ผลกระทบใด ๆ เกิดขึ้นแก่สังคม ค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการตรวจสอบหรือค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ ย่อมมี

ค่าใช้จ่ายสูงตามไปด้วย และอาจถูกนำไปคิดรวมเข้ากับต้นทุนการผลิต จนส่งผลให้ราคาสินค้าหรือบริการบางอย่างต้องปรับเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากต้นทุนที่มีปริมาณที่สูงขึ้นหรือภายหลังอาจไม่มีสินค้าในตลาด เพราะต้นทุนในการผลิตที่สูงไม่คุ้มกับรายได้จากกำไรที่ลดลง ซึ่งเป็นเหตุให้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบดังกล่าวจึงมีส่วนทำให้หน่วยงานของรัฐเลือกที่จะใช้หลักค่าเสียหายเชิงทดแทน (Compensatory Damages) มาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมเหมือนตามหลักกฎหมายละเมิดทั่วไป อย่างไรก็ตามแต่ จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า หากกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ย่อมมีข้อดีในหลากหลายประการมากกว่าข้อเสียได้แก่

ประการแรก เป็นการส่งเสริมสิทธิของผู้เสียหายในการได้รับการคุ้มครองเยียวยาที่เป็นธรรมชาติของความเสียหายที่ไม่สามารถเยียวยาได้หากเป็นการกำหนดค่าเสียหายที่อยู่บนหลักค่าเสียหายเชิงทดแทน หรือกรณีที่ผู้กระทำละเมิดอาจไม่ได้รับโทษอาญาเนื่องจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือรับผิดชอบในค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในจำนวนที่น้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับการกระทำผิดนั้น ๆ

ประการที่สอง การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพื่อลงโทษจำเลย ส่งผลให้เป็นการยังยั้งหรือป้องปรามมิให้เกิดการกระทำในลักษณะเช่นนี้อีก ทำให้ผู้กระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมเกรงกลัว ไม่กล้ากระทำความผิดที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประการที่สาม หากมีการกำหนดหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษก็จะส่งผลให้หน่วยงานภาคการผลิตขนาดใหญ่ หรือผู้ประกอบการมีความระมัดระวังในการปฏิบัติตามกฎหมายมากขึ้น และตระหนักถึงการกระทำของตนที่อาจก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงการประกอบการให้เป็นไปตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น

ประการที่สี่ ค่าเสียหายเชิงลงโทษยังเป็นแรงจูงใจให้ผู้เสียหายใช้สิทธิทางศาลในการดำเนินคดี ทำให้กระบวนการดำเนินคดีทางแพ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยกระดับการดำเนินงานปกป้องสิ่งแวดล้อม

ประการที่ห้า ด้านการทำงานของหน่วยงานราชการที่สามารถทำงานในเชิงรุกและเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายบางประการของรัฐที่มุ่งประสงค์ให้เกิดสภาพบังคับในทางกฎหมายอย่างจริงจัง

ประการที่หก ค่าเสียหายเชิงลงโทษส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ สิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นสิทธิมนุษยชนที่มีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากล อาทิจึง ปฏิญญากรุงสตอกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ปฏิญญาโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนามนุษย์ ที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน และคุณภาพชีวิตที่ดีในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ ไม่ควรต้องมีประชาชนคนใดที่ได้รับอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ

หรือคุณภาพชีวิตและรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติก็ควรดำรงอยู่โดยไม่มีผู้ใดกระทำละเมิด อีกทั้ง จากการที่ประเทศไทยเข้าร่วมลงนามรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาของโลกเพื่อร่วมกันบรรลุการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยกำหนดให้มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) แต่ละประเทศดำเนินการร่วมกันสร้างการเติบโตด้านเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลสิ่งแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี ของคนในสังคม ซึ่งเมื่อพิจารณาตามข้อ 8 การพัฒนาเศรษฐกิจในการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ผู้ประกอบการต้องมีหน้าที่วางแผนการผลิตและปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของโลกไม่ว่าจะเป็นน้ำ บก อากาศด้วย

จากการศึกษาปัญหาการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมนั้น มีข้อดีข้อเสียอย่างไรดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าแม้จะมีข้อเสียในการนำมาปรับใช้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็น ความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ กระทบต่อผู้ประกอบการ การลงทุนในอุตสาหกรรม แต่อย่างไรก็ดี ในส่วนข้อดีของการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ย่อมมีมากกว่า เนื่องจากเมื่อเทียบกับความเสียหายที่เป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นความเสียหายต่อสังคมส่วนรวม มิใช่เพียงแค่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นเรื่องที่ส่งผลต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก และยากในการที่จะแก้ไขความเสียหายให้สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศน์สมบูรณ์ดังเดิมด้วย อีกทั้ง ในระหว่างการประกอบกิจการผู้ประกอบการได้รับทั้งผลประโยชน์และกำไรจำนวนมากจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นเป็นวงกว้างและรุนแรงทั้งต่อบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมจากการกระทำของตน ไม่ว่าจะโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงก็ตาม การที่ผู้ประกอบการจะชดเชยเยียวยาความเสียหายเป็นจำนวนเพียงเล็กน้อย ย่อมไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมหรือความเท่าเทียมกันในการได้รับการชดเชยเยียวยาตามสิทธิในกระบวนการยุติธรรม และก่อให้เกิดความเลื่อมล้ำจากการชดเชยเยียวยาตามที่ควรจะเป็นด้วย เพราะฉะนั้นหากมีการบัญญัติหลักกฎหมายให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกฎหมายสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน อันเป็นการพัฒนาหลักกฎหมายเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน และตัวผู้ประกอบการที่จะต้องมีความรับผิดชอบในการที่จะตรวจสอบดูแล ระมัดระวัง พัฒนาระบบกลไกในการป้องกันตรวจสอบเพื่อก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะผู้ซึ่งประกอบธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งในการที่จะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมนี้ รัฐจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่ป้องกันและเยียวยาความเสียหายได้อย่างเหมาะสมในการที่จะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนให้บรรลุผลด้วย

4.3 ปัญหาการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ ในคดีสิ่งแวดล้อม

ผู้เขียนตั้งประเด็นในการศึกษาปัญหานี้ไว้ว่า ในการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ควรมีหลักเกณฑ์และขอบเขตการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษหรือไม่ อย่างไร

เมื่อศึกษาจากแนวทางกฎหมายต่างประเทศ ผู้เขียนพบว่ากรณีประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นตามพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act of 1980: CERCLA) ให้อำนาจคณะลูกขุนในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษของ แม้ปัญหาสำคัญคือดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ไม่จำกัดอาจส่งผลให้มีจำนวนที่มากเกินไป แต่ปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้ด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตในการพิจารณา อาทิ

การวางหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติม ปรากฏตามแนวคำพิพากษาต่าง ๆ อาทิ คดี The Exxon Valdez (No. A89-0095-CV (D. Alaska Sept. 24, 1996) ในช่วงต้น คณะลูกขุนนำเอาฐานะทางการเงินของจำเลยมาเป็นปัจจัยกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยคิดเป็นประมาณกำไรสุทธิหนึ่งปีสำหรับการประกอบกิจการทั่วโลกของ Exxon และคณะลูกขุนเห็นว่าพฤติกรรมที่ร้ายแรงดังกล่าว บริษัทควรรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษโดยเป็นจำนวนเท่ากับกำไร 1 ปี แต่ต่อมาศาลได้มีการปรับลดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษลง โดยอาศัยเหตุบรรเทาต่างๆ อาทิ จำเลยได้ดำเนินการแก้ไขและเยียวยาอย่างทันท่วงทีและทั่วถึงเพื่อแก้ไขความเสียหายใด ๆ ที่จำเลยก่อขึ้น

กรณีศึกษาคดี United States v. Dico, Inc. (No. 17-3462 (8th Cir. 2019)) โดย Dico ขยายอาคารที่มีการปนเปื้อนของ Polychlorinated Biphenyls (PCBs) ที่เป็นสารอันตราย และ EPA ได้ออกคำสั่งให้ Dico กำจัดการปนเปื้อน PCBs ส่งแผนปฏิบัติการและการบำรุงรักษาอันเป็นการดำเนินการที่จำเป็นเพื่อให้แน่ใจว่ามีการป้องกันและมีการดำเนินการกำจัดที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการปิดผนึกพื้นผิวภายในทั้งหมดห้องหุ้มนวนบนอาคาร จัดทำรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร และหากมีการเปลี่ยนแปลงในสภาพพื้นที่ทำงานอันก่อให้เกิดหรืออาจจะทำให้เกิดการปล่อยสารอันตรายต้องแจ้ง EPA ในทันที แต่ Dico ละเมิดข้อกำหนดและเงื่อนไขของคำสั่ง EPA ที่ควบคุมอาคารที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาความรับผิด ศาลใช้หลักการกำหนดความรับผิดอย่างเคร่งครัด สำหรับการปนเปื้อนสารอันตรายในสิ่งแวดล้อมนี้ โดย Dico จัดว่าเป็นกรณีบุคคลใดก็ตามทำสัญญา ขอตกลง หรือจัดให้มีการกำจัดหรือบำบัดโดยผู้ขนส่งเพื่อขนส่ง กำจัด หรือบำบัดสารอันตรายที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นเป็นเจ้าของหรือดำเนินการ และบรรจุสารอันตรายดังกล่าว ตาม CERCLA มาตรา 107(a)(3) โดย

จะต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการดำเนินการแก้ไขที่เกิดขึ้น นอกจากความรับผิดชอบทางแพ่งในค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ข้างต้น ยังต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษด้วย¹⁹⁸

โดยหลักเกณฑ์ที่ทำให้ศาลมีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น ศาลพิจารณาจากพฤติการณ์อันน่าตำหนิตามคดีของ Dico ที่ตั้งใจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมผ่านการขายอาคารที่มีการปนเปื้อน PCBs โดยรู้ว่าอาคารมีการปนเปื้อนและอยู่ภายใต้คำสั่งของ EPA อีกทั้งยังทราบด้วยว่า SIM ตั้งใจที่จะรื้อถอนอาคารและกำจัดวัสดุก่อสร้างส่วนใหญ่ รวมถึงฉนวนที่ปนเปื้อนและละเมิดคำสั่งโดยจัดให้มีการรื้อถอนอาคารที่เกี่ยวข้อง และไม่แจ้งให้ EPA ทราบทันทีถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การกระทำเหล่านี้ล้วนแต่เป็นพฤติการณ์ที่น่าตำหนิตามคดี ประกอบกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากการขายเมื่อเทียบกับต้นทุนที่หลีกเลี่ยงในการกำจัดหรือซ่อมแซมซึ่งมีค่าใช้จ่ายอย่างน้อยสิบเท่าของจำนวนเงินที่ได้รับจากการขายอาคาร และส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อม ด้วยปัจจัยดังกล่าวจึงต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษด้วย และรับผิดชอบสำหรับค่าใช้จ่ายในการตอบสนองทั้งหมดที่รัฐบาลได้เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการดำเนินการขจัดสารปนเปื้อน และศาลได้มีคำพิพากษาให้จำเลยร่วมกันชดใช้เป็นเงิน 1,477,787 ดอลลาร์สำหรับค่าใช้จ่ายในการตอบสนองที่เกิดขึ้น และค่าเสียหายเชิงลงโทษ เป็นเงิน 1,477,787 ดอลลาร์ อันเป็นจำนวนเท่ากับหนึ่งเท่าของค่าใช้จ่าย¹⁹⁹

นอกจากหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ศาลได้มีการวางหลักไว้ในคำพิพากษาต่าง ๆ อาทิ ลักษณะพฤติกรรมของจำเลย ระดับความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้จากการกระทำของจำเลย ภายหลังได้มีการตราพระราชบัญญัติมาตรฐานค่าเสียหายเชิงลงโทษ (The Punitive Damages Standards Act) เพื่อกำหนดมาตรฐานสำหรับความรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษ และหลักเกณฑ์ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยระบุหลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ได้แก่ ลักษณะและความพฤติการณ์อันน่าตำหนิตามคดีในการกระทำผิดของจำเลย ความรุนแรงของความเสียหายที่โจทก์ได้รับอันเป็นผลมาจากการกระทำของจำเลย ขอบเขตความประพฤติกองโจทก์เองว่ามีส่วนก่อให้เกิดอันตรายหรือไม่ ระยะเวลาของการดำเนินการ ความสำนึกของจำเลย และการปิดบังการทำความผิดของจำเลย ผลประโยชน์จากการกระทำละเมิดของจำเลย โทษทางอาญาใด ๆ ที่จำเลยได้รับและจำนวนเงินค่าปรับทางแพ่งอันเป็นผลมาจากการกระทำนั้น ๆ และกำหนดขอบเขตในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีทั่วไปไว้

¹⁹⁸ Casetex, **United States v. Dico Inc**, para 7-14, Retrieved October 15, 2022 from <https://casetext.com/case/united-states-v-dico-inc-2>

¹⁹⁹ *Ibid.*

ไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินชดเชยความเสียหายที่แท้จริงของโจทก์ ทั้งนี้ ในกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมสหรัฐอเมริกาได้มีการบัญญัติขอบเขตการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ตามพระราชบัญญัติการชดเชยและความรับผิดชอบเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) กรณีบุคคลปล่อยหรือคาดว่าจะปล่อยสารอันตราย และไม่ได้ดำเนินการกำจัดหรือดำเนินการแก้ไขตามคำสั่งโดยไม่มีเหตุเพียงพอ ผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนเงินอย่างน้อยหรือเท่ากับไม่เกินสามเท่าของจำนวนเงินค่าใช้จ่ายที่กองทุนสิ่งแวดล้อมต้องเสียไป อันเนื่องมาจากการกระทำที่ไม่ดำเนินการคำสั่งดังกล่าว ดังนั้นขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมภายใต้ CERCLA จึงเป็นไปตามบทกฎหมายเฉพาะนี้

อีกทั้ง ภายหลังคณะลูกขุนตัดสินกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษเสร็จสิ้น ศาลยังสามารถตรวจสอบและทบทวนได้อีกครั้ง กล่าวคือแม้คณะลูกขุนจะเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ แต่ศาลเป็นผู้ตรวจสอบควบคุมพิจารณาทบทวนรวมถึงอนุมัติค่าเสียหายที่คณะลูกขุนกำหนด และหากกรณีไม่มีคณะลูกขุน ศาลต้องเป็นผู้ชี้แจงรายละเอียดทั้งหมด ได้แก่ พยานหลักฐานที่มีน้ำหนักอย่างเพียงพอที่ชัดเจน น่าเชื่อถือ และเป็นที่น่าพอใจว่าจำเลยมีพฤติการณ์ กระทำความผิดโดยเจตนาและขาดความระมัดระวังโดยไม่คำนึงถึงสิทธิหรือความปลอดภัยของบุคคลอื่น และการกระทำความผิดของจำเลยก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อผู้เสียหาย

แต่อย่างไรก็ดี ถ้าหากเป็นกรณีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลียนั้น ไม่ได้มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตไว้เป็นการเฉพาะ เพียงแต่ในกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้อย่างกว้าง ๆ ในกรณีที่ศาลเห็นสมควร ภายใต้มาตรา 104 The Environment Protection Act 1993 หรือกรณีกฎหมาย The Dust Diseases Act 2005 (SA) กำหนดให้ศาลตัดสินให้ชดเชยค่าเสียหายเชิงลงโทษ หากโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยรู้ว่าคุณมีความเสี่ยงที่จะได้รับฝุ่นแร่ใยหินและทราบดีว่าเวลาที่สัมผัสกับฝุ่นแร่ใยหินอาจทำให้เกิดโรคนั้นได้ กรณีจำเลยประกอบอุตสาหกรรม โดยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลีย อาศัยแนวทางตามคำพิพากษา อาทิ

กรณีศึกษาคดี BHP Billiton Limited v Parker โดยศาลมีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ และพิจารณาจากหลักเกณฑ์ อาทิ ลักษณะพฤติกรรมอันน่าตำหนิตามเจตนาของจำเลย BHP รู้หรือควรจะรู้ถึงความเสี่ยงของการบาดเจ็บจากการสัมผัสแร่ใยหิน และ BHP ไม่เคยทำการทดสอบใด ๆ เกี่ยวกับระดับของฝุ่นและเส้นใยแร่ใยหิน ทำให้ไม่สามารถรู้ถึงระดับฝุ่นแร่ใยหินในอากาศสูงเกินหรือต่ำกว่ามาตรฐานที่เกี่ยวข้องหรือไม่ อีกทั้ง BHP ไม่ได้มีการยับยั้งหรือป้องกันพนักงานของตนจากการสัมผัสกับแร่ใยหินที่อยู่อู่อย่างเพียงพอ และมีได้เตือนพนักงานของตนเกี่ยวกับอันตรายของการ

สัมผัสกับแร่ใยหิน จึงจัดได้ว่าเป็นพฤติกรรมอันน่าตำหนิตะเยียนของ BHP ที่เป็นปัจจัยหนึ่งให้ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษขึ้น รวมทั้งความมั่งคั่งทางการเงินของ BHP และศาลได้ตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษให้แก่ Parker เป็นจำนวน 20,000 ดอลลาร์

โดยปัจจัยหลักที่ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น จะเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดเป็นหลัก ไม่ว่าจะ เป็นลักษณะของการกระทำของจำเลย ความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของจำเลยตรงเท่าที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่น่าตำหนิตะเยียนของจำเลย ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม หรือความเสียหายต่อสาธารณประโยชน์อันเป็นผลจากการฝ่าฝืน นอกจากนี้ยังคำนึงถึงลักษณะทางการเงิน ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการฝ่าฝืน ความสามารถของจำเลยในการชำระค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจนำมาพิจารณาปรับลดจำนวนค่าเสียหายดังกล่าวได้ และไม่สามารถปรับใช้ได้หากจำเลยได้รับโทษในคดีอาญาอย่างร้ายแรงแล้ว แต่การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นสัดส่วนเดียวกับจำนวนเงินค่าชดเชยความเสียหาย และในกรณีคดีสิ่งแวดล้อมไม่ได้มีการจำกัดขอบเขตในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษว่าต้องเป็นจำนวนไม่เกินกี่เท่าของค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปอันแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศจีน

ในการกำหนดค่าเสียหายกรณีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศจีนปัจจุบัน มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งของจีน (The Chinese Civil Code) และได้มีการออกข้อบังคับการตีความว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทด้านการละเมิดสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อม (Interpretation on the Application of Punitive Damages in Cases Involving Eco-environmental Infringement Disputes) บัญญัติถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เป็นกรณีที่ผู้ละเมิดมีเจตนาสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมหรือทำลายระบบนิเวศน์ โดยพิจารณาจากประสบการณ์ในการทำงานของผู้ละเมิด ภูมิหลังทางวิชาชีพหรือขอบเขตธุรกิจ การกระทำและประเภทของสารก่อมลพิษ วิธีการก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม วิธีการทำลายพฤติกรรมของระบบนิเวศน์ และจำกัดอยู่เฉพาะกรณีกระทำโดยจงใจแต่ยังไม่รวมถึงกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง อันแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียที่มีการปรับใช้ทั้งในกรณีจงใจและประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และในการกำหนดจำนวนเงินของค่าเสียหายเชิงลงโทษ ศาลจะพิจารณาถึงระดับความรุนแรงของการกระทำละเมิดที่กระทำด้วยเจตนาที่ร้ายแรง พฤติกรรมอันน่าตำหนิตะเยียน ความรุนแรงของผลที่ตามมา ผลประโยชน์ที่ผู้ละเมิดได้รับเนื่องจากมลพิษทางสิ่งแวดล้อม และความเสียหายทางระบบนิเวศ และได้มีการกำหนดขอบเขตจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นการทั่วไปไว้ที่จำนวนไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินชดเชยการบาดเจ็บส่วนบุคคลและการสูญเสียทรัพย์สิน

ทั้งนี้ แม้ว่าแนวคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศไทยจะไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อม แต่แนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิง

ลงโทษดังกล่าวประเทศไทยได้นำมาปรับใช้ในบางเรื่อง และได้มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเอาไว้ในต้วบทบัญญัตินั้น ๆ ด้วย ได้แก่

พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 กรณีผู้ประกอบการได้ผลิต นำเข้า หรือขายสินค้าโดยรู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือมิได้รู้เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเมื่อรู้ว่าสินค้าไม่ปลอดภัยภายหลังจากการผลิต นำเข้า หรือขายสินค้านั้นแล้วไม่ดำเนินการใด ๆ ตามสมควรเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย และในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษให้ศาลคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้ายแรงของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ การที่ผู้ประกอบการรู้ถึงความไม่ปลอดภัยของสินค้า ระยะเวลาที่ผู้ประกอบการปกปิดความไม่ปลอดภัยของสินค้า การดำเนินการของผู้ประกอบการเมื่อทราบว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการ การที่ผู้ประกอบการได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย และกำหนดขอบเขตไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงนั้น

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กรณีผู้ประกอบการกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรม หรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษให้ศาลคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการ การที่ผู้ประกอบการได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย และจำกัดขอบเขตให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนเงินไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด หรือ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 หากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง กำหนดขอบเขตโดยศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่คนพิการไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง อันเห็นได้ว่าการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายเฉพาะต่างๆของไไทยนั้น ได้มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตในการพิจารณาไว้อย่างชัดเจน ตามต้วบทที่ให้อำนาจศาลของกฎหมายเฉพาะนั้น ๆ ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากเป็นกรณีที่ให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างกว้างๆ โดยไม่ได้มีบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์หรือขอบเขตเอาไว้ ข้อดีของลักษณะเช่นนี้เป็นการเพิ่มความเกรงกลัวของผู้กระทำละเมิด เนื่องจากไม่รู้อาจจะมีการปรับเป็นกี่เท่าของความเสียหายเพราะไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตตายตัว ซึ่งหากเป็นผู้ประกอบการจะได้ใช้ความระมัดระวังในการดำเนินการมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ดี หากไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษอย่างชัดเจนย่อมมีข้อเสียหลายประการ ได้แก่

ประการแรก หากไม่สามารถควบคุมจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษจนกลายเป็นเงินที่มีจำนวนมหาศาล การลงโทษดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของจำเลยอย่างร้ายแรงถึงขั้นต้องเลิกกิจการหรือล้มละลายได้ และกระทบต่อธุรกิจและระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องตามไปด้วย

ประการที่สอง หากเป็นกรณีที่มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในจำนวนต่ำเกินไป ย่อมไม่เป็นการกระตุ้นให้ผู้กระทำละเมิดไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือหน่วยงานการผลิตขนาดใหญ่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีความระมัดระวังมากขึ้น เนื่องจากการรับผิดในค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ต่ำนั้นย่อมไม่กระทบต่อฐานะทางการเงินที่มั่นคง และผลประโยชน์ที่ได้รับมักมีจำนวนมากกว่าค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ตนต้องรับผิด ส่งผลให้การนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมย่อมไร้ประสิทธิภาพในการที่จะปราบปรามการกระทำละเมิดดังกล่าว

ประการที่สาม หากหลักเกณฑ์และขอบเขตนั้นคลุมเครือทำให้เกิดกฎหมายที่ไม่ชัดเจนกฎหมายไม่เสถียรและคาดเดาไม่ได้ ก็อาจนำไปสู่การอุทธรณ์ฎีกาได้

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตในการให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีที่น่ามาปรับใช้กับการทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เขียนจึงเห็นควรมีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตไว้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศจีน

ส่วนประเด็นเรื่องหลักเกณฑ์และขอบเขตการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น ในส่วนลักษณะของการกระทำผู้เขียนเห็นว่าควรเป็นการกระทำทั้งโดยจงใจ และยักรวมถึงกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย อันแตกต่างจากกรณีประเทศจีนที่มีการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมเฉพาะการกระทำที่เป็นการจงใจแต่ไม่ได้รวมถึงกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงด้วย ซึ่งการที่จีนมิได้มีการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงมาปรับใช้ด้วยนั้น ส่งผลดีในส่วนที่จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการลงทุนประกอบอุตสาหกรรมในจีนมากนัก เพราะมีการจำกัดเพียงกรณีการกระทำโดยจงใจเท่านั้น เนื่องจากจีนเป็นประเทศที่เน้นการประกอบอุตสาหกรรมเป็นหลักของโลกทั้งมีการลงทุนร่วมกันทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ และเป็นแหล่งผลิตนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่สำคัญของโลกซึ่งหน่วยงานรัฐของจีนได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาเป็นอันดับแรก ๆ จึงทำให้รัฐบาลจีนไม่นำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงร่วมด้วย เพราะส่วนใหญ่แล้วบุคคลที่กระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมมักจะเป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและมักเกิดจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงที่ควรสามารถป้องกันเหตุได้แต่มิได้กระทำ การที่นำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมปรับใช้แต่เฉพาะการกระทำโดยจงใจ แม้จะสามารถแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมโดยมีแนวโน้ม

ที่ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ยังคงมีปัญหาในด้านมลพิษจากการประกอบอุตสาหกรรม โลหะหนัก ที่ยังคงต้องมีการแก้ไขปัญหาย่อยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีประเภทเส้นเลือดอย่างร้ายแรงร่วมด้วยก็อาจเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ประสิทธิภาพที่ดีขึ้น เนื่องจากช่วยกระตุ้นให้ผู้ประกอบการใช้ความระมัดระวังในการตรวจสอบดูแลมากขึ้น เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งแวดล้อมได้

จากการศึกษาแนวทางกฎหมายต่างประเทศในการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตของการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ผู้เขียนเห็นควรบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตที่ศาลจะนำไปใช้เป็นปัจจัยในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติมด้วย อาทิ

1) ลักษณะพฤติการณ์อันน่าตำหนิตะเยียนของจำเลย เป็นกรณีจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่ ความรุนแรงของการกระทำละเมิดของจำเลย เป็นกระทำซ้ำหรือไม่อย่างไร เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยมีพฤติกรรมที่น่าตำหนิตะเยียนมีความจำเป็นในการยับยั้งการกระทำความผิดกล่าว ศาลก็จะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจำนวนมากขึ้นตามระดับความชั่วร้ายของพฤติกรรมจำเลย

2) ระดับความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น ผลกระทบจากการกระทำของจำเลยมีความเสียหายเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด สามารถเยียวยากลับคืนสู่สภาพเดิมหรือไม่ หากความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือน่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำความผิดกล่าวมีเพียงเล็กน้อย ค่าเสียหายเชิงลงโทษควรน้อยตามไปด้วย หากการกระทำละเมิดหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงนั้นร้ายแรง จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษควรมากขึ้นตามไปด้วย

3) ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการกระทำละเมิด อาจได้รับผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับค่าเสียหายที่ต้องชดเชยเยียวยาแก่โจทก์ หากกำหนดตามความเสียหายจริงอาจไม่ก่อให้เกิดการยับยั้งหรือปราบปรามแต่อย่างใด ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจึงควรพิจารณาผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับประกอบเพื่อกำจัดมูลเหตุจูงใจในเรื่องผลประโยชน์ออกไป

4) ฐานะทางการเงินของจำเลย โดยคำนึงถึงความสามารถในการชำระของจำเลยด้วย และจำนวนเงินที่กำหนดต้องมากพอที่จะลงโทษและยับยั้งการกระทำของจำเลยด้วย

5) บทลงโทษทางอาญาหรือการดำเนินการทางแพ่งอื่น ๆ ที่จำเลยต้องรับผิดชอบในพฤติกรรมเดียวกัน เพื่อมิให้จำเลยถูกลงโทษอย่างรุนแรงจนเกินไป นำมาพิจารณาในการบรรเทาโทษค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรมีกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตในการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมของไทย เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชน สิทธิในการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีซึ่งอยู่บนฐานของสิทธิมนุษยชนไม่ต่างจากกรณีสิทธิคนพิการ เนื่องจากสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Fundamental Norms of Human Rights) ของ

มนุษย์ทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน และได้มีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากล อาทิจากปฏิญญากรุงสตอกโฮล์มว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Stockholm Declaration on the Human Environment: Stockholm Declaration) ปฏิญญาไรโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development)

ประการที่สอง สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่กระทบต่อสุขภาวะสังคมโดยรวม ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริโภค ทรัพยากร วิถีชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และชุมชน กระทั่งเป็นวงกว้าง จึงเป็นสิ่งที่รัฐควรให้ความสำคัญอย่างชัดเจน

ประการที่สาม หน่วยงานของรัฐควรมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมดูแลสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดำเนินการออกกฎหมายในการที่จะส่งเสริมเพื่อนำไปสู่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้เป็นไปอย่างเต็มประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีกฎหมายพิเศษอื่นของไทยที่มีการบัญญัติถึงการให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในกฎหมายเฉพาะนั้น ๆ ซึ่งบัญญัติทั้งหลักเกณฑ์และขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างชัดเจน เมื่อนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ผู้เขียนจึงเห็นควรบัญญัติหลักเกณฑ์และขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในลักษณะเดียวกันนี้ด้วย

4.4 วิเคราะห์แนวทางการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ผู้เขียนตั้งประเด็นในการศึกษาปัญหานี้ไว้ว่า ในการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม ควรมีการวางแนวทางการคิดคำนวณอย่างไร จากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่าประเทศสหรัฐอเมริกา มีการวางแนวทางในการพิจารณาค่าเสียหายเชิงลงโทษค่อนข้างชัดเจนมากกว่าประเทศออสเตรเลียและประเทศจีน ผู้เขียนจึงได้ทำการวิเคราะห์ถึงแนวทางการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษจากตัวอย่างกรณีศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนี้

กรณีศึกษาคดี Carolina Transformer ในปี ค.ศ. 1967-1984 ได้ดำเนินธุรกิจสร้างซ่อมแซม และขายหม้อแปลงไฟฟ้าที่บริเวณ Middle Road ในปี ค.ศ. 1978 มีการร้องเรียนจากประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับพื้นที่ดังกล่าวเกี่ยวกับแหล่งน้ำที่มีการปนเปื้อน เมื่อตรวจสอบพบสารประกอบพาหะของ PCBs ในบางพื้นที่ ทำให้ประชาชนไม่สามารถนำน้ำไปบริโภคได้ และ Carolina Transformer เองก็ไม่ได้ใช้มาตรการแก้ไขใด ๆ เพื่อป้องกันการปนเปื้อน ต่อมาในปีค.ศ. 1984 EPA ระบุว่าน้ำมันที่มี PCBs ได้รั่วไหลจากพื้นที่ของโรงงานผ่านการชะล้างและการไหลของน้ำบนผิวดิน มีปริมาณมาก อีกทั้งยังใกล้กับต้นน้ำของแม่น้ำเคปเฟียร์ น้ำผิวดินระบายออกผ่านท่อระบายน้ำไหลลงสู่แม่น้ำเคปเฟียร์ในที่สุด และยังไหลไปยังพื้นที่ใกล้เคียง การขนย้ายดินปนเปื้อน

ดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดภายใต้กฎหมาย Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act (CERCLA) EPA ได้ออกคำสั่งให้แก้ไขการปนเปื้อน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ อันเป็นการปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามคำสั่งทางปกครองที่ออกโดยสำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา (EPA) ด้วย EPA จึงต้องเข้ามาดำเนินการทำความสะอาดพื้นที่นั้นเอง อีกทั้งยังพบหลักฐานเพิ่มเติมว่าหลังจากปิดกิจการ Carolina Transformer ลงได้มีการเปิดใหม่เป็นบริษัท FayTranCo และกระทำกิจการในลักษณะเดียวกันต่อไป โดยศาลพิพากษาให้ Dewey Strother และ Kenneth Strother “เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินการ” Carolina Transformer ในเวลา “ก่อกำเนิด” สารอันตราย เจ้าของหรือผู้ดำเนินการดังกล่าวจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการตอบสนองต่อการปล่อยสารอันตรายที่โรงงาน ตามความหมายของ CERCLA § 107(a) และฟ้อง FayTranCo เนื่องจากเป็นบริษัทที่สืบทอดจาก Carolina Transformer ศาลได้มีคำพิพากษาโดยสรุปว่าจำเลยทั้งหมดต้องรับผิดชอบร่วมกันในลักษณะลูกหนี้ร่วม (Joint and several liability) สำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการขจัดสิ่งปนเปื้อนในพื้นที่ของจำเลย เป็นจำนวนเงิน 977,921.01 ดอลลาร์ และรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนสามเท่าของค่าใช้จ่ายในการตอบสนองที่เกิดขึ้นและที่จะเกิดขึ้นโดยรัฐบาลในระหว่างการดำเนินการทำความสะอาดเป็นจำนวน 2,933,763.03 ดอลลาร์ ($977,921.01 \times 3 = 2,933,763.03$) รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 3,911,684.04 ดอลลาร์²⁰⁰

จากกรณีศึกษา ผู้เขียนพบว่าในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยนำค่าเสียหายที่ต้องเสียไปกับการชดเชยความเสียหายมาคูณกับจำนวนเท่าที่เหมาะสมต่อการนำมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งในกรณีศึกษานี้ ค่าเสียหายเชิงลงโทษคิดเป็นจำนวนสามเท่าของค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ต้องเสียไป โดยเหตุที่เป็นปัจจัยในการพิจารณากำหนดจำนวนเป็นสามเท่านี้ ได้แก่

ประการแรก พฤติกรรมอันน่าตำหนิเตียนของจำเลย การที่จำเลยทราบถึงปัญหา PCBs แต่จงใจไม่ได้ดำเนินการแก้ไขเพื่อป้องกันความเสียหายได้ อีกทั้ง EPA ได้ออกคำสั่งทางปกครองสั่งให้จำเลยกำจัดดินที่ปนเปื้อน PCBs ออกจากพื้นที่และดำเนินการมาตรการป้องกันอื่นๆ แต่จำเลยไม่สามารถจัดการได้ จนทำให้ EPA ดำเนินการทำความสะอาดที่พื้นที่นั้นเอง

ประการที่สอง ความเสียหายที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น จากการกระทำของจำเลยทำให้เกิดการรั่วไหลของน้ำมันที่มีสาร PCBs ตลอดในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ความเสียหายแผ่เป็นวง

²⁰⁰ Casetex, **U.S. v. Carolina Transformer Co.**, para. 5, Retrieved January 10, 2023 from <https://casetext.com/case/us-v-carolina-transformer-co?fbclid=IwAR3uzoTJYfqRviUxYspYzplAmy9qo3wizbBT2QdnRUxrSa0oDD6pvAFV-zc>

กว้าง แหล่งน้ำบริเวณโดยรอบ อาทิ แม่น้ำเคปเพียร์ ได้รับการปนเปื้อน และยังไหลไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับพื้นที่ได้รับความเสียหายไม่สามารถบริโภคน้ำได้รวมไปถึงดินที่ปนเปื้อน ทั้งยังกระทบต่อทั้งระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อมบริเวณนั้น ๆ และต้องอาศัยระยะเวลาในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

ประการที่สาม ไม่มีข้อเท็จจริงปรากฏว่าจำเลยพยายามบรรเทาความเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของจำเลย จึงไม่มีเหตุปัจจัยในการจะบรรเทาค่าเสียหายเชิงลงโทษดังกล่าว

จากปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้น จึงเป็นเหตุให้ศาลพิพากษากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนสามเท่าของค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ต้องเสียไป

กรณีศึกษาคดี The Exxon Valdez (No. A89-0095-CV (D. Alaska Sept. 24, 1996) เรื่องบรรทุกลำน้ำมันของจำเลย เรือ Exxon Valdez ชนปะการังบริเวณ Prince William Sound ส่งผลให้น้ำมันดิบรั่วไหลมากกว่า 11 ล้านแกลลอน กระจายไปทั่วชายฝั่งกว่า 1,200 ไมล์ กระทบการประมงและคร่าชีวิตสัตว์ทะเลหลายพันตัวและนกทะเลนับแสนตัว ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัท Exxon โดยศาลได้คำนวณค่าเสียหายที่แท้จริงไว้ 507.5 ล้านดอลลาร์และตัดสินให้รับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติมอีกด้วยเป็นจำนวน 5 พันล้านดอลลาร์ ศาลอุทธรณ์ลดเหลือ 2.5 พันล้านดอลลาร์ และภายหลังศาลสูงลดเหลือ 507.5 ล้านดอลลาร์เท่ากับจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงโดยอัตราส่วน 1:1

ศาลพบว่าการกระทำของ Exxon ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงปล่อยให้ผู้ที่ติดสุราขับเรือที่บรรจุน้ำมันหลายล้านแกลลอนผ่านน้ำ และผลที่ตามมาคือ Exxon ทำลายชีวิตผู้คนหลายพันคนที่ต้องพึ่งพา Prince William Sound ในการดำรงชีวิต ทำให้ลูกเรือและผู้ช่วยชีวิตตกอยู่ในอันตรายตลอดระยะเวลาสามปีที่ผ่านมา Exxon ควรจะปลดกัปตัน Hazelwood แต่หาได้กระทำไม่ คณะลูกขุนจึงตัดสินให้รับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษจำนวน 5 พันล้านดอลลาร์ คิดเป็นประมาณกำไรสุทธิหนึ่งปีจากการดำเนินงานทั่วโลกของ Exxon สำหรับพฤติกรรมที่ร้ายแรงดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม Exxon ไม่ได้มีเจตนาหรือจงใจที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์หรือบุคคลอื่นใด ประกอบกับพฤติกรรมของจำเลยที่ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์นี้ จำเลยได้พยายามบรรเทาความเสียหายโดยใช้เงินกว่า 2 พันล้านดอลลาร์ ที่จะกำจัดน้ำมันออกจากน้ำและชายฝั่งที่อยู่บริเวณนั้น และแม้กระทั่งดูแลสัตว์ต่างๆที่อาศัยอยู่บริเวณที่ได้รับผลกระทบ นอกจากนี้ยังเริ่มโครงการตั้งถิ่นฐานให้กับเจ้าของทรัพย์สิน ชาวประมง และคนอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากความเสียหายที่เกิดจากน้ำมันรั่วไหลนี้ และจำเลยได้ใช้เงิน 300 ล้านดอลลาร์ในการชำระหนี้ก่อนที่จะมีการตัดสินจากศาลด้วย ซึ่งจะช่วยบรรเทาอันตรายที่เกิดจากเหตุการณ์น้ำมันรั่ว ทำให้ระดับพฤติกรรมความน่าตำหนิของจำเลยนั้นลดลงเนื่องจากดำเนินการแก้ไขอย่างทันท่วงทีและทั่วถึงเพื่อแก้ไขความเสียหายใด ๆ ที่จำเลยก่อ ศาลอุทธรณ์จึงได้มีการปรับลดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษเหลือ 2.5 พันล้านดอลลาร์ อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของ Exxon ยังอยู่ในขอบเขตของความน่าตำหนิ แต่เพียงแค่นี้ไม่ใช้ในขอบเขตสูงสุด

ภายหลังศาลสูงเห็นว่าอัตราส่วนในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษยังคงมีจำนวนที่มากเกินไป และมองว่าอัตราส่วนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับกรณีเช่นนี้ คืออัตราส่วนตามค่ามัธยฐานของค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อค่าเสียหายที่ต้องชดเชย โดยศึกษาการตัดสินของคณะลูกขุนและผู้พิพากษาในคดีลักษณะเดียวกัน ส่วนใหญ่เฉลี่ยอยู่ที่ 1:1 ศาลสูงจึงเห็นควรใช้อัตราส่วน 1:1 กับคดีนี้ และกำหนดให้ Exxon รับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษ 507.5 ล้านดอลลาร์เท่ากับค่าเสียหายที่ต้องชดเชย²⁰¹

ในการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจากกรณีศึกษาข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าหลักเกณฑ์ที่ทำให้ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษค่าเสียหายเชิงลงโทษคิดเป็นจำนวนหนึ่งเท่าของค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ต้องเสียไป โดยเหตุที่เป็นปัจจัยในการพิจารณากำหนดจำนวนเป็นหนึ่งเท่านั้น ได้แก่

ประการแรก ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ได้แก่ ระดับความน่าตำหนิในพฤติกรรมของจำเลย จากข้อเท็จจริงการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงปล่อยให้ผู้ที่ติดสุราขับเรือที่บรรจุน้ำมันหลายล้านแกลลอนผ่านน่านน้ำ และ Exxon รู้ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว แต่ไม่ได้มีการปลดกัปตัน Hazelwood แต่อย่างไรก็ตาม Exxon ไม่ได้มีเจตนาหรือใจที่จะกระทำให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์หรือบุคคลอื่นใด

ประการที่สอง อัตราส่วนของค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับโจทก์ ความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นความเสียหายทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพอุตสาหกรรมประมงเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้กระทบต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคล และค่าเสียหายเชิงลงโทษต้องไม่เกินสัดส่วนกับความรุนแรงของความผิด

ประการที่สาม คณะลูกขุนมีการนำเอาผลกำไรจากการประกอบกิจการของ Exxon มาเป็นปัจจัยในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษร่วมด้วย

ประการที่สี่ มีเหตุบรรเทาจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษ เนื่องจากภายหลังจากเกิดเหตุการณ์นั้นๆ จำเลยได้มีการที่จะพยายามบรรเทาความเสียหายหรือ ได้ดำเนินการแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นทันที อันจะแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ก็เป็นเหตุผลที่มีการปรับลดค่าเสียหายเชิงลงโทษในภายหลังได้

จากกรณีศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาคดี Carolina Transformer และกรณีศึกษาคดี The Exxon Valdez ที่มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นแตกต่างกัน กรณีศึกษาแรกมีการ

²⁰¹ Chris Bergen, “Exxon Shipping Co. v. Baker: The Supreme Court Tightens the Purse Strings on Corporate Punitive Awards,” **Tulane Environmental Law Journal** 22 (2008): 141-158.

กำหนดเป็นจำนวน 3 เท่าของค่าเสียหายที่ต้องใช้จ่ายไป ส่วนกรณีที่สองมีการกำหนดเป็นจำนวน 1 เท่าของค่าเสียหายนั้น ๆ โดยมีเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยหลายประการ ได้แก่

ประการแรก พฤติกรรมอันน่าตำหนิตะเลียมของจำเลย เป็นการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง อันเห็นได้จากกรณีคดี The Exxon Valdez เป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงศาลจะกำหนดอัตราส่วนจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อค่าเสียหายที่ต้องชดเชยเป็นอัตราที่ต่ำกว่ากรณีจำเลยจงใจกระทำละเมิดในกรณีศึกษาคดี Carolina Transformer

ประการที่สอง ลักษณะความเสียหายที่เกิดขึ้น จากการศึกษากฎคดี Carolina Transformer ความเสียหายทั้งต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย วิถีชีวิต ความเป็นอยู่เนื่องจากสร้างความเสียหายให้กับแม่น้ำเคปเพียร์ และยังไหลไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ไม่สามารถใช้น้ำในการบริโภคอุปโภคได้ และยังกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในการประกอบอาชีพของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น และเมื่อเปรียบเทียบกับคดี The Exxon Valdez แม้จะมีการสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ เป็นวงกว้างเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันเนื่องจากกรณีคดี The Exxon Valdez ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นความเสียหายต่อเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของชาวประมง แต่ไม่ได้มีการปรากฏถึงความเสียหายต่อชีวิตร่างกายของบุคคลแต่อย่างใด จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวน 1 เท่าของความเสียหายที่เกิดขึ้นต่างจากกรณี คดี Carolina Transformer ที่กำหนดเป็นจำนวน 3 เท่าของความเสียหายนั้น ๆ

ประการที่สาม ภายหลังเหตุการณ์เกิดขึ้น กรณีคดี Carolina Transformer มิได้กระทำการใดๆ อันแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในการแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น การที่ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษถึง 3 เท่าของค่าเสียหายนั้นก็เป็นที่เหมาะสมสำหรับพฤติการณ์แล้ว ต่างจากกรณีของ Exxon ที่พยายามบรรเทาความเสียหายและดูแลบุคคลที่ต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำดังกล่าวตั้งแต่ภายหลังเหตุการณ์เกิดขึ้นทันที ก็เป็นเหตุผลที่มีการปรับลดค่าเสียหายเชิงลงโทษในภายหลังได้

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลให้ศาลมีการกำหนดจำนวนเท่าที่เหมาะสมในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษแตกต่างกันไปตามแต่ละกรณี โดยพิจารณาประกอบกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการอันน่าตำหนิตะเลียมของจำเลย ระดับความรุนแรงหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น อัตราส่วนของค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับโจทก์ ความเสียหายที่เกิดขึ้น และค่าเสียหายเชิงลงโทษต้องไม่เกินสัดส่วนกับความรุนแรงของความผิด รวมไปถึงพฤติการณ์ภายหลังเหตุการณ์เกิดขึ้นว่ามีการบรรเทาหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นหรือไม่

เมื่อพิจารณากำหนดจำนวนเท่าที่เหมาะสมในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เขียนพบว่า การกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างน้อย 1 เท่าแต่ไม่เกิน 3 เท่าของค่าเสียหายที่ต้องเสียไป และกรณี

ของประเทศจีนได้มีการจำกัดไว้ที่จำนวนไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินชดเชยการบาดเจ็บส่วนบุคคล และการสูญเสียทรัพย์สิน ส่วนในประเทศออสเตรเลียกรณีคดีสิ่งแวดล้อมไม่ได้มีการจำกัดจำนวน ค่าเสียหายเชิงลงโทษจะต้องเป็นจำนวนไม่เกินกี่เท่าของค่าใช้จ่ายที่กองทุนสิ่งแวดล้อมต้องเสียไป อันแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศจีน ผู้เขียนเห็นควรมีการจำกัดค่าเสียหายเชิงลงโทษเอาไว้เพื่อเป็นการควบคุมมิให้จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นมากเกินไปอันจะส่งผลเสียตามการวิเคราะห์ในหัวข้อ 4.3 ได้

การจะพิจารณาต่อไปว่าควรมีการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้เป็นจำนวนเท่าใดของ ค่าเสียหายที่ต้องเสียไปนั้น เมื่อศึกษากรณีการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษที่มีปรับใช้ในกฎหมายของไทย ปัจจุบันได้มีการจำกัดไว้ 2 ลักษณะ ลักษณะแรก จำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ที่ 2 เท่า ในลักษณะนี้ เป็นกฎหมายทั่วไปที่มีได้เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือสาธารณชนโดยรวม เพราะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเชิงพาณิชย์ เช่น พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ซึ่งเมื่อคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว การที่จะกำหนดค่าเสียหายเป็นจำนวน 3-5 เท่า อาจนำไปสู่ผลกระทบทางระบบเศรษฐกิจของผู้ประกอบการที่ต้องปิดกิจการหรือล้มละลายได้ ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดลักษณะค่าเสียหายเพียงแค่ เพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย เพื่อมิให้ก่อให้เกิดการชดเชยค่าเสียหายที่มากเกินไป แต่อย่างไรก็ตามใน ลักษณะที่สองที่เป็นการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ที่ 4 เท่า ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 สิทธิหน้าที่ของคนพิการเป็นสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์ จะต้องได้รับการคุ้มครอง กฎหมายจึงกำหนดในลักษณะของค่าเสียหายที่มากกว่า

ทั้งนี้ ในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นแม้จะไม่ได้เป็นการดูถูกเหยียดหยามหรือเลือกปฏิบัติเหมือนเช่น กรณีสิทธิคนพิการที่กฎหมายไทยจำกัดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ถึง 4 เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง และ แม้จะไม่ใช่เรื่องที่กระทบต่อสิทธิในทางเศรษฐกิจมากนัก แต่สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่กระทบต่อสภาพ ความเป็นอยู่ของผู้คน ส่งผลกระทบต่อสุขภาวะสังคมโดยรวมทั้งการบริโภค วิถีชีวิต เศรษฐกิจ และ ชุมชน อีกทั้งยังกระทบต่อสิทธิในการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตาม ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน การที่ผู้ประกอบการไม่ได้ดำเนินการธุรกิจในขณะที่มีความ รับผิดชอบต่อสังคมเช่นนี้ยังขัดต่อหลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในการพัฒนาเศรษฐกิจตามข้อ 8 ผู้ประกอบการมีหน้าที่วางแผนการผลิตและปรับปรุง การดำเนินงานเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร และยังก่อให้เกิดการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน ตามข้อ 12 และกระทบต่อสิทธิของประชาชนทั่วไปที่ได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและสร้างความ เลื่อมล้ำตามข้อ 16 จากเหตุผลข้างต้น ในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนเห็นว่าหากจำกัดขอบเขตในการ กำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ไม่เกินสองเท่าที่ใช้ในเรื่องทั่วไปมาปรับใช้อาจเป็นจำนวนที่น้อย เกินไปเมื่อเทียบกับผลกระทบดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นควรจำกัดขอบเขตกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ไว้มเกินสามเท่าของค่าเสียหายที่ต้องใช้จ่ายไปเพื่อบรรเทาความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดนั้นซึ่งคล้ายกับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด และป้องปรามมิให้เกิดการกระทำในลักษณะเช่นนี้ซ้ำอีก

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมเปรียบเทียบกับ การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย และผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษดังกล่าว สามารถสรุปและเสนอแนะได้ ดังนี้

5.1 บทสรุป

ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญและส่งผลกระทบไปทั่วโลก เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องประกอบความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม ทำให้ความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย แต่เนื่องจากทรัพยากรนั้นมีอยู่อย่างจำกัดส่งผลให้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ลดน้อยและเสื่อมถอยลง ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตามมา ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังกระทบต่อสัตว์ ระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย อีกทั้งปัญหาดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งแต่เป็นปัญหาที่กระทบไปทั่วทั้งโลกไม่จำกัดพรมแดนอันเป็นปัญหาระดับโลกที่ควรได้รับการแก้ไขและป้องกันร่วมกัน

แม้ประเทศไทยจะมีการตรากฎหมายสิ่งแวดล้อมไว้เป็นเฉพาะ อาทิ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่มีการกำหนดความรับผิดในคดีสิ่งแวดล้อมในตรา 96 และมาตรา 97 แต่เมื่อพิจารณาถึงการกำหนดค่าเสียหายเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม กฎหมายเฉพาะดังกล่าวไม่ได้มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมเอาไว้ ส่งผลให้ศาลต้องกำหนดค่าเสียหายโดยนำหลักกฎหมายละเมิดทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับใช้ ตามมาตรา 438 กำหนดให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ประกอบกับอยู่ภายใต้หลักการแนวคิดค่าเสียหายเชิงทดแทน (Compensation Damages) ที่มีจุดประสงค์ในการชดเชยความเสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะใกล้เคียงเดิมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และมักจะไม่นับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอันเป็นไปตามที่โจทก์พิสูจน์ถึงความเสียหายนั้น ทำให้เมื่อนำมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะ

แตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไปก่อให้เกิดข้อจำกัดหลายประการทั้ง ภาระการพิสูจน์ ความเสียหาย ผลกระทบ ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาเท่าที่ควร อีกทั้ง ยังไม่ก่อให้เกิดการยับยั้งหรือป้องปรามการกระทำผิดนี้ซ้ำอีก ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาแนวทางในแก้ไขปัญหานี้ในการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้สิทธิของผู้เสียหายและสิ่งแวดล้อมได้รับการเยียวยาอย่างถูกต้องเป็นธรรมและครอบคลุมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และจีน ที่มีการนำหลักการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ อันเป็นหลักการพื้นฐานในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common law) อันเป็นการกำหนดเพื่อเป็นการลงโทษจำเลยผู้กระทำความผิด และยังป้องปรามมิให้บุคคลอื่นกระทำในลักษณะเดียวกันนี้เกิดขึ้นอีก เมื่อทราบถึงเหตุผลที่ควรนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยแล้ว ผู้เขียนได้วิเคราะห์ประเด็นปัญหาและนำเสนอไว้ในบทที่ 4 ซึ่งมีข้อสรุปดังต่อไปนี้

ในประเด็นปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนตั้งประเด็นในการศึกษา ออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรก จากการศึกษาข้อจำกัดในการใช้หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิดซึ่งเป็นบททั่วไป ผู้เขียนเห็นว่าไม่เพียงพอต่อการที่ศาลจะนำมาใช้พิจารณากำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม และแม้จะพิจารณาถึงแนวทางการปรับใช้ว่าเป็นหลักการที่รับรองต่อการใช้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้อย่างเหมาะสมในคดีสิ่งแวดล้อมหรือไม่นั้น ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่าหลักกฎหมายแพ่งว่าด้วยการละเมิดที่ศาลนำมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ อีกทั้งยังไม่ได้เป็นหลักการที่รับรองต่อการใช้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้อย่างเหมาะสมในคดีสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ส่งผลให้ค่าเสียหายที่ผู้กระทำความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมต้องชดใช้นั้นไม่เพียงพอต่อค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และไม่สามารถเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่เกิดกับสิ่งแวดล้อมหรือความเสียหายที่เกิดกับผู้เสียหาย

หากพิจารณาต่อไปในประเด็นที่สองว่าหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายเฉพาะดังกล่าวมีการกำหนดค่าเสียหายในลักษณะเป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้หรือไม่ และในกรณีที่มีการกำหนดไว้จะส่งผลกระทบต่อการใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมอย่างไร จากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มิได้มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ อันส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม กระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน การประกอบอาชีพ หรือผลผลิตทางการเกษตรในบริเวณนั้น ๆ และส่งผลต่อไปยังระบบเศรษฐกิจอีกด้วย

เมื่อศาลกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นโดยใช้หลักเดียวกับกรณีละเมิดทั่วไปที่มักกำหนดค่าสินไหมทดแทนในจำนวนน้อยเกินไปส่งผลให้บางกรณีไม่เพียงพอต่อการเยียวยาความ

เสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งเมื่อผู้เขียนได้ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหในต่างประเทศ การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจากประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และประเทศจีนได้มีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนี้ อันเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นและทำให้เกิดข้อดีหลายประการหากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้มีการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ อาทิ ทำให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนและได้รับการคุ้มครองตามความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียหาย ให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายได้อย่างครอบคลุม ส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ สิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิได้รับการรับรองในฐานะสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่มีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากล สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) จากข้อดังกล่าว หากมีการบัญญัติหลักกฎหมายให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกฎหมายสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ศาลสามารถหยิบยกหลักนำไปปรับใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนโดยรวม เป็นการลงโทษจำเลย และป้องกันมิให้มีการกระทำอันเป็นการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ในอนาคตอีกด้วย

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ต่อไปถึงปัญหาเมื่อมีการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาของผู้เขียนพบว่า เมื่อพิจารณาแนวทางการปรับใช้ในต่างประเทศ ข้อเสียของการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม อาทิ หลักค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นหลักการตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี อาจขัดกับหลักการตามระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่อยู่บนพื้นฐานหลักค่าเสียหายเชิงทดแทนที่ไทยบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน หรือในกรณีที่มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นเท่าทวีคูณอาจนำไปสู่ผลกระทบต่อภาวะทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจและก่อให้เกิดคดีมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม จนต้องปิดกิจการ และอาจล้มละลายได้ จากผลกระทบดังกล่าวจึงมีส่วนทำให้หน่วยงานของรัฐเลือกใช้หลักค่าเสียหายเชิงทดแทนมากกว่าการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสีย ผู้เขียนเห็นว่าหากกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ย่อมมีข้อดีมากกว่าข้อเสีย อาทิ เป็นการส่งเสริมสิทธิของผู้เสียหายในการได้รับการคุ้มครองเยียวยาที่เป็นธรรม และเป็นแรงจูงใจให้ผู้เสียหายใช้สิทธิทางศาลในการดำเนินคดี ทำให้กระบวนการดำเนินคดีทางแพ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยกระดับการดำเนินงานปกป้องสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังคุ้มครองสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเกี่ยวพันโดยตรงกับสิทธิมนุษยชนที่มีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากล และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ส่งผลให้หน่วยงานภาคการผลิตขนาดใหญ่หรือผู้ประกอบการมีความ

ระมัดระวังในการปฏิบัติตามกฎหมายและตระหนักถึงการกระทำของตนที่อาจก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพราะฉะนั้นจึงเห็นสมควรนำแนวคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาระบบกลไกในการป้องกันเพื่อก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะผู้ซึ่งประกอบธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้ง รัฐจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่ป้องกันและเยียวยาความเสียหายได้อย่างเหมาะสมในการที่จะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนให้บรรลุผลด้วย

ในส่วนประเด็นปัญหาการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม จากแนวทางกฎหมายต่างประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และจีน มีการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษแตกต่างกันไปทั้งการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรในตัวบทกฎหมาย การวางแนวตามคำพิพากษา หรือพิจารณาประกอบร่วมกัน จากการศึกษาผู้เขียนเห็นควรมีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศจีน เนื่องจากหากไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษอย่างชัดเจนอาจส่งผลกระทบหลายประการ อาทิ หากไม่สามารถควบคุมจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษจนกลายเป็นเงินที่มีจำนวนมหาศาลส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของจำเลยอย่างร้ายแรงถึงขั้นต้องเลิกกิจการหรือล้มละลายได้ กระทบต่อธุรกิจและระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องตามไปด้วย หรือถ้าหากกำหนดในจำนวนต่ำเกินไป ย่อมไม่เป็นการกระตุ้นให้ผู้กระทำละเมิดปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เนื่องจากการรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่กระทบต่อฐานะทางการเงิน และผลประโยชน์ที่ได้รับมักมีจำนวนมากกว่าค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ตนต้องรับผิดชอบ ส่งผลให้การนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมย่อมไร้ประสิทธิภาพในการที่จะปราบปรามการกระทำละเมิดดังกล่าว

อีกทั้ง ผู้เขียนเห็นควรบัญญัติหลักเกณฑ์และขอบเขตในการให้อำนาจศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกฎหมายสิ่งแวดล้อม อาทิ ส่วนของลักษณะการกระทำของผู้กระทำผิด ควรเป็นการกระทำทั้งโดยจงใจและรวมถึงกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย เพราะส่วนใหญ่แล้วบุคคลที่กระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมมักจะเป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและมักเกิดจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงที่ควรสามารถป้องกันเหตุได้แต่มิได้กระทำ ซึ่งหากนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงร่วมด้วยก็อาจเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ประสิทธิภาพที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังควรบัญญัติถึงปัจจัยในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มเติมด้วย อาทิ ลักษณะพฤติกรรมอันน่าตำหนิตะเยียนของจำเลย ความรุนแรงของการกระทำละเมิดของจำเลย ความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น ผลกระทบจากการกระทำของจำเลยที่มีความเสียหายเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด สามารถเยียวยากลับคืนสู่สภาพเดิมหรือไม่ ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการกระทำละเมิดฐานะทางการเงินของจำเลย บทลงโทษทางอาญาหรือการดำเนินการทางแพ่งอื่นๆ ที่จำเลยต้องรับผิดชอบ

ในพฤติกรรมเดียวกัน เพื่อมิให้จำเลยถูกลงโทษอย่างรุนแรงจนเกินไป เช่นเดียวกับกรณีกฎหมายพิเศษอื่นของไทยที่มีการบัญญัติถึงการให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในกฎหมายเฉพาะนั้นๆ ซึ่งบัญญัติทั้งหลักเกณฑ์และขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างชัดเจน เมื่อนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนจึงเห็นควรบัญญัติหลักเกณฑ์และขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกฎหมายสิ่งแวดล้อมลักษณะเช่นเดียวกันนี้ด้วย

ในส่วนประเด็นการวิเคราะห์แนวทางการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษ จากการศึกษา ผู้เขียนเห็นว่าประเทศสหรัฐอเมริกามีการวางแนวทางในการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษค่อนข้างชัดเจนมากกว่าประเทศออสเตรเลียและประเทศจีน ผู้เขียนจึงได้ทำการวิเคราะห์ถึงแนวทางการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษจากตัวอย่างกรณีศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีทั้งกรณีที่ศาลกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวน 1 เท่าและ 3 เท่าของค่าเสียหายที่ต้องใช้จ่ายไป โดยมีแนวทางการพิจารณาของศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ดังนี้ ประการแรก พฤติกรรมอันน่าตำหนิตะเยียนของจำเลย การกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงศาลจะกำหนดอัตราส่วนจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อค่าเสียหายที่ต้องชดเชยเป็นอัตราที่ต่ำกว่ากรณีจำเลยกระทำละเมิด โดยจงใจประการที่สอง ลักษณะความเสียหายที่เกิดขึ้น หากเป็นความเสียหายที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบมาก ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้มีการกำหนดอัตราส่วนจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษต่อค่าเสียหายที่ต้องชดเชยเป็นจำนวนที่มากกว่ากรณีเป็นความผิดที่ความเสียหายเกิดขึ้นและส่งผลกระทบน้อย และประการที่สาม ลักษณะพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดภายหลังเหตุการณ์เกิดขึ้นว่าได้มีกระทำอันแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในการแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่อันเป็นเหตุให้มีการปรับลดค่าเสียหายเชิงลงโทษในภายหลังได้ จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลให้ศาลมีการกำหนดจำนวนเท่าที่เหมาะสมในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษแตกต่างกันไปตามแต่ละกรณี เมื่อพิจารณากำหนดจำนวนเท่าที่เหมาะสมในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เขียนพบว่าการกระทำละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกามีการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างน้อย 1 เท่าแต่ไม่เกิน 3 เท่าของค่าเสียหายที่ต้องเสียไป และกรณีของประเทศจีนได้มีการจำกัดไว้ที่จำนวนไม่เกินสองเท่าของจำนวนเงินชดเชยการบาดเจ็บส่วนบุคคลและการสูญเสียทรัพย์สิน ส่วนในประเทศออสเตรเลียกรณีสิ่งแวดล้อมไม่ได้มีการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษว่าต้องเป็นจำนวนไม่เกินกี่เท่าของค่าใช้จ่ายที่กองทุนสิ่งแวดล้อมต้องเสียไปอันแตกต่างจากประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศจีน ผู้เขียนเห็นควรมีการจำกัดค่าเสียหายเชิงลงโทษเอาไว้ และในการพิจารณาว่าควรมีการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้เป็นจำนวนเท่าใดของค่าเสียหายที่ต้องเสียไปนั้น ผู้เขียนเห็นว่าหากจำกัดขอบเขตในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ไม่เกินสองเท่าที่ใช้ในเรื่องทั่วไปมาปรับใช้อาจเป็นจำนวนที่น้อยเกินไป จึงควรจำกัดขอบเขตกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ไม่เกินสามเท่าของค่าเสียหายที่ต้องใช้จ่ายไปเพื่อบรรเทาความเสียหายอันเกิดจากการ

ละเมิดนั้นซึ่งคล้ายกับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำผิด และป้องปรามมิให้เกิดการกระทำในลักษณะเช่นนี้ซ้ำอีก

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นที่จะนำมาปรับใช้กับกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม อันเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรม และเป็นการป้องปรามการทำความผิดอันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนี้ด้วย ประเทศไทยจึงควรนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในกฎหมายสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนเห็นว่าควรเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

1) จากการวิเคราะห์ปัญหาการไม่มีกฎหมายกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษสำหรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมของไทยที่ส่งผลให้ความเสียหายไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเพียงพอ และยังมีได้เป็นแรงกระตุ้นมากพอในการที่จะป้องปรามมิให้เกิดกระทำอันเป็นการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมนี้ อีกทั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมอันยากต่อการเยียวยา และกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ รัฐต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่ป้องกันและเยียวยาความเสียหายได้อย่างเหมาะสมในการที่จะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนให้บรรลุผล และเมื่อผู้เขียนได้วิเคราะห์ไปถึงปัญหาเมื่อมีการนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม แม้จะมีข้อเสีย แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกับข้อดี ผู้เขียนเห็นว่า การนำแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ย่อมมีข้อดีมากกว่า จึงเห็นสมควรนำแนวคิดค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้ซึ่งประกอบธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมีความรับผิดชอบต่อสังคม และเพื่อให้ศาลสามารถหยิบยกหลักนำไปปรับใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนให้ได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรม และเป็นการกำหนดเพื่อลงโทษจำเลยและป้องปรามมิให้มีการกระทำอันเป็นการละเมิดต่อสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ในอนาคตอีก

2) จากการวิเคราะห์ปัญหาการกำหนดหลักเกณฑ์และขอบเขตการนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศที่มีทั้งการกำหนดให้อำนาจศาลไว้อย่างกว้าง และการกำหนดไว้อย่างชัดเจน ผู้เขียนเห็นควรมีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และขอบเขตการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา จีน และกฎหมายพิเศษอื่นของไทยที่มีการบัญญัติถึงการให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในกฎหมายเฉพาะโดยบัญญัติทั้งหลักเกณฑ์และขอบเขตการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างชัดเจนในตัวบทบัญญัตินั้นๆ ซึ่งเมื่อนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมของไทย กฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อม

ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ผู้เขียนจึงเห็นควรบัญญัติหลักเกณฑ์และขอบเขตในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในลักษณะเดียวกันนี้ด้วยเช่นเดียวกัน

3) จากการศึกษาประเด็นการวิเคราะห์แนวทางการคิดคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษในต่างประเทศ การกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในส่วนลักษณะของการกระทำ ผู้เขียนเห็นควรเป็นการกระทำทั้งกระทำโดยจงใจ และรวมถึงกรณีประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ประสิทธิภาพที่ดีขึ้น กระตุ้นให้ผู้ประกอบการได้ใช้ความระมัดระวังในการตรวจสอบดูแลมากขึ้นมิให้ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งแวดล้อมได้ และผู้เขียนเห็นควรจำกัดขอบเขตกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ไม่เกินสามเท่าของค่าเสียหายที่ต้องใช้จ่ายไปเพื่อบรรเทาความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดนั้นซึ่งคล้ายกับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา อันเป็นจำนวนเท่าที่เหมาะสมในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

4) จากการศึกษาแนวทางการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมและการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาปรับใช้ ผู้เขียนขอเสนอแนะการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในการบัญญัติให้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมได้นอกเหนือจากค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงตามที่ศาลเห็นสมควรแต่ไม่เกิน 3 เท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงโดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่างๆ อาทิ ลักษณะพฤติการณ์อันน่าตำหนิตนุติเตียนของจำเลย ระดับความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการกระทำละเมิด ฐานะทางการเงินของจำเลย บทลงโทษทางอาญาหรือการดำเนินการทางแพ่งอื่นๆ ที่จำเลยต้องรับผิดชอบในพฤติกรรมเดียวกันตลอดจนการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

บรรณานุกรม

กลุ่มกฎหมาย สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ. สรุปคำพิพากษาศาลฎีกา-60. วารสารปรมาณูเพื่อสันติ. 33 (มกราคม 2563): 23-25.

จิต เศรษฐบุตร. **หลักกฎหมายลักษณะละเมิด**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

จิตรา เพียรล้ำเลิศ. **ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด**. เอกสารประกอบการบรรยายความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม เสนอที่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

นัทธมน คงเจริญ. **เอกสารประกอบการสอนกฎหมายสิ่งแวดล้อม บทที่ 3 หลักการที่สำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม**. ค้นวันที่ 22 พฤศจิกายน 2565 จาก

<https://www.law.cmu.ac.th/law2011/journal/e1559374102.pdf>

ประชาไท. 15 **ปัดคดีโคบอลต์-60 ศาลฎีกาให้จ่าย 5 แสนนายชีเอกชนรับผิดชอบน้อยไป**. สืบค้นวันที่ 23 กันยายน 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2016/06/66223>

ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. แนวคิด ทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม.

วารสารวิชาการศาลปกครอง. 7 (พฤษภาคม 2550): 11-42.

ประพจน์ คล้ายสุบรรณ. **การระงับข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมในศาลปกครอง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

ปาริชาติ มั่นสกุล. **ข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม**. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลอุทธรณ์. **แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลอุทธรณ์**. ค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2564 จาก <https://appealc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2843/iid/3396>

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. บทบาทของศาลยุติธรรมกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม. **วารสารจุลนิติ**. 9 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2555): 41-56.

ภูริช วรรณโณมณ. **บทเรียนจากเหมืองแร่: ความล้มเหลวของรัฐในการแก้ปัญหาลำห้วยคลิตี้**. ค้นวันที่ 23 กันยายน 2565 จาก

<https://www.seub.or.th/blogging/news/%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%9E%E0%B8%B4%E0%B8%A9%E0%B8%A5%E0%B8%B3%E0%B8%AB%E0%B9%89%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%84%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B5%E0%B9%89/>

มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (En LAW). **แต่เทศกาลแห่งความรัก: จาก Love Canal สู่ระบบกฎหมาย**

ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในอเมริกา. ค้นวันที่ 10 ตุลาคม 2565 จาก

<https://enlawfoundation.org/%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%81-love-canal/>

แลงการ์ด โรแบร์ต. **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) ละเมิด.** พิมพ์ครั้งที่ 2

กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. 2526.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง: หลักการพื้นฐานกฎหมายปกครองและ
การกระทำทางปกครอง.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549.

วรชัย แสนสีระ. การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษตามกฎหมายต่างประเทศมาบังคับใช้กับคดีละเมิดตาม
กฎหมายไทย, มุมสะท้อนความคิดนิติบัญญัติ: Legal Reflection. **วารสารจลนนิติ.** 14 (2560):
133-140.

วินัย เรืองศรี. **ลักษณะและขอบเขตคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม.** เอกสารประกอบการบรรยาย
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม, 2561. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

ศรัณยา สิวา. **ค่าเสียหายเชิงลงโทษ.** เสนอที่ สถาบันวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา และสำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุทองใน. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

ศักดิ์ ธนิตกุล. **การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในกฎหมายไทย.** กรุงเทพมหานคร: กองทุน
รัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

ศักดิ์ สอนองชาติ. **ละเมิดและความรับผิดทางละเมิด.** พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ,
2551.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. **บทสำรวจ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาสีสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 สภาพปัญหาและ
แนวทางแก้ไข.** กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, 2547.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. คดีมลพิษ: ความเสียหายและการเยียวยาในระบบกฎหมายไทย. **วารสารนิติ
สังคมศาสตร์.** 2 (ธันวาคม 2547): 73-102.

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดระยอง. **ถอดบทเรียนเหตุน้ำมันดิบรั่วไหล 2556
เกิดอะไรขึ้นบ้างที่อ่าวพร้าว.** ค้นวันที่ 28 กันยายน 2565 จาก

<http://www.mnre.go.th/rayong/th/news/detail/109100>

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **ขยะอิเล็กทรอนิกส์: ขยะมหันตภัยร้ายจากเทคโนโลยี.**
2561. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

สิริโฉม พรหมโฉม. หลักค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทางจิตใจกรณีละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ เปรียบเทียบกับต่างประเทศ. **วารสารจลนนิติ.** 15 (2561): 164-172.

สุขุม ศุภนิตย์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด.** พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ 2550.

หยุด แสงอุทัย. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- อริการัตน์ นิยมไทย. การดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. **วารสารจุลนิติ**. 9(มกราคม 2555): 135.
- อำนาจ วงศ์บัณฑิต. **กฎหมายสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2562.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. **กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561.
- Austin E. Scott and Reed A. Shyrell. Recognizing Partner Abuse Torts: Consistent with Awarding Punitive Damages. **Litigation News**. 13 (2006): 1-36.
- Bank L. Sedina. The Erin Brockovich Effect: How Media Shapes Toxics Policy. **Environmental Law & Policy Journal**. 26 (January 2003): 219-251.
- Bricknell Samantha. **Environmental crime in Australia** Australian The Australian Institute of Criminology, 2010.
- Bruyne De Jan and Vanleenhove Cedric. From Down Under All The Way To The European Union – A Comparative Legal Analysis of The Enforcement of Australian Exemplary Damages In The EU. **University of Western Australia Law Review**. 42 (2017): 166-193.
- Cambre E. Megan. A Single Symbolic Dollar: How Nominal Damages Can Keep Lawsuit Alive. **Georgia Law Review**. 52 (March 2019): 933-964.
- Canfa Wang. Chinese Environmental Law Enforcement: Current Deficiencies and Suggested Reforms. **Vermont Journal of Environmental Law**. 8(2007): 159-193.
- Casetex. **U.S. v. Carolina Transformer Co.** Retrieved January 10, 2023 from <https://casetext.com/case/us-v-carolina-transformer-co?fbclid=IwAR3uzoTJYfqRviUxYspYzplAmy9qo3wizbBT2QdnRUxrSa0oDD6pvAFV-ZC>
- Casetex. **United States v. Dico Inc.** Retrieved October 15, 2022 from <https://casetext.com/case/united-states-v-dico-inc-2>
- Congressional Research Service. **Liability Under the Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act (CERCLA)**. Retrieved May 2, 2022 from <https://crsreports.congress.gov/>
- Cornell Law School. **Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act (CERCLA)**. Retrieved May 2, 2022 from https://www.law.cornell.edu/wex/comprehensive_environmental_response_compensation_and_liability_act_cercla

Crawley H. Ayn. **How do I Prove Damages?** Retrieved April 19, 2022 from

<https://www.peoples-law.org/how-do-i-prove-damages>

Environment Protection Authority. **EPA Policy For Calculation of Civil Penalties under the Environment Protection Act 1993** 2013. (Unpublished Manuscript).

EPA South Australia. **Completed prosecutions & civil penalties.** Retrieved December 2, 2022 from

https://www.epa.sa.gov.au/public_register/completed_prosecutions_and_civil_penalties

EPA South Australia. **Site contamination.** Retrieved December 2, 2022 from

https://www.epa.sa.gov.au/environmental_info/site_contamination

Galligan C. Thomas. Augmented Awards: The Efficient Evolution of Punitive Damages.

Louisiana Law Review. 51 (1990): 6-85.

Gonzalez Camarena Rodrigo. Punitive Damages And Their Alternatives In Mexican

Environmental Law. **Mexican Law Review.** 6(2013): 45-74.

Gotanda Y. John. **Punitive Damages: A Comparative Analysis** United States: Villanova

University Charles Widger School of Law, 2003.

Government of South Australia. **Civil Remedies under the Environment Protection**

Act. Retrieved May 2, 2022 from

https://www.epa.sa.gov.au/files/8339_info_civil_remedies.pdf?fbclid=IwAR07GyB-iq_-2tSeyqzx92fgJpYBt4i1WN04fzuryLfD3JcMcgSDhBgvpv

Gulino J. Barbara. Right of Contribution Under CERCLA: The Case for Federal Common

Law. **Cornell Law Review.** 71 (1985): 668-693.

Gurjar Kumar Suresh and Chaudhary Sangeeta. Circular system of resource recovery and

reverse logistics approach: key to zero waste and zero landfill Abhishek Gaur. In

Advanced Organic Waste Management. Chaudhery Hussain and Subrata Hait,

ed New Jersey: Elsevier.

Hays P. Samuel. Environmental Litigation in Historical Perspective. **University of**

Michigan Journal of Law Reform. 19 (1986): 969-988.

Holcomb S. Ryan. The Validity and Effectiveness of Pre-Injury Releases of Gross

Negligence in Texas. **Baylor Law Review.** 50 (1998): 233-250.

Hong Chen. The Establishment of Punitive Damages in Environmental Public Interest

- Litigation. **China Legal Science**. 7 (November 2019): 106-122.
- iPleaders. **The Concept of Polluter Pays and its Potential in India**. Retrieved April 19, 2022 from <https://blog.iplayers.in/the-concept-of-polluter-pays-and-its-potential-in-india/>
- Janssen André and Wang Jia. Punitive damages under the new Chinese Civil Code – a critical and comparative analysis. **Asia Pacific Law Review**. 29 (2021): 346-365
- Justia. **United States v. Carolina Transformer Co., Inc., 739 F. Supp.1030 (E.D.N.C.1989)**. Retrieved January 10, 2023 from <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/739/1030/1610580/>
- Kagan Julia. **Compensatory Damages**. Retrieved April 19, 2022 from <https://www.investopedia.com/terms/c/compensatory-damages.asp>
- Kim Hongkyun. Is the Korean Soil Environment Conservation Act's Liability Too Severe: Learning from CERCLA. **Albany Law Environmental Outlook Journal**. 11 (2006): 1-40.
- King J.O. Jessica. **CERCLA Divisibility: Two Strikes and Bases are Loaded**. Retrieved October 15, 2022 from <https://www.williamsmullen.com/news/cercla-divisibility-two-strikes-and-bases-are-loaded>
- Laura Wunsch Stubberud. CERCLA: Insurance Liability for Response Costs. **Southwestern University Law Review**. 21 (1992): 1491-1510.
- LawPipe. **Day v. Woodworth (1851)**. Retrieved October 15, 2022 from [https://www.lawpipe.com/U.S.-SupremeCourt/Day_v_Woodworth_\(1851\).html](https://www.lawpipe.com/U.S.-SupremeCourt/Day_v_Woodworth_(1851).html)
- Lazarus J. Richard. The Greening of America and The Graying of United States Environmental Law: Reflections on Environmental Law's First Three Decades In The United States. **Virginia Environmental Law Journal**. 20 (2011): 75-106.
- Leadbeter Paul. Site Contamination Requirements Under the Environment Protection Act 1993 (SA) - An Analysis of Their Nature and Effect. **U. of Adelaide Law Research Paper**. 30 (April 2013): 106-121.
- LegalBots. **Rylands v. Fletcher - Case Study on Strict Liability**. Retrieved January 11, 2022 from <https://legalbots.in/blog/rylands-v-fletcher-case-study-on-strict-liability>
- Lin C. Albert. Beyond Tort: Compensating Victims Of Environmental Toxic Injury.

Southern California Law Review. 78 (2005): 1439-1528.

Lindauer Patricia. The CERCLA's Daily Penalty and Treble Damages Provisions: Is Any Cause Sufficient Cause to Disobey an EPA Order? **Pace Environmental Law Review.** 11 (1994): 657-672.

Liu Ji and Jin Xiao. **Punitive damages in China.** Retrieved October 2, 2022 from <https://www.worldtrademarkreview.com/regionindustry-guide/china-managing-the-ip-lifecycle/2022/article/punitive-damages-in-china>

Lumen Learning. **Tort Law, Liability and Damages.** Retrieved April 18, 2022 from <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-introbusiness/chapter/tort-law-liability-and-damages/>

MacAyeal R. James. The Comprehensive Environmental Response Compensation, and Liability Act: The Correct Paradigm of Strict Liability and the Problem of Individual Causation. **UCLA Journal of Environmental Law and Policy.** 18 (2001): 217-334.

Mallor Jane and Roberts Barry. Punitive Damages: Toward a Principled Approach. **Hastings Law Journal.** 31 (January 1980): 639-670.

Manko Gold, Katcher & Fox. **On Remand, Backed By Facts, Dico Again Held To Be An Arranger.** Retrieved October 15, 2022 from https://www.mgkflitigationblog.com/arranger_dico_titan_pcbes_remant_intent_buildings_superfund_CERCLA

McDuffey Ty. **Remedies in Tort Law.** Retrieved January 10, 2022 from <https://www.myaccountingcourse.com/accounting-dictionary/tort-liability>

Mott Valiente. **What Is Tort Law?** Retrieved April 18, 2022 from <https://valientemott.com/legal-terminology/what-is-tort-law/>

My Accounting Course. **What is Tort Liability?** Retrieved April 19, 2022 from <https://www.myaccountingcourse.com/accounting-dictionary/tort-liability>

Olamide Olanrewaju. **Strict Liability: The Rule in Rylands Vs Fletcher.** Retrieved January 11, 2022 from <https://djetlawyer.com/rylands-vs-fletcher/>

Owen G. David. Punitive Damages Overview: Functions, Problems and Reform, Symposium Punitive Damages Awards in Product Liability Litigation: Strong Medicine or Poison Pill. **Villanova Law Review.** 39 (1994): 363-413.

PTT Expresso. [สรุป] ภาพรวมวิกฤตสิ่งแวดล้อม 2021 เมื่อโลกต้องร่วมกันแก้ปัญหา. สืบค้นวันที่

11 พฤษภาคม 2564 จาก <https://blog.pttexpresso.com/environmental-crisis>

Qian Weiwen, Wu Peike and Liu Sizhe. Analysis on Environmental Pollution of MNEs from the Perspective of the Host Country, China. **Social Science, Education and Humanities Research**. 615 (2021): 2607-2614.

Reisch Mark. **Superfund: A Summary of the Law** New York: Report for Congress, 2003. (Unpublished Manuscript).

Rich A. David. Personal Liability for Hazardous Waste Cleanup: An Examination of CERCLA Section 107. **Boston College Environmental Affairs Law Review**. 13 (1986): 643-672.

Rödl and Partner. **China's new Civil Code - Part 7: Liability for Tort**. Retrieved July 27, 2022 from <https://www.roedl.com/insights/china-civil-code/part-7-liability-for-tort#6>

Rustad Michael and Koenig Thomas. The Historical Continuity of Punitive Damages Awards: Reforming the Tort Reformers. **The American University Law Review**. 42 (January 1993): 1270-1318.

Sales B. James and Cole B. Kenneth. Punitive Damages: A Relic That Has Outlived Its Origins. **Vanderbilt Law Review**. 37 (1984): 1117-1172.

Shapiro J. Stephen. Overcoming Under-Compensation and Under-Deterrence in Intentional Tort Cases: Are Statutory Multiple Damages the Best Remedy? **Mercer Law Review**. 62 (2011): 449-500.

Smith Claire. **Environmental law and practice in Australia: overview**. Retrieved October 15, 2022 from [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-502-8908?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&fbclid=IwAR0hyN0zq1uwpsztwkL07WKDaRlaRf3iKpV3En7V4tvcoOTQN1sHMRdHR8g&firstPage=true#co_ancor_a958168](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-502-8908?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&fbclid=IwAR0hyN0zq1uwpsztwkL07WKDaRlaRf3iKpV3En7V4tvcoOTQN1sHMRdHR8g&firstPage=true#co_ancor_a958168)

Strand J. Palma. The Inapplicability of Traditional Tort Analysis to Environmental Risks: The Example of Toxic Waste Pollution Victim Compensation. **Stanford Law Review**. 35 (February 1983): 575-619.

Sun Monica and Li Jie. **Major projects: environmental risks in China: overview**. Retrieved July 27, 2021 from <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-638->

7709?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true

Supreme People's Court. **Interpretation of the Supreme People's Court on the Application of Punitive Damages in the Trial of Cases of Disputes over Ecological Environment Tort**. Retrieved May 5, 2022 from <http://lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=37518>

Tan Trixie. **Environment Protection Authority South Australia (SA EPA)**. Retrieved April 2, 2023 from <https://au.linkedin.com/company/southaust-epa>

Thai PBS News. ย้อนรอย "ทะเลสีดำ" 45 ปีน้ำมันรั่วในทะเลไทย 235 ครั้ง. ค้นวันที่ 27 กันยายน 2565 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/312042>

Thai Publica. 14 ปีห้วยคลิตี้ เมืองกาญจน์ฯ สารตะกั่วยังสูง แม้กรมควบคุมมลพิษจะยืนยันว่า “น้ำ” ดื่มได้ แต่ “สัตว์น้ำ” ยังกินไม่ได้. ค้นวันที่ 23 กันยายน 2565 จาก <https://thaipublica.org/2012/05/14-years-houyclity-high-lead-content/>

The Australian Law Reform Commission. **Traditional Rights and Freedoms Encroachments by Commonwealth Laws**. New South Wales, 2015. (Unpublished Manuscript).

The Legal Services Commission South Australia. **EPA Orders**. Retrieved December 2, 2022 from <https://lawhandbook.sa.gov.au/ch19s03s11.php>

Tilbury Michael and Luntz Harold. Punitive Damages in Australian Law. **Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Journal**. 17 (October 1995): 769-792.

Turner Freeman Lawyer. **Dust Diseases Compensation SA Australia**: South Australia, (Unpublished Manuscript).

UNEP Division of Environmental Policy Implementation. **Liability & Compensation Regimes Relating To Environmental Damage: A Review** Kenya UNEP, 2003.

Unionpedia. **Cline v. American Aggregates Corp**. Retrieved April 10, 2023 from https://en.unionpedia.org/i/Cline_v._American_Aggregates_Corp.

Up Counsel. **Actual Damages: Everything You Need to Know**. Retrieved April 19, 2022 from <https://www.upcounsel.com/actual-damages>

Vicini James. **Exxon Valdez \$2.5 billion oil spill ruling overturned**. Retrieved March 18, 2023 From <https://www.reuters.com/article/us-exxon-valdez-court-idUSWBT00926720080625>

- Wang Alex. The Role of Law in Environmental Protection in China: Recent Developments. **Vermont Journal of Environmental Law**. 8(2007): 195-224.
- Wang Jihong and Kossof Paul. A Comparative Study of U.S. and Chinese Environmental Law with a Focus on the Real Estate Industry. **The International lawyer**. 50 (2017): 367-389.
- Wu Amy. สืบสานสู่ปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. แปลโดย กิติพร นิมิตรบรรณสาร และ รติรัตน์ นิมิตรบรรณสาร. กรุงเทพมหานคร ส.พิจิตรการพิมพ์, 2562.
- Yin Cao. **Malicious polluters to face possible punitive damages**. Retrieved May 5, 2022 from <https://www.chinadaily.com.cn/a/202201/13/WS61e02022a310cdd39bc80e69.html>
- Yuan Liu. **The first case of application of the “Civil Code” was pronounced in many places across the country-People’s Livelihood and Law-Market Information Network**. Retrieved October 5, 2022 from <https://www.archysport.com/2021/01/the-first-case-of-application-of-the-civil-code-was-pronounced-in-many-places-across-the-country-peoples-livelihood-and-law-market-information-network/>
- Zhang Mo. Tort Liabilities and Torts Law: The New Frontier of Chinese Legal Horizon. **Richmond Journal of Global Law & Business**. 10 (2011): 415-495.
- Zubrzycki M. Carleen. Punitive Damages in an Era of Consolidated Power. **North Carolina Law Review**. 98 (2020): 315-360.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวสรันช ครุฑเผือก

ประวัติการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีสำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2560

